

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

**June / Haziran 2022
Volume / Cilt XXIII Issue / Sayı 1**

Eastern Mediterranean University / Doğu Akdeniz Üniversitesi

© 2021 Eastern Mediterranean University Press

© 2021 Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi

Printed in North Cyprus by the Eastern Mediterranean University Printing
House

ISSN 1302-9916

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Publisher

Eastern Mediterranean University Press
Turkish Republic of Northern Cyprus

Editorial Board

Prof. Hanife Aliefendioğlu, Eastern Mediterranean
University-North Cyprus (Co-editor)

Assist. Prof. Bezar Eylem Ekinci Eastern
Mediterranean University-North Cyprus (Co-editor)

Prof. Sevda Alankuş, Yaşar University-Turkey

Prof. Fatma Güven Lisaniler, Eastern
Mediterranean University-North Cyprus

Assoc. Prof. Sheyla ışık Erbilen, Eastern
Mediterranean University-North Cyprus

Assoc. Prof. Anne Cieccko, University of
Massachusetts-Amherst USA

Assoc. Prof. Maria Alicia Garza, Boise State
University-USA

Assoc. Prof. Cynthia Forson, Lancaster
University-Ghana

Assoc. Prof. zlem aykent, İstanbul 29 Mayıs
University-Turkey

Assist. Prof. Ikechukwu D. Nwaka, University of
Alberta-Canada (English Editor)

Journal Secretary: Can Bekcan, Fatma Tr

Language: Turkish / English

Cover Design: Roya Alagheband

Correspondence Address

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Eastern Mediterranean University-Center for
Women's Studies

Socrates Str. Faculty of Education Sciences,
EF110. 99628 Famagusta/North Cyprus (via
Mersin 10-Turkey)

E-mail: jws.cws@emu.edu.tr

<https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>

ISSN 1302-9916

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Kadın/Woman 2000, Journal for
Women's Studies

Yayımcı

Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Editör Kurulu

Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu, Doğu Akdeniz
niversitesi-Kuzey Kıbrıs (Eş-editör)

Yrd. Do. Dr. Bezar Eylem Ekinci, Doğu
Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs (Eş-editör)

Prof. Dr. Sevda Alankuş, Yaşar Üniversitesi-
Türkiye

Prof.Dr. Fatma Güven Lisaniler, Doğu Akdeniz
niversitesi-Kuzey Kıbrıs

Do. Dr. Süheyla ışık Erbilen, Doğu
Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs

Do. Dr. Anne Cieccko, Massachusetts
niversitesi-Amherst ABD

Do. Dr. Maria Alicia Garza, Boise Eyalet
niversitesi-ABD

Do. Dr. Cynthia Forson, Lanchester
niversitesi-Gana

Do. Dr. Özlem aykent, İstanbul 29 Mayıs
niversitesi-Türkiye

Yrd. Do. Dr. Ikechukwu D. Nwaka, Alberta
niversites i-Kanada (İngilizce Editörü)

Dergi Sekreteri: Can Bekcan, Fatma Tr

Derginin Dili: Trke / İngilizce

Kapak Tasarım: Roya Alagheband

Yazışma Adresi

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın

Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi,

Socrates Sok. Eğitim Bilimleri Fakültesi,
EF110. 99628 Gazimağusa-Kuzey Kıbrıs

E-posta: jws.cws@emu.edu.tr

<https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies
Kadın/Woman 2000, Journal for
Women's Studies

Academic Advisory Board

Prof. Aksu Bora (Emekli) (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl University-Turkey)
Prof. Ayşe Işık Gürşimşek (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Berit Hagekull (Uppsala University-Sweden)
Prof. Beth Baron (City University of New York-USA)
Prof. Biran Mertan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-UK)
Prof. Hülya Şimğa (Maltepe University-Turkey)
Prof. Jacqueline Nadel (Riken BSI-France)
Prof. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences-France)
Prof. Louis Oppenheimer (University of Amsterdam-Netherlands)
Prof. Mustafa Fatih Özbilgin (University of East Anglia-UK)
Prof. Mutlu Binark (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Sevda Alankuş (Kadir Has University-Turkey)
Prof. Şeyma Güngör (University of İstanbul-Turkey)
Prof. Yıldız Ecevit (Middle East Technical University-Turkey)
Prof. Yonca Al (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Türkan Uluşu Uraz (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc. Prof. Blaise Pierrehumbert (Lausanne University-Switzerland)
Assoc. Prof. Burçak Keskin Kozat (Stanford University-USA)
Assoc. Prof. Mashoed Bailie (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc. Prof. Netice Yıldız (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist. Prof. Nazime Beysan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist. Prof. Pembe Behçetoğulları (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist. Prof. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi University-Turkey)
Assist. Prof. Seda Orbay (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Akademik Danışma Kurulu

Prof. Dr. Aksu Bora (Retired) (Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof. Dr. Berit Hagekull (Uppsala Üniversitesi-İsveç)
Prof. Dr. Beth Baron (New York City Üniversitesi-ABD)
Prof. Dr. Biran Mertan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof. Dr. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-İngiltere)
Prof. Dr. Hülya Şimğa (Maltepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Jacqueline Nadel (Riken BSI-Fransa)
Prof. Dr. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences-Fransa)
Prof. Dr. Louis Oppenheimer (Amsterdam Üniversitesi-Hollanda)
Prof. Dr. Mustafa Fatih Özbilgin (East Anglia Üniversitesi-İngiltere)
Prof. Dr. Mutlu Binark (Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Sevda Alankuş (Kadir Has Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Şeyma Güngör (İstanbul Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Yıldız Ecevit (Orta Doğu Teknik Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Yonca Al (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof. Dr. Türkan Uluşu Uraz (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç. Dr. Blaise Pierrehumbert (Lausanne Üniversitesi-İsviçre)
Doç. Dr. Burçak Keskin Kozat (Stanford Üniversitesi-ABD)
Doç. Dr. Mashoed Bailie (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç. Dr. Netice Yıldız (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd. Doç. Dr. Nazime Beysan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd. Doç. Dr. Pembe Behçetoğulları (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd. Doç. Dr. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi Üniversitesi-Türkiye)
Yrd. Doç. Dr. Seda Orbay (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
ISSN 1302-9916

About the Journal

Kadın/Woman 2000 -Journal for Women's Studies is a publication of Eastern Mediterranean University - Centre for Women's Studies. It is published biannually on June and December and is a multi-disciplinary, peer and blind reviewed, bilingual journal (both Turkish and English) dedicated to the scholarly study of all aspects of women and gender studies. The articles published are primarily on topics concerning women's rights, the socio-cultural aspects and position of women in society as well as particular legal issues. Articles are accepted from all disciplines such as literature, sociology, psychology, anthropology, law, political science, economics, medicine, cultural history as well as book reviews on recent publications and news and reports on important scientific events.

Indexing

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies is indexed in GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, Gale Academic OneFile, Gale General OneFile, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos Index, and TUBİTAK ULAKBİM Social Sciences and Humanities Database, Index Copernicus Journals Master List.

Dergi Hakkında

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin bir yayın organı olup, Merkez'in amaçları doğrultusunda kadın konusu ile ilgili değişik disiplinlerde yapılan çalışmalara yer veren bilimsel düzeyde çift-kör akran değerlendirmesi olan bir dergidir. Her yıl Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda 2 sayı olarak Türkçe ve İngilizce yayımlanan dergi, toplumsal cinsiyet ve kadının konumu ve hakları konularında sosyoloji, psikoloji, sağlık, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, sanat tarihi, arkeoloji, edebiyat ve iletişim alanlarında disiplinler arası nitelikli bilimsel makaleler yayımlar. Ayrıca kadın ve toplumsal cinsiyet konusunda yapılan çalışmalar ve yayımlarla ilgili bilimsel tanıtım yazılarına yer verir.

Veritabanları

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies aşağıdaki veri tabanlarında yer almaktadır: GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, Gale Academic One File, Gale General One File, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos İndeks ve TUBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Index Copernicus Journals Master List.

Volume/Cilt XXIII

Issue/Sayı 1

June/Haziran 2022

Contents/İçindekiler

Articles/Makaleler

Women's Economic Status in the Ottoman Turkish Novel and the Pioneering Portrayal of Women's Work in Fatma Aliye's Novel, *Refet and Udî* (Osmanlı Türk Romanında Kadının Ekonomik Durumu ve Fatma Aliye'nin Romanlarında Kadın Emeginin Öncü Tasviri, *Refet ve Udî*)

Original research article

Firdevs Canbaz Yumuşak.....1-17

Kadınlarda Algılanan Ayrımcılık, Görelî Yoksunluk ve Kolektif Eylem Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Examining the Relationships Between Perceived Discrimination, Relative Deprivation and Collective Action of Women)

Original research article

İlknur Tayınmak & Aras Türkeli 19-40

Woman, Gender and Storytelling in a Digitalized World: A Content Analysis for Digital Storytelling (Dijital Dünyada Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Öykü: Dijital Öykü Anlatımına İlişkin Bir İçerik Analizi)

Original research article

Cemre Gül Mutlu & Funda Dağ41-66

A Case Study on Representativeness Heuristic in Employed and Unemployed Women in Turkey (Türkiye'de İstihdam Edilen ve Edilmeyen Kadınların Temsiliyet Kısa Yolu Üzerine Bir Araştırma)

Original research article

Aysun Yerlikaya & Deniz Özyakışır67-92

Heteroseksüel Gençlerin Flört Şiddetine Yönelik Söylemleri (Discourses of Heterosexual Youth on Dating Violence)

Original research article

Olga Çimen & Umut Şah 93-112

Ölümcül Babalar: Yalçın Tosun Öykülerinde Babalık Performansları (Deadly Dads: Fatherhood Performances in Yalçın Tosun's Short Stories)

Original research article

Atilla Barutçu 113-132

Siberfeminizm Çerçevesinde Yeni Medyada Kadın Gazeteciler Üzerine Bir Araştırma (A Research on Women Female Journalists in the New Media within the Framework of Cyberfeminism)

Original research article

Selin Kiraz-Demir 133-154

Conservative Women's Organizations and their Approaches to the Women's Rights from the Third Wave Feminist Perspective (Üçüncü Dalga Feminizm Bağlamında Muhafazakar Kadın Örgütleri ve Kadın Haklarına Yaklaşımları)

Translation of the original research article

İncilay Cangöz, Temmuz Gönc Şavran, Serap Suğur & Hatice Yeşildal.. 155-180

Book-Film Reviews/ Eser Tanıtımı

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında *Period. End of Sentence* Belgeseli (The Documentary of *Period. End of Sentence* in the Context of Gender Inequality)

(Elzem Seren Dinç-Kırlı)..... 181-188

Helen Jarvis, Paula Kantour & Jonathan Cloke and Kontur (Eds.) (2009). *Cities and Gender (Kent ve Toplumsal Cinsiyet)*

(Ayşe Deniz Öztürk, Aslı Seray Uysal & Gökçe Yıldız)..... 189-198

Authors in This Issue/Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar.....199-199

Notes for Contributors/Yazarlara Notlar.....200-205

Women's Economic Status in the Ottoman Turkish Novel and the Pioneering Portrayal of Women's Work in Fatma Aliye's Novels, *Refet* and *Udî*

Firdevs Canbaz Yumuşak*

Abstract

In this article, Ottoman women's economic status, work experiences in the public sector, and their assets were discussed and examined Fatma Aliye's (1862-1936) novels *Refet* (1896) and *Udî* (1898). These two novels are the first Ottoman-Turkish novels that problematize these matters. *Refet* relates the adventures of a young woman who graduates from one of the Female Teachers Training Colleges (*Darulmuallimat*), the first of which was opened in 1870, and who goes on to become a teacher. As such, it constitutes a valuable portrayal of how the teaching colleges were established and what they meant for the Ottoman women. These essential and permanent historical developments laid the foundation for legal rights to be gained after the establishment of the Republic, and *Refet* is the first Turkish novel to deal with this subject matter. Additionally, *Refet* (1896), appears as the first Turkish novelistic portrayal of teaching as a profession 'suitable' for women. Between *Refet* and *Udî*, there is intertextuality. *Bedia*, the protagonist of *Udî*, is inspired by *Refet* and requests Fatma Aliye to write about her life; hence, the author develops *Udî* as an early work of metafiction. *Bedia* makes a livelihood in *Udî* by teaching oud lessons. It's no accident that both women in these novels work as teachers. Teaching is regarded as one of the most female-friendly professions.

Keywords: Fatma Aliye, *Refet*, *Udî*, *Darulmuallimat*, Female Teachers Training College, Ottoman women, women literature.

Osmanlı Türk Romanında Kadının Ekonomik Durumu ve Fatma Aliye'nin Romanlarında Kadın Emeginin Öncü Tasviri, *Refet* ve *Udî*

Öz

Bu makalede, Fatma Aliye'nin (1862-1936) *Refet* (1896) ve *Udî* (1898) romanları üzerinden Osmanlı kadınının ekonomik durumu, kamu sektöründeki iş deneyimleri ve varlıkları incelenmiş ve tartışılmıştır. Her iki romanda da öğretmenliğin kadın için 'uygun' bir meslek olduğu vurgulanmaktadır. Kadın öğretmeninin Türk romanında ilk örneği Çalığışu (1922) olarak bilirse de ondan yirmi altı yıl önce yayımlanan *Refet* içerik olarak Cumhuriyete aktarılamamış kültürel bir miras olarak durmaktadır. Bu roman bir genç kızın, ilki 1870'te açılan Kız Öğretmen Okulu'nu bitirerek öğretmen olma serüvenini aktarmakta Osmanlı'da kadınlar için öğretmenlik kurumunun başlangıçta ne ifade ettiğini ve nasıl inşa edildiğini yansıtmaktadır. *Refet*, Osmanlıda kadınlar için açılan eğitim kurumlarının, özellikle de Kız Öğretmen Okulları'nın yetiştirdiği ilk örneklerden birine dikkat çekmesi bakımından son derece önemlidir. İki yıl ara ile yayımlanan *Refet* ile *Udî* romanları arasında metinlerarası ilişkiler vardır. *Udî*'nin baş kahramanı *Bedia*, *Refet*'ten ilham alır ve Fatma Aliye'den hayatını anlatmasını ister. Yani yazar *Udî*'yi erken dönem bir üstkurmaca eseri olarak kurgular. *Bedia*, *Udî*'de ud dersleri vererek geçimini sağlar. Bu romanlardaki her iki kadının da öğretmen olması tesadüf değildir. Öğretmenlik Fatma Aliye tarafından da kadın için uygun görülen bir meslek olarak tanımlanmaktadır; ancak Fatma Aliye'nin, kadınların hangi şartlarda çalıştığı ve çalışma koşulları ile ilgili de farklı yorumları söz konusudur. *Refet* ve *Udî*'nin, içerikleri dolayısıyla edebiyat, sosyoloji ve kadın çalışmaları alanları ile ilgilenen araştırmacılar için son derece ilginç metinler olduğunu söylemek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Fatma Aliye, *Refet*, *Udî*, *Darulmuallimat*, öğretmen, kadın edebiyatı, Osmanlıda kadın.

* Assoc.Prof. Firdevs Canbaz Yumuşak, independent scholar. E-mail: cfirdevs@gmail.com. ORCID No: 0000-0002-7335-3566.

Introduction

In this article, I discuss Ottoman women's economic status, work experiences in the public sector, assets, and examine Fatma Aliye's novels *Refet* (1896), and *Udî* (1898). These two novels the first Ottoman-Turkish novels, truly problematize these matters. While non-Muslim women's work outside the home had long been part of Turkish novels, Muslim Turkish women who worked in the public sector only began to appear in the novels of the late Tanzimat era. Ahmet Hamdi Tanpınar asserts that 'the working woman' was first seen in Ahmet Mithat Efendi's *Felsefe-i Zenan* (1870), in the character Zekiye (Tanpınar, 1997:465); however, this Muslim character's 'career' is cut short by her marriage and premature death. While Reşat Nuri Güntekin's *Çalılıkıuşu* (1922) is often cited as the first Turkish novel to depict teaching as an 'appropriate' occupation for women, the similar contents of Fatma Aliye's *Refet*, published twenty-six years earlier, remain a cultural legacy not well transposed to the Republic. *Refet* relates the adventures of a young woman who graduates from one of the Women Teachers' Training Colleges (*Darülmuallimat*), the first of which was opened in 1870, and goes on to become a teacher. As such, it constitutes a valuable portrayal of how the teaching colleges were established and what they meant for Ottoman women. *Refet*, the primary text to be examined in this chapter, was only published in the modern Turkish alphabet in 2007. There is an intertextual relationship between *Refet* and *Udî*. Bedia, the main character of *Udî*, is inspired by *Refet* and asks Fatma Aliye to write a novel about her life. The author creates *Udî* as an early work of metafiction in the process. Bedia earns a living in *Udî* by providing oud lessons to students. It is no coincidence that both female protagonists in these novels are teachers. Teaching is often considered to be one of the most female-friendly professions available.

Fatma Aliye (1862-1936) was born in Istanbul. She published her first novel, *Muhâzarât*, under her own name in 1892. In a conference talk delivered in 1924, the Lebanese writer May Ziyade (1886-1941) mentions Fatma Aliye among the women influential in the East's awakening. She asserts that Fatma Aliye, despite having written in Turkish, influenced the Arab women who followed her (Ziyade, 1990:240). But it would be erroneous to maintain that Fatma Aliye has been held in the same high esteem in Turkish literary history, and especially by female writers of the Early Republican period. To lend our textual analysis of *Refet* and *Udî* the necessary socio-historical context, this chapter examines Ottoman women's economic position and work life generally before analyzing the specific women's issues portrayed in the novel.

Women's Economic Position and Work Life

The 17th and 18th centuries constituted a transition period from a feudal economy to an industry-based economy, which sped up the emergence of feminism. Almost all feminists associate women's emancipation with their economic independence from men. As is mentioned in Josephine Donovan's *Feminist Theory*, the assumption that women belonged in the home as mother and wife was almost universal. However, starting in the mid-18th century and

especially at the beginning of the 19th century, the industrial revolution restricted women to the private realm and separated the workplace from the home (Donovan, 2001:19). Thus, Donovan relates, the public world of work and the private realm of the home were separated from each other in a manner never seen before (Taşçıoğlu 1958:19). In the late Ottoman Empire, however, women began to work increasingly more, due to a series of wars. Muhaddere Taşçıoğlu emphasizes that Turkish women began to get more involved in public social life after the Balkan Wars of 1912-13 (43). The Balkan Wars and World War I affected women's civil service entry. During World War I, female officers progressively replaced departing public employees left by male workers (Tümer-Erdem & Yiğit 2010:113). After the war, educated or upper-class women had social work knowledge. Several women were drawn into professional life while starting an organization (Tümer-Erdem & Yiğit 2010:122).

Serpil Çakır relates that in the Ottoman Empire, which was an agrarian society, the weight of the agricultural economy fell upon the shoulders of Anatolian women and men, and especially upon the shoulders of women who, even as they worked all day in the fields, were responsible for meeting their families' needs at home and for raising their children. Even so, the entrenched perception that being productive or participating in the work force meant working in the city, and especially in Istanbul's government offices, led to the misimpression that women did not work or contribute to the economy. According to Çakır, this erroneous perception of Ottoman women's role in economic life stems from a lack of sufficient statistical information:

Because the 1882-1884 Population Census was aimed at recruiting soldiers for the army, women were not included in the census until the beginning of the 19th century. The inclusion of women in industrial statistics only occurred in 1913. Furthermore, imperial edicts, *qadi* registers and various consular reports that should provide important information about women have not yet been sufficiently analyzed. If these documents from various periods were examined, the existence of female merchants and women who owned businesses in the cities, as well as that of female miners, would come to light (Çakır, 1996:261).

Çakır also asserts that middle-class urban women, whose lives have been examined more closely than those of rural Anatolian women, began to enter the workforce in the 1900's, and that women, accepted for the first time as civil servants and labor inspectors at the Telephone Company in 1913, began to work in almost every field after World War I (264). Dersaadet Telefon Anonim Şirketi Osmaniyesi (Istanbul Telephone Company) was founded in 1911, and a 30-year telephone operating privilege was given to a consortium of American, British, and French companies (Karakışla, 2014:20-25). Istanbul Telephone Company was one of the first workplaces where Ottoman women worked. When discussing female heads of households and women who earned money, Suraiya Faroqhi points out that especially in Rumelian provinces, women who continued to harvest their fields after the death of their husbands comprised a distinct group according to Ottoman tax law. Meanwhile, in the Central Anatolian trading city of Tokat, a good number of households run by women existed, according to tax records from

the 1640's, which indicates that these women were regarded as heads of their household (Faroqi, 2002:126). In her mention of Ottoman women's involvement in business (126-127), Faroqi states that there was a market in Bursa at which women sold their own handicrafts, that similar markets were to be found in Istanbul from time to time, and that visits to such local markets provided women with opportunities to contribute to city life (167).

Ayşegül Yaraman reports that in the late Ottoman Empire, wars not only led to the recruitment of men to the army, but also provided women with employment opportunities, and that women workers were productive in areas like weaving, carpet making, the production of tobacco, canned goods and various paper products, printing and soap making (Yaraman, 2001:100). New horizons opened by the reevaluation of women's duties, states Yaraman, meant that Turkish women not only worked in small studios, but also entered new and varied fields, from trade to cleaning, from teaching to nursing, from road construction to barbering (101-102). As measures were taken to draw women into the workforce in order to lessen the shocks to economic life caused by the wars, which came one after the other in the late Ottoman period, Ismail Hakkı Bey founded the Islamic Society for the Employment of Women (*Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi*) in Istanbul in 1916, under the patronage of Abdülmecid's granddaughter and Enver Pasha's wife, Naciye Sultan (Yaraman, 2001:106). Yaraman reports that those involved in the *Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi* witnessed the female population enter the workforce in a profoundly striking fashion. These important and permanent transformations in Turkish women's history heralded the legal rights to be earned later on (190). The most outstanding example of Ottoman women's entrepreneurship should be addressed here. "Hanımlara Mahsus Eşya Pazar Osmanlı Anonim Ticaret Şirketi" (Ladies' Goods Market, Ottoman Joint Stock Trade Company) was founded in 1917 to produce and sell items that women needed, such as sewing materials. The company was founded by three women (Fatma Hasene Hanım, Fatma Zehra Hanım, and Ayşe İzzet Hanım). Even though it was created during the war, the firm, which prospered in the early years, was severely harmed by the economic crisis resulting from the protracted conflicts (Tümer-Erdem & Yiğit 2010:150).

Ömer Çaha's assertion that women involved in the rural Ottoman economy continued to enjoy traditional equal status and took part in the same sort of decision making as men (Çaha, 1999:80) draws attention to the fact that Ottoman women were not comprised only of Istanbul women (82). Çaha confirms the existence of women who traded and who opened their own stores (83). Likewise, Tiğınçe Oktar states that Muslim women were involved in commerce during every period of the Ottoman Empire (Oktar, 1998:24). According to Kadriye Yılmaz Koca, studies on Ottoman women generally ignore Anatolian women and instead focus on wealthy women of the palace or from families with military rank, trying to prove that these women were "domestic slaves". Yet, women's activities in Ottoman society are in need of scholarly evaluation, not speculative interpretations (Koca, 1998:11). Koca argues that the restrictions placed on women in the public sphere in medieval Islamic society, as well as the distance from economic life imposed upon them, was not

limited to early Ottoman society, but rather, emerged in the years in which broader social deterioration began. She maintains that the economic rights Islam granted to women and the honor-giving structure which Turkish traditions provided made it easier for them to quickly gain economic independence in society (46). The right to engage freely in commerce, preserve one's goods and property as one desires, receive inheritance and *mahr*, a specified amount of money or goods from the groom upon marriage, comprised the foundation of women's economic activities (Koca, 1998:46). Women's entry into the public realm of work is closely connected to their access to education. The first indications of women's participation in public educational institutions are the first women's appointment to teaching in 1873, the first woman's public speech in a school ceremony in 1881, and finally, the first women's appointment to school administrative positions in 1883 (Çaha, 1999: 90). Another important point mentioned by Ayşegül Yaman is that many educated Turkish women approached teaching "as if it were military service" (Yaman, 2001:102).

Educational Institutions and the Course of Women's Education

In the late Ottoman Empire, the sharpest criticisms women leveled at bureaucrats were related to matters of education. Women first began to be given nursing education at the College of Education in 1842; and this education spread in 1858 via secondary schools for girls (*Kız Rüştüyeleri*). Starting in 1869, women also began to access education in industrial schools. This training was designed to meet the labor needs of the industrial initiatives started. As would be seen in later years, female students who graduated from these industrial schools were employed in various industrial fields and hence entered the public sphere. Due to a lack of female teachers, families were unwilling to send their daughters to school (Tümer-Erdem & Yiğit 2010:91).

With the first Female Teachers Training College (*Darül Muallimat*) founded in 1870, efforts to build an educational army of women began. The graduates of these colleges were sent to various parts of the Empire and served as leaders in women's education (Çaha, 1999: 89). According to Çaha, the first constitution, *Kanun-i Esasi* (1876), made primary education mandatory for the entire Ottoman populace, male and female (89). After the secondary schools for girls, girls' preparatory schools (*Kız İdadileri*) were opened in 1911. When these preparatory schools were turned into high schools in 1913, woman took a further step into the realm of education. Higher education for women was made possible in 1914, with the opening of a women's university, *İnas Darül Fünunu* (Çaha, 1999:102-103). Şükûfe Nihal (1896-1973) was one of the first women who graduated from *İnas Darül Fünunu* (1919). She was a Turkish educator, poet, and activist. She spent many years teaching in various high schools. She was involved in several women's organizations and published articles on women's rights in journals and newspapers (Argunşah, 2020).

Women's education brought about the development of publications that appealed to female readership. *Terakki*, the first Ottoman newspaper published in 1868, addressed women's issues extensively; and the first women's supplement, titled *Muhaderat*, began to be published in 1888. A sizable number

of new newspapers and periodicals followed; Şefika Kurnaz identified among these 13 different journals aimed at women that were published between 1868 and 1900 (Çaha, 1999:89). These periodicals, published regularly for women, were also used to educate young women in schools. Serpil Çakır argues that the periodical *Hanımlara Mahsus Gazete* did not try solely to convince its readers to play the role of ‘good mother, good wife’, but rather, that the women writers articulated their problems and questioned their status, even as they refrained from rejecting those identities (Çakır, 1996:28). These journals and periodicals debated gender equality, women’s rights, and education. However, except *Kadınlar Dünyası* (The World of Women), most of these periodicals only survived a year or two (Tümer-Erdem & Yiğit, 2010:119-120). In *Kadınlar Dünyası* (1913-1921), women’s concerns were addressed, an Ottoman illustrated periodical published from 1913-1921. Women-owned and ran the publication. It was published by the Osmanlı Müdafaa-ı Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti (Ottoman Women’s Association for the Defense of Women’s Rights). Nuriye Ulviye Mevlan founded both organizations (Çakır, 1996). *Kadınlar Dünyası*, in addition to advocating for women’s rights, also encouraged women to enter the workforce. In 1913, Istanbul Telephone Company advertised for female switchboard operators in newspapers. In its articles, Women’s World encouraged women to apply for this position, and as a result of all of these calls, Muslim Ottoman women, Bedra Osman and six of her friends applied. When the company refused to accept these applications because they required knowledge of a foreign language, the matter was brought up at the Osmanlı Müdafaa-ı Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti and its publishing organization, *Kadınlar Dünyası*, and became a public issue. The hiring policies of the telephone company had been criticized. All seven of these Muslim Ottoman women were hired at Istanbul Telephone Company around a year later after all of these efforts (Karakışla, 2014:20-25; Tümer-Erdem & Yiğit, 2010:113-115; Baysal, 2017:345).

During a debate about how Ottoman women should be raised, Fatma Aliye Hanım cautions young girls who knew all about famous European women but little about the famous women of Islam in their own history in her article, “Ta’lîm-i Terbiye-i Benât-ı Osmâniyye”. She writes that these girls and women, who were unconsciously trying to learn languages and were yet unable to stand their ground in the face of foreign cultures, felt foreign and unable to warm up to their own society, in which they lived but from which they remained estranged (1).

Darül Muallimât as an Educational Institution and Female Teachers

When İlber Ortaylı mentions ‘the female teacher’ as the 19th century’s most intriguing figure, he notes that there were female teachers who began to educate common people not only among the Turks, but also among the Bulgarians, Greeks and Serbians (Ortaylı, 2004:118). The view that every mother is simultaneously an educator was common. In her articles, Fatma Aliye Hanım wrote frequently about mothers’ impact on their children. In her article, “İlk Mektep”, she emphasized the need for mothers to be educated. She often expressed in her writings that a mother is her child’s “first school”. And in an

article titled "Vâlîde", she advises women to read what has been written about childcare before becoming a mother (1).

The teacher is a frequently encountered character in Turkish literature. The teacher protagonist, a symbol for the new Republic and enlightenment, is imagined to have first appeared in *Çalığışu* (1922). In Halide Edip Adıvar's *Vurun Kahpeye* (1926) and Reşat Nuri Güntekin's *Yeşil Gece* (1928), the teacher protagonists are also depicted as models for societal enlightenment. Meanwhile, the female teacher protagonists idealized in novels also became a model for the Republican woman. Also in Emine Semiye's novel *Muallime*, Bihbude manages to live as a teacher. Emine Semiye (1864-1944), the second daughter of Ahmed Cevdet Pasha and Fatma Aliye's sister, was a significant figure in the Ottoman women's movement, well-known for the multiple positions she successfully assumed as a politician, journalist, teacher, and nurse. She was one of the first Muslim women from the Ottoman Empire to get an education in Europe. According to Şahika Karaca, Emine Semiye thinks that women deserve equality and that attaining equality requires a solid education. Karaca notes that *Muallime* (1901) emphasizes women's education, as implied by the novel's title (Karaca, 2011). Emine Semiye featured women working also in *Sefalet* and *Gayya Kuyusu*. Şahika Karaca examined the similarities and differences between the terminology in the changing period of the woman's identity to the teacher's identity in the Turkish novel in her other paper. She discusses the novels *Refet* and *Udî* by Fatma Aliye, *Muallime* by Emine Semiye, *Tatarcık* by Halide Edip Adıvar, and *Acımak* and *Çalığışu* by Reşat Nuri Güntekin in her paper (Karaca, 2012). Halide Edip Adıvar's *Tatarcık* (1939) is also a novel that highlights the ideal young teacher girl type. It is about the life of Lale, who, after her father's death, gave private lessons in English and later studied and became an English teacher.

Refet and *Udî* are novels by Fatma Aliye Hanım in which women's work is the central theme. *Refet* is the first example of the 'teacher protagonist' that would appear with increased frequency in the early Republican period. She completes the Female Teachers Training College despite very difficult conditions and becomes a teacher. When *Refet* is asked during an exam to share her thoughts about school and education, she writes in her composition that school cannot be taken away from her and the other female students, and that it has adorned them with knowledge, capital which cannot be lost (Fatma Aliye 2007, 78). Dwelling upon how important a profession teaching is for women, *Refet* calls the Female Teachers Training College a "dârü'l-malûmât", a house of knowledge, and exclaims that hundreds of knowledgeable Ottoman girls are raised well, thanks to these schools (79). In the novel, the secondary schools' teachers are also women and graduates of the Women's Teacher Training Colleges; and the embroidery teachers are the graduates of the Industrial School (44).

Shaken by her mother's death at the end of the novel, *Refet* reflects once again on the importance of her profession when warned by a friend and realizes that she must teach in order to pay the empire back for all the time and energy invested in her (195). But there is another reality, which must be recognized: *Refet*'s greatest ideal is not to teach. Teaching, to her, seems to be the quickest solution to her economic woes. When *Refet*'s mother surmises that *Refet* will not

be able to be a teacher for the poor, like themselves; Refet replies, to the contrary, that she can only be a teacher for the poor, like themselves, because the rich girls come to school not to become teachers, but to acquire knowledge (25). In short, Refet pursues teaching in order to earn sufficient money to support herself and her mother. In fact, at various points, she considers doing ‘any kind of work’ that will earn her the money she needs in short time. For example, when she learns of the high price at which famous painters’ paintings are sold, and realizes how little pay quilt and pillow embroidery yields, despite the difficulty of the work, she thinks to herself, “If only I were a painter; with just a few paintings I’d earn enough money and secure my future” (152). When asked why she desires wealth so much, Refet answers:

Isn’t it better for those who are obliged to work to earn their money at once? When one becomes wealthy, one can work as much as the body allows. That is to say, one works no longer out of necessity, but for the sake of art, or for fame. Those who work to make ends meet, however, are obliged to work every day, every hour. Even when sick, they’re obliged. Even if they have no strength left! Those type of people, what if they become so ill they can’t work?! What if they lose their health?! That’s why, of course, it’s better to work only as much as is necessary and to secure one’s future when one is healthy! My aim is not wealth; it’s earning a living!(155).

The author, who writes that Refet’s dreams do not resemble the dreams of other girls her age, attributes this to Refet’s hopelessness regarding marriage (59). Because Refet is not a beautiful girl, she believes that no one would choose to marry her. If she had pinned her hopes on marriage, perhaps she would not have taken work so seriously (29). This hopelessness regarding her future is expressed in Refet’s words when her mother passes away: “What work, what duty is left for me in this world? Shall I live only to drag around this lazy, ugly body?” (115). As with Bihbude, the teacher in Emine Semiye’s novel *Muallime*, Fatma Aliye describes Refet as an ugly girl. Both the characters in these novels seem beautiful due to their intelligence and abilities. Fortunately, Refet decides to re-channel her love toward the children she will teach. “I will love the children. I wonder if there will be some among them who love me? Oh! I just can’t do without the pleasure of being loved!” (118). Actually, *Çalığışu*, often presented as the Turkish novel’s first ideal teacher protagonist, is similar in this vein. Reşat Nuri notes that the teachers in his novels don’t immediately think of becoming teachers, but only decide to teach after they experience negative life events:

I don’t see much difference between the girl in love in *Çalığışu*, who like Âşık Garip and all fairy-tale lovers, gets carried away and sets out for mountain meadows, and the bearded village teacher in *Yeşil Gece*. They are two quixotic wretches, one who has lost the man she loves, and the other, the greatest beloved of all, God. They wander around the Anatolian countryside like meadow snakes, trying to fill what is missing in their lives (Referenced in Kavcar, 1972: 169).

Fethi Naci deems Feride “an overly exaggerated character” (Naci, 1995: 76). Likewise, N. Ahmet Özalp argues that changes made in the later editions of the novel rendered Kamran’s personality indistinct and turned Feride into an

exaggerated character. Özalp also reports that other changes were made in the text in order to idealize Feride (Özalp, 1999: 13) and that the words uttered by Kamran, words that were removed from later editions, thoroughly injured Feride's pride, which is why she set out to teach in Anatolia. In a chapter titled "Women as Teachers" in his book on female identity in Turkish novels, Ramazan Gülendam notes that the women who teach in Erhan Bener's *Yalnızlar* do not teach because of a specific ideal, but rather, they teach in order to "pass the time". He also remarks that Nevin in Rakım Çalapala's *Köye Giden Gelin* hates all men because of what she has experienced, and for this reason, plans never to marry, but rather, to go to Anatolia and teach in a small town (Gülendam, 2006: 351). Gülendam argues that Nevin resembles Reşat Nuri's protagonist Feride because of these qualities (351). He also notes that in Halide Edip Adivar'ın *Sonsuz Panayır*, Ayşe gives private lessons solely to earn money and access a certain social milieu (351).

Similarly, in Fatma Aliye's novels, we see women who have no hope of marriage or who are unhappy in their marriage direct their interests and love to another area of life. In *Udî*, Bedia decides to work and directs her emotional energy to her oud because she 'is obliged to' and because she must earn money (Fatma Aliye, 1898:171). When Bedia settles in Istanbul and begins to earn a living with her oud, she takes it into her lap and pours out her heart to it: "You are my lover, my beloved, my man" (227-228). When doctors advise her to stop playing her oud due to illness, she replies: "If it weren't for this oud, what would become of me? [...] How could I lighten this poor afflicted heart's need to love?!" (233-234). Similarly, in Fatma Aliye's last published novel, *Enîn*, Sabahat and Fehame, unable to find the happiness they were expecting in marriage, dedicate themselves to scholarship. Exploring the depths of material, they had read earlier in their lessons, they escape into philosophy (139).

As seen in these works, a variety of difficult situations and broken dreams led Ottoman women to work. Many strived to direct the love and interest that they could not expend in marriage to other outlets. In other words, a woman's employment was not something seen when 'all was well'. Even so, we should not conclude that Ottoman women's work was belittled. In Fatma Aliye's novels, if a woman is working honorably in a 'suitable' profession and is accomplishing an art, her effort is commended. That is to say, a woman's work is seldom portrayed as negating her femininity. Furthermore, the emphasis on artistic women's work in Fatma Aliye's novels is noteworthy. Fatma Aliye sought the solution for women's financial problems in education and the possession of a viable profession or in the sale of the artistic products they created. Even though *Refet* details the extent to which an uneducated woman wears herself out performing the types of physical labor necessary to make ends meet, Fatma Aliye's novels are generally focused on the familial and personal problems of upper-class women. These women only experience economic problems due to changes in their family life. Erol Köroğlu states that *Udî* emphasizes the importance of education for women's subsistence without a man. Therefore, Köroğlu notes that "education for women was a class issue and it was possible only for the upper-class women. Fatma Aliye's *Udî* conceals

this fact with her conformist closure but it reveals the patriarchal exploitation of Ottoman women through the symptomatic development of its plot” (Köroğlu, 2018:294). An upper-class woman herself, Fatma Aliye did not prioritize the problems of working women or even the subject of women’s work. Nevertheless, *Refet* and *Udî*, as texts that deal directly with these topics, are incredibly important.

Women’s Reasons for Working and Work Conditions

Fatma Aliye also discussed the topic of women’s work in some of her articles. With her article, “Terbiye-i İctimâiyye”, which was published in *İnkılab* in 1909 and became the object of much scrutiny, she became the first Ottoman woman to mention women’s work productivity in workplaces where they could use their hands more capably than men; and she described how a work environment in which women could work without compromising their honor could be established. But, according to Fatma Aliye, the real purpose of establishing a proper work environment for women was to provide a space for them to benefit from good social upbringing, in order to prevent the inertia caused by idleness and unemployment from leading them to engage in forms of “immorality”, such as gossip and competition (114). Accordingly, in *Muhâzarât*, the protagonist Fazıla’s inability to get along with her mother-in-law and sister-in-law while married to Remzi is due to these women’s habit of constantly gossiping and sitting around, twiddling their thumbs (182).

In an untitled article published in 1898 in the 184th issue of *Hanımlara Mahsus Gazete*, Fatma Aliye comments on the reasons why women in the United States and Europe work. Fatma Aliye questions whether American and European women work for the sake of civilization, for their own pleasure, or out of real financial necessity. The author suggests that she believes these women are not working for their own pleasure; for according to her, a woman who has no need to work does not think of doing so. In Europe, she says, women who are unable to meet their own needs, which is a condition for marriage, are unable to marry; and because they are unable to marry, they are obliged to work even harder. Fatma Aliye admits that these matters are ones that “should be further researched and pondered” (1). It should be remembered that World War I impacted women’s public service admissions across Europe. Males abandoned their jobs to serve in the military. This situation forced women into the workforce throughout Europe. As part of the war effort, new employment was established. Around this time, governments began coordinating women’s employment via campaigns and recruitment drives.

Fatma Aliye’s protagonists do not think of working when they are not obliged to. Working to earn money is a path that comes to mind only when the need for money is felt. The author writes in *Nisvân-ı İslâm*: “In our culture, managing the household is the wives’ duty, providing for it is the men’s duty” (140). Clearly, Fatma Aliye regards “bringing home the bacon” as the male’s responsibility. Out during the afternoon preceding an Islamic holy night, Refet experiences great joy when she is able to buy the children the savory ring-shaped biscuits and candy being sold for the night; she walks “with a feeling of

valor and satisfaction" (58). Her mother greets her, saying "My daughter, my child, the man of my house!" (58). Even though Refet carries packages in another neighborhood, she does not want to frequent the market or bazaar in her own neighborhood (55), because she is "of the opinion that a young woman should preserve her dignity in her neighborhood" (55). According to the author, Refet's behavior stems not from pride, but from her sense of dignity. Yet, Refet excuses two girls who are obliged to do the shopping, one due to her parents' illness and the other, to her father's death: "The poor girl was both the daughter and the man of the house. She was obliged both to earn money, like a man, and to see to the housework, like a woman" (94). Here again, the author displays a sensitivity particular to her milieu by mentioning the girl's social position as the reason for her behavior.

As she expresses in her article *Terbiye-i İctimâiyye*, Fatma Aliye believed that women given free rein of idle pursuits were in need of reform (111). Yet, she made a distinction between this sort of women and herself and other "upper-class women". For instance, in *Udî*, when Bedia is forced to work, she asks the author to help her find a few students to whom she can give out lessons. Fatma Aliye tells Bedia that she will find many people who want to be her student, but that she should not go anyone's house without first being sure that it is an "appropriate" place (Fatma Aliye, 1898:218-19). Thus, the necessity of protecting "a woman's honor" is once again introduced hand in hand with the proposition of work.

Even as Bedia gives lessons, she continues composing songs and taking lessons from musical masters herself (223). What she actually wants, after finding a means of earning the money she needs, is to play out only for herself. In fact, her biggest complaint is not having enough time for herself. Bedia regrets that "all of her hours are sold" (224-25). After earning enough money to live on and establish a small shop, she wishes to rest and play out only for her own pleasure (227-28). Evidently, she wishes to rescue her dear out from being a mere tool of trade (228). Likewise, after Refet is forced to quit the private lessons she has been taking outside of school in order to offset the wages formerly earned by her mother, she, too, realizes that she needs money in order to set aside time for herself. If it were up to Refet, she would choose the pursuit of knowledge over money a thousand times, but she is obliged to work. At that point in the novel, Refet envies the wealthy once again, for it is difficult for her to give up her new appetite for scholarly education (162). When Virginia Woolf commented that if her contemporaries' mothers and grandmothers had left them enough money, "this evening, we [women] would be able to sit comfortably here and talk about archeology, botany, anthropology, physics, the structure of atoms, mathematics, astronomy, relativity or geography" (Woolf, 2002: 25), she was voicing the same complaint about women being unable to find time for themselves due to material impossibilities.

After reading *Refet*, Bedia is quite moved and asks Fatma Aliye to write about her life, too; so, the author constructs *Udî* as an early piece of metafiction. Bedia knows that jobs like washing laundry and cleaning quickly ruin a woman's health, because she saw this in *Refet*. As a result, she considers

alternative forms of work. Refet says that her mother lost her health a little more each day doing physical labor, and that she wants to become a teacher to rescue them both from such troubles (49). Refet is convinced that women who earn a living by washing laundry, polishing floorboards or sewing lose their health early on (26). Josephine Donovan also reports that 19th century women complained about being kept away from lucrative forms of work and about not being paid the same wages as men (Donovan, 2001: 26). Although Woolf might have enjoyed slightly better working conditions, she complained of the same problems: “Earlier, in order to make ends meet, I begged the newspapers for temporary work by informing them about a wedding here or a show there. I earned a few pounds by writing addresses on envelopes, reading books to old ladies, making paper flowers, and teaching the alphabet to small children in a nursery. Before 1918, these were the main jobs open to women” (Woolf, 2002: 42). Woolf foresaw that, in the future, women would wear themselves out faster than men when they entered every field that had been denied them, that is, when they stopped being the protected sex and started toting coal, driving locomotives, and became soldiers, sailors or laborers (45-46). Refet believes, for the reasons mentioned, that if she were to work physical jobs like her mother, that she would not be able to withstand it as long. She exclaims to her mother, “Don’t think that I’m afraid of dying. I’m just afraid of us reaching the point where we can no longer work” (Fatma Aliye, 2007: 52).

This examination of how the subject of women’s work is handled in Fatma Aliye’s novels and articles has revealed several themes, which the author herself emphasized. She begins by discussing the problems that oblige women to work; and once women’s work is in question, she emphasizes the necessity of working in an “honorable” environment, in a profession that matches one’s talents and skills, rather than merely performing physical tasks that quickly wear out the body. While Fatma Aliye indicates that women only work outside the home when they are obliged to, i.e. in certain situations, she also mentions that working keeps women away from bad habits that arise from lack of meaningful activity.

Women’s Assets and Inheritance Rights

The inclusion of women among the foundation’s founders, both from the palace and the general public, is significant in showing that Ottoman women could have a role in property and economic matters. Also, there were always issues. Women had some difficulties when establishing ‘Hanımlara Mahsus Eşya Pazarı Osmanlı Anonim Ticaret Şirketi’ (Ladies’ Goods Market, Ottoman Joint Stock Trade Company) in 1917 (Tümer-Erdem & Yiğit 2010:150-151). “The fact that the founders and shareholders were women caused the biggest controversy during the establishment of the company. It was certain that at least some of the stocks to be offered to the public would be bought by men. When this situation happened, it would be necessary to have women and men together in the company’s board of directors and general assembly formed by the shareholders. That was a very important problem for the period. Because there was a definite separation of men’s and women’s spheres in every aspect of life. Women should not have been

in the same room with men who were not her relatives. The issue was once discussed in the General Assembly of the Şurayı Devlet. In the end, The General Assembly approved the firm by stating that the establishment of a joint-stock company or the purchase of shares by women did not mean that they were involved together being in the same place, side by side with men" (Çetin, 2021).

Suraiya Faroqhi writes: "Unlike European women, Ottoman women were able to maintain control over their capital even after marrying - at least at the legal level - until the 19th and 20th centuries. Once they came of age, they gained legal identity, which meant that they could seek justice in the courts if wronged and, of course, others could lodge complaints against them, too" (Faroqhi, 2002:115). Kadriye Yılmaz Koca also confirms that inheritance claims, and lawsuits are found frequently in Ottoman court records, as inheritance rights constituted the foundation of women's property rights during that time period (25). As Koca reports, inheritance from one's father and the *mahr* acquired from one's husband, both of which could be utilized and increased, served as preliminary capital that provided women with a sort of social security they could 'control'. Local judges tried to prevent all kinds of interference in women's *mahr* rights, and in most cases, rulings were made in favor of the women to receive *mahr* (32). With the Property Law of 1858, the former practice of denying or only giving a small amount to women, should a male heir exist, was abandoned and women also became the recipients of inheritance (Çaha, 1999:88).

Mohja Kahf relates that when Lady Mary Wortley Montagu came to the Ottoman Empire in 1717, she made special effort to refute westerners' claim that Muslim women were oppressed, and her letters circulated among the elites of London and the entire European continent until 1763 (Kahf, 2006:145). Montagu wrote, for instance, in a letter to her sister that wealthy Turkish women do not fear their husbands because their incomes are in their own hands. Kahf argues that Montagu's own economic dependence on her husband must have bothered her when she wrote, "When they divorce, they are able to take their own assets; and they can claim the alimony their husbands are obliged to give them" (150). In her book, *Osmanlı'da Kadın ve İktisat*, which examines the Shari'a and local *qadi* registers as well as the inheritance registers, Kadriye Yılmaz Koca states that Islamic law granted women economic rights and responsibilities like owning property, receiving inheritance, passing on assets to heirs via a will, borrowing and lending, trading, and entering into contracts. Koca, who indicates that women possessed the right to acquire assets and to use or save them as they desired, says that in practice, "the protection of women" guided implementation.

In *Refet*, a woman's right to inheritance appears as a problem. Namely, Refet's family pockets her share of inheritance out of spite. Even though the share due Refet is not much, it is enough to keep her and her mother Binnaz from financial dependency on others. But, because Binnaz is an uneducated woman, she does not know how inheritance works or how assets are divvied up; she cannot guess how much her husband's property and assets are worth or how much should be left to her and her daughter (Fatma Aliye, 2007:19). Refet's half-brothers do not send her inheritance share from her father (114). Refet's mother Binnaz summarizes the events as follows: "They sent news with

someone coming from there that they will not give even a cent of it, and that if we want it, we'll have to file a lawsuit to take it. Where should people who have trouble even putting food on the table get the money to file a lawsuit?" (164). At the end of the novel, we learn that Refet is going to fight to claim her inheritance from her father. Recounting how her mother had requested her inheritance share from the family members every few years, and how the court had then ruled that 100 kurush be given each month, but that her siblings still had not sent the money, Refet concludes: "I want to show the people who tried to destroy me by not giving me my own assets, including cash, how I rose up out of poverty and, thanks to the support and stewardship of the state and school, today earn a good living" (216-17).

A positive example of a woman who manages her own land is also presented in the novel, namely the Kastamonu woman from whom Refet and Şule take private lessons. This woman has her own plot of land in her hometown and settles her accounts herself (98): "She doesn't live permanently in Istanbul, but rather, comes here to spend some winters as a guest in her maternal uncle's home. This time, even though she came early, she's going to spend the winter. She has a farm and all in her hometown, and she herself is the owner and overseer of it all! She settles her own accounts and looks after the seasonal farm work herself" (161). Contact with such an educated individual, and being educated herself, makes Refet aware not only of her right to inheritance, but also of all her rights as a woman. Mucib, who seeks Refet's hand in marriage, learns from the ulema that he cannot take her to his home by force. These Muslim scholars inform him of what Refet already knows: that he has no such right or authority over her (210). That education increases women's awareness of their rights is emphasized at every opportunity in the novel.

Conclusion

In this article, I discussed late Ottoman women's economic status in general, examining their financial assets and work experiences in the public sphere. I observed that these important and permanent historical developments laid the foundation for legal rights to be gained after the establishment of the Republic; and I examined *Refet* and *Udî* as the first Turkish novels to deal with this subject matter. Additionally, I pointed out that *Refet* (1896), which constituted the first Ottoman-Turkish novelistic portrayal of teaching as a profession "suitable" for women, was not passed on as part of cultural heritage during the Republican period, despite the fact that it was published 26 years before the novel *Çalılıkusu* (1922), which has generally been accepted as featuring the first female teacher-protagonist meant to be a model for young Turkish women. While positive male character types are rarely found in male authors' novels of the Tanzimat period, Fatma Aliye depicted women's problems and ideal female character types in numerous novels she published one after the other. Even though her works were some of the first to be translated to French, Arabic and English in the 1890's, Fatma Aliye was excluded from the Republic's literary cannon. Yet, *Refet's* portrayal of the educational institutes opened for women in the late Ottoman

Empire, especially its characterization of one of the first teachers produced by the Women's Teacher Training Colleges, is tremendously important.

Refet and *Udî* emphasize the importance of the teaching profession for women; yet the approach taken by upper-class Fatma Aliye to the subject of women's work is another noteworthy side topic for discussion. According to Fatma Aliye, it is unnecessary for women to work unless they fall upon hard times. Despite the problematic nature of this view, the same idea that women become teachers not because of certain ideals, but rather, "in order to pass the time" is implied in *Çalikuşu*, which is posited as the first textual example of a female teacher-protagonist, and in other novels. Nor does *Refet* introduce a character, who, from the beginning, dreams of becoming a teacher. Rather, women work in Fatma Aliye's novels because of various difficulties they have experienced in life or because of major disappointments. They attempt to channel the love and interest they are unable to expend in marriage in alternate directions. Women's economic position and their right to inheritance are also thematized in Fatma Aliye's novels. Thanks to education, women learn about the rights they possess and how to defend them.

In conclusion, I contend that *Refet* and *Udî* are fascinating texts for researchers working in literary scholarship, sociology, and women's studies because of their unique content. Hence, we see that accumulative experience in the Ottoman Empire was the forerunner of the legal rights women gained with the founding of the Republic and that some texts that are clear indicators of this experience, like *Refet* and *Udî*, were forgotten. In the context of our discussion of this text's interdisciplinary significance, it is possible to conclude that scholars and the public still have not fully benefited from the cultural heritage of the Ottoman period.

References

- Argunşah, H. (2020). *Bir Cumhuriyet Kadını Şüküfe Nihal*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Baysal, H. (2017). Osmanlı'da Kadın Memureler için Motivasyon Uygulamaları: Bank-ı Osmani-i Şahane, Dersaadet Telefon Anonim Şirketi Osmaniyesi ve Kadın Birinci İşçi Taburu Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29:339-366.
- Çaha, O. (1999). *Sivil Kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çetin, S. (2021). Trailblazers III: Süreyya Ağaoglu the First Woman Lawyer of Turkey. Available at <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3926656>.
- Donovan, J. (2001). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Faroqi, S. (2002). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam (Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Fatma Aliye (1898). Başlıksız. *Hanımlara Mahsus Gazete* 184: 1-2.
- Fatma Aliye (2002). *Enin*. Yayımlanmamış Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Fatma Aliye (1892). İlk Mekteb. *Tercüman-ı Hakikat* 4023: 6-7.

- Fatma Aliye (1996). *Muhâdarât*. Yay. Haz. H.E. Aşa. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Fatma Aliye *Nisvan-ı İslam*. Mübeccel Kızıltan.
- Fatma Aliye (2007). *Refet*. Yay.Haz.: N. Çetin. İstanbul: L&M Yayınları.
- Fatma Aliye (1896). Ta'lîm-i Terbiye-i Benâ't-ı Osma'niyye. *Hanımlara Mahsus Gazete* 37:1-2.
- Fatma Aliye (1909). Terbiye-i İctimaiyye. *İnkılap* 8: 113-15.
- Fatma Aliye (1898). *Udi*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Fatma Aliye (1898). Valide. *Hanımlara Mahsus Gazete* 190: 1-2.
- Gülendam, R. (2006). *Türk Romanında Kadın Kimliği*. Konya: Salkımsöğüt Yay.
- Kahf, M. (2006). *Batı Edebiyatında Müslüman Kadın İmajı*. (Çeviren: Y. Sezdirmez). İstanbul: Küre Yay.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yay.
- Karaca, Ş. (2011). Modernleşme Döneminde Bir Kadın Yazarın Portresi: Emine Semiye Hanım. *Bilig*. 57:115-134.
- Karaca, Ş. (2012). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türk Romanında Kadın Öğretmen Kimliği Tanzimat ve Cumhuriyet Dönemi Romanlarına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 15: 124-138.
- Karakışla, Y.S. (2014). *Osmanlı Kadın Telefon Memureleri (1913-1923)*. İstanbul: Akıl Fikir Yay.
- Kavcar, C. (1972). Bir Öğretmenin Romanı: *Yeşil Gece*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 5: 1-2 Ayrı Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi:167-87.
- Kavcar, C. (1970). *Çalığıuşu ve Türk Eğitimindeki Yeri*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Kızıltan, M. (1993). *Fatma Aliye Hanım Yaşamı-Sanatı-Yapıtları ve Nisvan-ı İslam*. İstanbul: Mutlu Yay.
- Kızıltan, M. (1994). Mübeccel Kızıltan ile Fatma Aliye Hanım Üzerine.... (Röportajı yapan: Bürkem Cevher.) *Boğaziçi Dergisi*: 64-66.
- Koca, K.Y. (1998). *Osmanlı'da Kadın ve İktisat*. İstanbul: Beyan Yay.
- Köroğlu, E. (2018). Kadının İffetli Geçim Sorunsalı: Fatma Aliye'nin *Udi*'sinde Hayatı, Toplum ve Cinselliği Yazmak. *Turkish Studies* 13(5):293-306.
- Kurnaz, Ş. (1993). *Balkan Harbinde Kadınlarımızın Konuşmaları*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Naci, F. (1995). *Reşat Nuri'nin Romancılığı*. İstanbul: Oğlak Yay.
- Oktar, T. (1998). *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı-Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi*. İstanbul: Bilim Teknik Yay.
- Ortaylı, İ. (2004). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yay.
- Özalp, N. A. (1999). *Çalığıuşu Operasyonu-II*. *Kaşgar* 11:10-23.
- Tanpınar, A.H. (1997). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

- Tümer-Erdem, Y. & Yiğit, H. (2010). *Bacıyân-ı Rûm'dan Günümüze Türk Kadınının İktisadî Hayattaki Yeri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Taşcıoğlu, M. (1958). *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri*. Ankara: Akın Matbaası.
- Woolf, V. (2002). *Kendine Ait Bir Oda*. İstanbul: İletişim Yay.
- Yaraman, A. (2001). *Resmi Tarihten Kadın Tarihine*. İstanbul: Bağlam Yay.
- Ziyade, M. (1990). Warda al-Yaziji. In, *Opening the Gates: A Century of Arab Feminist Writing*, M. Bardan & M. Cooke. (Eds.). Bloomington: Indiana University Press:240-43.

Kadınlarda Algılanan Ayrımcılık, Görelî Yoksunluk ve Kolektif Eylem Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

İlknur Tayınmak*

Öz

Dünyanın birçok bölgesinde kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri ve algıları temelinde ayrımcılığa, şiddete ve fırsat eşitsizliğine maruz kalmaktadır. Kadınların maruz kaldıkları bu olumsuz tutum, davranışlar ve bunlara bağlı algılar, onların kolektif eylemliliklerine etki etme potansiyeli taşımaktadır. Mevcut araştırmada kadınların cinsiyet temelli ayrımcılık algısı, görelî yoksunluk algısı ve kadın hakları çerçevesindeki kolektif eylemleri arasındaki ilişkilerin ele alınması ve bu ilişkilerde siyasi görüşün rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini 328 gönüllü kadın katılımcı oluşturmuştur. Katılımcılara Görelî Yoksunluk Ölçeği, Ayrımcılık Algısı, Siyasi Görüş, Kolektif Eylem ve Kolektif Eylem Niyeti'ne ilişkin ölçümlerin yer aldığı bir anket formu uygulanmıştır. Yürütülen analizler sonucunda kadınların cinsiyetlerine ilişkin ayrımcılık algılarının görelî yoksunluk algılarını, görelî yoksunluk algılarının ise ilgili konuda faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşuna üyelik niyetlerini pozitif şekilde yordadığı; bu ilişkilerde siyasi görüşün düzenleyici rol oynadığı bulgulanmıştır.

Anaktar Kelimeler: toplumsal cinsiyet, ayrımcılık algısı, görelî yoksunluk, kolektif eylem, siyasi görüş.

Kadın/Woman 2000, June 2022; 23(1): 19-40

Examining the Relationships Between Perceived Discrimination, Relative Deprivation and Collective Action of Women

Aras Türkeli**

Abstract

Worldwide, women are exposed to discrimination, violence and inequality of opportunity on the basis of gender roles and perceptions. The negative attitudes and behaviors that women are exposed to and the related perception have the potential to affect their collective actions. In this context, the present study aimed to examine the relationships between women's perceptions of gender-based discrimination, relative deprivation and their collective actions within the framework of women's rights, and to examine the role of their political views in these relations. The sample of the present study consists of 328 volunteer woman participants from various parts of Turkey. The Scales of Relative Deprivation, Perceived Discrimination, Political View, Collective Action and Collective Action Intention were administered to the participants. Obtained results showed that women's perceptions of gender discrimination positively predicted their perceived relative deprivation, and their perceived relative deprivation positively predicted their intention to join a non-governmental organisation related to women rights; it was also found that political views play a moderator role in these relations.

Keywords: gender, perceived discrimination, relative deprivation, collective action, political view.

* İlknur Tayınmak (Doktora öğrencisi), Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü. Mersin-Türkiye. E-posta: ilknurtayinmak@gmail.com ORCID No: 0000-0003-1120-8950.

** Aras Türkeli (Doktora öğrencisi), Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü. Mersin-Türkiye. E-posta: arasturkeli@gmail.com ORCID No: 0000-0001-7703-5488.

Giriş

Kadınlar Türkiye’de ve dünyanın geri kalan birçok bölgesinde ayrımcılığa, şiddete ve fırsat eşitsizliğine maruz kalmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) yayımlanmış olduğu Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Raporu’na (2019) göre dünyadaki kadınların yaklaşık %35’i yaşamlarının belirli bir döneminde partnerleri tarafından cinsel veya fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Türkiye’de 2018 yılında erkekler tarafından 440 kadın cinayeti işlenmiş; 2019 yılında bu sayı ne yazık ki 474’e yükselmiş; 2020 yılında ise 300 kadın cinayeti işlenmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2018; 2019; 2020). Kadınlar yalnızca erkek şiddetine maruz kalmamakta; aynı zamanda eğitim, iş imkanı gibi birçok alanda fırsat eşitsizliği ve zorluklarla da mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar. Örneğin; Özyıldırım (2014), Türkiye’de okuma yazma bilmeyen 10 kişiden 8’inin kadın olduğunu ve eğitim alanında kadınlar aleyhinde bir cinsiyet eşitsizliği olduğunu belirtmiştir. Eğitimin yanı sıra kadınlar, iş gücü piyasasında yeterli ölçüde temsil edilmemekte ve birçok alanda cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar (Parlaktuna, 2010). Ayrıca kadınların karar alma organlarındaki ve siyasi yaşamdaki temsil oranı oldukça düşük olmakla birlikte, kadınlar genellikle koşulları kötü, geçici ve kayıt dışı işlerde istihdam edilmektedir (Tuskan, 2012).

Kadınların bireysel ve kolektif düzeyde maruz kaldıkları bu ayrımcılık ve fırsat eşitsizliği ile mücadele etmeleri ve her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya aktif katkı sağlamaları önem arz etmektedir. Kadınların maruz kalınan bu ayrımcılıkla mücadele etmelerinin en etkin yollarından biri ise kolektif eylemlerdir. *Kolektif eylem*, bireylerin bir grubun yararına yapmış oldukları, grubun statüsünü, gücünü ve etkisini arttırmaya yönelik davranışlarının tümünü ifade eden geniş kapsamlı bir kavramdır (Louis, 2009; van Zomeren & Iyer, 2009). Kadın hakları konusunda mücadele veren bir derneğe üye olmak, dernek bünyesinde çalışmak, toplantılara katılmak, konu ile ilgili farkındalık düzeyini arttırmak için film seyretmek, kitap okumak, makale yazmak ve arkadaşlar arasında bu konuyu tartışmak, kadınların maruz kaldıkları çeşitli sorunlar üzerine konuşmalar yapmak, kadın hakları ile ilgilenen bir siyasetçiye oy vermek veya siyasi partilere aday olmak kadın hakları temelli kolektif eylemlere örnektir (Özkan, 2014). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemenin önemli bir aracı olan kolektif eylemlere katılımlarının artış göstermesi için kolektif eylemlerle ilişkili faktörlerin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada kadınların kolektif eylemliliği ile ilişkili olabileceği düşünülen *algılanan ayrımcılık, göreceli yoksunluk ve siyasi görüş* kavramları ele alınmış ve bunlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Kadınların maruz kaldıkları ayrımcılığa dair düşünceleri, literatürde *ayrımcılık algısı (perceived discrimination)* kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Ayrımcılık, objektif şekilde tanımlanması, gözlenmesi ve ölçülmesi zor bir davranış olduğu için genellikle bireylerin öznel yargıları çerçevesinde değerlendirilmektedir (Kapçı, 2016). Bu doğrultuda *ayrımcılık algısı*, bireylerin grup üyelikleri temelinde kendilerine veya gruplarına karşı ne derece olumsuz davranışlarda bulunulduğuna dair bir değerlendirme yapmaları

anlamına gelmektedir (Major & Dover, 2016). Kadınların aile, arkadaş çevresi ve iş ortamı gibi çeşitli bağlamlarda bireysel olarak maruz kaldıkları ayrımcı davranışlar ve toplumsal düzeyde kadına yönelik ayrımcı ve kalıpyargısal bakış açılarının, kadınların yüksek düzeyde ayrımcılık algısına sahip olması ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. (örn., Avcı, 2013; Bazargan & Galvan, 2012; Dawson, Volpe & Laurent, 2019).

Bireyin, kendisini veya üyesi olduğu grubu başka bireyler veya gruplarla karşılaştırması sonucunda; grubunun veya kendisinin iyi bir durumda olmadığına ilişkin inancı *görelî yoksunluk* kavramı ile ifade edilmektedir (Kıral, 2009; Walker & Smith, 2002:1-12). Diğer bir ifadeyle görelî yoksunluk; bireyin karşılaştırma yaptığı kişilere ya da gruplara kıyasla kendisinin ya da grubunun hak ettiği bir konumda olmadığına, aksine daha dezavantajlı bir konumda bulunduğu dair algısıdır. Smith ve arkadaşlarına (2012) göre görelî yoksunluk süreci üç adımda gerçekleşmektedir. İlk olarak; bireyin bilişsel karşılaştırmalar yoluyla kendisini/üyesi olduğu grubu, diğer bireyler/gruplarla farklı durumlar (elde edilen haklar, sahip olunanlar vb.) açısından mukayese etmesi gerekmektedir. İkinci olarak; birey yürüttüğü bu karşılaştırma sonucunda bireysel veya grup düzeyinde dezavantajlı bir durumda olduğunu düşünmelidir. Üçüncü adım ise; bireyin dezavantajlı konumuna ilişkin öfke, üzüntü, adaletsizlik duyguları içerisinde olduğu evreyi betimlemektedir. Smith ve arkadaşlarına (2012) göre bu üç sürecin yaşanması görelî yoksunluk algısına işaret etmektedir ve birey bu algı sonucunda bireysel ve grup temelli davranışlarda bulunabilmektedir. Burada da görüldüğü üzere görelî yoksunluk, bireysel ve grup temelli görelî yoksunluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Birey temelli görelî yoksunluk, bireyin kendisini iç grup üyeleriyle çeşitli açılardan karşılaştırması sonucunda dezavantajlı konumda olduğuna ilişkin inancını ifade etmektedir. Grup temelli görelî yoksunluk ise bireyin üyesi olduğu grubu (iç grubunu), dış gruplarla çeşitli haklar, özellikler temelinde karşılaştırmasına bağlı olarak iç grubunun nispeten daha dezavantajlı bir durumda olduğuna dair algısı anlamına gelmektedir (Runciman, 1966; akt., Smith vd., 2012).

Görelî yoksunluk algısı, ayrımcılık algısı ile yakından ilişkili bir kavramdır. Bireysel düzeyde ayrımcı davranışlara maruz kalan bireyin, üyesi olduğu grubun toplumsal düzeyde de daha dezavantajlı bir konumda olduğunu düşünme eğiliminin (yani grup temelli görelî yoksunluk algısının) artabileceği düşünülmektedir. Ancak konuya ilişkin literatür incelendiğinde görelî yoksunluk ile ayrımcılık algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısının çok sınırlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yürütülen bir araştırmada katılımcıların, algıladıkları ayrımcılık düzeyinin grup temelli görelî yoksunluk algısını pozitif yönde yordadığı bulgulanmıştır (Koomen & Frankel, 1992). Bir diğer araştırmada ise ayrımcılık algısı, duygusal görelî yoksunluk algısının bir bileşeni olarak ele alınmış ve diğer değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir (Grant vd., 2014). Ayrımcılık algısı ve görelî yoksunluk ilişkisini elen alan çalışmaların sınırlı olmasının bir nedeni, araştırmacıların bu iki kavramı birbirinden ayrı değişkenler olarak değerlendirmemesi olabilir. Ancak literatür incelendiğinde kavramlar arasında benzerlik olduğu görülse de aslında ikisinin de ayrı ayrı kavramsallaştırıldığı ve incelendiği görülmektedir (örn., Foley vd., 2015; Newman, 2015; Smith vd.,

2012). Nitekim mevcut araştırmada ayrımcılık algısı bireysel düzeyde; görelî yoksunluk algısı ise grup temelli olarak ele alınarak farklı kavramlar olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye’de ayrımcılık algısı ve görelî yoksunluk çerçevesinde yürütülen çalışmalar incelendiğinde iki kavramın farklı çalışmalarda farklı değişkenlerle ele alındığı görülmektedir. Yürütülen bazı çalışmalarda bireysel görelî yoksunluğun öznel esenlik (Özdemir vd., 2019), iş performansı (Yılmaz & Erkal, 2020), algılanan stres (Yılmaz, 2020), başa çıkma stratejileri ve öznel iyi oluş (Özdemir, 2019), işten ayrılma niyeti (Yılmaz vd., 2021), fiziksel ve psikolojik sağlık (Güvenç, 2021) ile ilişkili olarak incelendiği görülmektedir. Grup temelli görelî yoksunluğun ise görece sınırlı sayıda çalışmada ele alındığı gözlenmiştir. Örneğin; bu kapsamda yürütülen bir araştırmada kadınların siyasal katılım düzeyi ile grup temelli görelî yoksunluk algısı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu bulgulanmıştır (Kıral vd., 2008). Bir başka çalışmada ise iç grup özdeşim düzeyi ile aşırı grup yanlısı davranışlar arasında görelî yoksunluğun aracı rolü olduğu saptanmıştır (Özdemir, 2018).

Algılanan ayrımcılık çerçevesinde literatür incelendiğinde Türkiye’de özellikle iş ortamında kadınların maruz kaldığı cinsiyet ayrımcılığını belirlemeye yönelik çalışmaların (örn., Alparlan ve ark., 2015; Alptekin, 2014; Çelik & Şahingöz, 2018) mevcut olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra cinsiyet temelli ayrımcılık ile kariyer (Bulut & Kızıldağ, 2017), depresyon düzeyi (örn., Avcı, 2013), öz-yeterlik algısı ve örgütsel sapma davranışı (Akyüz ve Özer, 2018), örgütsel stres (Yamuç & Türker, 2015) değişkenlerinin incelendiği belirlenmiştir.

Ayrımcılık algısı ve görelî yoksunluk, sosyal değişimin bir aracı olan kolektif eylemlilik ve kolektif eylemde bulunma niyeti ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda yürütülen çalışmalar algılanan ayrımcılık (örn., Stronge vd., 2016; Hayward vd., 2017) ve görelî yoksunluk düzeyinin (örn., Cakal vd., 2011) kolektif eylemlerle anlamlı ilişkisi olduğunu göstermektedir. Kadınlar üzerine yürütülen çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin; bir çalışmada kadınların işyerinde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma düzeyinin, kolektif eylem niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur (Iyer & Ryan, 2009). Bir başka çalışmada kadınların cinsiyete dayalı ayrımcılık algısı düzeylerinin onların psikolojik stres seviyesini arttırdığı; ancak kolektif eylemliliğin bu ilişkide düzenleyici rol üstlendiği ve stres seviyesini azalttığı bulgulanmıştır (DeBlaere vd., 2014). Türkiye’de yürütülen bir çalışmada ise kadınların görelî yoksunluk algısı ile siyasal katılım düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Kıral, 2009).

Siyasi görüşün algılanan ayrımcılık, görelî yoksunluk ve kolektif eylem arasındaki ilişkiyi düzenleyebilecek değişkenlerden biri olabileceği düşünülmektedir. Yürütülen çalışmalarda siyasal görüşün bu değişkenlerle ilişkili olduğunun bulgulanması, bu görüşü destekler niteliktedir. Örneğin; bu kapsamda yürütülen bir çalışmada sağ görüşle ilgili reklamlara maruz kalan katılımcıların, ayrımcılık algısı düzeylerinin arttığı saptanmıştır (Schmuck vd., 2017). Bir başka çalışmada katılımcıların siyasal görüşlerindeki kutuplaşma düzeyi ile etnik ayrımcılık algısı arasında pozitif bir ilişki olduğu bulgulanmıştır (Osborne & Sibley, 2013). Bu bağlamda yürütülen bir diğer çalışmada siyasal görüş

ile grup temelli görelî yoksunluk algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu raporlanmıştır (van Prooijen & Kuijper, 2020). Kolektif eyleme ilişkin yürütülen çalışmalarda (örn., Spaaij & Vinas, 2013; Watkins vd., 2015) da benzer şekilde siyasi görüş ile kolektif eylemlilik arasında anlamlı ilişkiler bulgulanmıştır. Görüldüğü üzere siyasi görüş, bireylerin görelî yoksunluk, ayrımcılık algısı ve kolektif eylemleriyle ilişki içerisindedir. Ancak literatür incelendiğinde bu değişkenlerin birlikte ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Mevcut çalışmanın temel amacı; kadınların algıladıkları ayrımcılık, görelî yoksunluk düzeyi ile kolektif eylemlerde bulunma ve kolektif eylem niyeti arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak kadınların algıladıkları ayrımcılık ile görelî yoksunluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenecektir. İlgili literatür incelendiğinde ayrımcılık algısı ve görelî yoksunluk arasındaki ilişkinin çok sınırlı sayıda çalışmada (örn., Koomen & Frankel, 1992) ele alındığı görülmüş ve bu kapsamda kadınların algılarının değerlendirildiği çalışmaya ise rastlanmamıştır. İkinci olarak, görelî yoksunluk ve ayrımcılık algısının, kadınların kolektif eylem ve kolektif eylem niyeti üzerindeki etkisine dair araştırmaların Türkiye’de (örn., Kırıl, 2009) oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmanın bir diğer amacı; kadınların ayrımcılık ve görelî yoksunluk algıları ile kadın haklarıyla ilgili kolektif eylemliliği ve kolektif eylem niyeti arasındaki ilişkiyi mevcut örneklemde incelemektir. Son olarak siyasi görüşün ayrımcılık algısı, kolektif eylem ve grup temelli görelî yoksunluk ile ilişkisine dair literatür bilgisi ışığında; siyasi olarak sağ veya sol görüşe yakınlığın bu değişkenler arasında nasıl bir rol oynadığını incelemek amaçlanmaktadır. Siyasi görüşün, bu değişkenlerle ayrı ayrı olarak ilişkisini inceleyen çalışmalar bulunsa da bu üç değişken arasındaki ilişki de nasıl bir rol oynadığını gösteren bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenlerle mevcut araştırmada görelî yoksunluk, algılanan ayrımcılık, kolektif eylem ve siyasi görüş arasındaki ilişkiyi analiz etmenin, literatüre katkı sağlayacağı ve bu konudaki sınırlı bilgiyi genişletebileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma verileri, Google Forms online anket formu üzerinden kartopu yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye’nin çeşitli bölge ve illerinde yaşamakta olan 328 gönüllü kadın katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 18-68 arasında değişmektedir ($Ort= 31.64$, $SS= 11.56$). Çalışmaya katılım sağlayan kadınların %2’si ilköğretim mezunu, %19’u lise mezunu, %25’i lisans öğrencisi, %35’i lisans mezunu, %13’ü ise lisansüstü öğrencisi ya da mezunudur.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada katılımcıların yaş, eğitim durumu, ve sosyo-ekonomik düzeylerine ilişkin bilgiler “*Kişisel Bilgi Formu*” aracılığıyla elde edilmiştir. *Algılanan Cinsiyet Ayrımcılığı:* Katılımcıların çeşitli sosyal çevrelerde (aile, arkadaş, okul ve iş ortamında) ne derece ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşündükleri üç soru ile ölçülmüştür. “*Aileniz tarafından cinsiyet ayrımcılığına*

maruz kalma düzeyiniz nedir?”, “Arkadaş çevreniz tarafından cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma düzeyiniz nedir?” ve “İşyerinizde/okulunuzda cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma düzeyiniz nedir?” soruları, 1 (Hiç) ile 7 (Çok fazla) aralığında değişen likert tipi bir ölçek üzerinden yanıtlanmıştır. Her bir katılımcı için ayrımcılık algısı değişkeninden elde edilen puanlar, toplam puan üzerinden hesaplanmıştır. Sorulara verilen yanıtlardan elde edilen yüksek puanlar, yüksek cinsiyet ayrımcılığı algısına işaret etmektedir. Sorulan soruların faktör yapısını incelemek amacıyla uygulanan faktör analizi sonucunda 3 maddenin tek bir faktöre yüklendiği, her bir maddenin faktör yükünün .30’un üzerinde olduğu ve 3 maddenin toplam varyansın %61’ini açıkladığı görülmüştür. Bu çalışmada ayrımcılık algısı değişkeninin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise 0.75 olarak hesaplanmıştır.

Görelî Yoksunluk Ölçeği: Kıral (2009) tarafından geliştirilen Görelî Yoksunluk Ölçeği, Toplumsal İnanışlar Ölçeği (Kelly ve Breinlinger, 1995; akt. Kıral, 2009) ve Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı Ölçeği (Gurin, 1985; akt. Kıral, 2009) maddelerinden elde edilen 9 maddeden oluşmaktadır. Kıral (2009) tarafından tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu bulunan ölçek, kadınların algıladıkları grup temelli görelî yoksunluğu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. “Saygın işlerin çoğunluğu erkeklerindir çünkü toplumumuz kadınlar aleyhine ayrımcılık yapmaktadır”, “Bir grup olarak kadınlar toplumda şimdikinden daha iyi bir yeri hak etmektedirler”, “Toplumdaki güç ve statü açısından erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlar aleyhine bir eşitsizlik vardır” maddeleri kadınların grup görelî yoksunluk algısını belirlemeye yönelik maddelerden bazılarıdır. Maddeler 7’li likert tipi (1=hiç katılmıyorum, 7=tamamen katılıyorum) derecelendirme ile değerlendirilmektedir. Her bir katılımcı için ölçek puanı madde toplam puanları üzerinden hesaplanmıştır. Bu ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek düzeyde grup temelli görelî yoksunluk algısına işaret ederken; düşük puanlar ise düşük yoksunluk algısını göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.85 olarak hesaplanmıştır.

Kolektif Eylem Katılımına İlişkin Sorular: Araştırmada katılımcıların kadın hakları çerçevesinde herhangi bir kolektif eylemde bulunup bulunmadıklarını belirlemek amacıyla “Kadın hakları ile ilgili herhangi bir etkinliğe (örn., seminer, yürüyüş vb.) katıldınız mı?” ve “Kadın hakları konusunda mücadele eden herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?” soruları sorulmuştur. Bu iki soruya verilen yanıtlar “evet” veya “hayır” şeklindedir.

Kolektif Eylem Niyeti: Katılımcıların gelecekte bir kolektif eylem türü olan sivil toplum kuruluşuna üye olma niyetinin düzeyini ölçmek amacıyla “Size göre gelecekte kadın haklarıyla ilgili mücadele veren herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olma ihtimaliniz nedir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan bu soruyu 7’li likert tipi (1=Oldukça düşük, 7=Oldukça yüksek) derecelendirme üzerinden cevaplamaları istenmiştir.

Siyasi Görüş: Katılımcıların siyasi eğilimi hakkında bilgi edinebilmek amacıyla “Siyasi görüşünüzü nasıl tanımlarsınız?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar 1 (Radikal sol) ile 7 (Radikal sağ) aralığında değişen likert tipi bir skala üzerinden yanıtlanmıştır. Düşük puanlamalar sol görüşe yakınlığı, yüksek puanlamalar ise sağ görüşe yakınlığı ifade etmektedir.

İşlem

Araştırma için Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan gerekli onay alındıktan sonra çalışmanın ölçek ve sorularının yer aldığı online anket formu oluşturulmuştur. Online anket formunun başlangıcında katılımcılara çalışmanın amacı, araştırmacıların isimleri ve gerekli iletişim bilgileri, çalışmanın gönüllük esasına dayandığı ve katılımcıların istedikleri zaman çalışmaya katılmaktan vazgeçebilecekleri bilgisinin yer aldığı "Gönüllü Onam Formu" sunulmuş ve katılımcıların onayının ardından ölçek ve anketlerin yer aldığı bölüme geçiş yapılmıştır. Anket formunun bitiminde katılımcılara teşekkür edilmiş ve daha fazla bilgi edinmek için araştırmacılara ulaşabilecekleri iletişim bilgileri verilmiştir.

Bulgular

Çalışmada kullanılan değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1'de, değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren korelasyon değerleri ise Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	Ort.	SS
Algılanan Cinsiyet Ayrımcılığı	328	8.89	4.71
Görelî Yoksunluk Algısı	328	53.38	9
STK Üyelik Niyeti	328	4.22	2.08
Siyasi Görüş	328	3.15	1.49

Tablo 2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

	2.	3.	4.
1. Algılanan Cinsiyet Ayrımcılığı	.28**	.10	-.12*
2. Görelî Yoksunluk Algısı	-	.34**	-.39**
3. STK Üyelik Niyeti		-	-.35**
4. Siyasi Görüş			-

* $p < .05$, ** $p < .01$, $N=328$

Kadınların algıladığı ayrımcılık düzeyi ile görelî yoksunluk algısı arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkide siyasi eğilimin olası düzenleyici rolünü test etmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür (Tablo 3). Yürütülen hiyerarşik regresyon analizinde görelî yoksunluk algısı bağımlı değişken, algılanan cinsiyet ayrımcılığı bağımsız değişken ve siyasi görüş ise düzenleyici değişken olarak ele alınmıştır. Bu testi uygulayabilmek adına tüm değişkenler için standart puanlar ile yeni değişkenler oluşturulmuş ve bütün analizlerde bu standart puanlar kullanılmıştır. İlk aşamada algılanan cinsiyet ayrımcılığı, ikinci aşamada siyasi görüş, son aşamada ise algılanan cinsiyet ayrımcılığı ve siyasi görüş değişkenlerinin etkileşim terimi analize dahil edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde analize ilk aşamada dahil olan algılanan cinsiyet ayrımcılığının, görelî yoksunluk algısındaki varyansın %8'ini açıkladığı [$F(1,326)= 27.93$, $p < .001$] ve görelî yoksunluk algısının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür, $\beta = .28$, $t(327)= 5.29$, $p < .001$. İkinci aşamada analize dahil olan siyasi görüş,

görelî yoksunluk algısında açıklanan varyansa %13'lük bir katkı sağlamıştır ve R^2 'deki bu değişim anlamlı olarak bulunmuştur, $F(2,325)= 42.46$, $p<.001$. Son aşamadaki bulgular incelendiğinde ise etkileşim terimi analize dahil edildiğinde modelin [$F(3,324)= 31.13$, $p<.001$] ve etkileşim teriminin [$\beta = .13$, $t(327)= 2.63$, $p < .01$] anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu siyasi görüşün, algılanan ayrımcılık düzeyi ile görelî yoksunluk algısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir düzenleyici rolü olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. *Siyasi Görüşün Algılanan Cinsiyet Ayrımcılığı ile Görelî Yoksunluk Algısı Arasındaki İlişkideki Düzenleyici Rolünü İnceleyen Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişken	R ²	R ² Değ.	F	B	SH	T
I. Aşama	.08	.08	27.93**			
Algılanan C. Ayrımcılığı				.28**	.53	5.28
II. Aşama	.21	.13	42.46**			
Algılanan C. Ayrımcılığı				.24**	.50	4.80
Siyasi Görüş				-.36**	.50	-7.25
III. Aşama	.23	.02	31.13**			
Algılanan C. Ayrımcılığı				.23**	.50	4.57
Siyasi Görüş				-.35**	.50	-6.98
Algılanan C. Ayrımcılığı*Siyasi Görüş				.13**	.04	2.63

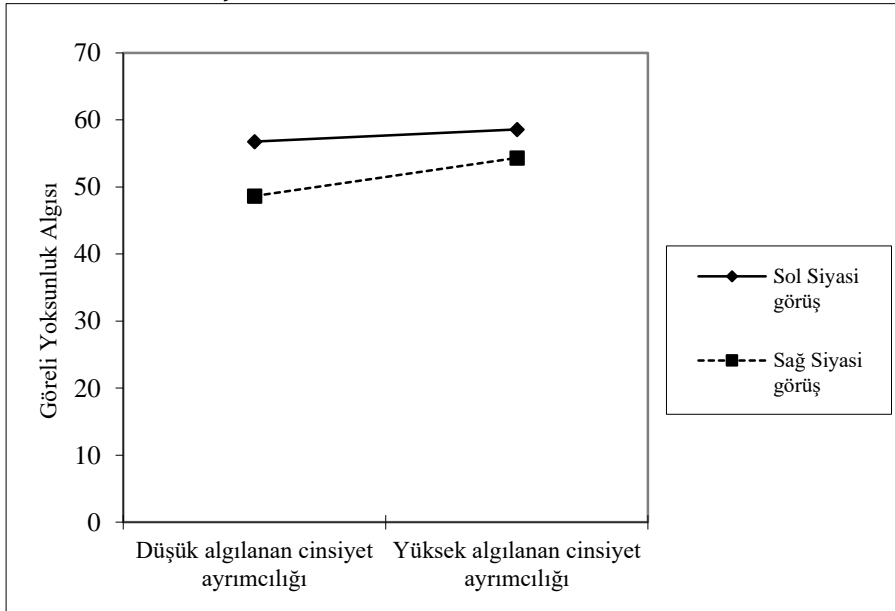
* $p<.05$, ** $p<.01$

Düzenleyici rolü anlamlandırabilmek amacıyla siyasi görüşün sol siyasi görüşe yakın (düşük puan) düzeyi ile sağ siyasi görüşe yakın (yüksek puan) düzeylerinde algılanan cinsiyet ayrımcılığı ve görelî yoksunluk arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon doğruları oluşturulmuştur (Şekil 1). Siyasi görüşün düzeylerinde regresyon katsayılarının anlamlılığını sınamak amacıyla eğim testi (simple slope) yapılmıştır. Bunun için sol ve sağ görüşe yakın düzeydeki siyasi görüş değişkenleri belirlenmiş ve bu değişkenlerle bağımsız değişkenin etkileşim terimleri oluşturulmuştur. Yapılan regresyon sonuçlarına göre, sağ siyasi görüş koşulunda, algılanan cinsiyet ayrımcılığı görelî yoksunluk algısını pozitif yönde anlamlı olarak yorduyorken [$\beta = .34$, $t(327) = 5.42$, $p < .001$]; sol siyasi görüş koşulunda görelî yoksunluk algısını anlamlı olarak yordamamaktadır [$\beta = .11$, $t(327) = 1.58$, $p = .12$]. Şekil 1 incelendiğinde, sol siyasi görüşe yakın olan katılımcıların, sağ siyasi görüşe yakın olanlara oranla, algıladıkları cinsiyet ayrımcılığı düzeyleri düşük olsa dahi daha fazla görelî yoksunluk algısına sahip oldukları görülmektedir.

Kadınların cinsiyete ilişkin görelî yoksunluk düzeyi ile STK üyelik niyeti arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkide siyasi eğilimin olası düzenleyici rolünü test etmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür (Tablo 4). Analiz sonuçlarına göre görelî yoksunluk algısı, STK üyelik niyetini anlamlı şekilde yordamakta ($\beta = .34$, $t(327)= 6.56$, $p < .001$) ve varyansın %12'sini açıklamaktadır, $F(1,326)= 43.09$, $p<.001$. Analize ikinci adımda dahil olan siyasi görüşün STK üyelik niyetindeki varyansa %5 ek ve anlamlı bir katkısının olduğu [$F(2,325)= 33.2$, $p<.001$] ve STK üyelik niyetinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu

($\beta = -.25$, $t(327) = -4.55$, $p < .001$) bulunmuştur. Etkileşim teriminin modele dahil edildiği son aşama bulguları incelendiğinde ise modelin [$F(3, 324) = 25.60$, $p < .001$] ve etkileşim teriminin ($\beta = -.16$, $t(327) = -2.97$, $p < .001$) anlamlı olduğu görülmüş ve böylece siyasi görüşün, görelî yoksulluk algısı ile STK üyelik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir düzenleyici rolü olduğu ortaya çıkmıştır.

Şekil 1. Siyasi Görüşün, Algılanan Cinsiyet Ayrımcılığı ile Görelî Yoksulluk Arasındaki Düzenleyici Rolü

Siyasi görüş değişkeninin, görelî yoksulluk algısı ile STK üyelik niyeti arasındaki düzenleyici etkisini anlamlandırabilmek için siyasi görüşün sol siyasi görüşe yakın (düşük puan) düzeyi ile sağ siyasi görüşe yakın (yüksek puan) düzeylerinde görelî yoksulluk algısı ile STK üyelik niyeti arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon doğruları oluşturulmuştur (Şekil 2). Siyasi görüşün düzeylerinde regresyon katsayılarının anlamlılığını sınamak amacıyla eğim testi (simple slope) yapılmıştır. Bunun için sol ve sağ görüşe yakın düzeydeki siyasi görüş değişkenleri belirlenmiş ve bu değişkenlerle bağımsız değişkenin etkileşim terimleri oluşturulmuştur. Yapılan regresyon sonuçlarına göre; sol siyasi görüş koşulunda, görelî yoksulluk algısının STK üyelik niyetini pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmektedir [$\beta = .41$, $t(327) = 5.26$, $p < .001$]. Sağ siyasi görüş koşulunda ise görelî yoksulluk algısının STK üyelik niyetini anlamlı olarak yordadığı bulunmuş ancak korelasyon katsayısının sol görüş koşuluna göre daha düşük olduğu görülmüştür [$\beta = .18$, $t(327) = 3.10$, $p < .01$]. Diğer bir ifadeyle sağ siyasi görüşe yakın katılımcıların, sol siyasi görüşe yakın olduğunu belirtenlere kıyasla, yüksek görelî yoksulluk algısına sahip olsalar dahi bir STK üyesi olmaya yönelik isteklerinin daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Siyasi Görüşün, Görelî Yoksunluk Algısı ile STK üyelik Niyeti Arasındaki İlişkideki Düzenleyici Rolünü İnceleyen Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

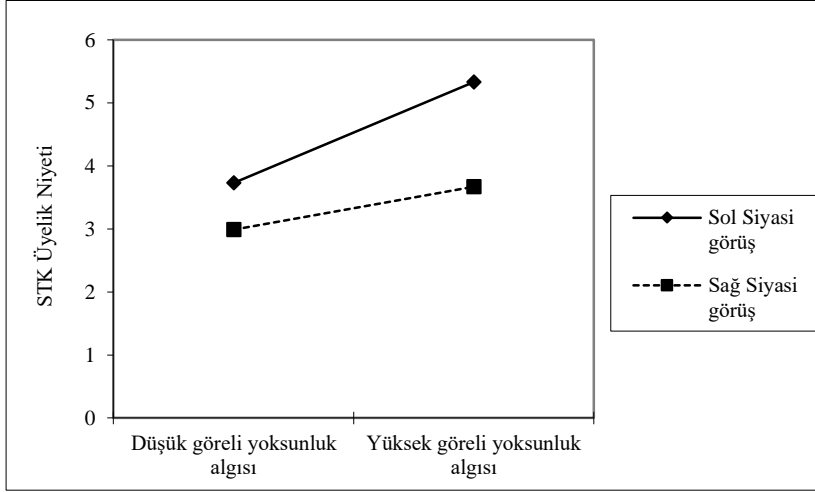
	R^2	R^2 Değ.	F Değeri	B	SH	t
I. Aşama	.12	.12	43.09			
Görelî Yoksunluk Algısı				.34	.05	6.56
II. Aşama	.17	.05	33.2			
Görelî Yoksunluk Algısı				.25	.05	4.46
Siyasi Görüş				-.25	.05	-4.55
III. Aşama	.19	.02	25.60			
Görelî Yoksunluk Algısı				.30	.06	5.21
Siyasi Görüş				-.28	.05	-5.02
Görelî Yoksunluk Algısı*Siyasi Görüş				-.16	.04	-2.97

* $p < .05$, ** $p < .01$

Kolektif eylemliliğe dair sorulara verilen yanıtlar incelendiğinde; 328 kadından %47'sinin (155 katılımcı) şimdiye dek kadın hakları konusundaki herhangi bir etkinliğe katılım sağladığı belirlenmiştir. Katılımcıların cinsiyet temelli ayrımcılık, görelî yoksunluk algıları ve STK üyelik niyetlerinin, kadın hakları çerçevesinde herhangi bir etkinliğe (yürüyüş, seminer vb.) katılmış olup olmamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek amacıyla bağımsız gruplar için t test analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların kadın hakları konusunda bir etkinliğe katılmış olup olmamalarına göre algılanan cinsiyet ayrımcılığı düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır, $t(326)=1.85$, $p=.07$. Ancak analiz sonucuna göre kadın haklarıyla ilgili bir etkinliğe katılmış olan katılımcıların (Ort.= 56.20, SS= 7.51), katılmayanlara (Ort.= 50.82, SS= 9.48) oranla görelî yoksunluk algılarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür, $t(320.35)= 5.72$, $p < .001$. Ayrıca analiz sonuçlarına göre kadın haklarıyla ilgili bir etkinliğe katılmış olan katılımcıların (Ort.= 4.98, SS= 1.94), katılmayanlara (Ort.= 3.53, SS= 1.97) oranla STK üyelik niyetlerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulgulanmıştır, $t(326)= 6.7$, $p < .001$.

Çalışmaya katılan kadınların %12'sinin (41 katılımcı) kadın hakları konusunda mücadele veren bir sivil toplum kuruluşuna üye oldukları görülmüştür. Katılımcıların görelî yoksunluk ve algılanan cinsiyet ayrımcılığı düzeylerinin kadın hakları konusunda mücadele veren bir STK üyelikleri bulunmasına göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek amacıyla bağımsız gruplar için t test analizleri yürütülmüştür. Sonuçlara göre katılımcıların, STK üyesi olmaları ve olmamaları durumuna göre algılanan cinsiyet ayrımcılığı düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür, $t(326)=1.49$, $p=.14$. Ancak STK üyesi bulunan katılımcıların (Ort.=57.79, SS=6.89), STK üyesi olmayan katılımcılara (Ort.=52.73, SS=9.1) oranla görelî yoksunluk algılarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulgulanmıştır, $t(326)=3.46$, $p=.001$.

Şekil 2. Siyasi Görüşün, Görelî Yoksulluk ile STK Üyelik Niyeti Arasındaki Düzenleyici Rolü

Tartışma

Bu araştırmada kadınların cinsiyet temelli ayrımcılık algısı, görelî yoksulluk algısı ve kadın hakları çerçevesindeki kolektif eylem katılımları ile kolektif eylem niyetleri arasındaki ilişkilerin ele alınması ve bu ilişkilerde siyasi görüşün rolünün incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden ve çeşitli yaş gruplarından kadın katılımcılardan veri toplanmıştır. Mevcut çalışmanın bulguları kadın katılımcıların algıladıkları cinsiyet ayrımcılığının, görelî yoksulluk algısını anlamlı ve pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Bu bulguya göre; kadınların, çevreleri tarafından maruz kaldıklarını düşündükleri ayrımcılık düzeyi arttıkça, toplumsal alanlarda kendi cinsiyetlerini erkeklere göre daha fazla dezavantajlı konumda görme düzeyleri artış göstermektedir. Bu bulgu Koomen ve Frankel (1992) tarafından yürütülen çalışma bulgusu ile tutarlılık göstermektedir; araştırmacılar bir etnik azınlık grubunun algıladığı ayrımcılık düzeyinin grup temelli görelî yoksulluk algısını anlamlı şekilde yordadığını raporlamıştır. Ancak genel olarak literatürde kadınların algıladıkları cinsiyet ayrımcılığı (örn., Foley vd., 2015; Pietilainen vd., 2020) ve görelî yoksulluk algılarının (örn., Newman, 2015) ayrı ayrı çalışmalarda ele alındığı görülmüştür. Bazı çalışmalarda ise ayrımcılık algısı ve görelî yoksulluk kavramlarının birlikte ve birbirinin yerine (örn., Triana vd., 2019) kullanıldığı veya ayrımcılık algısının, görelî yoksulluğun alt boyutlarından biri olarak (örn., Grant vd., 2014) ele alındığı gözlenmiştir. Ancak bizim çalışmamızda görelî yoksulluk algısı grup düzeyinde, ayrımcılık algısı ise bireysel olarak ele alınıp ölçülerek farklı değişkenler olarak ele alınmıştır. Ayrımcılık algısı değişkeni, katılımcıların aile, iş, okul ve arkadaş çevreleri tarafından bireysel olarak cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma düzeylerini belirtmeleri istenerek ölçülürken; görelî yoksulluk ise katılımcıların cinsiyetlerine bağlı olarak toplum bazında kadınların uğradıkları haksızlıklara ve dezavantajlara ilişkin görüşleri ele alınarak incelenmiştir. Ayrıca iki değişken arasındaki

korelasyonun (.27) çok yüksek olmaması da aslında mevcut çalışma bağlamında iki değişkenin aynı kavrama işaret etmediğini göstermektedir.

Algılanan cinsiyet ayrımcılığının, kadınların görelî yoksunluk algısını anlamlı ve pozitif yönde yordadığı bulgusu; kadınların çevreleri tarafından maruz kaldıkları ayrımcılığın, onları toplumsal seviyede kadının yerini sorgulamaya sevk edebildiği ve böylece Türkiye’de erkeklere kıyasla bazı haklar açısından (örn., eğitim, iş imkanı gibi) kadınların daha dezavantajlı bir konumda olduğunu düşünmelerine zemin hazırladığı şeklinde yorumlanabilir. Çünkü ayrımcılığa maruz kalmak, bireylerin birçok düşüncesi, inancı ve algısı üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin; kadınlarla yürütülen çalışmalarda ayrımcılığa maruz kalmanın, kadınların adil dünya inançları (örn., Choma vd., 2012; Kim & Park, 2018), sistemi meşrulaştırma düzeyleri (örn., Bahamondes vd., 2019; Eliezer vd., 2011) ve öz-yeterlik algıları (örn., Akyüz, 2016) gibi birçok değişkenle yakından ilişkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle çevreleri tarafından yüksek düzeyde ayrımcılığa maruz kalan katılımcıların, kadınların toplumdaki konumu ve haklarıyla ilgili düşünmesi ve bu bağlamda yüksek düzeyde görelî yoksunluk algısına sahip olması da olasıdır. Bu konu hakkında daha detaylı bilgi edinebilmek için başka örneklerde de kadınların ayrımcılık algısı ile görelî yoksunluk algısı arasındaki ilişkinin incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan bir diğeri de kadınların görelî yoksunluk algılarının kolektif eylem niyetini anlamlı ve pozitif yönde yordadığıdır. Kadınların görelî yoksunluk algısı arttıkça STK üyelik niyetlerinin de artış gösterdiği bulgulanmıştır. Bu bulgu, literatürde yer alan benzer araştırma bulguları ile tutarlıdır. Örneğin; Cakal ve meslektaşları (2011) tarafından yürütülen bir çalışmada siyahi öğrencilerin, grup temelli görelî yoksunluk algılarının kolektif eylemlerde bulunma düzeyini anlamlı olarak yordadığı rapor edilmiştir. Bir başka çalışmada ise katılımcıların görelî yoksunluk algılarına bağlı olarak kolektif davranışlarının düzeyinin de artış gösterdiği bulgulanmıştır (Dezecache vd., 2020). Kadınlarla yürütülen çalışmalarda da benzer şekilde görelî yoksunluk algısının, kolektif eylemde bulunma (örn., Foster & Matheson, 1995; Kırıl, 2009) veya kolektif eylem niyet ve motivasyonlarını arttırma (örn., Tropp & Brown, 2004) ile ilişkili olduğuna dair bulgular mevcuttur. Bu çalışma açısından düşünülecek olursa; kadının toplumdaki yerine dair bir sorgulamada bulunan ve kadınların erkeklere nazaran dezavantajlı bir konumda olduğunu düşünen kadın katılımcıların, toplumsal olarak kadınların erkeklerle eşit düzeye gelmesi, kadına yönelik ayrımcı ve eşitlikçi olmayan davranışların değiştirilmesi için çabalaması ve buna bağlı olarak kolektif eylemlerde bulunmaya istekli olması da muhtemeldir.

Mevcut araştırma kapsamında elde edilen bir başka bulgu ise siyasi görüşün ayrımcılık algısı ile görelî yoksunluk algısı arasında ve görelî yoksunluk algısı ile STK üyelik niyeti arasında ayrı ayrı anlamlı düzenleyici rolünün bulunmasıdır. Bu çalışmada sol siyasi görüşe yakın katılımcıların ayrımcılık algıları düşük olsa bile grup temelli görelî yoksunluk algılarının, sağ görüşe yakın olanlara kıyasla, daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. İkinci olarak, görelî yoksunluk algısı ile STK üyelik niyeti arasındaki ilişkinin siyasi görüşü sola yakın olan katılımcılarda, sağ görüşe yakın katılımcılara kıyasla, daha güçlü olduğu görülmüştür. Elde edilen bu bulgular siyasi görüşün, bireylerin algıları ve kolektif davranışları üzerinde etkili olduğuna

ilişkin bazı araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Örneğin; bu kapsamda yürütölen bir çalışmada sağ ve sol siyasi görüşe sahip bireylerin değeri ihlaline ilişkin tutumları benzer olmasına karşın; sol siyasi görüşün değeri ihlallerini iyileştirme/düzelteymeye çabalama da daha destekleyici olduğu bulgulanmıştır (Wetherel vd., 2013). Bir diğeri araştırmada ise radikal sağ bir siyasi partiye oy verme davranışı ile görelî yoksunluk algısının anlamlı bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Urbanska & Guimond, 2018). Diğeri bir çalışmada katılımcıların sol siyasi görüş yönelimlerinin kolektif eylemlerini anlamlı şekilde yordadığı saptanmıştır. (Bilali vd., 2020).

Görelî yoksunluk algısı, ayrımcılık algısı ve kolektif eylemlilik arasındaki ilişkinin, siyasi görüşe göre farklılık göstermesi sağ ile sol siyasi görüş arasındaki ideolojik farklılıklardan kaynaklanabileceği söylenebilir. Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway'a (2003) göre sağ siyasi görüşün özü, değerişime direnç göstermek ve eşitsizliği meşrulaştırmaktır. Yürütölen araştırmalarda sağ siyasi görüşün, sistemi meşrulaştırma (örn., Hoffarth vd., 2019), sosyal baskınlık yönelimi (örn., Kugler vd., 2014), belirsizliğe tahammülsüzlük (örn., Farmer vd., 2020) gibi birçok değerişkenle pozitif yönde ilişkisinin bulunması, bu görüşü destekler niteliktedir. Sol siyasi görüş ise daha çok yeniliğe ve deneyime açıklık (Amodio vd., 2007), eşitlikçi ve sosyal adaletçi görüşlerle ilişkilendirilmektedir (Güldü & Dönmez, 2002). Yürütölen bazı araştırmalarda sol siyasi görüşe yakın bireylerin sistemi meşrulaştırma (örn., Jost & Kende, 2019), sosyal baskınlık yönelimi (örn., Mirisola vd., 2007), belirsizliğe tahammülsüzlük (örn., Jessani & Harris, 2018), bilişsel kapalılık ihtiyacı (örn., Panno vd., 2018) düzeylerinin, sağ siyasi görüşe yakın olanlara kıyasla, daha düşük olduğu; eşitliğe (örn., Knight ve Brinton, 2017) ve sosyal değerişime verdikleri desteğin (örn., Grossmann & Thaler, 2018; McCright vd. 2016) ise daha yüksek olduğuna dair bulgular mevcuttur. Bizim çalışmamız da katılımcıların siyasi görüşlerinin de etkisiyle cinsiyet sistemini meşrulaştırma, sosyal baskınlık yönelimi, toplumsal cinsiyet eşitliğine verilen destek gibi bazı başka değerişkenlerin düzeylerine bağılı olarak ayrımcılık algısı, görelî yoksunluk algısı ve kolektif eylem niyeti seviyesi farklılaşmış olabilir. Katılımcılardan sol siyasi görüşe yakın olanlar, çevreleri tarafından yüksek düzeyde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmasalar bile cinsiyet sistemini daha az meşru buldukları, sosyal baskınlık yönelimleri daha düşük olduğu ve toplumsal cinsiyet eşitliğine daha fazla destek verdikleri için daha fazla görelî yoksunluk algısına sahip olabilirler. Ayrıca sol siyasi görüşe yakın ve görelî yoksunluk algıları yüksek katılımcılar, sağ siyasi görüşe yakın olanlara kıyasla, sistemi meşrulaştırma isteğinin zayıflığı ve sosyal değerişime dair inançlarının etkisiyle STK üyesi olarak kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya daha istekli olabilirler. Bu konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek için gelecekte yürütölecek çalışmalarda bahsedilen bu değerişkenlerin etkisinin değerilendirilmesi yararlı olacaktır.

Toplumsal cinsiyet ve kadın hakları konusunda herhangi bir eğitim veya etkinliğe katılmış olan kadınların, katılmayanlara kıyasla, görelî yoksunluk algısı ve STK üyelik niyetlerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki eğitim ve etkinliklerin, bireylerin bu konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasına katkı sağladığı ve bu şekilde algı ve davranışlarının değerişimini desteklediği yönündeki literatür bulguları ile tutarlıdır.

Örneğin; bu kapsamda Türkiye’de yürütülen bir çalışmada 14 haftalık “*Toplumsal Cinsiyet Eğitimi Dersi Öğretim Programı*”nın, katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleme puanları üzerinde belirgin bir artışla ilişkili olduğu görülmüştür (Şener-Özel, 2019). Bir diğer çalışmada ise “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Medya Okuryazarlığı Eğitimi*”nin, katılımcıların medyadaki cinsiyetçiliğe duyarlılığını ve kadın cinsiyet rolleri hakkında eşitlikçi tutumlarını arttırdığı saptanmıştır (Aydemir, 2019). Benzer şekilde mevcut çalışmada elde edilen bulgu; katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde bir etkinliğe katılmış olmalarının, cinsiyete dayalı ayrımcılıklar hakkında daha fazla bilgi ve farkındalık sahibi olmalarına ve buna bağlı olarak görece yoksunluk algılarının da artmasına etki etmiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca farkındalığın artmasına bağlı olarak kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için verdikleri mücadeleye destek olmak amacıyla STK üyelik isteklerinin artmış olması da olasıdır. Ancak başka bir olasılık da söz konusudur; görece yoksunluk algısı veya STK üyelik niyeti yüksek olan kadınlar da toplumsal cinsiyet temelinde daha fazla bilgi sahibi olabilmek için bu etkinliklere katılmış olabilirler. Gelecekte yürütülecek çalışmalarda araştırmacıların, kadınların daha önce toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde bir eğitim veya bir etkinliğe katılıp katılmadıkları, katıldıkları eğitim ve etkinliklerin sayısı, bu etkinliklere katılım amaçları gibi farklı ölçümler aracılığıyla bu ilişkinin yönünü ve gücünü daha detaylı şekilde incelemelerinin yararlı olacağı ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada katılımcılara herhangi bir etkinliğe veya eğitime katılmalarının yanı sıra bir STK’na halihazırda üye olup olmadıkları da sorulmuştur. Yürütülen analiz sonuçlarına göre; STK üyesi olan katılımcıların, STK üyesi olmayanlara kıyasla, görece yoksunluk algılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet temelinde yüksek düzeyde görece yoksunluk algısına sahip kadınların, bu kapsamda faaliyetlerde bulunan bir STK’na üye olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için çaba harcamak istemiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Görece yoksunluk algısı yüksekliğinin, bireylerin kolektif eylemlerde bulunma düzeyini arttırdığına dair bulgular (örn., Cakal vd., 2011; Setiawan vd., 2020) bu olasılığı güçlendirmektedir. Ancak tersine bir ilişki de söz konusu olabilir; STK üyesi olan ve bu çerçevede fırsat eşitsizliği yaşayan kadınlarla birebir iletişim kurma fırsatı bulan katılımcıların, karşılaştıkları bu eşitsizlik örneklerine bağlı olarak görece yoksunluk algıları artış göstermiş olabilir. Çünkü bireylerin, toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele veren sivil toplum kuruluşları (örn., Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadınlarla Dayanışma Vakfı gibi) bünyesinde faaliyet yürüttükleri esnada şiddete maruz kalan, iş, aile çevresi gibi farklı alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaşayan birçok kadınla bir araya gelme fırsatı olmaktadır. Ayrıca bir STK üyesi bulunan ve bu kapsamda çalışmalar yürüten gönüllü katılımcıların, kendilerinin de bir eğitim sürecinden geçebildiği görülmektedir. Örneğin, Kadın Merkezi Vakfı’nın (KAMER) kurucusu olan Nebahat Akkoç, bir röportaj esnasında vakıf bünyesinde gönüllü faaliyetler yürüten bireylerin, bir yıllık eğitim sonucunda faaliyet yürütmeye başladıklarını belirtmiştir (Açık Radyo, 2002). Kısacası STK üyesi katılımcılar, hem bu üyelikleri temelinde almış oldukları toplumsal cinsiyet eşitliğine dair farkındalık eğitimleri hem de karşılaştıkları şiddet, ayrımcılık örneklerinin varlığı ve yoğunluğunun

etkisiyle, STK üyesi olmayanlara kıyasla, daha yüksek görelî yoksunluk algısına sahip olabilirler. Gelecekte yürütülecek araştırmalarda, bireylerin üye oldukları STK'nın ismi, STK bünyesinde faaliyet yürütülen yıl sayısı, bu çerçevede alınan eğitimlerin içeriğiyle ilgili daha detaylı incelemeler yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Özetle; kadınların cinsiyetlerine ilişkin ayrımcılık algıları görelî yoksunluk algılarını, görelî yoksunluk algıları ise bu konuda faaliyet gösteren bir STK'na üyelik niyetlerini pozitif ve anlamlı şekilde yordamaktadır ve bu ilişkilerde siyasi görüş düzenleyici rol oynamaktadır. Ek olarak katılımcıların görelî yoksunluk algıları ve STK üyelik niyetlerinin daha önce kadın hakları ve toplumsal cinsiyet temelli bir etkinliğe, seminere vb. katılmış olup olmamalarına göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca şu anda bir STK'na üye olan katılımcıların, üye olmayanlara kıyasla, görelî yoksunluk algılarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak bu çalışmanın bir sınırlılığı olan ve ele alınmayan, kadınların ayrımcılık algısı, görelî yoksunluk algısı ve kolektif eylemleri ile ilişkili olabilecek birçok değişken mevcuttur: Kadın kimliğiyle özdeşim düzeyi, cinsiyet sistemini meşrulaştırma, sosyal baskınlık yönelimi, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik düzeyi, toplumsal cinsiyete dair kalıpyargılar. Mesela kadın kimliğiyle daha güçlü özdeşim kuran katılımcıların görelî yoksunluk algıları ve buna bağlı olarak kolektif eylem niyetleri de daha yüksek olabilir. Benzer şekilde kadınların sosyal baskınlık yönelimi, cinsiyet sistemini meşrulaştırma seviyesi ve cinsiyetçilik düzeyine bağlı olarak da algıladıkları ayrımcılık, görelî yoksunluk seviyesi değişim göstererek kolektif davranışları farklı yönlerden ve derecelerden etkileyebilir. Örneğin; görelî yoksunluk ve ayrımcılık algısı yüksek kadınların, bu durumu "normal" olarak nitelendirmeleri ve buna bağlı olarak kolektif eylemlere yönelmemeleri mümkündür. Nitekim bazı çalışmalarda (örn., Clark, 1997; Napier vd., 2020) kadınların maruz kaldıkları haksızlıkları, ayrımcılıkları normalleştirebildikleri, beklentilerini bu göre düzenleyebildikleri, var olan cinsiyet sistemini meşru bulabildikleri yönünde bulgular mevcuttur. Benzer şekilde Amartya Sen'in (1995; akt. Uğur, 2017) geliştirmiş olduğu yapabilirlik yaklaşımına (capability approach) göre birey kötü bir durumda olsa dahi mevcut duruma alıştığı için yaşamına ilişkin tatminsizlik duygusunu hissetmeyebilir (Sen, 2004). Sen'in yaklaşımına göre bireylerin ne yapmak istediklerine ilişkin değerlendirme ve seçimleri, yoksunluk algısıyla ilişkili önemli bir parametredir (Kirmanoğlu, 2005). Gelecekte yürütülecek çalışmalarda bahsi geçen değişkenlerin kadınların görelî yoksunluk ve ayrımcılık algıları ve kolektif davranışları ile ilişkili olarak ele alınmasının, literatür bilgisine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bir diğer sınırlılığı, örneklemin Türkiye örneklemini temsil edememesi ve genellenebilirlik problemidir. Mevcut araştırmanın örneklemini, 18-68 yaş aralığında 328 gönüllü kadın katılımcı oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi incelendiğinde; katılımcıların çok büyük bir yüzdesinin (%73) lisans/lisansüstü öğrencisi veya mezunu olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Raporu'na göre Türkiye'de en az bir eğitim düzeyini tamamlayan kadınların oranı %87.7; üniversite mezunu kadınların oranı ise %17.3'tür. Bu rapora göre okur yazar olmayan kadınlar ise kadın nüfusunun %6.5'ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2020).

Bu oranlar incelendiğinde mevcut çalışma örnekleminin, hem online olarak gönüllü kadın katılımcılara ulaşılması hem de katılımcıların eğitim düzeyinin dağılımının Türkiye örneklemini temsil etmekten uzak olması nedeniyle genellenebilirlik sınırlılığı mevcuttur.

Mevcut çalışmanın bir diğer sınırlılığı ölçüm araçlarıyla ilişkilidir. Kolektif davranışlar hakkında bilgi edinmek için katılımcılara sınırlı sayıda soru yöneltilmiştir. Gelecekte yürütülecek çalışmalarda kadınların kolektif eylem ve kolektif eylem yetileri hakkında daha detaylı ve daha fazla sorunun yöneltilmesi, bu konu hakkında daha kapsamlı bilgi edinilmesine yardımcı olacaktır. Ölçüm araçlarıyla ilgili bir diğer sınırlılık, siyasi görüşü ölçmeyle ilişkilidir. Çalışmada katılımcıların siyasi görüşleri, "Siyasi görüşünüzü nasıl tanımlarsınız?" şeklinde bir souya verilen "*Radikal Sağ-Radikal Sol*" aralığında değişen bir skala ile değerlendirilmiştir. "*Radikal*" ifadesi, katılımcılarda olumsuz çağrışımlar yaratarak değerlendirmeyi etkilemiş olabilir. Gelecekte yürütülecek çalışmalarda siyasi görüşü değerlendirmek için daha kapsamlı ve daha farklı ölçüm araçları kullanılmasının faydalı olacağı önerilmektedir. Son olarak ayrımcılık algısını ölçmeye yönelik sorular, çalışmanın ölçüm araçlarıyla ilgili bir diğer sınırlılığıdır. Mevcut araştırmada ayrımcılık algısı "*Aileniz/Arkadaş çevreniz/İş yerinizde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma düzeyiniz nedir?*" sorusu ile ölçülmüştür. Verilen yanıtlar her ne kadar "Hiç" ile "Çok Fazla" aralığında değişim gösteren bir ölçek üzerinden değerlendirilse de soru yönergesi, yönlendirici bir işlev görmüş olabilir. Bu nedenle gelecekte yürütülecek çalışmalarda bu noktaya dikkat edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca araştırma verilerinin çevrimiçi olarak toplanması nedeniyle görece eğitim seviyesi yüksek katılımcılara ulaşılmış olması, genellenebilirlik açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır.

Kadınların toplumsal cinsiyet temelindeki algı, inanç, duygu ve davranışları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmanın, literatüre katkı sağlamanın yanı sıra uygulama noktasında da yararlı olduğu düşünülmektedir. Kadınlar, gerek Türkiye gerek dünyanın diğer birçok bölgesinde ayrımcılığa, şiddete, fırsat eşitsizliğine maruz kalmakta ve cinsiyetler arası eşitliği sağlamak için mücadele etmektedir. Kadınların, uğradıkları haksızlıklara karşı çıkmalarının ve seslerini daha iyi duyurularının bir yolu olan kolektif davranışlarının artış göstermesi için; toplumsal cinsiyete dayalı algılar konusunda farkındalıklarının artmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada elde edilen bulgulara da dayanarak kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında bilgi birikimlerini ve farkındalıklarını arttırmak amacıyla etkinliklere, eğitimlere katılımlarını teşvik etmenin; bu konuda yapılan etkinliklerin sayısını arttırmanın; kolektif davranışların ne olduğu hakkında ve kadınlarla ilgili faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının amaçlarının ve yürüttükleri çalışmalarının yararları hakkında bilgiler vermenin bu bağlamda yararlı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra kadınların cinsiyet temelli algıları ve davranışları arasındaki ilişkiye dair bilginin, kadınların kolektif eylemliliklerini arttırmak için yürütülecek faaliyetlere ve tasarlanacak projelere katkı sağlama olasılığı bulunmaktadır.

Kaynakça

- Açık Radyo (2002). Kamer’de gönüllülük ‘keyfiyet’ değil başlıklı röportaj. Erişim adresi: <https://acikradyo.com.tr/arsivicerigi/kamerde-gonulluluk-keyfiyet-degil>. (Erişim tarihi: 10.02.2021).
- Akyüz, M. (2016). Cinsiyet ayrımcılığının örgütsel sapma davranışları üzerindeki etkisinde öz-yeterliliğin aracılık rolü: Sağlık kurumlarında bir araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Akyüz, M. & Özyer, K. (2018). Cinsiyet ayrımcılığının örgütsel sapma davranışları üzerindeki etkisinde öz-yeterliliğin aracılık rolü: Sağlık kurumlarında bir araştırma. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 25-51.
- Alparlan, A.M., Bozkurt, Ç.Ö. & Özgöz, A. (2015). İşletmelerde cinsiyet ayrımcılığı ve kadın çalışanların sorunları. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3);66-81.
- Amodio, D.M., Jost, J.T., Master, S.L. & Yee, C.M. (2007). Neurocognitive correlates of liberalism and conservatism. *Nature Neuroscience*, 10(10):1246-1247.
- Avcı, S. (2013). Farklı mesleklerde çalışan kadınların yaşam doyumu, iş doyumu, tükenmişlik ve algılanan cinsiyet ayrımcılığı düzeylerinin depresyon ile ilişkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Aydemir, S. (2019). Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı medya okuryazarlığı eğitiminin öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumlarına etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bahamondes, J., Sibley, C.G. & Osborne, D. (2019). We look (and feel) better through system-justifying lenses: System-justifying beliefs attenuate the well-being gap between the advantaged and disadvantaged by reducing perceptions of discrimination. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1-18.
- Bazargan, M. & Galvan, F. (2012). Perceived discrimination and depression among low income Latina male-to female transgender women. *BMC Public Health*, 12(1), 1-8.
- Bilali, R., Godfrey, E.B. & Freel, S.H. (2020). How an election loss leads to a social movement: Reactions to the 2016 U.S. presidential election among liberals predict later collective action and social movement identification. *British Journal of Social Psychology*, 59:227-247.
- Bulut, D. & Kızıldağ, D. (2017). Cinsiyet ayrımcılığı ve kadın insan kaynakları yöneticilerinin kariyerleri üzerindeki etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(2):81-102.
- Cakal, H., Hewstone, M., Schwar, G. & Heath, A. (2011). An investigation of the social identity model of collective action and the “sedative” effect of intergroup contact among Black and White students in South Africa. *British Journal of Social Psychology*, 50(4):606-627.
- Choma, B., Hafer, C., Crosby, F. ve Foster, M. (2012). Perceptions of personal sex discrimination: The role of belief in a just world and situational ambiguity. *The Journal of Social Psychology*, 152(5):568-585.

- Clark, A. (1997). Job satisfaction and gender: Why are women so happy at work? *Labor Economics*, 4(4):341-372.
- Çelik, M. ve Şahingöz, A. S. (2018). İş yaşamında cinsiyet ayrımcılığı: Kadın aşçılar örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3):370-383.
- Dawson, D.N., Volpe, V.V. & Laurent, H.K. (2019). Synergistic effects of psychological intimate partner violence exposure and gender discrimination on postnatal mental health trajectories. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-26.
- DeBlaere, C., Brewster, M.E., Bertsch, K.N., DeCarlo, A.L., Kegel, K.A. & Presseau, C.D. (2014). The protective power of collective action for sexual minority women of color. *Psychology of Women Quarterly*, 38(1):20-32.
- Dezecache, G., Allen, J. M., von Zimmermann, J., & Richardson, D. C. (2021, August 27). We predict a riot: inequality, relative deprivation and collective destruction in the lab (Dezecache, Allen, von Zimmermann & Richardson, basımda). <https://doi.org/10.31234/osf.io/btrn7>.
- Dünya Sağlık Örgütü (2019). Respect women: Preventing violence against women. Geneva: World Health Organization.
- Eliezer, D., Townsend, S.S.M., Sawyer, P.J., Major, B. & Mendes, W.B. (2011). System justifying beliefs moderate the relationship between perceived discrimination and resting blood pressure. *Social Cognition*, 29(3):303-321.
- Farmer, A., Kidwell, B. & Hardesty, D. (2020). The politics of choice: Political ideology and intolerance of ambiguity. *Journal of Consumer Psychology*, 31(1):6-21.
- Foley, S., Ngo, H., Loi, R. & Zheng, X. (2015). Gender, gender identification and perceived gender discrimination. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 34(8):650-665.
- Foster, M.D. & Matheson, K. (1995). Double relative deprivation: Combining the personal and political. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(11):1167-1177.
- Grant, P.R., Abrams, D., Robertson, D.W. & Garay, J. (2014). Predicting protests by disadvantaged skilled immigrants: A test of an integrated social identity, relative deprivation, collective efficacy model. *Social Justice Research*, 28(1):76-101.
- Grossmann, M. & Thaler, D. (2018). Mass-elite divides in aversion to social change and support for Donald Trump. *American Politics Research*, 46(5):753-784.
- Güldü, Ö. & Dönmez, A. (2002). Aşırı uçlarda siyasi tutumlara sahip üniversite öğrencilerinin bazı psikolojik değişkenler açısından karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2):129-142.
- Güvenç, İ.B. (2021). The impact of perceived relative deprivation on health-related outcomes: Mediating roles of locus of control and length of unemployment and moderating roles of dispositional optimism and perceived social support (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Hayward, L. E., Tropp, L. R., Hornsey, M. J. ve Barlow, F. K. (2017). How negative contact and positive contact with Whites predict collective action among racial and ethnic minorities. *British Journal of Social Psychology*, 57 (1), 1-20.
- Hoffarth, M.R., Azevedo, F. & Jost, J.T. (2019). Political conservatism and the exploitation of nonhuman animals: An application of system justification theory. *Group Processes and Intergroup Relations*, 22(6):858-878.
- Iyer, A. & Ryan, M.K. (2009). Why do men and women challenge gender discrimination in the workplace? The role of group status and in-group identification in predicting pathways to collective action. *Journal of Social Issues*, 65(4):791-814.
- Jessani, Z. & Harris, P.B. (2018). Personality, politics, and denial: Tolerance of ambiguity, political orientation and disbelief in climate change. *Personality and Individual Differences*, 131:121-123.
- Jost, J. T. ve Kende, A. (2019). Setting the record straight: System justification and rigidity of-the-right in contemporary Hungarian politics. *International Journal of Psychology*, 55(1):96-115.
- Jost, J.T., Glaser, J., Kruglanski, A.W. & Sulloway, F.J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129(3):339-375.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2018). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2018 Yıllık Raporu. Erişim adresi: <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/veriler/2869/kadincinayetleriniurduracagizplatformu2018veriraporu>, (Erişim Tarihi: 20.03.2021).
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2019). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2019 Yıllık Raporu, <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/veriler/2889/kadincinayetleriniurduracagizplatformu2019-raporu>,(Erişim Tarihi: 20.03.2021).
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2020). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2020 Yıllık Raporu, <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/veriler/2947/kadin-cinayetleriniurduracagizplatformu-2020-raporu>, (Erişim Tarihi: 20.03.2021).
- Kapçı, N. (2016). Kürt Anne ve kızların ayrımcılık algısı ve benlik saygısı: Psikolojik sağlık ve stresle başa çıkma yollarının rolü (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Okan üniversitesi, İstanbul.
- Kıral, G. (2009). Türkiye’de yaşayan kadınların göreli yoksunluk ve adil dünya inancı ile siyasal katılım düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kıral, G., Dönmez, A. & Hasta, D. (2008). Türkiye'deki bir kadın örneğinde göreli yoksunluk ve adil dünya inancı ile siyasal katılım düzeyleri arasındaki ilişki. *Kadın/Woman* 2000, 9(2), 23-47.
- Kim, E. & Park, H. (2018). Perceived gender discrimination, belief in a just world, self esteem, and depression in Korean working women: A moderated mediation model. *Women’s Studies International Forum*, 69:143-150.

- Kirmanoglu, H. (2005). Amartya Sen'in özgürlük ve kalkınma üzerine düşüncelerine bir bakış. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 47. Seri:22-30.
- Knight, C.R. & Brinton, M.C. (2017). One egalitarianism or several? Two decades of gender-role attitude change in Europe. *American Journal of Sociology*, 122(5):1485-1532.
- Koomen, W. ve Frankel, E. G. (1992). Effects of experienced discrimination and different forms of relative deprivation among Surinamese, a Dutch ethnic minority group. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 2(1):63-71.
- Kugler, M., Jost, J.T. & Noorbaloochi, S. (2014). Another look at moral foundations theory: Do authoritarianism and social dominance orientation explain liberal-conservative differences in "moral" intuitions? *Social Justice Research*, 27(4):413-431.
- Louis, W.R. (2009). Collective action-and then what? *Journal of Social Issues*, 65(4):727-748.
- Major, B. & Dover, T.L. (2016). Attributions to discrimination: Antecedents and consequences. İçinde T.D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*. Londra: Psychology Press:213-239.
- McCright, A. M., Dunlap, R. E. ve Marquart-Pyatt, S. T. (2016). Political ideology and views about climate change in the European Union. *Environmental Politics*, 25(2):338-358.
- Mirisola, A., Sibley, C.G., Boca, S. & Duckitt, J. (2007). On the ideological consistency between right-wing authoritarianism and social dominance orientation. *Personality and Individual Differences*, 43(7):1851-1862.
- Napier, J.L., Suppes, A. & Bettinsoli, M.L. (2020). Denial of gender discrimination is associated with better subjective well-being among women: A system justification account. *European Journal Social Psychology*, 50:1191-1209.
- Newman, B.J. (2015). Breaking the glass ceiling: Local gender-based earnings inequality and women's belief in the American dream. *American Journal of Political Science*, 60(4):1006-1025.
- Osborne, D. & Sibley, C.G. (2013). Through rose-colored glasses: System-justifying beliefs dampen the effects of relative deprivation on well-being and political mobilization. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(8):991-1004.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye'de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33):93-112.
- Özdemir, F. (2019). Farklı görelî yoksunluk seviyelerinde başa çıkma stratejileri ve öznel iyîoluş arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), 234-245.
- Özdemir, F. & Özkan, T. (2020). Birey-temelli ve grup-temelli süreçlerin kaynaşımı: aşırî fedakâr grup-yanlısı davranış sergileme eğilimini yordama. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45):78-93.

- Özdemir, F., Tekeş, B. & Öner-Özkan, B. (2019). Birey düzeyinde göreli yoksunluk ve öznel esenlik arasındaki dolaylı ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 34(84):37-49.
- Özkan, K. (2014). Kadınların kolektif eylem yöneliminin yordayıcıları: Kültürel benlik kurguları, kadın kimliği ile özdeşleşme, kadınların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Panno, A., Carrus, G., Brizi, A., Maricchiolo, F., Giacomantonio, M. & Mannetti, L. (2018). Need for cognitive closure and political ideology. *Social Psychology*, 49(2):103-112.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10(4):1217-1230.
- Pietilainen, M., Natti, J. & Ojala, S. (2020). Perceived gender discrimination at work and subsequent long-term sickness absence among Finnish employed women. *European Journal of Public Health*, 1-18.
- Schmuck, D., Matthes, J. & Paul, F.H. (2017). Negative stereotypical portrayals of Muslims in right-wing populist campaigns: Perceived discrimination, social identity threats, and hostility among young Muslim adults. *Journal of Communication*, 67(4):610 -634.
- Sen, A. (1994). Well-being, capability and public policy. *Giornale degli Economisti e Annali di Economia*, 53(7-9):333-47.
- Setiawan, T., Scheepers, P. & Sterkens, C. (2020). Applicability of the social identity model of collective action in predicting support for interreligious violence in Indonesia. *Asian Journal of Social Psychology*, 23:278-292.
- Smith, H.J., Pettigrew, T.F., Pippin, G.M. & Bialosiewicz, S. (2012). Relative deprivation: A theoretical and meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 20(10):1-30.
- Spaaij, R. & Vinas, C. (2013). Political ideology and activism in football fan culture in Spain: A view from the far left. *Soccer and Society*, 14(2):183-200.
- Stronge, S., Sengupta, N.K., Barlow, F.K., Osborne, D., Haukama, C.A. & Sibley, C.H. (2016). Perceived discrimination predicts increased support for political rights and life satisfaction mediated by ethnic identity: a longitudinal analysis. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 1-10.
- Şener Özel, F. (2019). Eğitim fakültelerinin lisans programlarına yönelik toplumsal cinsiyet eğitimi dersi öğretim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Triana, M. del C., Jayasinghe, M., Pieper, J.R., Delgado, D.M. & Li, M. (2019). Perceived workplace gender discrimination and employee consequences: A meta-analysis and complementary studies considering Country Context. *Journal of Management*, 45(6):2419-2447.

- Tropp, L.R. & Brown, A.C. (2004). What benefits the group can also benefit the individual: Group-enhancing and individual-enhancing motives for collective action. *Group Processes and Intergroup Relations*, 7(3):267-282.
- Tuskan, A.A. (2012). Toplumsal Cinsiyet Toplumda Kadına Bıçılan Roller ve Çözümleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 445-449.
- TÜİK (2022). İstatistiklerle Kadın, 2021. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021>.
- Uğur, Z.B. (2017). Türkiye’de Kadın Yoksulluğu ve Yoksunluğu. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2):168-198.
- Urbanska, K. & Guimond, S. (2018). Swaying to the extreme: Group relative deprivation predicts voting for an extreme right party in the french presidential election. *International Review of Social Psychology*, 31(1):1-12.
- Van Prooijen, J.W. & Kuijper, S.M.H.C. (2020). A comparison of extreme religious and political ideologies: Similar worldviews but different grievances. *Personality and Individual Differences*, 159:1-6.
- Van Zomeren, M. & Iyer, A. (2009). Introduction to the social and psychological dynamics of collective action. *Journal of Social Issues*, 65(4):645-660.
- Walker, I. & Smith, H.J. (2002). *Relative deprivation: Specification, development, and integration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Watkins, L., Aitken, R. & Mather, D. (2015). Conscientious consumers: A relationship between moral foundations, political orientation and sustainable consumption. *Journal of Cleaner Production*, 134:137-146.
- Wetherell, G.A., Brandt, M.J. & Reyna, C. (2013). Discrimination across the ideological divide. *Social Psychological and Personality Science*, 4(6):658-667.
- Yamuç, V.A. & Türker, D. (2015). Örgütsel stres kaynaklarının analizi: Bir üretim işletmesinde kadın ve erkek çalışanlar üzerine inceleme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 389-423.
- Yılmaz, N. (2019). Hastanelerde çalışan kurum ev idaresi personelinin görelî yoksunluk duygusunun performansa etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, N. & Erkal, S. (2020). Kurum ev idaresi personelinin görelî yoksunluk duygusunun performansa etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 23(1):127-148.
- Yılmaz, T., Karagöz, Ş., Uzunbacak, H.H. & Akçakanat, T. (2021). Karanlık üçlü kişilik özellikleri, psikolojik ayrıcalık, görelî yoksunluk ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, 25(86):597-622.

Woman, Gender and Storytelling in a Digitalized World: A Content Analysis for Digital Storytelling

Cemre Gül Mutlu*

Abstract

Women's and gender studies seek to understand social facts with a view to reveal the reasons and solutions of all issues that cause discrimination against women and gender inequality. Through its technology-supported narrative inquiry approach, digital storytelling can be a means to reveal meaning, especially in community-based research. In this context, this study aims to conduct an in-depth study of digital storytelling in researches that have been conducted in the context of Women's and gender studies. In line with the purpose of the research, a systematic literature analysis was carried out for research using digital narrative in that context. Content analysis was applied to 42 articles that can be reached, without time limitation in the databases of Web of Science (WOS), Scopus, Science Direct and Ebscohost. It has been determined that digital storytelling is used in a very limited way and mostly as a data analysis method in studies conducted in the area. However, it has been concluded that digital narrative is used in studies focusing especially on women who are exposed to multiple discrimination. In addition to this, it has been revealed that digital storytelling can contribute positively to the well-being, socialization and the development of self-efficacy of the participants in creating awareness about women's issues. Based on the results of the research, digital storytelling in women's and gender studies were discussed from various angles and various suggestions were offered.

Keywords: woman, gender, digital storytelling, content analysis and multiple discrimination.

Kadın/Woman 2000, June 2022; 23 (1): 41-66
Dijital Dünyada Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Öykü: Dijital Öykü Anlatımına İlişkin Bir İçerik Analizi

Funda Dağ**

Öz

Kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları, kadına yönelik ayrımcılığa ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan tüm sorunların nedenlerini ve çözümlerini ortaya çıkarmak amacıyla toplumsal gerçekleri anlamaya çalışır. Teknoloji destekli anlatı sorgulama yaklaşımı sayesinde, dijital hikaye anlatımı, özellikle toplum temelli araştırmalarda anlamı ortaya çıkarmanın bir yolu olabilir. Bu bağlamda, bu çalışma, Kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında yapılmış araştırmalarda dijital hikaye anlatımının derinlemesine bir incelemesini yapmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda dijital hikaye anlatımı kullanılarak yapılan araştırmalar için sistematik bir literatür analizi yapılmıştır. Web of Science (WOS), Scopus, Science Direct ve Ebscohost veri tabanlarında araştırma amaçlı erişilebilen 42 makaleye zaman sınırlamasız olmaksızın içerik analizi uygulanmıştır. Alanda yapılan çalışmalarda dijital hikaye anlatımının çok sınırlı düzeyde ve çoğunlukla veri analiz yöntemi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak özellikle çoklu ayrımcılığa maruz kalan kadınlara odaklanan çalışmalarda dijital anlatının kullanıldığı görülmüştür. Buna ek olarak, dijital hikaye anlatımının, kadınların sorunlarına yönelik farkındalık yaratmada katılımcıların refahına, sosyalleşmelerine ve özyeterliklerinin gelişmesine olumlu katkı sağlayabileceği ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarından hareketle kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmalarında dijital öykü anlatımı çeşitli açılardan ele alınmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: kadın toplumsal cinsiyet, öykü anlatımı, içerik analizi ve çoklu ayrımcılık.

* Cemre Gül Mutlu (MA Student) Women's Studies Master's Program, Kocaeli University, Kocaeli-Turkey. E-mail: cemregulmutlu@gmail.com Orcid No: 0000-0002-5123-9383.

** Assoc. Prof. Funda Dağ, Department of Computer Education & Instructional Technologies Department, Kocaeli University, Kocaeli-Turkey E-mail: fundadag@kocaeli.edu.tr Orcid No: 0000-0002-0868-6647.

Original research article

Article submission date : 18 October 2021

Article acceptance date: 15 May 2022

1302-9916©2022 emupress

Özgün araştırma makalesi

Makale gönderim tarihi: 18 Ekim 2021

Makale kabul tarihi : 15 Mayıs 2022

Introduction

The world is getting digital day by day. Digitalization has many individual, social, cultural, and economic effects. In this respect, there is a tendency to research digitalization and related issues in many scientific fields. "Digitalization" literally means "Digitalization of everything that can be digitized and integration of digital technologies into daily life." (Digitalization, n.d.). While digitalization shapes societies in different dimensions (economic, social, educational), the transformation that takes place is not merely a technical and economic one. Digitalization primarily affects the individual, who is the basic component of society. Individuals interact with the internet and many digital media and tools in complex ways within the conditions of their social structures. In this interaction process, it is emphasized that it is important to eliminate gender inequalities in determining the problems/opportunities and in developing effective and correct policies with various measures (Davaki, 2018). In the digitalizing world, new opportunities and possibilities can be analyzed and they can act as a means to empower societies, especially women, and to enable women express themselves and develop their talents to increase the amount of their contribution to their societies. In this way, they can also contribute to reducing gender-based inequality.

As for storytelling, it can be defined as the narration of real or unreal events from the past to the present. The narration is sometimes done in writing and sometimes orally. Newly developed technologies have enabled storytelling to be transferred to digital media with multimedia tools. Thus, digital storytelling, which is widely used in various fields today, is a narrative tool created by combining multimedia tools such as painting, photography, music, sound and text within the framework of a specific theme and made ready for sharing (Yılmaz vd., 2017). It has been stated that digital storytelling, which enables individuals to tell their own stories, can be used as a research method, especially in community-based research (Gubrium & Turner, 2011; Sitter vd., 2020). When the literature is examined, it is seen that digital storytelling is frequently used as a means of expressing oneself / understanding or sharing an experience for individuals in a wide variety of fields such as communication, health, education. It can be said that although the number of digital storytelling has recently increased they have been used relatively less in women's studies and gender. This study aims to examine in-depth the studies using digital storytelling in the fields of women's studies and gender. The research is expected to contribute to the literature in terms of creating a general framework for the use of digital storytelling in the field of women's studies and for being a guide for current researches on this subject.

Literature Review

Digital storytelling is created with digital tools and circulated on digital platforms and involves people's participation and interaction (Jenkins, 2017). Digital storytelling, which emerged at the end of the 20th century, is created as a result of a workshop consisting of a certain stages. It is recommended that

these workshops be held for three full days with at least two workshop coordinators who are competent in teaching digital story creation and writing.¹ Workshops should be strong in terms of technological infrastructure (internet, one computer per participant, browser, projector, etc.). The workshop starts with a group work called the 'story circle'. The first step is the participants' brainstorming on a theme in the story circle. In the next step, the participants prepare their story texts on this theme. These texts are personal stories of the participants. In the next stage, personal stories are arranged in a filmstrip format enriched with various multimedia programs such as audio, music, photos, video clips and pictures. Enrichment forms increase the impact of stories. At the last stage, the completed digital stories can be circulated through various digital sharing platforms (Alexander, 2011; Jakes & Brennan, nd). In the workshops, a free environment is provided for the participants to express themselves, thus participants usually share their feelings, thoughts, experiences and memories that they want to express. As a result, the participants shall find the opportunity to express themselves freely in their own words.

Looking at its historical process, digital storytelling emerged from the audience telling their own stories at the end of a theater play staged by Dana Atchley and Joe Lambert in the United States in the 1990s. Later, founded by Dana Atchley and Joe Lambert, the Center for Digital Storytelling - currently known as the Story Center- became a center for people to tell their stories through workshops. After this process, digital story centers started to spread around the world and Capture Wales and BBC in the United Kingdom in 2001, Australian Center for the Moving Image in Australia in 2002, Kids for Kids in Israel in 2003, Man as Partners and EnGender Health in South Africa in 2005, Million-Youth-Life-Stories and the Museu da Pessoa and Aracati in Brasil in 2006 and Hacettepe University Digital Storytelling Workshop in Turkey in 2009 (as cited in Kaya-Yıldırım, 2019).

Over time, as Digital Narrative has become a more well-known established practice, it has begun to appear to have wider potential than it had when it first emerged. It has been suggested to have therapeutic, educational, movement building and research potential, mostly in the humanities and social sciences (De Jager vd, 2017; Wu & Chen, 2020). When the related literature is examined, it is seen that digital storytelling is frequently used as a means of expressing one's self/understanding or of sharing an experience for an individual in a wide variety of fields such as communication, health, education. It has been observed that digital stories are used in a wide range of studies ranging from the field of Communication Sciences for refugee, asylum seeker and immigrant youth in conveying their life experiences (Kaya-Yıldırım, 2019) to research to examine the transformative effect of social media on digital storytelling in the field of communication (Karanfil, 2019); as well as in a study on the evaluation of consumers' perceptions of digital stories in marketing communication in economic and administrative sciences (Nuray, 2017) and in the assessment of students' learning and understanding of various subjects in the field of linguistics (Özkaya, 2017). In the field of health sciences, digital narrative has been used to reveal the processes experienced by people who are in the treatment phase

of substance- use disorder (Paterno, Low, Gubrium, & Sanger, 2019). Apart from these fields, one of the most frequently used research fields of digital storytelling is the field of Educational Sciences, where it is mostly used as an independent pedagogical approach (Wu & Chen, 2020). It was used in various studies on learning and motivation such as teaching mathematics concepts (Dinçer, 2019), measuring students' reading comprehension skills (Bilaloğlu, 2019), and improving students' motivation and vocabulary learning process in foreign language education (Canlı-Bekar, 2019).

Digital stories, which can be expressed as visual narratives created by synthesizing 3-5 minutes of video, audio, music recordings, and texts, are basically a reflection of the socio-cultural and individual identity performances of the participants involved in the digital storytelling process (Lambert, 2013; Gubrium& Turner, 2011). In researches involving the immigration experiences of immigrant women Lenette et al., (2019), treatment experiences of women with substance use disorders (Paterno, Leckenby, & Pachucki, 2020), pregnancy and parenting knowledge of young women (Gubrium , Krause, & Jernigan, 2014), the lives of women who are unable to complete their education (Rouhani, 2019) and the like; it can be seen that the participants, through sharing their experiences, reflect their socio-cultural and individual identities on the basis of self-expression / realizing their strengths. Within the framework of these women and gender-themed researches, digital stories, enabling women to share their experiences and express themselves, can be considered as a technological method to contribute to women's empowerment and to increase public awareness about those problems.

Equality can be attained through the formation of a social environment in which individuals can develop their talents fully and freely and through the elimination of all social and political obstacles for this formation (Şimşek, 2011). As stated in Article 1 and Article 2 of the Universal Declaration of Human Rights, all human beings are born free and equal in view of dignity and rights and it is a violation of human rights when people are exposed to discrimination based on race, color, sex, language, religion, political or other opinions, national or social origin, property, birth, or any other kind. On the other hand, gender attributes meanings to biological sexes, defining and separating them culturally (Bingöl, 2014). This distinction appears with the roles and responsibilities of femininity and masculinity ascribed to sexes. The distinction brought over by the patriarchal system causes many inequalities for women. Due to the emerging gender inequality, women lag behind men in education, health, employment and economy.

The patriarchal system, which causes men to dominate women, establishes hierarchical social relations (Hartman, 1981), and separates men and women according to gender roles, gives women a secondary status. In this system, women are subjected to disadvantageous position and lack various rights. In this context, digital storytelling, as a methodological approach that emerged in social research and a community-based participatory research (CBPR), can be an important tool for easy understanding and retention of information,

providing individual, cultural and social interaction (Gubrium, 2009; Gubrium & Turner, 2011).

The process of creating digital stories is one in which participants are involved in the whole research process from start to finish. Thus, digital narrative poses a challenge to more traditional research approaches that are not always sensitive to the world views and contexts of the participants in the creation and dissemination of knowledge. Also, digital storytelling, beyond telling a person's story, should be considered as an approach with an increasing potential within the context of valuing participants' time and efforts and bringing participants' perspectives to the forefront, opening new ways for introducing effective policies, being a new translation effort in the transfer of knowledge, and serving interdisciplinary research (De Jager et al., 2017).

On the other hand, feminist studies, which criticize traditional science and scientific methods for being mostly masculine and making women's experiences invisible, generalizing and presenting male experiences as neutral, primarily aim to prevent the invisibility and distortion of women's experiences in social life (Öztan, 2015, p. 278). Thus, it can be considered that digital storytelling has an important potential, especially for research on women and gender issues.

Systematic analysis evaluates the evidence in the literature on a topic and makes it accessible from a single source (Gough, Oliver ve Thomas, 2012). Systematic analysis regarding digital narratives provides potential clues about the use of digital narrative in various contexts and can have a guiding function in planning for future studies (Wu & Chen, 2020). There are a limited number of systematic analysis studies examining digital narrative in the related literature, one of which is in the context of educational digital stories (Wu & Chen, 2020), and another is in the context of research using digital stories regardless of their themes (De Jager et al., 2017). De Jager et al. (2017) emphasized in their analysis of research using digital storytelling that the studies to reveal the prominent features of this approach for certain areas were insufficient. In the context of women's studies and gender, no systematic analysis study has been encountered on research using digital narrative.

In this context, in this research, a systematic analysis has been carried out on the studies using digital storytelling in the fields of women's studies and gender. This research may provide suggestions on the recognition of the digital storytelling literature on women's studies, revealing the focal points of the studies using digital storytelling in women's studies, as well as the deficiencies in the literature to be realized by researchers and thus new researches be enabled.. The study is expected to contribute to the literature in terms of creating a general framework for the use of digital narrative within the context of women's studies and gender, and being a guiding light for current research in this regard.

Research Method

The aim of this research is to perform a systematic analysis of the studies in which digital storytelling is used in the field of women's studies. In line with the purpose of the study, the following questions were tried to be answered. 1.

What are the bibliographics of the studies? 2. What are the topics focused on in the studies? 3. What are the findings of the studies related to the use of digital stories? The method of this research is systematic analysis. Systematic analysis is the meticulous and transparent scanning and examination of studies on a subject in line with a specific purpose and based on certain criteria. It provides a good opportunity to get acquainted with the available literature concerning the topic in question (Zawacki-Richter vd., 2020). In this study, a systematic review of the studies using digital storytelling in the field of women's studies has been conducted and content analysis has been applied to the studies that met the research criteria. Content analysis is a data analysis technique that reveals concepts that can define the data by making valid and repeatable inferences from the data (Krippendorff, 1989). In this study, codes were extracted from the results of the studies by conducting an inductive analysis and themes were determined according to these codes.

The research consists of the studies containing digital storytelling in the field of women's studies both in Turkey and abroad, which can be accessed electronically: the studies that are published until May 2020 and can be accessed with the search terms suitable for the research purpose. As a result of searching the Web of Science (WOS), Scopus, Science Direct and Ebscohost databases, 170 studies were accessed. However, content analysis was applied to 42 studies that fit the previously determined screening and selection criteria.

Four different databases, namely Web of Science (WOS), Scopus, Science Direct and Ebscohost, were used to access the studies. Academic Search Ultimate, H. W. Wilson and TR Index databases were selected in Ebscohost. In these databases, full text Turkish and English studies - published in peer-reviewed scientific journals, were searched with the terms "woman", "gender" and "digital storytelling", in Turkish and English, to access the articles suitable for research purposes. These terms were searched in the titles, abstracts and keywords of the articles. Since the digital storytelling has recently emerged, all articles, which have the above-mentioned selection criteria, that were published until May 31, 2020, the date of starting the research, were reviewed without any year limitation.

This research has some limitations. This research is limited to the searches of the words "women", "gender" and "digital storytelling" in English and Turkish in four different databases: Web Of Science (WOS), Scopus, Science Direct and Ebscohost. A more comprehensive analysis can be made with different keywords (eg multimedia, micro-documentary, feminist study, gender, race, etc.) in different databases within the framework of media and feminism research. It should also be noted that digital storytelling is a collective movement by nature and is open source. Therefore, it should be considered that there may be digital storytelling studies that can be accessed other than the standardized databases. However, even though it has some certain limitations, the results of this study shall guide new research on woman identity and gender issues including digital storytelling.

Table 1. Selection Criteria

Filters	Selection Criteria
Year	Until the end of May 2020
Journal	Peer Reviewed Journal
Language	Turkish and English
Terms Screened	Woman, gender, digital storytelling
Data bases	Wos, Scopus, Science Direct (Elsevier), Ebscohost (Academic Search Ultimate, H. W. Wilson ve TR Dizin)
Scope	Women Studies

The articles were searched through four main databases with the selection criteria specified in Table 1. A total of 170 articles were accessed from the databases, 70 in Wos, 71 in Scopus, 29 in Ebscohost. No article could be found in Elsevier with the selection criteria in Table 1. ² As a result of the pre-evaluation applied in a specified manner, the remaining 42 articles were accepted as "relevant" for the research purpose and were found suitable for content analysis. Table 2 shows the number of articles determined as relevant/unrelated according to databases during the pre-evaluation process.

Table 2. The Number of Related/Irrelevant Articles According to the Data Bases

	Data Bases							
	Wos	Scopus	Ebsco	Wos Scopus	Wos Ebsco	Scopus Ebsco	Wos Scopus Ebsco	Total
Relevant	4	7	7	13	1	2	8	42
Unrelated	17	13	3	20	0	1	7	61

In this study, the publication classification form developed by Selçuk, Palancı, Kandemir, & DüNDAR (2014) was used as a data collection tool, after being arranged according to the purpose of the study.³ Content analysis was applied to the data in this study. The main purpose of content analysis is to explain similar data with certain concepts and themes and to organize and interpret them in an understandable language. Content analysis has four stages. These are as follows; 1) Coding of data, 2) Finding themes, 3) Organizing the data according to codes and themes, and 4) Interpreting the findings (Yıldırım & Şimşek, 2018:242-251). The detailed registration of 42 articles obtained according to the screening and selection criteria was made in accordance with the research questions. Afterwards, the data was encoded by a researcher first. Then, the themes that could correspond to the coded data were determined. In the next stage, the themes were re-evaluated by a second researcher by comparing them with the codes. Finally, common themes were created by combining the analyses. According to the formula of Reliability = (Consensus) /

(Consensus + Disagreement) proposed by Miles and Huberman (2015), the agreement rate between the two researchers was determined as 76% for themes and codes. When the percentage of agreement obtained as a result of this process exceeds 70%, it is considered reliable for research (Miles & Huberman, 2015:64).

Findings

The bibliographic findings of the articles using digital storytelling in women's studies are summarized in Table 3. According to Table 3, it can be understood that there have been 4 or more studies conducted in this field since 2015, except 2017. It can be stated that the studies have increased as of 2018. It was determined that the first research to use digital storytelling in the field of women's studies was conducted in 2009.

According to Table 3, it was determined that most of the studies in this field have been carried out in the United States of America (f: 15). That most of the work has been done in the USA can be explained by the fact that the place of emergence of digital story and the first digital story center was established in the USA. While it was observed that the most researches were done in Canada (f: 11) after the USA, it was determined that the least number of studies (f: 1) were conducted in New Zealand and Netherlands.

It has been determined that, in most of the articles, qualitative research method be used, that the quantitative method be used for just one of them and also mixed research method be used for four times. It has been observed that more than one data collection tool be used in most of the studies (see Table 3). According to Table 3, observations of the directors of digital storytelling workshops, interview notes, focus group interviews, audio recordings, interviews, semi-structured questions in interviews, questionnaires applied to participants and scales are considered as data collection tools in the studies. While digital storytelling was specified as a data collection tool in 22 studies using the qualitative research method, it has been observed that, no information was given on which data collection tools have been used in the other 9 studies. However, when the contents of these 9 studies were examined in-depth, it was seen that the research findings pertaining to them were based on the analysis of digital stories and therefore, these studies were also accepted to use digital stories as the data collection tool. Digital stories were used as a main data collection tool in a total of 31 studies, in qualitative studies (28), in mixed method studies (2), as well as in a study in which the study type has not been specified. It was determined that voice recordings (f: 5), semi-structured questions (f: 7) and interview notes (f: 10) in the workshops were also frequently used as data collection tools to come after digital stories.

Considering the scanned studies, while the chi-square data analysis method being used in both a quantitative and a mixed research, the visual analysis was observed to be a data analysis method used only in a qualitative research. Thematic analysis was used in three studies and content analysis was observed to be a frequently used data analysis method in the studies (see Table 3).

On the other hand, in the analyzed studies, it was observed that the qualitative research paradigm was the most frequently used one and therefore the research samples usually consisted of a limited number of participants. When 42 studies examined within the scope of this research are analyzed in terms of sample sizes; It has been observed that there are different sample sizes from 1 to 539. While the minimum sample size in qualitative research is two, the maximum sample size is 154. The sample size was seen to be 539 in a study in which only quantitative research method was used among the analyzed studies. The smallest sample size of studies with mixed research method was seen to be 1 while the largest one 30.

Table 3. Bibliographic Features of Studies

Author(s) & Year	Country	Research Methods	Data Collection Tools	Data Analysis Methods	Sample
Barcelos & Gubrium (2018)	USA	Qualitative	Digital stories	Content Analysis	31
Coventry (2018)	USA	Not Specified	Digital stories	Non-specified	
Cumming et al (2010)	UK	Quantitative	Poll	Chi-Square	539
Fiddian-Green et al (2016)	USA	Mixed	Semi-structured Questions, Workshop Evaluations	Content Analysis	2
Fontaine et al (2019)	Canada	Qualitative	Digital Stories	Content Analysis	6
Gachago et al (2018)	South Africa	Qualitative	Interview, Digital Stories	Content Analysis	3
Gray et al (2015)	New Zealand	Qualitative	Focus Group Interviews	Content Analysis	4
Gubrium et al (2014)	USA	Qualitative	Digital stories	Content Analysis	31
Gubrium et al (2018)	USA	Qualitative	Semi-structured Questions, Audio Recordings, Interview Notes, Digital Stories	Content Analysis	40
Gubrium et al (2019)	USA	Qualitative	Digital Stories, Interview Notes	Content Analysis	30
Hlalele and Brexa (2015)	South Africa	Qualitative	Digital stories	Non-specified	3
Krause and Gubrium (2019)	USA	Qualitative	Semi-structured Questions	Content Analysis	31
LaMarre and Rice (2016)	Canada	Qualitative	Digital Stories	Visual Analysis	3
Larkey et al (2018)	USA	Mixed	Scale, Poll	Chi-Square	30
Lenette et al (2015)	Australia	Qualitative	Digital stories	Content Analysis	3
Lenette et al (2019)	Australia	Qualitative	Interview Notes, Audio Recordings, Digital stories	Content Analysis	4
Limaye et al (2018)	USA	Mixed	Digital Stories, Poll	Non-specified	10
Mannon (2018)	USA	Qualitative	Digital Stories	Non-specified	154

Martin et al (2019)	Canada	Qualitative	Focus Group Interviews	Thematic analysis	6
Matuteet al (2020)	Canada	Qualitative	Digital Stories	Non-specified	4
Paterno et al (2018)	USA	Qualitative	Semi-structured Questions	Content Analysis	5
Paterno et al (2019)	USA	Qualitative	Semi-structured Questions	Content Analysis	5
Paterno et al (2020)	USA	Qualitative	Semi-structured Questions, Audio Recordings, Interview Notes	Content Analysis	3
Rahim (2012)	UK	Qualitative	Digital Stories	Non-specified	12
Rice et al (2020)	Canada	Qualitative	Digital Stories	Thematic analysis	
Rose (2009)	Canada	Qualitative		Non-specified	
Rose (2016)	Canada	Qualitative	Digital Stories	Non-specified	10
Rose (2019)	Canada	Qualitative	Digital Stories, Interview Notes	Content Analysis	1
Rose and Granger (2013)	Canada	Qualitative	Digital Stories, Interview Notes	Content Analysis	14
Rouhani (2019)	Canada	Qualitative	Digital stories	Non-specified	2
Salter and Newkirk (2019)	USA	Qualitative	Digital stories	Non-specified	8
Santos (2020)	USA	Qualitative	Digital Stories	Content Analysis	50
Şenel (2015)	Turkey	Qualitative	Digital Stories, Interview Notes, Audio Recordings	Non-specified	3
Şenel (2017)	Turkey	Qualitative	Digital Stories, Interview Notes	Non-specified	2
Şimşek (2015)	Turkey	Qualitative	Digital stories	Non-specified	7
Şimşek (2016)	Turkey	Qualitative	Digital stories	Non-specified	7
Şimşek and Ince (2014)	Turkey	Qualitative	Digital Stories, Audio Recordings	Non-specified	8
Treffry-Goatley et al (2017)	South Africa	Qualitative	Digital Stories	Thematic analysis	21
Vivienne (2018)	Australia	Qualitative	Digital Stories	Content Analysis	
Walsh et al (2010)	Canada	Qualitative	Digital Stories	Content Analysis	20
Winjen and Wildschut (2015)	Holland	Mixed	Semi-structured Questions, Digital Stories, Observations, Workshop Evaluations	Content Analysis	10
Worcester (2012)	UK	Qualitative	Semi-structured Questions	Content Analysis	

In order to determine the focus topics in research using digital narrative in the field of women's studies, first of all, keywords were used. However, the focus subjects of the studies were tried to be determined also via in-depth investigations, and the findings obtained are presented in Figure 1.

It has been observed that studies using digital storytelling often work on women who are subjected to bias and marginalized by society. The researches with the keywords such as adolescent women (Gubrium et al., 2019), homeless women (Walsh et al., 2010), pregnant women (Paterno et al., 2020), refugee women (Lenette et al., 2019; Şenel, 2017), trans people (Vivienne, 2018), women living in rural areas (Rouhani, 2019), queer and lesbian women (Matute et al., 2020), women victims of violence by their dates (Martin et al., 2019) and black women (Adams-Santos, 2020) were categorized as digital storytelling studies focusing on multiple discrimination. As presented in Figure 1, it can be said that the focus of the 22 of the 42 studies that were examined was multiple discrimination.

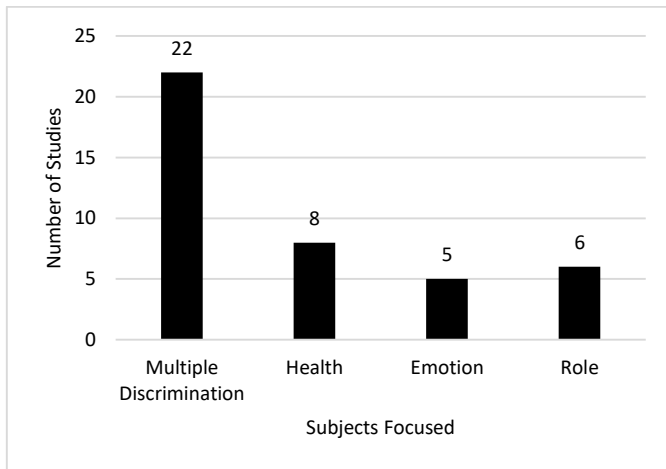

Figure 1. Subjects Focused in the Studies

As seen in Figure 1, 8 of the 42 studies examined focused on health. According to the analysis made through keywords of the subject matter researches, their topics were seen to be sexual health and reproductive health (Gubrium et al., 2019), menopause (Cumming et al., 2010), HIV + (Gray et al., 2015), substance use disorder (Paterno et al., 2018) and eating disorder (LaMarre & Rice, 2016).

However, in view of the analysis of the keywords of the studies, five studies focused on emotion issues and in this context; love (Rice et al., 2020), fear (Şimşek, 2016), happiness (Brushwood Rose, 2019), feeling strong (Rouhani, 2019), sincerity (Adams-Santos, 2020). According to Figure 1; It was seen that a total of six studies including keywords such as parenting (Paterno et al., 2020) and leadership (Hlalele & Brexa, 2015) focused on the roles in which women related their stories of self-representation.

The keywords pertaining to digital storytelling were also analyzed in addition to examining the main issues of the researches. Thus, it was observed that the concepts like narrative (f: 13), digital storytelling (f: 24), participation (f: 4), media (f: 5) and sound (f: 1), which enable the creation of digital stories and workshops, are frequently encountered in the keywords of the studies.

When content analysis was applied to the studies using digital narrative in women's studies in terms of their results, the findings obtained were classified under 8 themes. These themes are; creativity, social responsibility, socialization, self-efficacy, teaching, culture, catharsis and digital competence. The investigated studies were examined in depth in terms of their results and 42 were coded under more than one theme within the framework of the research results. Accordingly, as seen in Figure 2, of the studies with digital storytelling; 2 used creativity; 17, social responsibility; 10, socialization; 30, self-efficacy; 1, teaching; 3, culture; 16, catharsis, and 3, digital competence as their themes.

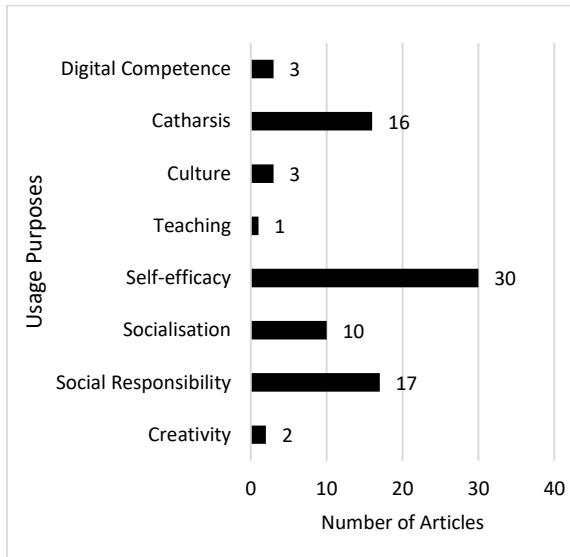

Figure 2. Usage Purposes of Digital Storytelling

The theme of creativity is about digital story makers' thinking critically and generating new knowledge while creating their stories. The codes resulting from the findings that digital narrative and its instructions are a useful tool for critical thinking (Worcester, 2012) and new information can be produced with digital stories (Lenette et al., 2019) are coded under this theme. As shown in Figure 2, only two of the 42 studies examined contain results related to the theme of creativity.

The theme of social responsibility refers to or expresses the ability of digital storytelling to raise awareness, help break down prejudices, create collective action and to guide policymakers. The codes obtained from the results of the researches such as the one on recognition of illiterate women after the digital story workshop and the design of opening classes to suit them in schools (Rouhani, 2019), the stories on the emergence of problems related to the safety of young women that can guide policy makers (Treffry-Goatley et al., 2017), and the digital stories that reduce the prejudices of the audience and make

them think less negatively about individuals living with HIV + (Gray et al., 2015) are coded under this theme. Accordingly, as can be seen in Figure 2, it can be said that 17 out of 42 studies using digital storytelling highlight the results regarding social responsibility.

The theme of socialization relates to the women sharing their experiences and social interactions within the group during the digital story workshops. Researches indicating that women engage in social interaction thanks to the digital story workshop (Şenel, 2017) and that the digital story process encourages women to share their experiences about the positive aspects and difficulties of pregnancy (Limaye et al., 2018) are also categorized under this theme. Figure 2, indicates that 10 of the 42 studies emphasized "socialization" in their results.

The theme of self-efficacy emphasizes that women can express themselves, tell their realities and taboo subjects, recognize their strengths, be able to make their voices heard, be the agents of their own changes, and be willing to share their digital stories. The studies with research findings pointing to the women, who are marginalized and bound to transfer the poverty from their parents to their own children by having access to the opportunity to make their voices heard through digital storytelling (Gubrium et al., 2018), the development of women's strengths, courage and self-confidence while telling their stories (Mannon, 2018), and to the digital storytelling workshops enabling them to speak out their taboo subjects (Rouhani, 2019), were coded under this theme. The most emphasized theme in the results of these studies was detected to be self-efficacy. As Figure 2 indicates, 30 of the 42 studies mentioned self-efficacy in their results.

Only one study (Coventry, 2018) specifying that digital storytelling is an effective method to teach students the concept of gender theory was coded under the teaching theme. Hence, it can be said that the least emphasized theme in the research results examined is the teaching theme.

The theme culture relates to how digital stories convey information about recent history and culture. For example; the study emphasizing that migrant women reflect their history, identity, family, bonds and cultural transformations in their digital stories (Lenette et al., 2015) was coded under this theme. In the studies examined and as indicated in Figure 2, there were three studies with results related to the culture theme.

The theme 'catharsis' represents the therapeutic effect of digital story workshops, the way digital stories reveal traumas and stigma, and how individuals feel good about telling themselves. For example; the codes obtained from studies indicating that digital stories reveal sexual violence and trauma among young pregnant participants (Gubrium et al., 2019) and that digital storytelling has a beneficial and therapeutic effect for women with substance use disorders (Paterno et al., 2019) were coded under this theme. As Figure 2 indicates, it was seen that 16 of the 42 studies had results related to the catharsis theme.

The theme of digital competence represents the technical skills and computer literacy gained through digital story creation. Studies stating that

women have developed computer literacy (Mannon, 2018) and gained new technical skills (Rahim, 2012) in the process of creating digital stories are grouped under this theme. As Figure 2 indicates, digital competence is mentioned in the results of only three of the studies examined.

Based on the information presented within the context of the research relating to women's studies using digital stories and gender; it can be said that they often include results related to self-efficacy, social responsibility, catharsis and socialization. On the other hand, it can be said that they contain fewer results regarding digital competence, creativity, and culture and teaching.

Discussion and Conclusion

In this study, the use of digital storytelling in the field of women's studies was examined. Within the scope of the research, a systematic review has been conducted and content analysis was applied in order to answer three research questions. Based on the first research question, the bibliographic features of the scanned studies have been described. Accordingly, the descriptive analyzes regarding the publication years of the researches, the countries where they were conducted, the research approaches and methods of the studies and sample sizes, data collection tools and analysis methods used in the investigated studies were presented. In the second research problem, the main topics focused in the researches have been determined through their keywords of the scanned researches. Lastly, when we consider the third research problem, it can be seen that an in-depth analysis can be carried out on the basis of the results of the researches examined.

In the literature review conducted within the scope of this research, 42 studies that focused on women's studies and digital narrative in the context of gender have been found. It has been observed that the number of studies started to increase in 2015 and the following years. The emergence of digital storytelling in the late 20th century may be one of the reasons why these studies have been encountered mostly in the last years. However, it is emphasized that there are few studies in the literature that evaluate the present situation within the framework of gender and digitalization and examine the relationship between gender inequality and digitalization in terms of various factors (Buskens, 2009; Davaki, 2018). It can be said that our research also supports this information, and according to our research findings, the number of studies in which digital narration is used in the context of women's studies and gender is quite low compared to other fields. In the digitalizing world, it can be stated that there is a need for studies to reveal the current situation of societies and to improve them in order to eliminate gender inequalities and especially to empower women. In this context, based on our research findings, the increase in the number of studies using digital storytelling in the context of women's studies and gender in recent years can be considered as a positive development.

It was seen that digital storytelling was mainly used as a data collection tool in the scanned studies. Although different data collection tools were used in the studies examined, it was seen that digital storytelling is used as a multidimensional data collection tool in terms of in-depth examination of the

emotions, thoughts and experiences of the participants. Accordingly, both digital story workshops and digital stories can be used as effective research tools to portray various meanings and outcomes (Worcester, 2012).

In addition according to our results, it can be stated that digital storytelling can be applied with various numbers of participants within the framework of workshops, especially in studies that adopt a qualitative research approach. According to the investigated studies, it would be appropriate to determine the number of participants in digital storytelling workshops in proportion to the number of workshop staff and the purpose and needs of the workshop. In digital story workshops, since the workshop coordinators are expected to work closely with the participants in the mentoring relationship, it is recommended that the number of participants should be in such a way that the workshop leaders can communicate closely with each participant. (Gubrium, 2011).

Studies on "women" in the field of social sciences are mostly studies focusing on women's problems and gender relations with feminist theoretical frameworks (Öztañ, 2015:276; Kökalan-Çımın, 2018). Although these studies are generally influenced by the positivist, interpretative and critical research paradigms in the field of social sciences, they adopt the feminist research approach as a rich and distinct research approach that challenges the dominant social science paradigms (Öztañ, 2015:271-275). This situation is defined as the walking "on two legs" for studies that adopt the feminist methodology.

Feminist methodology, on the one hand, is based on traditional social science research approaches, on the other hand, it emphasizes that it is based on an interdisciplinary dialogue specific to feminist research. The feminist research approach is defined as a research approach characterized by mainly four elements, viz, focusing on gender relations from a feminist perspective, highlighting everyday life and personal experiences contrary to what is emphasized in traditional scientific methods, rejecting the existence of a hierarchy between the researcher and the researched. It is focusing on the emancipation of women and the elimination of gender inequalities (Öztañ, 2015:277). Considering that the purpose of the researches in the field of women's studies is to examine and reveal a social situation in-depth and that the discussions regarding research approaches in the field of women's studies are ongoing, digital storytelling is an innovative, empowering and participatory research method that generates knowledge with the experiences of the participants and mobilizes this knowledge through the stories they create and share. Gubrium & Turner (2011) emphasizes close communication between workshop leaders and qualitative research participants in digital storytelling workshops. As a result, it can be said that the participatory approach of digital storytelling functions as a matter that eliminates the power imbalances between the researcher and the researched topic, which can be helpful especially for the researchers working with a feminist perspective.

According to the second research problem of the study, it is find out that the studies focused on women who have been subjected to multiple discrimination. In this context, it can be said that digital storytelling can be used as a tool for women to express themselves and their problems, especially

for women who suffer from a loss of rights as a result of discrimination and for women who do not have access to decent living conditions. In the researches examined, it was emphasized that the awareness about the problems created by discrimination of the societies that produce discrimination has increased by watching digital stories (Gray et al., 2015). However, Rouhani (2019), in his research with women who are discriminated against their right to education, stated that the digital stories prepared by women are a driving force for public administrators to give them their education rights and to create literacy classes for them. Making up half of the world population, women are prevented from accessing many public services because of their socially ascribed secondary status. For these reasons, the idea of gender equality should be incorporated into policies and practices in order to empower women and improve their status (Demiröz-Bal, 2014). Digital stories can have a strong impact on the audience as they are prepared by the individuals within the society, using "personal" audio and visual materials that reflect the natural view/understanding of the individuals (Lenette et al., 2019). In this context, it can be stated that digital storytelling can be used as an effective tool in terms of revealing the causes of gender inequality in the field of women's studies, supporting solutions for the elimination of existing inequalities, and supporting policy development studies regarding all kinds of rights violations and discrimination.

Lastly, according to the third research problem of the study, the examined studies have mainly results which are related to self-efficacy, social responsibility, catharsis and socialization, respectively. In the scanned studies, the digital storytelling workshops were primarily expressed as an environment where experience transfer was made and social relations were established. In addition to expressing themselves by sharing personal experiences within the group, women have the opportunity to interact with individuals who experience similar situations with them. This environment ensures that women who are exposed to similar discrimination do not feel lonely and receive peer counseling (Larkey et al., 2018; LaMarre & Rice, 2016; Paterno et al., 2018). Women who are subjected to discrimination and who are in a secondary position in the patriarchal system experience traumatic events. Sharing traumatic events in digital storytelling workshops also contributes to women's well-being and positively affects their personal empowerment as they have the opportunity to make themselves known (Gachago et al., 2018; Paterno et al., 2019; Martin et al., 2019). Through these studies, the digital stories they create about the realities of life allow others to discern the social realities. Gray et al. (2015) emphasized that the digital stories prepared by HIV + women can be effective in reducing prejudices about HIV + and decreasing negative thoughts about this issue in the society. In the light of this information, it can be emphasized, as the output of our research, that the digital storytelling approach in women's studies and gender-based research may have a social responsibility mission in terms of revealing social realities, allowing the participants find the opportunity to express their own truths in digital story workshops and to improve their well-being, self-efficacy along with socialization.

However, especially in the studies on refugee and immigrant women, it has been observed that women produce digital stories in which they tell of their culture and history (Rahim, 2012; Lenette et al., 2015). With these digital stories created in these researches and circulated on the internet, it can be said that they are important for the transfer of cultural and historical data to reach people firsthand and to transfer the information to the future. In this way, it is possible to transfer a cultural heritage digitally. Cultural heritage, which can be accepted as a proof of the individual's stance against life, can be defined as the transfer, from generation to generation, of social material reality and spiritual values and the knowledge, beliefs, and behaviors acquired by the individuals that make up a given society (Sarı et al., 2020; Ülger & Külcü, 2016). Today, technology has enabled the protection, storage and transfer of cultural heritage to be digitalized. Digital stories serve as a medium for the transfer of cultural heritage within this framework.

In addition according to the results of the scanned studies, women's digital competencies have developed due to the use of technology in the process of creating digital stories is one of the findings encountered in the results of the researches examined (Rahim, 2012; Mannon, 2018). Similarly, it is emphasized in researches in different fields that digital storytelling is effective in supporting the development of digital skills (Challinor, Marín, & Tur, 2017). It is stated that the studies on film creation skills and video editing skills in digital storytelling workshops have contributed positively to the development of digital literacy of the participants, regardless of their previous level of digital competence (Chan et al., 2017). Based on this information, it can be said that digital storytelling can also be a tool that supports the development of digital skills.

If we sum up the results of the study, we can say that digital storytelling makes the daily challenges faced by women visible. Accordingly, as the first output of our research, it can be said that digital storytelling be a research technique that facilitates the visibility of women's experiences in social life and revealing various gender-related relationships within the qualitative research paradigm. In addition, it can be said that digital storytelling, apart from being an effort to uncover cause and effect relationships, can be a research technique that can reflect the four characteristics of the feminist research approach, considering that it facilitates understanding of daily life and experiences, along with enabling the researcher to see the situation/phenomenon from an insider's perspective and providing the researcher-researched interaction. It can be emphasized that turning to researches in which digital storytelling is used in the field of women's studies would contribute to seeing the problems affecting women through women's perspectives, understanding how severe the effects of these problems on women, and to solving them.

As the second output of our research, it can be said that digital storytelling can be a useful approach in creating social awareness on women's issues, providing access to policy providers and in supporting new policies for women who experience loss of rights and social inequalities. Making digital stories available for circulation on the internet, mostly on a social network platform and similar multi-user digital environments, can also prevent the invisibility and

distortion of information within the masculine social structure. This situation can be offers the opportunity to conduct research in ways that would induce social justice and sustainable development. Being a participatory approach, digital storytelling enables women to decide how to represent or relate their experiences. Women who find a medium to express their experiences can realize the inequalities and discrimination in their stories and take an important step for empowerment (Rouhani, 2019). Digital storytelling reveals the pressures and compulsions experienced by women who are subjected to gender inequality and allows women to take action against these inequalities (Hlalele & Brexa, 2015). Digital storytelling can create collective action for women who suffer similar rights losses (Larkey, Del Toro-Mejías, DiFulvio, & Gubrium, 2018). Once created by women, the digital stories that explain social inequalities and marginalization can be tools to guide the issues of advocacy of human rights (Rouhani, 2019) and means for public policy construction (Treffry-Goatley et al., 2017). Also, it can meet an important need for policy development efforts on combating against violations of human rights and gender inequality. In addition, it can be strengthening the status of women by enabling them to express themselves and their experiences. As a result, it can be emphasized that the digital narrative can be a beneficial approach for the researches that reflect the characteristics of the feminist research approach aiming to produce concrete results in terms of fighting for various rights and eliminating discrimination against gender.

Notes

¹http://arts.brighton.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0005/196448/SS-Guide-2015.pdf

²When the articles in the remaining three databases were examined, it was noticed that there were repetitive ones. Once the excessive ones were removed, the number of articles decreased to 103 and the articles that did not use researches with digital storytelling in them, and the articles that did not include women's studies in their field of study, and the articles that did not aim to address digital storytelling in relation to women's studies or gender are determined as "irrelevant" and excluded from the analysis.

³In this form, the name of the article, the place of publication, the year of publication, the country where it was published, its authors, keywords, sample type, sample size, research method, data collection method, data analysis method, the purpose of the study and the findings and results of this study were recorded in detail.

References

- Adams-Santos, D. (2020). Something a Bit More Personal: Digital Storytelling and Intimacy among Queer Black Women. *Sexualities*, 0(0):1-23.
- Alexander, B. (2011). *The New Digital Storytelling*. USA: Praeger
- Bilaloğlu, F. (2019). The Effect of Digital Storytelling on Primary School Fourth Grade Students' Reading Comprehension Skills and Reading Motivation (Unpublished master's thesis). Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu.
- Bingöl, O. (2014). The Concept of Gender and Femininity in Turkey. *Karamanoğlu Mehmet Bey University Journal of Social and Economic Research*, 16(Special Issue 1):108-114.

- Buskens, I. (2009). Doing Research with Women for the Purpose of Transformation. In I. Buskens & A. Webb (Eds.), *African Women & ICTs: Investigating Technology, Gender and Empowerment*. London & New York: Zed Books:9-17.
- Brushwood-Rose, C. (2019). Resistance as Method: Unhappiness, Group Feeling, and the Limits of Participation in a Digital Storytelling Workshop. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 32(7):57-871.
- Canlı-Bekar, N. (2019). Exploring the Effects of Digital Storytelling on Young Learners' Motivation, Vocabulary Learning and Retention in Foreign Language Teaching (Unpublished master's thesis). Çukurova University, Adana.
- Challinor, J., Marín, V.I. & Tur, G. (2017). The Development of the Reflective Practitioner through Digital Storytelling. *International Journal of Technology Enhanced Learning*, 9(2-3):186-203.
- Chan, B.S., Churchill, D., & Chiu, T.K. (2017). Digital Literacy Learning in Higher Education through Digital Storytelling Approach. *Journal of International Education Research (JIER)*, 13(1):1-16.
- Coventry, M. (2018). Engaging Gender: Student Application of Theory through Digital Storytelling. *Arts and Humanities in Higher Education*, 7(2):205-219.
- Cumming, G.P., Currie, H.D., Moncur, R., & Lee, A.J. (2010). Web-Based Survey on the Effect of Digital Storytelling on Empowering Women to Seek Help for Urogenital Atrophy. *Menopause International*, 16(2):51-55.
- Davaki, K. (2018). The Underlying Causes of the Digital Gender Gap and Possible Solutions for Enhanced Digital Inclusion of Women and Girls. (Research Report No: PE 604.940-March 2018). Study for the FEMM Committee. Retrieved from Committees European Parliament for the website: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604940/IPOL_STU\(2018\)604940_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604940/IPOL_STU(2018)604940_EN.pdf)
- De Jager, A., Fogarty, A., Tewson, A., Lenette, C., & Boydell, K.M. (2017). Digital Storytelling in Research: A Systematic Review. *The Qualitative Report*, 22(10):2548-2582.
- Demiröz-Bal, M. (2016). Overview of Gender Inequality. *Journal of Women's Health Nursing*, 1(1):15-28.
- (Digitalization, n.d.). In IGI GLOBAL Digitalization Retrieved on 19 March 2019 from <https://www.igi-global.com/dictionary/digitalization/7748>.
- Dinçer, B. (2019). The Effects of Digital Story-Based Mathematics Teaching on Middle School Students' Concept Learning (Unpublished doctoral's thesis). Dokuz Eylül University, İzmir.
- Gachago, D., Clowes, L., & Condy, J. (2018). 'Family Comes in all Forms, Blood or Not': Disrupting Dominant Narratives Around the Patriarchal Nuclear Family. *Gender and Education*, 30(8):966-981.
- Gray, B., Young A., & Blomfield, T. (2015). Altered Lives: Assessing the Effectiveness of Digital Storytelling as a Form of Communication Design. *Continuum*, 29(4):635-649.

- Gubrium, A. (2009). Digital storytelling as a method for engaged scholarship in anthropology. *Practicing Anthropology*, 31(4):5-9.
- Gubrium, A., & Turner, K.N. (2011). Digital Storytelling as an Emergent Method for Social Research and Practice. In, S. Hesse-Biber (Eds.), *Handbook of Emergent Technologies in Social Research*. New York: Oxford University Press: 469-491. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/262818389_Digital_Storytelling_as_an_Emergent_Method_for_Social_Research_and_Practice.
- Gubrium, A., Krause, E.L., & Jernigan, K. (2014). Strategic Authenticity and Voice: New Ways of Seeing and Being Seen as Young Mothers through Digital Storytelling. *Sex Res Social Policy*, 11(4):337-347.
- Gubrium, A., Krause, E.L., & Lucey, K. (2018). "Doing Your Life": Narrative Intervention with Young Mothers as Storytellers. *Human Organization*, 77(3):214-227.
- Gubrium, A., Fiddian-Green, A., Lowe, S., Di Fulvio, G., & Peterson, J. (2019). Digital Storytelling as Critical Narrative Intervention with Adolescent Women of Puerto Rican Descent. *Critical Public Health*, 29(3):290-301.
- Hartmann, H. (1981). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union. *Capital & Class*, 3(2):1-33.
- Hlalele, D. & Brexa, J. (2015). Challenging the Narrative of Gender Socialisation: Digital Storytelling as an Engaged Methodology for the Empowerment of Girls and Young Women. *Agenda-Empowering Women for Gender Equity*, 29(3):79-88.
- Jakes, D.S., & Brennan, J. (n.d.). Capturing Stories, Capturing Lives: An Introduction to Digital Storytelling. Retrieved from http://www.jakeonline.org/dst_techforum.pdf.
- Jenkins, H., Lashley, M.C., & Creech, B. (2017). Voices for a New Vernacular: A Forum on Digital Storytelling Interview with Henry Jenkins. *International Journal of Communication*, 11(2017):1061-1068.
- Karanfil, A. (2019). Instagram as a Popular Culture Product and Digital Storytelling: A Review on Amateur Cycling and Photo Sharing in Izmir (Unpublished master's thesis). Ege University, İzmir.
- Kaya-Yıldırım, E. N. (2019). Digital Storytelling and Displaced Identities: Building Refugee and Asylum-Seeker Identities on Instagram (Unpublished master's thesis). Yalova University, Yalova.
- Kökalan-Çımrın, F. (2018). The Changing Face of Social Sciences and Women's Studies. *International Social Sciences Studies Journal*, 4(26):5620-5629.
- Krippendorff, K. (1989). Content Analysis. In, E. Barnouw, G. Gerbner, W. Schramm, T.L. Worth, & L. Gross (Eds.), *International Encyclopedia of Communication* New York: Oxford University Press:403-407.
- LaMarre, A. & Rice, C. (2016). Embodying Critical and Corporeal Methodology: Digital Storytelling with Young Women in Eating Disorder Recovery. *Forum Qualitative Social Research*, 17(2).

- Lambert, J., & Hessler, B. (2013). *Digital Storytelling: Capturing Lives, Creating Community* (4th ed.). New York: Routledge.
- Larkey, L., Del Toro-Mejía, L., DiFulvio, G., & Gubrium, A. (2018). Narrative Influences on 'Desire to Act in My Community' in Digital Storytelling Workshops for Latina Teens. *International Quarterly of Community Health Education*, 38(3):163-167.
- Lenette, C., Brough, M., Schweitzer, R.D., Correa-Velez, I., Murray, K., & Vromans, L. (2019). 'Better than a Pill': Digital Storytelling as a Narrative Process for Refugee Women. *Media Practice and Education*, 20(1):67-86.
- Lenette, C., Cox, L., & Brough, M. (2015). Digital Storytelling as a Social Work Tool: Learning from Ethnographic Research with Women from Refugee Backgrounds. *British Journal of Social Work*, 45:988-1005.
- Limaye, N.P., Rivas-Nieto, A.C., Carcamo, C.P., & Blas, M.M. (2018). Nuestras Historias-Designing a Novel Digital Story Intervention through Participatory Methods to Improve Maternal and Child Health in the Peruvian Amazon. *Plos One*, 13(11):1-21.
- Mannon, B. (2018). Spectators, Sponsors, or World Travelers? Engaging with Personal Narratives of Others through the Afghan Women's Writing Project. *College English*, 80(4):342-363.
- Martin, S.L., McLean, J., Brooks, C., & Wood, K. (2019). "I've Been Silenced for So Long": Relational Engagement and Empowerment in a Digital Storytelling Project with Young Women Exposed to Dating Violence. *International Journal of Qualitative Methods*, 18:1-12.
- Matute, A., Silva, L., Jiménez, K.P. & Smith, A. (2020). The Sex of It All: Outness and Queer Women's Digital Storytelling in Teacher Education. *Teaching Education*, 31(1):98-111.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (2019). An extended resource book: qualitative data analysis. (Trans. S. Akbaba-Altun, & A. Ersoy). Ankara: Pegem Academy. (Original work published 1994)
- Nuray, M.O. (2017). The Factors Affecting Integration of Communication on Multi-Screen Digital Story Telling Design for Automotive Consumers (Unpublished Master's Thesis). Istanbul Bilgi University, Istanbul.
- Özkaya, P.C. (2017). Understanding of the Phrase-Meaning Relationship with Storytelling Based on Information Technologies (Unpublished doctoral's thesis). Muğla Sıtkı Koçman University, Muğla.
- Öztaş, E. (2015). Feminist Research and Method. In, F. Saygılıgil (Eds.), *Gender Debates*. Ankara: Footnote Publications:271-288.
- Paterno, M.T., Fiddian-Green, A., & Gubrium, A. (2018). Moms Supporting Moms: Digital Storytelling with Peer Mentors in Recovery from Substance Use. *Health Promotion Practice*, 19(6):823-832.

- Paterno, M.T., Leckenby, D. & Pachucki, M.C. (2020). Challenges and Lessons Learned from Digital Storytelling with Parenting Women in Recovery. *Health Promotion Practice*, 21(3):340-343.
- Paterno, M.T., Low, M., Gubrium, A., & Sanger, K. (2019). Mothers and Mentors: Exploring Perinatal Addiction and Recovery through Digital Storytelling. *Qualitative Health Research*, 29(4):545-556.
- Rahim, S.A. (2012). Digital Storytelling in Bangladesh: Experiences, Challenges and Possibilities. *IDS Bulletin-Institute of Development Studies*, 43(5):98-103.
- Rice, C., Dion, S.D., Fowlie, H., & Mündel, I. (2020). Re/turning the Gaze: Unsettling Settler Logics through Multimedia Storytelling. *Feminist Media Studies*: doi: 10.1080/14680777.2019.1707256
- Rouhani, L. (2019). Using Digital Storytelling as a Source of Empowerment for Rural Women in Benin. *Gender & Development*, 27(3):573-586.
- San, C., Kılıç, A.F., Güven, S., & Yaşar, H.B. (2020). An Investigation of University Students' Perceptions on the Concept of Cultural Heritage by Metaphor Analysis. *International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences (CALESS)*, 2(1):334-353.
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M., & DüNDAR, H. (2014). Trends of Research Published in Education and Science Journal: Content Analysis. *Education and Science Journal*, 39(173):430-453.
- Sitter, K.C., Beausoleil, N., & McGowan, E. (2020). Digital Storytelling and Validity Criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 19:1-9.
- Şenel, B. (2017). Roads, Dilemmas, Dreams, Digital Stories from Refugee Women. *Moment Magazine*, 4(2):418-435.
- Şimşek, H. (2011). Gender Inequality, Impact on Women's Reproductive Health: The Case of Turkey. *Journal of DEU Medical Faculty*, 25(2):119-126.
- Simsek, B. (2016). Neoliberal Burdens for Women in Academy: 'How Dare We Not Work'? *Journal of Women's Studies*, 17(1):51-72.
- Treffry-Goatley, A., Wiebesiek, L., Lange, N., & Moletsane, R. (2017). Technologies of Nonviolence Ethical Participatory Visual Research with Girls. *Girlhood Studies*, 10(2):45-61.
- Ülger, D.K., & Külcü, Ö. (2016). An Overview of Digitization Studies on the Scale of Cultural Heritage: The Case of VEKAM. *Akademia Journal of Interdisciplinary Scientific Research*, 2(1):42-55.
- Vivienne, S. (2018). 'Little Islands of Empathy': Networked Stories of Gender Diversity and Multiple Selves. *Media International Australia*, 168(1):19-30.
- Walsh, C.A., Rutherford, G., & Kuzmak, N. (2010). Engaging Women Who Are Homeless in Community-Based Research Using Emerging Qualitative Data Collection Techniques. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 4(3):192-205.

- Worcester, L. (2012). Reframing Digital Storytelling as Co-creative. *IDS Bulletin-Institute of Development Studies*, 43(5):91-97.
- Wu, J. & Chen, D.T.V. (2020). A Systematic Review of Educational Digital Storytelling. *Computers & Education*, 147:103786.
- Yıldırım A., & Şimşek, H. (2018). *Qualitative Research Methods in Social Sciences* (11th ed). Ankara: Seçkin Publishing
- Yılmaz, Y., Üstündağ, M.T., & Güneş, E. (2017). Examination of Digital Story Development Stages and Tools as Teaching Material. *Abant İzzet Baysal University Journal of Education Faculty*, 17(3):1621-1640.
- Zawacki-Richter, O., Kerres, M., Bedenlier, S., Bond, M. & Buntins, K. (2020). *Systematic Reviews in Educational Research*. Germany: Springer VS (eBook). Retrieved from <https://doi.org/10.1007/978-3-658-27602-7>.

Annex 1. Articles reviewed

- Adams-Santos, D. (2020). “Something a Bit More Personal”: Digital Storytelling and Intimacy among Queer Black Women. *Sexualities*, 0(0):1-23.
- Barcelos, C., & Gubrium, A. (2018). Bodies that tell: embodying teen pregnancy through digital storytelling. *Journal of Women in Culture and Society* 2018, 43(4):905-927.
- Brushwood Rose, C. (2009). The (Im)possibilities of Self Representation: Exploring the Limits of Storytelling in the Digital Stories of Women and Girls. *Changing English*, 16(2):211-220.
- Brushwood Rose, C. & Granger, C.A. (2013). Unexpected Selfexpression and the Limits of Narrative Inquiry: Exploring Unconscious Dynamics in a community Based Digital Storytelling Workshop. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 26(2):216-237.
- Brushwood Rose, C. (2016). The subjective spaces of social engagement cultivating creative living through community-based digital storytelling. *Psychoanalysis, Culture & Society*, 21(4):386-402.
- Brushwood-Rose, C. (2019). Resistance as Method: Unhappiness, Group Feeling, and the Limits of Participation in a Digital Storytelling Workshop. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 32(7):57-871.
- Coventry, M. (2018). Engaging Gender: Student Application of Theory through Digital Storytelling. *Arts and Humanities in Higher Education*, 7(2):205-219.
- Cumming, G.P., Currie, H.D., Moncur, R., & Lee, A.J. (2010). Web-Based Survey on the Effect of Digital Storytelling on Empowering Women to Seek Help for Urogenital Atrophy. *Menopause International*, 16(2):51-55.
- Fiddian-Green, A., Gubrium, A., & Peterson, J.C. (2016). Puerto Rican Latina Youth Coming Out to Talk About Sexuality and Identity. *Health Communication*, 32(9).
- Fontaine, L. S., Wood, S., Forbes, L., & Schultz A.S.H. (2019). Listening to First Nations Women’ Expressions of Heart Health: Mite Achimowin Digital Storytelling Study. *International Journal of Circumpolar Health*, 78(1):1-10.

- Gachago, D., Clowes, L., & Condy, J. (2018). 'Family Comes in all Forms, Blood or Not': Disrupting Dominant Narratives Around the Patriarchal Nuclear Family. *Gender and Education*, 30(8):966-981.
- Gray, B., Young A., & Blomfield, T. (2015). Altered Lives: Assessing the Effectiveness of Digital Storytelling as a Form of Communication Design. *Continuum*, 29(4):635-649.
- Gubrium, A., Fiddian-Green, A., Lowe, S., DiFulvio, G., & Peterson, J. (2019). Digital Storytelling as Critical Narrative Intervention with Adolescent Women of Puerto Rican Descent. *Critical Public Health*, 29(3):290-301.
- Gubrium, A., Krause, E.L., & Jernigan, K. (2014). Strategic Authenticity and Voice: New Ways of Seeing and Being Seen as Young Mothers through Digital Storytelling. *Sex Res Social Policy*, 11(4):337-347.
- Gubrium, A., Krause, E.L., & Lucey, K. (2018). "Doing Your Life": Narrative Intervention with Young Mothers as Storytellers. *Human Organization*, 77(3):214-227.
- Hlalele, D. & Brexa, J. (2015). Challenging the Narrative of Gender Socialisation: Digital Storytelling as an Engaged Methodology for the Empowerment of Girls and Young Women. *Agenda-Empowering Women for Gender Equity*, 29(3):79-88.
- Krause, E., L. & Gubrium, A. (2019). "Scribble Scrabble": Migration, Young Parenting Latinas, and Digital Storytelling as Narrative Shock. *Medical Anthropology Quarterly*, 33(3):420-438.
- LaMarre, A. & Rice, C. (2016). Embodying Critical and Corporeal Methodology: Digital Storytelling with Young Women in Eating Disorder Recovery. *Forum Qualitative Social Research*, 17(2).
- Larkey, L., Del Toro-Mejías, L., DiFulvio, G., & Gubrium, A. (2018). Narrative Influences on 'Desire to Act in My Community' in Digital Storytelling Workshops for Latina Teens. *International Quarterly of Community Health Education*, 38(3):163-167.
- Lenette, C., Brough, M., Schweitzer, R.D., Correa-Velez, I., Murray, K., & Vromans, L. (2019). 'Better than a Pill': Digital Storytelling as a Narrative Process for Refugee Women. *Media Practice and Education*, 20(1):67-86.
- Lenette, C., Cox, L., & Brough, M. (2015). Digital Storytelling as a Social Work Tool: Learning from Ethnographic Research with Women from Refugee Backgrounds. *British Journal of Social Work*, 45:988-1005.
- Limaye, N.P., Rivas-Nieto, A.C., Carcamo, C.P., & Blas, M.M. (2018). Nuestras Historias-Designing a Novel Digital Intervention through Participatory Methods to Improve Maternal and Child Health in the Peruvian Amazon. *Plos One*, 13(11):1-21.
- Mannon, B. (2018). Spectators, Sponsors, or World Travelers? Engaging with Personal Narratives of Others through the Afghan Women's Writing Project. *College English*, 80(4):342-363.

- Martin, S.L., McLean, J., Brooks, C., & Wood, K. (2019). "I've been Silenced for so Long": Relational Engagement and Empowerment in a Digital Storytelling Project with Young Women Exposed to Dating Violence. *International Journal of Qualitative Methods*, 18:1-12.
- Matute, A., Silva, L., Jiménez, K.P. & Smith, A. (2020). The Sex of It All: Outness and Queer Women's Digital Storytelling in Teacher Education. *Teaching Education*, 31(1):98-111.
- Paterno, M.T., Fiddian-Green, A., & Gubrium, A. (2018). Moms Supporting Moms: Digital Storytelling with Peer Mentors in Recovery from Substance Use. *Health Promotion Practice*, 19(6):823-832.
- Paterno, M.T., Leckenby, D. & Pachucki, M.C. (2020). Challenges and Lessons Learned from Digital Storytelling with Parenting Women in Recovery. *Health Promotion Practice*, 21(3):340-343.
- Paterno, M.T., Low, M., Gubrium, A., & Sanger, K. (2019). Mothers and Mentors: Exploring Perinatal Addiction and Recovery through Digital Storytelling. *Qualitative Health Research*, 29(4):545-556.
- Rahim, S.A. (2012). Digital Storytelling in Bangladesh: Experiences, Challenges and Possibilities. *IDS Bulletin-Institute of Development Studies*, 43(5):98-103.
- Rice, C., Dion, S.D., Fowlie, H., & Mündel, I. (2020). Re/turning the Gaze: Unsettling Settler Logics through Multimedia Storytelling. *Feminist Media Studies*: doi: 10.1080/14680777.2019.1707256
- Rouhani, L. (2019). Using Digital Storytelling as a Source of Empowerment for Rural Women in Benin. *Gender & Development*, 27(3):573-586.
- Salter, L. & Newkirk, J. (2019). Collective Storytelling for Health: A Three-Part Story. *Storytelling, Self, Society*, 15(1):108-129.
- Şenel, B. (2015). Other Loves with Digital Stories: On "Love Means...". *Moment Magazine*, 2(2):214-241.
- Şenel, B. (2017). Roads, Dilemmas, Dreams, Digital Stories from Refugee Women. *Moment Magazine*, 4(2):418-435.
- Şimşek, B. & İnce, Ş. (2014). Digital stories from the women's kitchen: I have food on the stove. *Journal of Women's Studies*, 15(2), 49-69. Retrieved from <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=75f6d844-d472-47c6-ac6d-f46caff52244%40sessionmgr4008>
- Şimşek, B. (2015). Silence to Sound: Narrating Hearing Loss and Beyond for Health Communication in Turkey. *Journal of Faculty of Letters*, 32(2):239-248.
- Simsek, B. (2016). Neoliberal Burdens for Women in Academy: 'How Dare We Not Work'. *Journal of Women's Studies*, 17(1), 51-72.
- Treffry-Goatley, A., Wiebesiek, L., Lange, N., & Moletsane, R. (2017). Technologies of Nonviolence Ethical Participatory Visual Research with Girls. *Girlhood Studies*, 10(2):45-61.

- Vivienne, S. (2018). 'Little Islands of Empathy': Networked Stories of Gender Diversity and Multiple Selves. *Media International Australia*, 168(1):19-30.
- Walsh, C.A., Rutherford, G., & Kuzmak, N. (2010). Engaging Women Who Are Homeless in Community-Based Research Using Emerging Qualitative Data Collection Techniques. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 4(3):192-205.
- Wijnen, E. & Wildschut, M. (2015). Narrating Goals: A Case Study on the Contribution of Digital Storytelling to Cross-Cultural Leadership Development. *Sport in Society*, 18(8):938-951.
- Worcester, L. (2012). Reframing Digital Storytelling as Co-creative. *IDS Bulletin-Institute of Development Studies*, 43(5):91-97.

Annex 2. Article Classification Form

Publication id	Article number:
Authors of the article:	Database:
Name of the article:	Article lang.:
Publication year of the article:(volume/ number / page)	Keywords of the article:
Country researched in the article:	Science area of the article:
Sampling in the article	Sampling type:
Sampling size:	Sampling method:
Research method and data	Research method:
Content of the research	Data analysis method:
Findings:	Purpose of the research:
Data collection tools:	Results:
Evaluation of the research	Research gaps/propositions:

A Case Study on Representativeness Heuristic in Employed and Unemployed Women in Turkey¹

Aysun Yerlikaya*

Abstract

This study discusses whether decisions made under uncertain conditions are affected by the representativeness heuristic in terms of employed and unemployed women. For this purpose, we investigated whether female physicians and housewives use prior information when making predictions. The main purpose of study is to understand the disadvantaged position of women in the labor market. The study's main contribution to the literature is to explore the effect of the representativeness heuristic on women's deviations from rationality. To measure the representativeness heuristic, 14 questions were asked to 428 employed and unemployed women with an online survey. Our results were consistent with the literature, and we concluded that decisions made under uncertain conditions are influenced by the representativeness heuristic, resulting in deviations from rationality.

Keywords: behavioral economics, woman, representativeness heuristic, employment.

Türkiye'de İstihdam Edilen ve Edilmeyen Kadınların Temsiliyet Kısa Yolu Üzerine Bir Araştırma

Deniz Özyakışır**

Öz

Bu çalışmada bireylerin belirsizlik altında aldığı kararlarında temsiliyet kısa yolundan etkilenip etkilenmediği, istihdam edilen ve edilmeyen kadınlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bunun için doktor olan kadınların ve ev kadınlarının karar alırken önsel bilgiyi kullanıp kullanmadıkları incelenmiştir. Çalışmanın ana amacı kadının emek piyasasındaki dezavantajlı konumunu anlamaktır. Çalışmanın literatüre temel katkısı ise kadınların rasyonellikten sapmalarında temsiliyet kısa yolunun etkisini keşfetmektir. Uygulama yapılırken online anket tekniğiyle istihdam edilmiş ve edilmemiş 428 kadına temsiliyet kısa yolunu ölçmek için on dört soru sorulmuştur. Analiz sonucu literatüre uygun olup, bireylerin belirsizlik altında temsiliyet kısa yolu ile karar alarak rasyonellikten saptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: davranışsal iktisat, kadın, temsiliyet kısa yolu, istihdam.

*Aysun Yerlikaya, Independent Researcher. Kars-Turkey. E-mail: ahsy_2015@hotmail.com. ORCID No: 0000-0001-6136-3663.

**Assoc. Prof. Deniz Özyakışır. Department of Economics, Kafkas University, Kars-Turkey E-mail: dozyakisir@kafkas.edu.tr ORCID No: 0000-0002-9710-3238.

Original research article

Article submission date : 25 October 2021

Article acceptance date: 15 May 2022

1302-9916©2022 emupress

Özgün araştırma makalesi

Makale gönderim tarihi: 25 Ekim 2021

Makale kabul tarihi : 15 Mayıs 2022

Introduction

Traditional economics employs *homo economicus*, a model of *Homo sapiens* where psychological and sociological characteristics are set aside to simplify statistical analysis and individuals can be represented in numbers. In the context of decision making, *homo economicus* is assumed to act rationally and on complete knowledge. Because of its specific definition, *homo economicus* has been a leading subject of criticism and discussion in economics, the study of how humans make choices and decisions. The first systematic critique of the concept of *homo economicus* was brought by Herbert A. Simon. Based on the argument that people have a limited cognitive capacity, and therefore it would be very difficult, if not impossible, for humans to make the optimal informed decision on complete knowledge, Simon (1955) put forward the assumption of “bounded rationality”. This assumption suggests that individuals do not always act rationally and often deviate from rationality while making choices. Accordingly, he argued that it is more appropriate for the individual who lives in a world of scarcity to choose what is 'good enough', rather than seeking for the best.

In the 1980s, behavioral economics challenged the concept of *homo economicus*, that is, the assumption of rational choice. Behavioral economics criticized the dominant contemporary economic assumptions, particularly the concept of *homo economicus*, and argued that it is imperative to observe humans' economic behavior and to include psychological and sociological dimensions in economic theories. This paradigm shift was largely influenced by the work of Amos Tversky and Daniel Kahneman. Behavioral economics proposes that people do not act perfectly rational when making decisions under uncertainty and are susceptible to heuristics and biases. In order to understand these heuristics and biases, one must first discuss the human decision-making process. The dual-process theory approaches this issue by dividing the decision process into two based on whether the individual uses automatic or controlled mental processes when making decisions. System 1 is automatic and fast and requires little or no effort, whereas System 2 requires attention, involves complex calculations, and leads to laborious mental processes (Kahneman, 2011). In System 1, likelihood is estimated based on the individual's beliefs. These beliefs can be expressed numerically as probabilities or subjective probabilities. Tversky and Kahneman sought to answer questions such as what determines these beliefs, how people evaluate the probability of an uncertain event or the value of an uncertain amount. They concluded that under uncertainty, people rely on heuristics to simplify the judgment process. Although heuristics can be useful as they facilitate and simplify decision-making, they sometimes result in major systematic errors, producing biases and deviating individuals from rationality. These heuristics can be listed as representativeness, availability, and anchoring-and-adjustment (Tversky & Kahneman, 1974).

In their studies, Kahneman and Tversky assert that individuals resort to cognitive representativeness heuristic and prejudices in their decision processes and therefore they tend to make systematic mistakes. However, they also state that if the representativeness heuristic used by individuals in their preference

processes are understood correctly, systematic errors can be eradicated especially in the cases of uncertain situations. Therefore, at this point, we suggest that raising awareness on gender equality should be the priority to unpack the cases in which representativeness heuristic could be used properly and effectively to the benefit of women in public sphere. Women significantly contribute to the development of the societies they live in with different roles they undertake, but they still face problems such as low numerical participation and lack of representation, or being ignored within their societies. However, it is thought the increasing their visibility by their participation in employment in all areas of life will have a significant impact on breaking the prejudice they are exposed. The most obvious where the representative shortcut can be observed is the labour market. Gender inequality in the labour market has psychological as well as social reasons. The representativeness heuristic, which can be considered as one of the psychological factors, has a serious effect on women's employment. As a matter of fact, the representation of women in politics, media and medicine has been examined. The disadvantageous effect of gender roles on women employment has begun to be considered as a problem in economics with behavioural economics, although it is ignored in traditional economics.

In this direction, we suggest that policies be developed within the framework of behavioural economics to gauge whether gender inequality is determinant in the recruitment process in the low female labour force participation rate and high unemployment rate problems in Turkey. Because women are exposed to many discriminations in business life due to their gender and social value judgments. The prevalence of the perception that places women as belonging to the private sphere continues in business life, which is seen as a public sphere. For this reason, women face many problems in processes such as recruitment, placement and promotion due to stereotypes. In this context, significant gains will be achieved in the direction of women's participation in the workforce and their equal employment with the nudges to be created within the framework of behavioural economics. In this sense, we suggest that the idea of nudge should be used as a public policy tool that regulates and improves the position of women in the public sphere. Thus, we propose the implementation of policies that will ensure equality of opportunity in all areas where women play an active role in education, employment, professional advancement, access to resources, institution and organization procedures, human relations and decision mechanisms. Finally, we would like to emphasise that there is an urgent need for more feminist economic research in the field of behavioural economics both to understand and improve the position of women in the public sphere.

In this study, we conducted an application based on the representativeness heuristic described by Kahneman and Tversky. The main purpose of study is to understand the disadvantaged position of women in the labor market. In this context we discuss how doctors and housewife use heuristics in Turkey. The paper has several contributions to literature. First, when the literature on the representative heuristics in Turkey was examined, no similar study was found. In this context, we believe that this study will make an original contribution to the literature. Second, the representation heuristic plays an important role in

many decisions and judgments made in real life. Therefore, in many situations (criminal justice, health, interpersonal perceptions and stereotypes), serious consequences and bad decisions may be inevitable. In addition, considering “There is dearth of information and data on decision processes of physicians” (Gotlieb, et al., 2019), we think that the study makes an important contribution to the literature. Last, the main contribution of this paper to the literature is to explore the effect of the representativeness heuristic on women’s deviations from rationality.

Theoretical Framework: Representativeness Heuristic

Heuristic is a comprehensive concept that, has been used to define everything. In literature, shortly it is defined as decision-making rules of thumb that can in practice be very effective and a method or rule for solving problems (Laver & Sergenti, 2012; Young, 2008; Shah & Oppenheimer, 2008). Representative heuristics are a kind of mental shortcut that allows us to make quick decisions in the face of uncertainty. However, this situation not only enables us to think quickly, but also causes us to neglect the factors that play a role in the emergence of events (Cherry, 2021).

Heuristic method is a simple, intuitive model that ignores some information while trying to quickly find the (sufficient) best possible solution to a particular problem, as it tends to be temporary in nature (Hillier & Lieberman, 2010:607; Gigerenzer, 2008:20). This method is largely based on basic human capacity and are easy to understand, apply and explain (Katsikopoulos, 2011:10). For this reason, while it saves time, information and energy compared to rational methods, it can reach as accurate results as ordinary rational models in some special cases (Robbins & Timothy, 2013). However, these biases used in cognitive methods lead to systematic errors or deviations from objective value (Tversky & Kahneman, 1974).

Gigerenzer (2018) suggests that these biases will be true if the individual was not trained in statistics and the relevant information is provided within conditional probabilities. But he argues that the picture will change if people are provided with some training and learn to use the proper representations. *Representativeness heuristic* does not seek to quantitatively prove that people, objects, or events belong to a certain category (e.g., by determining the base rate), but creates an estimation based on how typical or “representative” they are of the abstracted prototype. Representativeness can facilitate and accelerate certain predictions by utilizing prior experiences or existing knowledge that shape perception; however, it is also a bias that can result in significant errors in judgment (Kahneman & Tversky, 1972).

In scientific research, representativeness heuristic is often measured by asking individuals which series of coin tosses represent a fair coin toss, or which profession a particular personality better represents. This bias is different from other biases in that it is prominently directional. That is, it would be natural to describe a sample as more or less representative of its parent population, or to describe a species (e.g., penguin) more or less representative of a genus or class (e.g., bird). However, defining a population as a representation of a sample or

category will reduce the likelihood of making an accurate prediction (Tversky and Kahneman, 1983).

Subjective possibilities play an important part in human life. In most cases, decisions are based on judgments about the likelihood of uncertain events. How people perceive, process, and evaluate the likelihood of uncertain events when making decisions has been extensively studied in the empirical literature. Although this literature is yet to yield a systematic theory concerning the psychology of uncertainty, several empirical generalizations have been established. The most important of these stipulate that people ignore chance and theory of statistical prediction when making predictions and judgments under uncertainty. Instead, they rely on a limited number of heuristics. This can produce reasonable judgments but, at times, lead to severe systematic errors. Representativeness is one of such heuristics. Representativeness heuristic includes determining the subjective likelihood of an event or a sample by the degree to which it is similar in basic characteristics to its parent population and how much it reflects the prominent features of the process by which it is generated (Kahneman & Tversky, 1972).

Most probabilistic questions people are interested in concern “the probability that object A belongs to class B, event A is caused by process B, and process B produces event A”. Tversky and Kahneman (1974) argue that in answering such questions, people typically rely on representativeness heuristics, in which probabilities are judged by the degree to which A represents B, that is, the degree to which A resembles B. For instance, it is decided that “If A is highly representative of B, A is highly likely to originate from B, or vice versa, if A is not similar to B, then A is less likely to originate from B” (Tversky & Kahneman, 1974).

In most cases, the results of this heuristic are indeed more likely than others. That said this is not always the case. There are factors that affect the likelihood of outcomes but not their representativeness (for example, prior probability of outcomes and reliability of evidence). As heuristics neglect to consider such factors, heuristic estimates violate statistical estimation rules in systematic and fundamental ways, leading to serious errors (Kahneman & Tversky, 1973). Below are examples to factors that should influence decisions based on likelihood but have no effect on representativeness.

Sensitivity to Prior Probability of Outcomes: With the representativeness heuristic, people will ignore prior probabilities when estimating the likelihood of an event. In line with this hypothesis, Kahneman and Tversky (1973) conducted an experiment where a team of psychologists applied personality tests to a group of 100 successful professionals, including 30 engineers and 70 lawyers. They used their results to write short personality descriptions. Subsequently, they presented a different set of subjects with five short personality descriptions randomly sampled from among this 100 ‘sketches’, who were then asked to rate the probability that the person described was an engineer over 100. The same task was also performed by a panel of experts, who were highly accurate in assigning probabilities to the various descriptions.

Subjects whose estimates came close to those made by the expert panel were offered bonuses.

In the first experiment, the subjects were told that the personality descriptions were obtained from a group of 70 engineers and 30 lawyers, and in the second experiment, a group of 30 engineers and 70 lawyers. As the subjects were told that engineers made up the majority, Bayes' rule stipulates that the likelihood ratio (0.7:0.3) should be applied to every decision and that, in the first experiment, more descriptions should belong to an engineer than a lawyer. However, neglecting Bayes' rule, the subjects from both groups produced similar likelihood estimations. That is, when estimating the likelihood that a given description is that of a lawyer or an engineer, the subjects considered how similar the descriptions were to existing stereotypes. Hence, they made assessments almost without considering prior probabilities. When the subjects were not given any personality descriptions, they correctly utilized prior probabilities when estimating the likelihood that the person is an engineer or a lawyer (Tversky and Kahneman, 1974).

Insensitivity to Sample Size: A representativeness heuristic is often used when estimating the probability of obtaining an outcome from a sample of a particular population. That is, the likelihood of an outcome from a sample is evaluated by comparing its similarity to the parameter corresponding to the sample. As sample size does not affect the degree of similarity of the sample statistic to the population, it also does not affect representativeness. Therefore, sample size is ignored when the likelihood of an event is estimated based on representativeness (Kahneman and Tversky, 1972).

Misconceptions of Chance: For the probabilities estimated by an individual to be representative of the population, it is not enough for an uncertain event to be similar to the parent population. Probabilities are also expected to reflect the characteristics of the uncertain process by which they are generated, that is, to appear random. As with the similarity of the sample to the population, the specific characteristics that determine apparent randomness also differ depending on context (Kahneman and Tversky, 1972). In other words, people assume that the basic characteristics of the process will be locally represented in each part of the ranking. However, local representativeness can systematically deviate from the expected probabilities (Tversky and Kahneman, 1974).

A lack of a systematic model is a key feature of apparent randomness. For example, a coin toss sequence that is visibly regular is not representative of the expected outcome. Therefore, sequences that alternate between tails and heads (e.g., H-T-H-T-H-T or T-T-H-H-T-T) are perceived to fail to reflect the randomness of the process. However, it is possible to get such sequences since each coin toss is independent of previous tosses. Such sequences, however, are of relatively low probability, and they are thus avoided when simulating random sequences (Tune, 1964; Wagenaar, 1970). Hence, this bias can lead to the selection of an insufficient sample, thinking that it will not considerably affect the result, and subsequently result in the over interpretation of the results (Tversky & Kahneman, 1974).

Insensitivity to Predictability: When called upon to make numerical predictions, people often make decisions by representativeness. For example, when a person is asked to predict the future profit of a given company, they will consider a high profit best representative of a company that is described favorably, and a mediocre profit to be representative of a mediocre company. However, when making the prediction, one often ignores the accuracy or reliability of the description of the company. Therefore, if a prediction is based solely on the favorableness of the description, the prediction is insensitive to the reliability and accuracy of the definition. Such an assessment will violate normative statistical theory. If there is no accurate or reliable information to guide prediction, then each potential outcome should be considered equally probable. Ergo, if the description of a company does not provide information pertaining to profitability, the outcome of the prediction must be the same for all assessed companies. Perfect predictability is associated with the overlapping of predicted values with actual values (Tversky & Kahneman, 1974).

Another bias in which subjects show little or no interest in predictability is intuitive predictions. Intuitive predictions follow representativeness, a judgmental heuristic. With this heuristic, people predict the outcome that seems to be most representative of the available evidence. Yet, intuitive predictions are insensitive to the reliability of the evidence or prior probability of outcomes and violate the logic of statistical predictions. Consistently, studies have shown that the ranking of outcomes by likelihood coincides with their ranking by representativeness and that individuals erroneously predict rare events and extreme values in cases they are perceived to be representative (Kahneman & Tversky, 1973).

Illusion of validity: When people make predictions, they select the outcome that best represents the data. The higher the representativeness of data, the higher the confidence of a person is in their predictions. Therefore, when given a description of a stereotypical librarian, an individual will confidently indicate that the description is that of a librarian. Even if the description is inadequate, unreliable, and invalid, the outcome will remain unchanged. The unwarranted confidence in the agreement between the prediction and the provided information is called the 'illusion of validity'. Here, the most important determinant of confidence is the internal consistency of the pattern (Tversky & Kahneman, 1974).

Misconceptions of Regression: Experienced flight instructors indicate that students who were praised for a smooth landing often performed poorly in their next try, and those who were harshly criticized for a rough landing did better the next time. Instructors interpreted this observation to suggest that verbal praise is detrimental, whereas verbal punishments are useful to learning. However, a successful first attempt will likely be followed by deterioration, and likewise, a poor performance will likely be followed by an improvement, regardless of verbal input. This phenomenon is known as regression toward the mean and was first described by Galton over 100 years ago. In this example, however, the flight instructors ignored regression towards the mean and drew an incorrect and perhaps harmful conclusion. Therefore, not considering the

effect of regression results in the overestimation of the impact of punishment and underestimation of the impact of reward (Kahneman and Tversky, 1973; Tversky and Kahneman, 1974).

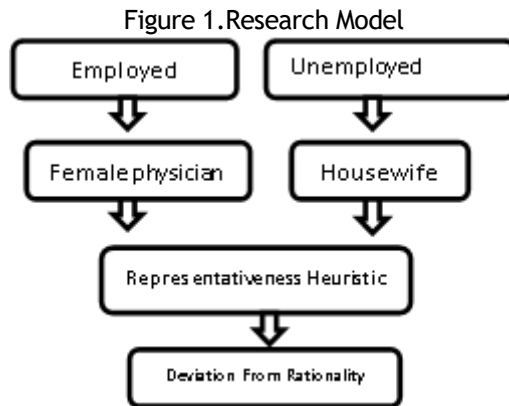
Methodology

This study was designed as quantitative research. Data were collected via a survey. The main research problem is '*Is working status associated with deviation from rationality due to representativeness heuristic among women?*' In this context, the research model and hypotheses were as follows:

H₀: Working status is associated with deviation from rationality due to representativeness heuristic among women.

H₁: Working status is not associated with deviation from rationality due to representativeness heuristic among women.

Within the scope of the research, the following model was created by authors to investigate deviations from rationality due to representativeness heuristic among employed (physicians) and unemployed (housewives) women.

The aim of the research was to reveal the role of the representativeness heuristic in deviation from rationality among employed and unemployed women. For this purpose, employed and unemployed women were asked the same questions based on stereotype biases to measure insensitivity to prior probability of outcomes and illusion of validity. The research population included women practicing medicine and housewives in Turkey. There were two major limitations to the research. First, the questionnaire was initially planned to be face-to-face; however, due to the COVID-19 pandemic, it was conducted online. Second, there was no available data regarding the current number of female physicians in Turkey. In order to overcome the second limitation, we accessed the most recent data from OECD.

The research population included women practicing medicine and housewives in Turkey. The profession of physician was selected to ensure that the participants had adequate knowledge to understand provided numerical data, and the questionnaire measured whether these women used the provided

data or the representativeness heuristic. In Turkey, 11 million 359 thousand of individuals over the age of 15 who did not participate in the workforce in 2019 were housewives (Turkish Statistical Institute-[TurkStat], 2020). According to OECD data (2020), the estimated number of female physicians in Turkey is 60,268. As we could not obtain the exact number of female physicians, who constitute the universe of the research, we used the *snowball sampling* method, a non-probabilistic sampling method. Snowball sampling is a purposeful data collection method in qualitative research and is applied when samples with target characteristics are rare to find (Naderifar, Goli & Ghaljaie, 2017). Although not certain, considering data from TurkStat and OECD, we estimated the universe of the study comprised of more than 11 million individuals (total number of female physicians and housewives in Turkey). In order to reach the necessary sample size to represent this universe, the link of the online survey was sent to a few physicians from the researchers' circle of acquaintances via e-mail and telephone, who then relayed the link to their colleagues. The survey form was delivered to housewives using the same method. About 450 individuals filled out the survey, and 22 surveys were omitted because they were incomplete. Therefore, the final sample size was 428 (218 physicians and 210 housewives). The required sample size was calculated as 384 for a population size of ≥ 1 million with a 95% confidence level and a sampling error of ± 0.05 . Once the population size reaches a certain number (>100.000), the sample size does not change much anymore (Hazra, 2017). Accordingly, our sample is adequately representative of the study population.

The questionnaire was based on the experimental studies published in the article "On the Psychology of Prediction" by Kahneman and Tversky (1973), which is accepted as the hallmark of the relevant literature. The first four items of the questionnaire concerned participants' demographic characteristics, and the remaining 10 questions aimed to measure the representativeness heuristic. After the questionnaire was prepared, a pilot study was conducted with a group of 30 physicians and housewives, and the questionnaire was revised according to their feedback. SPSS 20.0 program was used to evaluate the data. Evaluated data are presented in tables with number, percentage and chi-square test. In addition, Pearson Correlation Analysis was used to determine whether there was a relationship between the variables. Because the correlation coefficients define the strength and direction of the relationship between the variables (Schober et al., 2018).

Results

As can be seen in Table 1, 50.9% of the participants were physicians and 49.1% were housewives. Therefore, the two groups were of similar size. In terms of age, 2.6% of the participants were aged under 20 years old, 13.3% were 20-29 years old, 50.2% were 30-39 years old, 25% were 40-49 years old, 6.3% were 50-59 years old, and 2.6% were over 59 years old. In terms of region of residence, 5.6% of the participants resided in the Mediterranean region, 20.1% in the Black Sea region, 27.6% in Central Anatolia, 8.6% in the Aegean Region, 12.6% in Eastern Anatolia, 1.6% in Southeastern Anatolia, and 23.8% in the Marmara

Region. In terms of education status, 0.5% had not completed any tier of education, 5.4% had completed elementary school, 5.1% middle school, and 19.9% high school, while 6.5% had associate degree, 19.2% bachelor's degree, 19.4% master's degree, and 24.1% doctorate degree. Accordingly, most of the participants had completed some form of post-secondary education.

Table 1. Participants' Demographic and Socio-economic Characteristics

Profession	N	%
Physician	218	50.9
Housewife	210	49.1
Age		
Under 20	11	2.6
20-29	57	13.3
30-39	215	50.2
40-49	107	25.0
50-59	27	6.3
59 +	11	2.6
Region		
Mediterranean	24	5.6
Black Sea Region	86	20.1
Central Anatolia	118	27.6
Aegean Region	37	8.6
Eastern Anatolia	54	12.6
Southeast Anatolia	7	1.6
Marmara Region	102	23.8
Education Status		
Did not finish school	2	0.5
Elementary School (5 years)	23	5.4
Middle school (8 years)	22	5.1
High school	85	19.9
Associate degree	28	6.5
Bachelor's Degree	82	19.2
Master's Degree	83	19.4
Doctorate Degree	103	24.1
Total	428	100

Kahneman and Tversky (1973) argued that intuitive predictions follow a judgmental heuristic, representativeness, and by this heuristic, people predict the outcome that seems to best represent the available evidence. In other words, heuristic predictions are insensitive to the reliability of the evidence or the prior probability of outcomes, thus violating the logic of statistical predictions. Their study shows that the ranking of outcomes by likelihood coincides with their ranking by representativeness, and people mistakenly predict rare events and extreme values if they are representative. In this context, the fifth item of our study presented participants with five professions (housewife, realtor, mechanic, physician, and farmer) and asked the following question to determine the participants' estimated base rates: *'Imagine all individuals of working age in Turkey. Please write down your best predictions*

about the likelihood that these individuals will be among the listed professions (1:highest, 5:lowest).’ In Table 2 are given the mean estimated base rates for the five professions.

Table 2. Participants’ Estimated Base Rates for the Five Professions

Profession	N	%
Housewife	298	69.6
Physician	79	18.5
Farmer	30	7.0
Realtor	14	3.3
Mechanic	7	1.6
Total	428	100

Table 2 indicates that approximately 70% of the participants considered that a working-age individual in Turkey was most likely to be a housewife, followed by physician (18.5%), farmer (7%), realtor (3.3%), and mechanic (1.6%). As evident, about 70% of the participants stated that housewives were the majority among these five professions. On the other hand, Table 3 presents the mean estimated base rates for the five professions individually for physicians and housewives.

Table 3. Participants’ Estimated Base Rates for the Five Professions According to Employment Status

Participants		Housewife	Physician	Farmer	Realtor	Mechanic	Total
Physician	N	170	28	12	5	3	218
	%	57.0	35.4	40.0	35.7	42.9	50.9
Housewife	N	128	51	18	9	4	210
	%	43.0	64.6	60.0	64.3	57.1	49.1
Total	N	298	79	30	14	7	428
	%	100	100	100	100	100	100

Among the 298 participants who predicted that among the listed professions an individual of working age in Turkey was most likely to be a housewife, 170 (57%) were physicians and 128 (43%) were housewives. Among the 79 participants who predicted that among the listed professions, an individual of working age in Turkey was most likely to be a physician, 35.4% were physicians, and 64.6% were housewives. This finding was statistically significant ($\chi^2=14.957$, $p=0.005$).

The sixth item of the survey presented the participants with the following personality description: “Ayşe is extroverted, successful, punctual and open to personal development. She is smart and practical. She is very good at problem solving. She has a high sense of responsibility. She likes to solve math problems. “Subsequently, the participants were asked “Please rank order how similar is Ayşe to the typical member of each listed profession (1: highest, 5: lowest).” Table 4 presents participants’ mean estimated similarity ratios for the five professions. Table 4 shows that among the participants, 68.5% indicated that the given personality description was most similar to that of a physician, 19.6% a housewife, 9.3% a realtor, 1.4% mechanic, and 1.2% farmer. In other words, the majority (68.5%) believed that the personality description was typical of a physician.

Table 4. Participants' Estimated Similarity Ratios for the Five Professions

Profession	N	%
Physician	293	68.5
Housewife	84	19.6
Realtor	40	9.3
Mechanic	6	1.4
Farmer	5	1.2
Total	428	100

Table 5. Participants' Estimated Similarity Ratios for the Five Professions According to Employment Status

Participants		Physician	Housewife	Realtor	Farmer	Mechanic	Total
Physician	N	175	26	16	1	0	218
	%	59.7	31.0	40.0	16.7	0.0	50.9
Housewife	N	118	58	24	5	5	210
	%	40.3	69.0	60.0	83.3	100	49.1
Total	N	293	84	40	6	5	428
	%	100	100	100	100	100	100

According to Table 5, among the 293 participants who believed that the personality description was most typical of a physician, 175 (59.7%) were physicians and 118 (40.3%) were housewives. Among the 84 participants who believed that the personality description was most typical of a housewife, 31% were physicians and 69% were housewives. This finding was statistically significant ($\chi^2=32.408$, $p=0.000$). Question 7 was a follow-up to Question 6 and indicated that *'The preceding personality description of Ayşe was written during her senior year in high school. Please rank in order of the likelihood that Ayşe is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest).'* Accordingly, the participants' mean estimated likelihood ratios for the five professions are given in Table 6.

Table 6. Participants' Estimated Likelihood Ratios for the Five Professions

Profession	N	%
Physician	269	62.9
Housewife	113	26.4
Realtor	39	9.1
Mechanic	4	0.9
Farmer	3	0.7
Total	428	100

The table indicates that based on Ayşe's personality description from high school, the majority (63%) of the participants predicted that she is currently most likely to be a physician, followed by housewife (26.4%), realtor (9.1%), mechanic (0.9%), and farmer (0.7%).

Table 7. Participants' Estimated Likelihood Ratios for the Five Professions According to Employment Status

Participants		Physician	Housewife	Realtor	Mechanic	Farmer	Total
Physician	N	152	51	14	1	0	218
	%	56.5	45.1	35.9	25.0	0	50.9
Housewife	N	117	62	25	3	3	210
	%	43.5	54.9	64.1	75.0	100	49.1
Total	N	269	113	39	4	3	428
	%	100	100	100	100	100	100

According to Table 7, among the 269 participants who indicated that Ayşe was currently most likely working as a physician, 152 (56.5%) were physicians and 117 (43.5%) were housewives. Among the 113 participants who indicated that Ayşe was currently most likely a housewife, 45.1% were physicians and 54.9% were housewives. This finding was statistically significant ($\chi^2=12.582$, $p=0.014$). More than 60% of the participants indicated that the personality description was more likely that of a physician than a housewife. However, it is widely well known that housewives greatly outnumber physicians in Turkey. For each personality description given above, we investigated the correlations between *mean likelihood ratio* and *mean base rate*, and *mean likelihood ratio* and *mean similarity ratio* (Table 8).

Table 8. Correlation of Estimated Likelihood Ratios with Mean Base Rate and Similarity Ratios

		Mean Base Rate (Question 5 ²)	Mean Similarity Ratio (Question 6 ³)
Mean Likelihood Ratio (Question 7 ⁴)	Pearson Correlation	.037	.345**
	Sig. (2-tailed)	.439	.000
	N	428	428

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

As can be seen in Table 8, the correlation between the mean likelihood ratio and the mean similarity ratio was 0.345, while the correlation between the mean likelihood ratio and the estimated base rate was 0.037. Hence, there was a positive and significant relationship between the likelihood and similarity ratios ($r=0.345$, $p<0.01$). Accordingly, a higher similarity ranking was associated with a higher likelihood ranking. Judgments of likelihood overlap with similarity judgments and are considerably different from estimated base rates. This finding is notable in that it confirms the hypothesis that people make predictions based on representativeness or similarity. Therefore, H_0 ('*Employment status is associated with deviation from rationality due to representativeness heuristic among women.*') was rejected and H_1 was not rejected. In other words, individuals can deviate from rationality due to using a representativeness heuristic regardless of employment status.

In general, there are three types of information relevant to statistical prediction: (a) prior knowledge or background information (e.g., base rates for the five professions), (b) specific evidence about the individual case (e.g., personality descriptions), (c) the expected accuracy of the prediction (e.g., the estimated likelihood of the choice). A fundamental rule of statistical prediction dictates that expected accuracy controls the relative weights assigned to specific evidence and to prior information. The lower the expected accuracy, the more regressive the predictions become, that is, closer to expectations based on prior or background information (Kahneman & Tversky, 1973). On the other hand, in Question 6 as the expected accuracy of the given personality description is low, rational predictions are expected to be closer to prior probabilities. But participants produced non-rational judgments based on representativeness, that is, they ranked the results according to their similarity to specific evidence, regardless of prior probabilities.

In consistence with the results reported by Kahneman and Tversky, our participants neglected several points of consideration and exclusively relied on the personality descriptions when making predictions. First, given that the validity and reliability of the method with which the information presented in the personality description are unknown, the actual individual may not be as successful or practical as suggested by their description. Second, even if the description was valid when the person was in high school (in the past), it may not be valid now. Third, even if the description is still valid, there are probably more housewives than physicians who fit this description as there are decidedly many more housewives than physicians. Subsequently, the participants were given a null personality description that did not contain any information regarding personality. In this context, the eighth item indicated *"Esra is employed in one of the listed professions. No further information will be provided about Esra. Please rank in order of likelihood that Esra is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest)."* The estimated likelihood rankings for the null description are presented in Table 9.

Table 9. Participants' Estimated Likelihood Ratios for the Null Description

Profession	N	%
Housewife	277	64.7
Physician	109	25.5
Realtor	29	6.8
Farmer	12	2.8
Mechanic	1	0.2
Total	428	100

Table 9 indicates that 64.7% of all participants indicated that the null description most likely was that of a housewife, followed by a physician (25.5%), realtor (6.8%), farmer (2.8%), and mechanic (0.2%). In other words, over 60% of our participants thought it was more likely that the null description was that of a housewife than a physician.

Table 10. Participants' Estimated Likelihood Ratios for the Null Description According to Employment Status

Participants		Housewife	Physician	Realtor	Farmer	Mechanic	Total
Physician	N	156	47	14	1	0	218
	%	56.3	43.1	48.3	8.3	0.0	50.9
Housewife	N	121	62	15	11	1	210
	%	43.7	56.9	51.7	91.7	100	49.1
Total	N	277	109	29	12	1	428
	%	100	100	100	100	100	100

According to Table 10, among the 277 participants who indicated that the null description most likely belonged to a housewife, 156 (56.3%) were physicians and 121 (43.7%) were housewives. Among the 109 participants who indicated that the null description was most likely that of a physician, 43.1% were physicians and 56.9% were housewives. This finding was statistically significant ($\chi^2=15.710$, $p=0.003$). The correlations between estimated likelihood ratios and mean base rate and similarity ratios for the null description are given in Table 11.

Table 11. Correlations between Estimated Likelihood Ratios and Mean Base Rate and Similarity Ratios for the Null Description

		Mean Base Rate (Question 5 ⁵)	Mean Similarity Ratio (Question 6 ⁶)
Mean Likelihood Ratio (Question 8 ⁷)	Pearson Correlation	.132**	-.003
	Sig. (2-tailed)	.006	.953
	N	428	428

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The table indicates that there is a positive and significant correlation ($r=0.132$, $p<0.01$) between the mean likelihood judgment and the estimated base rate, and a negative correlation ($r=-0.003$) between mean likelihood and similarity judgments. In other words, the number of people working in a given profession affected the estimated likelihood that the null description would be included in the said profession, but that was not the case for the similarity ratio. Also, there was no significant relationship between mean likelihood and similarity ratios ($p=0.953$). Consistently with the study conducted by Kahneman and Tversky (1973), the base rate is neglected when individuating information is provided and is only utilized when there is no information available.

Here, we will discuss results from Questions 9 and 11 together. These two questions presented the same personality description except for the name and gender of the individual to whom the personality description belonged (Question 9, female, Zahra; Question 11, male, Ali). Question 9 indicated '*Zehra is a social and accommodating person. She has a high sense of morality. She is careful and punctual. She pays attention to detail and is ambitious. Please rank in order of likelihood that Zahra is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest).*' and Question 11 indicated that '*Ali is a social and accommodating person. He has a high sense of morality. He is careful and punctual. He pays attention to detail and is ambitious. Please rank in order*

of likelihood that Ali is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest).’ The same five professions were listed for both questions. The relevant likelihood rankings are given in Tables 12 and 13.

Table 12. Participants’ Estimated Likelihood Ratios for the First of the Two Personality Descriptions

Profession	N	%
Academic	303	70.8
Civil Engineer	59	13.8
Tailor	55	12.9
Driver	7	1.6
Carpenter	4	0.9
Total	428	100

Table 12 indicates that the majority (70.8%) of the participants believed that the description given in Question 9 was most likely that of an academic, followed by civil engineer (13.8%), tailor (12.9%), driver (1.6%), and carpenter (0.9%).

Table 13. Participants’ Estimated Likelihood Ratios for the First of the Two Personality Descriptions According to Employment Status

Participants		Academic	Civil Engineer	Tailor	Driver	Carpenter	Total
Physician	N	172	17	27	2	0	218
	%	56.8	28.8	49.1	28.6	0.0	50.9
Housewife	N	131	42	28	5	4	210
	%	43.2	71.2	50.9	71.4	100	49.1
Total	N	303	59	55	7	4	428
	%	100	100	100	100	100	100

According to Table 13, among the 303 participants who stated that the personality description given in Question 9 was most likely that of an academic, 56.8% were physicians and 43.2% were housewives. Moreover, among the participants who believed that the description was most likely that of a civil engineer, 28.8% were physician sand 71.2% were housewives. All four participants who thought that the description was most typical of a carpenter were housewives. None of the physicians believed that the personality description was most likely that of a carpenter. This finding was statistically significant ($\chi^2=21.303$, $p=0.000$).

Table 14. Participants’ Estimated Likelihood Ratios for the Second of the Two Personality Descriptions

Profession	N	%
Academic	259	60.5
Civil Engineer	96	22.4
Driver	43	10.0
Tailor	17	4.0
Carpenter	13	3.0
Total	428	100

Table 14 indicates that the majority (60.5%) of the participants believed that the description given in Question 11 was most likely that of an academic, followed by civil engineer (22.4%), driver (10%), tailor (4%), and carpenter (3%). The fact that the likelihood ranking of tailor and driver professions changed for the two personality descriptions may be ascribed to differences in perceptions of genders.

Table 15. Participants' Estimated Likelihood Ratios for the Second of the Two Personality Descriptions According to Employment Status

Participants		Academic	Civil Engineer	Driver	Tailor	Carpenter	Total
Physician	N	154	40	13	7	4	218
	%	59.5	41.7	30.2	41.2	30.8	50.9
Housewife	N	105	56	30	10	9	210
	%	40.5	58.3	69.8	58.8	69.2	49.1
Total	N	259	96	43	17	13	428
	%	100	100	100	100	100	100

According to Table 15, among the participants who stated that the personality description given in Question 11 was most likely that of an academic, 59.5% were physicians and 40.5% were housewives. Among the participants who believed that the description was most likely that of a civil engineer, 41.7% were physicians and 58.3% were housewives. Presenting an individual as male instead of female increased the number of predictions that the individual was most likely a carpenter to 13 (4 physicians and 9 housewives). This difference was statistically significant ($\chi^2=20.968$, $p=0.000$). Table 16 presents the correlation coefficients between the likelihood rankings for questions 9 and 11.

Table 16. Correlations between the Likelihood Rankings for the Same Personality Description Presented in Two Different Questions

Mean Likelihood Ratio (Question 11 ⁸)		Mean Likelihood Ratio (Question 9 ⁹)
	Pearson Correlation	.204**
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	428

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Table 16 indicates a significant positive correlation between the results of questions 9 and 11 ($r=0.204$, $p<0.01$). When the participants were presented with a personality description that they perceived as typical of an academic, they confidently indicated that the description was that of an academic. This correlation is important in that it demonstrates that the participants deviated from rationality due to the illusion of validity (Tversky & Kahneman, 1974), i.e., the unwarranted confidence in the agreement between the prediction and the provided information.

Question 10 was as follows: *'Elif loves to cook, has a strong sense of justice, is prudent and benevolent. She is a serious person. Please rank in order of*

likelihood that Elif is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest).’ The resulting likelihood rankings are presented in Table 17.

Table 17. Participants’ Estimated Likelihood Ratios for the Five Professions

Profession	N	%
Lawyer	330	77.1
Librarian	49	11.4
Engineer	28	6.5
Pilot	17	4.0
Contractor	4	0.9
Total	428	100

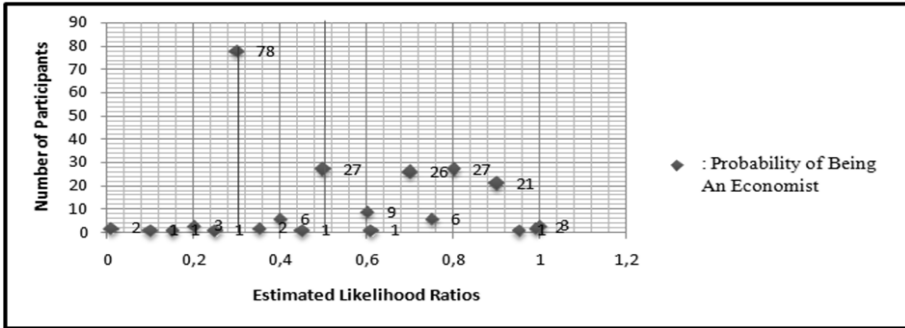
Table 17 indicates that among the participants, 77.1% predicted that the given personality description was most likely that of a lawyer, 11.4% predicted a librarian, 9.3% an engineer, 1.4% a pilot, and 1.2% a contractor. These results demonstrate that when predicting the likelihood that a given personality description belongs to a certain profession, individuals often resort to how well the description represents or how similar the description is to relevant stereotypes.

Table 18. Participants’ Estimated Likelihood Ratios for the Five Professions

		Lawyer	Librarian	Engineer	Pilot	Contractor	Total
Physician	N	161	34	18	5	0	218
	%	48.8	69.4	64.3	29.4	0.0	50.9
Housewife	N	169	15	10	12	4	210
	%	51.2	30.6	35.7	70.6	100	49.1
Total	N	330	49	28	17	4	428
	%	100	100	100	100	100	100

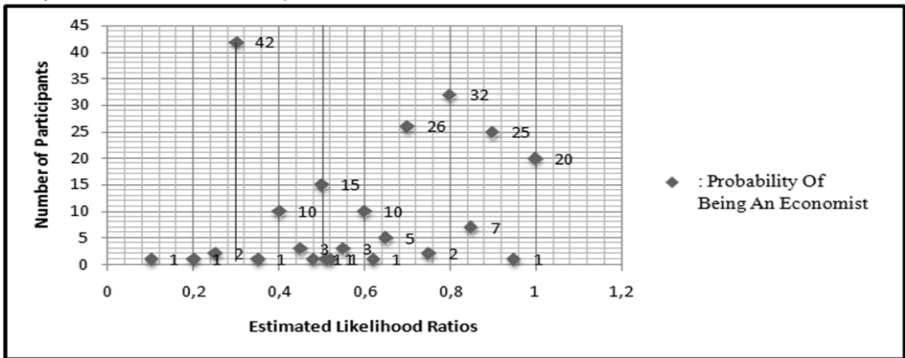
According to Table 18, among the 330 participants who stated that the given description most likely was that of a lawyer, 161 (48.8%) were physicians and 169 (51.2%) were housewives. Among the 49 participants who answered that the given personality description was most likely that of a librarian, 69.4% were physicians and 30.6% were housewives. This finding was statistically significant ($\chi^2=16.586$, $p=0.002$). In their study, Kahneman and Tversky (1973) asked their participants a set of questions based on Bayes' rule, a method of classification based on probability. In this study, considering the differences in education status among our participants, we asked simple probability questions. Accordingly, question 12 was as follows: ‘*Personality descriptions were prepared for 30 economists and 70 teachers, each successful in their respective fields. The following description belongs to an individual in the formentioned group. Ahmad is an energetic and positive person. He closely follows current events and news. He is interested in politics. He is an innovative thinker, daring, and persuasive. What is the likelihood (in percent) that Ahmad is an economist?*’

Graph 1. Prior Probability Assessments of Participant Physicians

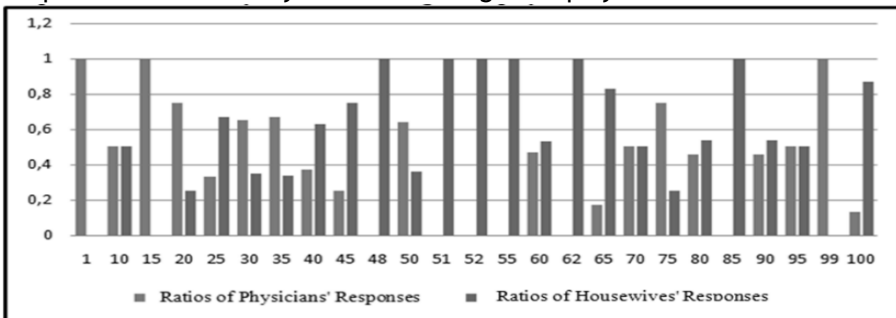
As presented in Graph 1, 78 of the 218 physicians (35.8%) used prior information and answered the question as 30% whereas 96 participants believed that the likelihood that the described person was an economist was higher than 50%.

Graph 2. Prior Probability Assessments of Housewives

Graph 2 indicates that 42 of the 210 housewives (20%) used prior information and answered the question as 30% whereas 134 participants believed that the likelihood that the described person was an economist was higher than 50%.

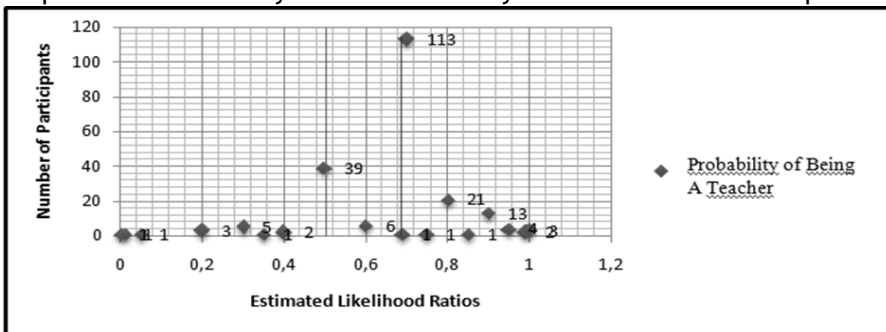
Graph 3. Prior Probability Ratios According to Employment Status

Graph 3 presents the percentages of each response for physicians and housewives. Accordingly, among the 120 participants who answered question 12 as "30%" by using prior information, 65% were physicians and 35% were housewives. The average likelihood estimation (calculated using all answers except null) was 43.7% for physicians and 63.9% for housewives.

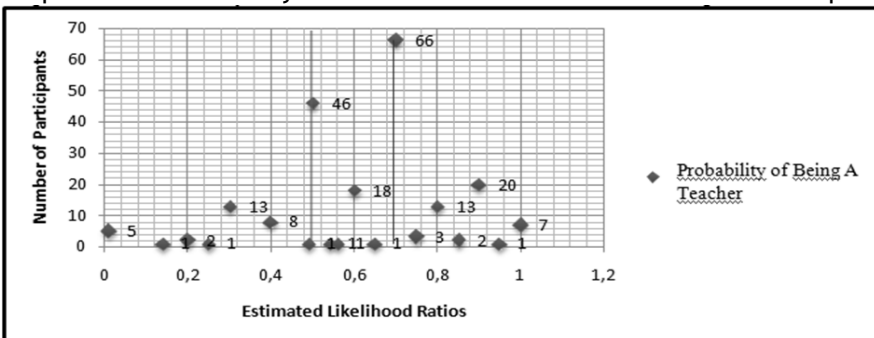
Kahneman and Tversky (1973) divided their subjects into two groups and provided each subject with five different personality sketches. The first group was told that these personality descriptions were selected from among 30 engineers and 70 lawyers, and the second group was told that they were selected from among 70 engineers and 30 lawyers. For each subject (except subjects who answered '0'), the mean likelihood estimation was calculated. The mean values were 50% for the group with 30 engineers and 55% for the group with 70 engineers. In our study, question 13 provided participants with a null description as follows: "Personality descriptions were prepared for 30 economists and 70 teachers, each successful in their respective fields. The following description belongs to an individual in the mentioned group. Dilek is one of the mentioned individuals. No further information will be provided about Dilek. What is the likelihood (in percent) that Dilek is a teacher?"

Graph 4. Prior Probability Assessments of Physicians for the Null Description

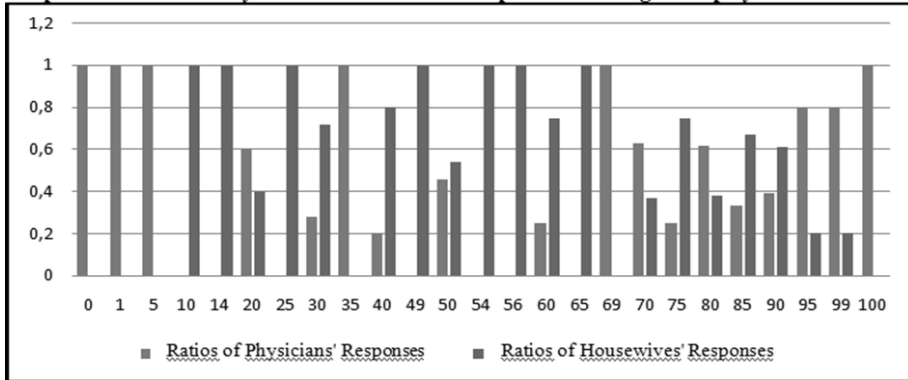
As presented in Graph 4, 113 of the 218 physicians (51.8%) used prior information and indicated that the likelihood that the null description belonged to a teacher was 70%.

Graph 5. Prior Probability Assessments of Housewives for the Null Description

As presented in Graph 5, 66 of the 210 housewives (31.4%) used prior information and indicated that the likelihood that the null description belonged to a teacher was 70%.

Graph 6. Prior Probability Ratios for the Null Description According to Employment Status

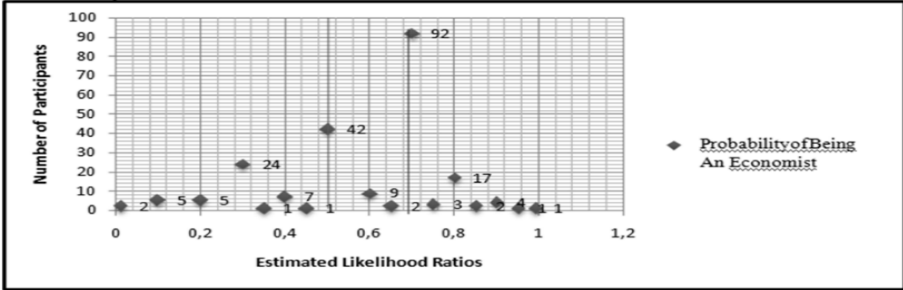

Graph 6 presents the percentages of each response for physicians and housewives. Accordingly, among the 179 participants who used prior information while making a prediction based on a null description, 63.1% were physicians and 36.9% were housewives. The average likelihood estimation (computed using all answers except null) was 66.8% for physicians (excluding one physician who answered '0') and 62.1% for housewives. Hence, the mean likelihood estimation was closest to the prior probability when the participants were not provided with any information regarding personality.

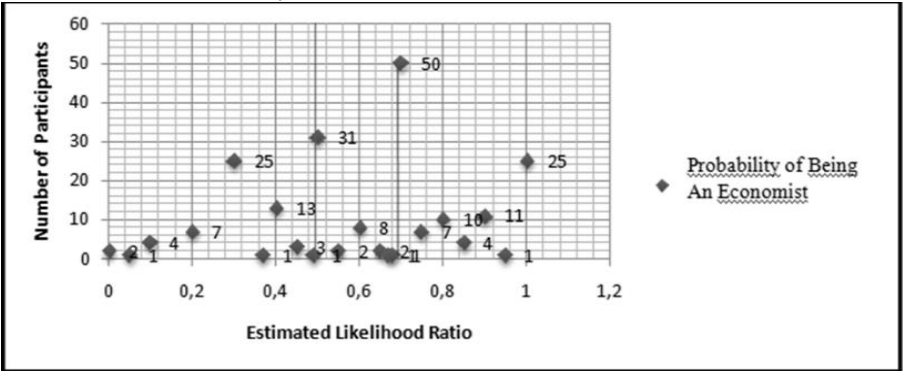
In their study, Kahneman and Tversky (1973) provided their subjects with a null personality description and asked the likelihood that the person was an engineer. When making predictions, the subjects were influenced by the similarity of the descriptions to relevant stereotypes but followed Bayes' rule when presented with a null personality description. The average answer was 30% for the group with 30 engineers and 70% for the group with 70 engineers. Correspondingly, question 14 provided the subjects with a personality description that did not contain any useful information: *'Personality descriptions were prepared for 30 economists and 70 teachers, each successful in their respective fields. The following description belongs to an individual in the mentioned group. Mert is 32 years old, married, and has one child. He is very talented and highly motivated. He is very well-liked by his colleagues. What is the likelihood (in percent) that Mert is an economist?'*

As can be seen in Graph 7, 92 of the 218 physicians (42.2%) used prior information and judged the probability that the personality description belonged to an economist to be 70%.

Graph 7. Prior Probability Assessments of Physicians for Personality Description That Did Not Contain Any Useful Information

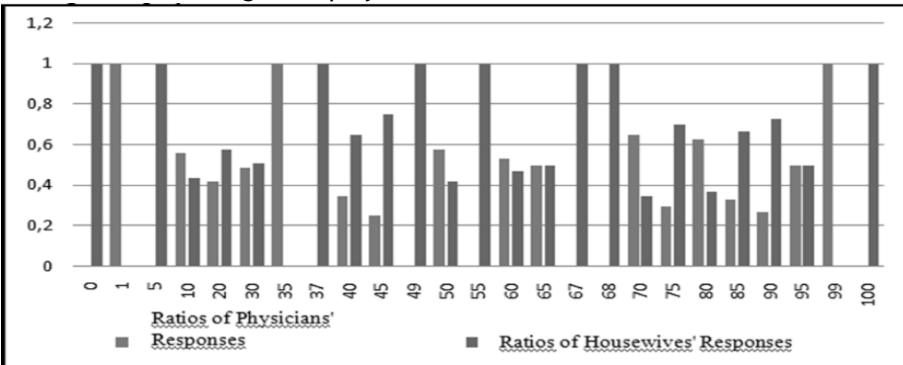

Graph 8. Prior Probability Assessments of Housewives for Personality Description That Did Not Contain Any Useful Information

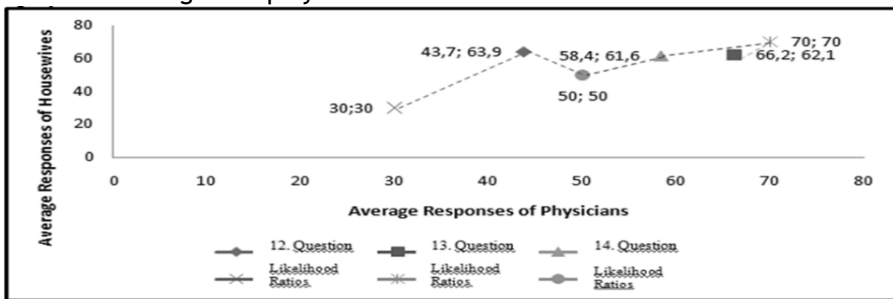
As presented in Graph 8, 50 of the 210 housewives (23.8%) used prior information and judged the probability that the personality description belonged to an economist to be 70%.

Graph 9. Prior Probability Ratios for the Personality Description without Useful Information According to Employment Status

According to Graph 9, among the 142 participants who used prior information when making predictions and answered '70%', 64.8% were physicians and 35.2% were housewives. The average likelihood estimation (computed using all answers except null) was 58.4% for physicians and 61.6% for housewives (excluding two housewives who answered '0'). In their study, Kahneman and Tversky (1973) provided their subjects with a personality description that did not contain any useful information regarding the profession of the individual and asked the likelihood that the person was an engineer. In this experiment, the mean answer of participants from both groups was approximately 50%. In other words, prior information was neglected, as was the case in the original questions with personality descriptions. The difference between the answers to the question without useful information and the question with the null description is striking. Prior information is used when the individual is not provided with any specific evidence but ignored even when the available information is useless (Kahneman and Tversky, 1973). Our results are consistent with those reported by Kahneman and Tversky. We categorized the average responses to questions 12, 13, and 14 according to employment status and compared them with likelihood ratios obtained by using prior information (Graph 10).

Graph 10. The Relationship between the Average Responses and Likelihood Ratios According to Employment Status

Graph 10 demonstrates that the mean responses to questions 12 (personality description with useful information) and 14 (personality description without useful information) were closer to 50% than the provided prior probabilities. The predictions closest to prior information were those to question 13, i.e., the null personality description. In summary, as demonstrated in the study by Kahneman and Tversky and in line with our representativeness hypothesis, prior probabilities are largely ignored when individuating information was made available. This result is also important in that it rejects H_0 and supports H_1 .

Conclusion

The study of Nobel laureate Daniel Kahneman, a leading scholar in behavioral economics, and his colleagues has shed light on the psychological determinants of choices and decisions. The literature has put forward many heuristics and biases relevant to decision-making under uncertainty. Within the framework of behavioral economics, researchers have conducted various experimental studies

on how these heuristics and biases affect individuals' decision-making processes. One important heuristic that influences decision-making is representativeness. Individuals often refer to the representativeness heuristic when faced with choices in daily life. Individuals with representativeness heuristic determine the subjective likelihood of an event or a sample by the degree to which it is similar in basic characteristics to its parent population and how much it reflects the prominent features of the process by which it is generated. However, factors that affect the likelihood of outcomes but not their representativeness often mislead individuals to make severe systematic errors.

Our results suggest that representativeness influenced our participants' decisions in consistence with the study of Kahneman and Tversky (1973). First, the significant correlation between the likelihood and similarity ratios and the lack of a correlation between the likelihood ratio and the base rate demonstrate that representativeness influences decision-making and leads to deviations from rationality. Second, when asked to make a prediction, individuals neglected to consider prior information if they were given individuating information but used statistical probabilities when faced with a null description. Lastly, the fact that participants ignored prior information even when provided with a description that did not contain any useful information clearly demonstrates the effect of representativeness on deviations from rationality. When making decisions under uncertainty, individuals cannot be separated from their first impressions and internalized patterns even when they have the chance and time to think and compute. Therefore, choices cannot be independent of representativeness. We concluded that representativeness heuristic is effective in deviations from rationality in employed and unemployed women.

On the other hand, this study has shown that gender stereotypes disadvantage women in public spheres. Social construction of gender roles cause decision makers to underestimate potential contributions of women in public spheres. The preconceived perceptions on women come into effect in public spheres through their biological features such as fertility, physical appearance and emotional characteristics. Therefore, female perspective and experience have been mostly neglected in public spheres. Having the female perspective at its very centre, this study explores the perspectives of employed and unemployed women about their representation in public sphere within the framework of behavioural economics. In this context we hope that our study contributes to future research and applications on the heuristic method. Future research could build on these findings, addressing different occupations and genders.

Acknowledgement

The authors would like to thank Hatime Katipçelebi for her contribution in the master thesis period.

Notes

¹ This study was produced from Aysun Yerlikaya's master's thesis titled *Representativeness Heuristic of Employed And Unemployed Women in Turkey: A Case Study On Doctors and Housewives* under

the supervision of Deniz Özyakışır and accepted in the Institute of Social Sciences, Kafkas University (2021).

- ² Imagine all individuals of working age in Turkey. Please write down your best guesses about the likelihood that these individuals will be among the listed professions (1: highest, 5: lowest). Profession: Housewife, Realtor, Mechanic, Physician, Farmer
- ³ "Aisha is extroverted, successful, punctual and open to personal development. She is smart and practical. She is very good at problem solving. She has a high sense of responsibility. She likes to solve math problems." Please rank order how similar is Aisha to the typical member of each listed profession (1: Highest, 5: Lowest). Profession: Housewife, Realtor, Mechanic, Physician, Farmer
- ⁴ The preceding personality sketch of Aisha was written during her senior year in high school. Please rank in order of the likelihood that Aisha is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest)." Profession: Housewife, Realtor, Mechanic, Physician, Farmer
- ⁵ Imagine all individuals of working age in Turkey. Please write down your best guesses about the likelihood that these individuals will be among the listed professions (1: highest, 5: lowest). Profession: Housewife, Realtor, Mechanic, Physician, Farmer
- ⁶ "Aisha is extroverted, successful, punctual and open to personal development. She is smart and practical. She is very good at problem solving. She has a high sense of responsibility. She likes to solve math problems." Please rank order how similar is Aisha to the typical member of each listed profession (1: Highest, 5: Lowest). Profession: Housewife, Realtor, Mechanic, Physician, Farmer
- ⁷ "Esra is employed in one of the listed professions. No further information will be provided about Esra." Please rank in order of the likelihood that Esra is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest). Profession: Housewife, Realtor, Mechanic, Physician, Farmer
- ⁸ "Ali is a social and accommodating person. He has a high sense of morality. He is careful and punctual. He pays attention to detail and is ambitious." Please rank in order of the likelihood that Ali is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest). Professions: Academic, Driver, Civil Engineer, Tailor, Carpenter
- ⁹ "Zahra is a social and accommodating person. She has a high sense of morality. She is careful and punctual. She pays attention to detail and is ambitious." Please rank in order of the likelihood that Zahra is employed in each of the following professions (1: highest, 5: lowest). Professions: Academic, Driver, Civil Engineer, Tailor, Carpenter.

References

- Cherry, K. (2021, April 10). What Is the Representativeness Heuristic? Verywell Mind. <https://www.verywellmind.com/representativeness-heuristic-2795805> Access: 28.12. 2021.
- Gigerenzer, G. (2018). The Bias Bias in Behavioral Economics. *Review of Behavioral Economics*, 5(3-4): 303-336.
- Gigerenzer, G. (2008). Why Heuristics Work. *Perspectives on Psychological Science*, 3(1):20-29.
- Gotlieb, R. et al. (2019). Gender Differences in How Physicians Access and Process Information. *Gynecologic Oncology Reports*, 27:50-53.
- Hazra, A. (2017). Using the Confidence Interval Confidently. *Journal of Thoracic Disease*. 9(10):4125-4130.
- Hillier, F. S. & Lieberman, G. J. (2010). *Introduction to Operations Research* (9th ed). New York: McGraw-Hill.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1972). Subjective Probability: A Judgment of Representativeness. *Cognitive Psychology*. 3(3):430-454.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1973). On the Psychology of Prediction. *Psychological Review*. 8(4):237-251.

- Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. London: Allen Lane.
- Katsikopoulos, K.V. (2011). Psychological Heuristics for Making Inferences: Definition, Performance, and the Emerging Theory and Practice. *Decision Analysis*, 8(1):10-29.
- Laver, M. & Sergenti, E. (2012). *Party Competition: An Agent-Based Model*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Naderifar, M., Goli, H., & Ghaljaie, F. (2017). Snowball Sampling: A Purposeful Method of Sampling in Qualitative Research. *Strides in Development of Medical Education*, 14:e67670.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2020). Health Care Resources: Physicians by Age and Gender. <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=30172>. Access: 25.05.2021.
- Robbins, S.P. & Timothy, A.J. (2013). *Organizational Behavior* (15th ed). New Jersey: Pearson.
- Schober, P., Boer, C. & Schwarte, L.A. (2018). Correlation Coefficients: Appropriate Use and Interpretation. *Anesthesia & Analgesia*, 126(5):1763-1768.
- Shah, A.K., & Oppenheimer, D.M. (2008). Heuristics Made Easy: An Effort-Reduction Framework. *Psychological Bulletin*, 134(2): 207-222.
- Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*. 69(1):99-118.
- Tune, G.S. (1964). Response Preferences: A Review of Some Relevant Literature. *Psychological Bulletin*. 61(4):286-302.
- Turkish Statistical Institute. (2020). Reasons for Not Included in the Labor Force 2019/Women. https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007. Access: 10.06.2021
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1974). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*. 185(4157):1124-1131.
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1983). Extensional Versus Intuitive Reasoning: The Conjunction Fallacy in Probability Judgment. *Psychological Review*, 90(4):293-315.
- Wagenaar, W.A. (1970). Appreciation of Conditional Probabilities in Binary Sequences. *Acta Psychologica*, 34(2-3):348-356.
- Young, H.P. (2008). Adaptive Heuristics. In, Durlauf, S.N & Blume, L.E. (eds). *The New Palgrave Dictionary of Economics*, (2nd ed.) New York: Palgrave Macmillan.

Heteroseksüel Gençlerin Flört Şiddeti Üzerine Söylemleri

Discourse of Heterosexual Youth on Dating Violence

Umut Şah*

Olga Çimen**

Öz

Abstract

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de yaşayan heteroseksüel gençlerin flört şiddetine dair konuşmalarına kaynaklık eden ‘açıklayıcı repertuarlar’ın ve konuşmalar esnasında ortaya çıkan ‘ideolojik ikilemler’in incelenmesidir. Çalışmanın katılımcılarını 18-30 yaş aralığında 8 kadın ve 7 erkek oluşturmaktadır. Her bir katılımcıyla bireysel olmak üzere toplamda 15 ayrı görüşme yapılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiş, bilgisayar ortamında yazılı hale dönüştürülmüş ve metinler söylem analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda; ‘gelenek’, ‘biyolojik yapı’, ‘sevgi’ ve ‘ilişkinin doğası’ olmak üzere olmak üzere dört açıklayıcı repertuara ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak, ‘şiddet kabul edilemez/kabul edilebilir şiddet’ şeklinde adlandırabileceğimiz bir ideolojik ikilemin söz konusu olduğu görülmüştür. Bulgulara genel olarak bakıldığında, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına dayalı beklentilerin karşılanmamasının flört şiddetinin sebebi olarak görülebildiği, şiddete meşruiyet kazandırıldığı ve partnerlerin ‘sevgi’yi sorgulamasına neden olabildiği görülmektedir. Söz konusu toplumsal cinsiyet normlarıyla bağlantılı olarak, katılımcılar ‘romantik ilişkinin doğası ve gereklilikleri’, ‘insanın ve / veya erkeğin biyolojik / doğal yapısı’ ve /veya ‘sevgi’ üzerinden flört ilişkilerinde görülen şiddeti olağanlaştırabilmekte, meşrulaştırmakta ve / veya şiddetin varlığını kabul etmeyebilmektedirler.

The aim of this study is to examine the ‘interpretative repertoires’ which are the resources of the explanations of heterosexual youth from Turkey on dating violence and to investigate the “ideological dilemmas” accompany to these explanations. In-depth interviews are made with 8 women and 7 men between the ages of 18 and 30. The interviews are tape-recorded, transcribed and analysed by discourse analysis. As a result of analysis four interpretative repertoires are obtained; ‘tradition’, ‘biological structure’, ‘love’ and ‘nature of affair’. In addition to these repertoires, an ideological dilemma, ‘violence is intolerable/acceptable violence’ was found. Considering the findings as a whole, it can be said that remaining unfulfilled of traditional gender norms and expectations leads up to dating violence and makes partners’ question ‘love’. In relation with the hegemonic gender norms, the participants may normalise and justify the violence or they may deny the existence of it in dating relationships on the basis of ‘the nature and necessities of romantic relationship’, ‘biological/ natural structure of human beings and/or males’ or ‘love’.

Anahtar Kelimeler: flört şiddeti, toplumsal cinsiyet söylem analizi, açıklayıcı repertuarlar, ideolojik ikilemler.

Keywords: dating violence, gender, discourse analysis, interpretative repertoires, ideological dilemmas.

* Olga Çimen. Klinik Psikolog, Sağlık Bakanlığı, İstanbul-Türkiye E-posta: uzmandinlikpsikologolga@gmail.com. ORCID No: 0000-0001-8545-1748.

**Yrd.Doç.Dr Umut Şah. Lefke Avrupa Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Lefke, KKTC Mersin 10, Türkiye. E-posta: usah@eul.edu.tr ORCID No: 0000-0002-5376-0965.

Özgün araştırma makalesi

Original research article

Makale gönderim tarihi: 13 Ekim 2021

Article submission date : 13 October 2021

Makale kabul tarihi : 24 Haziran 2022

Article acceptance date: 24 June 2022

1302-9916©2022 emupress

Giriş

Şiddet günümüz toplumunun bir gerçeği olarak her geçen gün artmakta ve yaşamımızın her alanına nüfuz etmektedir. Farklı formlarda karşımıza çıkan şiddet, flört ilişkilerinde de kendine özgü biçimlerde görülebilmektedir. Bireyler kendi aile yaşantıları içerisindeki şiddet deneyimlerini diğer sosyal ortamlardaki arkadaşlıklarına, ilişkilerine taşımakta ve kendi çocuklarının da benzer yaşantıları deneyimlemesine neden olabilmektedirler (Gemici, 2008). Ancak şiddet yalnızca aile içi yaşantılarla açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgudur; çoğu zaman birden fazla dinamiğin etkileşimiyle şekillenmektedir.

Şiddeti açıklamada en sık kullanılan modellerden biri Bronfenbrenner'ın *ekolojik sistemler* yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda, şiddete neden olan kişisel, ailesel ve sosyokültürel etkenler bir arada ele alınır. Kurama göre, bireyi çevreleyen iç içe geçmiş dört sistem vardır: Mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem. Bunları, merkezi aynı olan iç içe geçmiş dört daire şeklinde düşünebiliriz. En içteki dairede (mikrosistem) bireyin biyolojik ve kişisel gelişimi yer alır. Bu iki durum aynı zamanda şiddete yatkınlığın merkezi konumundadır. İkinci dairede (mezosistem) aile ve diğer tanıdıkların olduğu bir yapı yer alır. Bu daire şiddet öznesi için ikincil belirleyici faktörleri kapsar. Üçüncü dairede (ekzosistem) bireyin yaşadığı çevre, mahalle, iş, okul, arkadaş grupları, sosyal iletişim yapıları yer alır. Dördüncü dairede (makrosistem) ise bireyi sarmalayan kültürel, ekonomik, toplumsal normlar yer alır (Heise, 1998; akt. Polat, 2015). Sosyal bir varlık olan insan için sosyal dünya bir değerler bütünüdür. Kendi yakın sosyal çevresiyle, aile, mahalle ve okul ile sosyalleşme süreci başlayan çocuk ve genç için şiddetin temelleri de bu yapıların model alınmasıyla başlar. Sosyal öğrenme kuramına göre birey, içine doğduğu sosyal, kültürel ve ideolojik ortamın bir parçası olarak, model alma ve içselleştirme yoluyla şiddeti olağanlaştırıp şiddetin faili haline gelebilmektedir (Riggs ve O'Leary, 1989; akt. Eslek ve ark., 2021). Aile içi şiddeti yaşamış ya da gözlemlemiş bir çocuğun gördüklerini içselleştirmesi ve zamanla kendi ilişkilerinde uygulayabilir olması, bu yapının şiddet üzerindeki etkilerinin yadsınamayacağı bir göstergesidir (Gemici, 2008). Böyle bir döngüsellikle bağlantılı olarak, Türkiye'de de kadına yönelik şiddetin giderek arttığı görülmektedir. Bianet'in "kadına yönelik şiddet çetelesi"ne göre, sadece 2020 yılında en az 284 kadın öldürülmüş, 243 kadın cinsel şiddete uğramış, toplamda 792 kadın şiddet görmüştür. Benzer şekilde 2019'da 328, 2018'de 255, 2017'de 290, 2016'da ise 261 kadın erkekler -çoğunlukla eşleri veya sevgilileri tarafından öldürülmüştür (Bianet, 2021). Kadına yönelik şiddet eylemlerinin ve kadın cinayetlerinin failleri arasında "sevgililer" in de (azımsanmayacak oranda) olduğu dikkate alındığında, evlilik içi ve aile içi şiddetin yanı sıra flört ilişkilerindeki şiddetin de önemli bir mesele olarak ele alınması gerektiği açıktır.

Flört Şiddeti

Flört, arkadaşlık ilişkisinden farklı olarak duygusal, romantik ve/veya cinsel bir birtikliliği içerir (Mihçioğur ve Akın, 2015). Nişanlı ya da evli olmayan yani ilişkiye resmi bir boyut kazandırmamış; heteroseksüel, eşcinsel ve biseksüel çiftler arasındaki ilişkiyi tanımlamak amacıyla kullanılır (Hatipoğlu, 2010).

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (ÇŞMD) (2017), flört şiddetini “duygusal/romantik/cinsel bir beraberlik içerisinde ya da beraberlik bittikten sonra partnerlerden birinin diğeri ya da birbiri üzerinde güç ve kontrol kazanmaya çalıştığı zarar verici davranış biçimi” olarak tanımlamakta ve bu şiddetin “[...] süresi ve etkisi geçici ya da ciddi, kısa ya da uzun süreli, heteroseksüel, biseksüel ya da eşcinsel, tek eşli ya da çok eşli, kişilerin farklı şekilde tanımladığı ya da yaşadığı herhangi bir ilişki biçiminde gözlenebilir” olduğunu belirtmektedir. Flört şiddeti, farklı şiddet biçimleri (fiziksel şiddet, duygusal/psikolojik şiddet, cinsel şiddet, sanal şiddet, ekonomik şiddet, ısrarlı takip, vb.) şeklinde karşımıza çıkabilmektedir.

Kadınlarda erken yaşta flört ilişkisi ve cinsel birliktelik yaşanması, aile ve yakın çevrenin baskı ve şiddetine maruz kalma, tanık olma ve en önemlisi de ‘kadın olmak’ flört ilişkisinde şiddetin nesnesi olmaya sebep olabilmektedir. Örneğin, Halpern vd. (2001), 7500 heteroseksüel ergen ile yaptıkları çalışma sonucunda, özellikle 18-21 yaş aralığındaki kadınların daha fazla flört şiddetine maruz kaldığını, ilişkilerin ciddiyeti arttıkça şiddet oranının da arttığını ortaya koymuşlardır. Bu da flört şiddetini büyük oranda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile ilişkili kılmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, *Kadınlara Karşı Her Türülü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*’ne (CEDAW) (1981) göre, bir bireye biyolojik/toplumsal cinsiyetini temel alarak yapılan şiddet olarak tanımlanabilir. Cinsiyete dayalı şiddetin temelinde, kadınları erkeklerden daha aşağı konumda tutan ataerkil toplumsal cinsiyet ideolojisi ve buna dayalı tutum ve uygulamalar vardır. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet ideolojisi, kadın ve erkeklerin flört şiddetini uygulamaya ve maruz kalmaya dair algılarını da şekillendirmektedir.

Çeşitli çalışmalar (örn. Bookwala vd., 1992; Spencer vd., 2016) erkeklerin flört ilişkilerinde çoğunlukla şiddetin uygulayanı konumunda olduklarını göstermektedir. Bu durumun sebepleri arasında hakim “erkeklik” normlarının ve değerlerinin içselleştirilmesi, iletişimsizlik, aile içi ya da yakın çevrenin baskı ve şiddetine maruz kalma, madde ve alkol kullanımını sayılabilir (Aslan vd., 2008). Örneğin, Bookwala ve arkadaşlarının (1992) çalışması, erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet tutumlarını daha fazla benimsediklerini, bu durumun da flört ilişkilerinde şiddete başvurma olasılıklarını arttırdığını ortaya koymuştur. Türkiye’de yapılan bazı çalışmalar da erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet normlarını daha fazla benimsedikleri, fiziksel şiddete daha fazla yöneldikleri ve şiddeti olağanlaştırma düzeylerinin daha yüksek olduğuna dair bulgular sunmaktadır (örn. Sakarya, 2013; Yumuşak, 2013). Ayrıca muhafazakâr, geleneksel, toplumsal kalıplara daha bağlı bireylerin psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddeti olağanlaştırma düzeylerinin de daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Dişsiz & Şahin, 2008).

Türkiye’de flört şiddetine yönelik yapılan araştırmaların çoğunlukla niceliksel yöntemlerle yapılan çalışmalar olduğu, niteliksel yöntemlerle yapılan çalışmaların ise sınırlı düzeyde kaldığı söylenebilir. Örneğin, Yumuşak (2013) Orta Karadeniz’de bir devlet üniversitesinde farklı bölümlerde öğrenim gören 1171 öğrenciyle yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin partner şiddetine yönelik tutumları ile cinsiyetçi tutumları ve narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir; Sakarya (2013) Selçuk Üniversitesi’nde farklı bölümlerde öğrenim

gören öğrencilerin flört şiddetini kabul düzeylerini incelemiş; Öngün (2016) üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin flört ilişkilerinde yaşadıkları veya algıladıkları istismara etkisini incelemiş; Salman (2015) çocukluk çağı istismarı ve anne-baba arasındaki şiddete tanıklık etme ile yakın ilişkilerde maktul ve fail olmak arasındaki ilişkiyi ve bu yaşantıların psikolojik sıkıntı ile ilişkisini incelemiş; Sünecçi ve arkadaşları (2016) ise 424 öğrencinin katılımıyla yaptıkları tarama çalışmasında öğrencilerin flört şiddetine dair algılarını incelemişlerdir. Diğer yandan, Aslan ve ark. (2008) tarafından yapılan çalışmada, Gazi ve Ankara üniversitelerinin hemşirelik yüksek okullarının birinci ve dördüncü sınıfında okuyan 240 öğrencinin flört şiddeti ile ilgili görüşleri alınmış, şiddete maruz kalma ve şiddetin uygulayıcısı olma durumları incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, öğrencilerin *alay etme, kıskanma, çimdikleme, ihmal etme, takip etme, önemli fikirlerde ortak karar almama, lakap takma, alay etme, sesini yükselterek konuşma, aldatma ve küçümseme* gibi davranışları çoğunlukla şiddet olarak görmediklerini; bunları daha çok partnerin sevgisinin ve romantizmin göstergesi olarak kabul ettiklerini ortaya koymuştur. Eslek ve arkadaşları (2021) ise 78 üniversite öğrencisi ile odak grup görüşmeleri yaparak elde ettikleri niteliksel verileri içerik analizine tabi tutmuşlardır. Analiz sonuçları, katılımcıların duygusal flört şiddetine diğer şiddet türlerinden daha fazla önem verdiklerini göstermiştir.

Görüldüğü gibi, buraya kadar sözü edilen çalışmalarda, flört şiddeti çoğunlukla niceliksel şekilde incelenmiş, flört şiddetine dair niteliksel ve söylemsel çalışmalar sınırlı kalmıştır. Oysaki niceliksel çalışmalardan farklı olarak, flört şiddetinin toplumsal alanda nasıl anlamlandırıldığını ve bunun hakkında nasıl konuşulduğunu görebilmek bakımından niteliksel/söylemsel çalışmalar bize önemli imkânlar sunmaktadır (Arkonaç, 2014; Burr, 2003). Bu noktadan hareketle, bu çalışmada, heteroseksüel gençlerin flört şiddetine dair açıklamalarına kaynaklık eden *açıklayıcı repertuarların* (söylemsel kaynaklar) neler olduğu inceleme konusu edilmiştir.

Yöntem ve Veri Toplama

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan “söylem analizi” yaklaşımı ile gerçekleştirilmiştir. Söylem analizi, belirli bir konuşma veya yazılı metinde konuşmacının/yazarın çeşitli olgulara dair açıklamalarını inşa ederken kullandığı dil tarzının, söylemlerin ve/veya söylemsel kaynakların incelenmesine dayanır (Arkonaç, 2014; Burr, 2003; Potter & Wetherell, 1987). Bu doğrultuda, 15 katılımcıyla yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşme kayıtları analiz edilmiştir.

Katılımcılar

Nitel araştırmalarda, az kişiyle yapılan derinlemesine görüşmelerden zengin ve derinlikli verilere ulaşmanın mümkün olduğu belirtilmektedir. Buna göre, 40 dakika civarında süren, ortalama 15 kişilik görüşmeler yeterli verinin elde edilmesini sağlayabilmektedir (Arkonaç, 2014; Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu araştırmanın katılımcı grubu da bu anlayış doğrultusunda “amaçlı örnekleme” tekniklerinden biri olan “ölçüt örnekleme” tekniğine (Yıldırım & Şimşek, 2013) göre belirlenmiştir. Bu örnekleme tekniği, araştırmanın amacına uygun bir

katılımcı grubu ile çalışmayı mümkün kılması bakımından nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilmektedir. Buna göre, araştırmanın amacı doğrultusunda, katılımcıların 18-30 yaş aralığında, heteroseksüel yönelime sahip, kendini kadın veya erkek olarak tanımlayan kişilerden oluşması planlanmıştır. Bu ölçütlere uygun olan kişilere ulaşmak için e-posta grupları ve sosyal medya gibi çevrimiçi platformlar üzerinden çalışma hakkında duyuru yapılmış ve gönüllü olanlarla iletişime geçilmiştir. Katılımcılar arasındaki *söylem çeşitliliğini* sağlamak için katılımcıların farklı yaş, meslek ve toplumsal cinsiyet gruplarından birbirine yakın sayıda olmasına çaba gösterilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu İstanbul'dan olmakla birlikte, araştırmacıların birinin o dönem Elbistan'da bulunması vesilesiyle çalışmaya oradan da katılım gerçekleşmiştir.

Böylece; 11'i İstanbul'da ve 4'ü Elbistan'da yaşayan, 18-29 yaş aralığında, heteroseksüel yönelime sahip 15 kişi çalışmaya katılmıştır. Katılımcılardan 8'i kendisini kadın, 7'si ise erkek olarak tanımlamıştır. Katılımcılardan 5'inin şu an bir flört ilişkisi yokken; 10'unun flört ilişkisi bulunmaktadır. Katılımcıların 7'si üniversite öğrencisiyken, geri kalanları farklı mesleklere sahip kişilerdir. Katılımcılara ilişkin bilgiler *Tablo-1*'de detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo-1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	İlişki Durumu	Şehir
K1	Kadın	26	Öğretmen	İlişkisi yok	İstanbul
K2	Erkek	27	Psikolog	İlişkisi yok	İstanbul
K3	Erkek	24	Memur	İlişkisi var	Elbistan
K4	Erkek	23	Öğrenci	İlişkisi var	İstanbul
K5	Kadın	28	Psi. Dan.	İlişkisi var	İstanbul
K6	Kadın	19	Öğrenci	İlişkisi yok	İstanbul
K7	Kadın	20	Hemşire	İlişkisi var	Elbistan
K8	Kadın	23	Restoran çalışanı	İlişkisi var	İstanbul
K9	Kadın	18	Öğrenci	İlişkisi yok	Elbistan
K10	Erkek	18	Öğrenci	İlişkisi var	İstanbul
K11	Kadın	18	Öğrenci	İlişkisi var	İstanbul
K12	Erkek	19	Öğrenci	İlişkisi var	İstanbul
K13	Erkek	26	Memur	İlişkisi yok	Elbistan
K14	Erkek	29	Avukat	İlişkisi var	İstanbul
K15	Kadın	18	Öğrenci	İlişkisi var	İstanbul

Veri Toplama Tekniği ve Uygulama

Araştırma verileri, *yarı-yapılandırılmış görüşme* tekniği kullanılarak toplanmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde, araştırma amacı doğrultusunda birtakım sorular önceden oluşturulmakla birlikte, görüşmeler katı bir şekilde bu sorular üzerinden ilerlemez, katılımcıların yönlendirmesine imkân sağlayacak bir esneklikle gerçekleştirilir (Arkonaç, 2014; Yıldırım & Şimşek, 2013).

Görüşme sorularının hazırlanması aşamasında öncelikle flört şiddeti ile ilgili gazete haberleri ve akademik makaleler incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde ve araştırmanın amacı doğrultusunda 5 maddeden oluşan bir soru çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonra soruların işlerliğini test etmek ve görüşmelerin nasıl yapılacağını kararlaştırmak amacıyla 2 pilot görüşme yapılmıştır. Bunlardan ilki bir erkek katılımcıyla *bireysel* görüşme şeklinde, ikincisi ise iki kadın katılımcıyla *odak grup* görüşmesi şeklinde yapılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde görüşme akışında ortaya çıkabilecek aksaklıklara dair deneyim kazanılmış ve görüşme soruları son hallerine getirilmiştir. Örneğin, “Sizce güvenli bir ilişki nasıl olur?” sorusu katılımcılar açısından daha anlaşılır olsun diye soruya “şiddetten arınık” ifadesi eklenmiştir. Kadın katılımcılar ile yapılan odak grup görüşmesinde katılımcıların kendi flört şiddeti deneyimlerini anlatırken rahat olmadıkları gözlenmiştir. Erkek katılımcı ile gerçekleştirilen bireysel görüşmede ise katılımcının flört yaşantısı üzerine konuşurken daha rahat ve samimi olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle çalışmayı bireysel görüşmeler ile sürdürme kararı alınmıştır. Görüşmeler aşağıdaki sorular üzerinden yürütülmüştür:

1. Flört şiddetini nasıl tanımlarsınız?
2. Şu an bir ilişkiniz var mı?
3. Flört şiddetine uğradınız mı ya da siz flört şiddeti uyguladınız mı?
4. Sizce güvenli (şiddetten arınık) bir ilişki nasıl olur?
5. Sizce bireyler şiddet içeren bir ilişkiyi neden sürdürür?

Araştırma kapsamında; Ocak-Mart 2018 tarihleri arasında, en kısıtı 30 dk. en uzununu ise 50 dk. süren 15 bireysel görüşme yapılmıştır. Görüşmeler için uygun bir zaman, sakin ve gürültüsüz mekânlar belirlenmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılar araştırmanın içeriği, hedefi ve amacı konusunda açık bir dille bilgilendirilmiştir. Görüşmenin kayıt edileceği, bunun neden gerekli olduğu, kayıtların yazıya dökümü aşamasında kişilerin kimliklerini ortaya koyabilecek tüm bilgilerin anonimleştirileceği, görüşme kayıtlarının tamamen saklı tutulacağı ve hiçbir şekilde kimseyle paylaşılmayacağı hususlarında katılımcıya bilgi verilmiş ve katılımcıların çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair *sözlü onamları* alınmıştır.²

Verilerin Analizi

Görüşme kayıtlarının birebir şekilde yazıya dökülmesinden elde edilen görüşme metinleri (yazıdökümler), Wetherell & Potter (1988) tarafından geliştirilen “açıklayıcı repertuar” yaklaşımına göre söylem analizine tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda, katılımcıların flört şiddeti ile ilgili açıklamaları analiz edilmiş ve bu açıklamalara kaynaklık eden “açıklayıcı repertuarlara” (söylemsel kaynaklar) ulaşılmıştır. Wetherell ve Potter (1988:172) açıklayıcı repertuarları, herhangi bir konu hakkındaki görüşlerin inşa edilmesini ve meşrulaştırılmasını sağlayan “inşa

bloklar” şeklinde tanımlarlar. Eylemlere ve olgulara dair konuşmalarımızda tekrar eden açıklama biçimleri açıklayıcı repertuarları işaret eder. Bunlar konuşmalarımıza kaynaklık eden “söylemsel kaynaklar” olarak da görülebilirler (Burr, 2003). Bu söylemsel kaynaklar kullanılırken bireyler çelişkili ve tutarsız açıklamalarda bulunabilirler. Billig vd. (1988) bu çelişki ve tutarsızlıkları “ideolojik ikilem” olarak adlandırırlar. İçinde bulunulan sosyal bağlamda çoğu kişi için ulaşılabilir olan çok sayıda rakip/farklı söylem söz konusudur. İnsanlar, belirli bir konuda konuşurken, o anki etkileşimsel amaçlar doğrultusunda (kendini haklı gösterme, üste çıkma, meşrulaştırma, yok sayma, reddetme, vb.) rakip söylemleri bir arada kullanır, farkında olarak veya olmayarak çelişkili açıklamalarda bulunurlar. Ayrıca konuşmalar esnasında belirli özne konumları üzerinden konuşuruz ve açıklamalarımızı meşrulaştırmaya çalışırken bu konumlarla bağlantılı olarak farklı ve çelişkili argümanlarda bulunuruz. İşte bu farklı ve çelişkili argümanlar sayesinde ideolojik ikilemleri görme imkânı elde ederiz.

Analiz aşamasında, öncelikle, yazıdökümler her bir araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunarak metinlere derinlemesine bir şekilde aşına hale gelinmiştir. Böylece katılımcıların flört şiddeti hakkındaki konuşmalarında öne çıkan ve/veya tekrarlayan açıklama biçimleri ve ikilemler görülebilir hale gelmiş ve buna göre ilk kodlamalar yapılmıştır. Sonrasında, her bir araştırmacının ayrı ayrı yaptığı kodlamalar bir araya getirilerek ortak bir değerlendirmeden geçirilmiş ve bütünlleştirilmiştir. Böylece katılımcıların konuşmalarına kaynaklık eden en temel açıklayıcı repertuarlar belirlenmiştir.

Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik, nicel araştırmadan farklı bir şekilde ele alınmaktadır. Nitel araştırmalarda iç geçerlik için “veri kaynakları ile uzun süreli etkileşim”, “derinlikli veri toplama”, “veri kaynaklarının (katılımcı niteliklerinin) çeşitlendirilmesi”, “birden fazla araştırmacının analiz sürecine katılımı”; dış geçerlik içinse “doğrudan alıntılarının sunulması” ve “amaçlı örnekleme” gibi stratejiler önerilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). *Güvenirlilik* ise araştırmacının en başından itibaren araştırma ile ilgili tüm prosedürlerin, katılımcıların, verilerin toplandığı sosyal bağlamın ve analizde kullanılan çerçevenin açık ve net biçimde ortaya konulması ve bunlar arasında tutarlılık sağlanmış olmasıdır. Analiz sonucunda elde edilen verilerin benzer araştırmalardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılarak teyit edilmesi de güvenilirlik için kullanılan yaygın stratejilerden biri olarak ifade edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çalışmada da geçerlik ve güvenilirlik için sözü edilen bu stratejilerden faydalanılmıştır: (1) Derinlikli ve doğal veri elde etmek için yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış, (2) katılımcı grubu amaçlı örneklemeğe uygun olarak belirlenmiş olmakla birlikte kendi içinde cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve meslek çeşitliliğini yansıtacak şekilde çeşitlendirilmiş, (3) verilerin analizi birden fazla araştırmacı ile gerçekleştirilmiş, (4) yapılan analiz sonucunda elde edilen açıklayıcı repertuarlar örnek alıntılarla temellendirilmiş, (5) araştırma ile ilgili tüm süreçler ve prosedürler açık biçimde ortaya konulmuş, (6) analiz sonuçları benzer araştırmalardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılarak teyit edilmiştir.

Bulgular

Görüşmelerin analizi sonucunda, katılımcıların flört şiddeti ile ilgili açıklamalarına kaynaklık eden dört farklı açıklayıcı repertuara ulaşılmıştır. Bunları; “gelenek”, “biyolojik yapı”, “sevgi” ve “ilişkinin doğası” olarak isimlendirebiliriz. Bunlara ek olarak, katılımcıların açıklamalarında sıklıkla ortaya çıkan ve “şiddet kabul edilemez/kabul edilebilir şiddet” şeklinde adlandırabileceğimiz bir ideolojik ikilem de söz konusudur. Analiz sonuçları sunulurken yapılan alıntılarda katılımcılar “K” harfi, araştırmacı ise “A” harfi ile gösterilmiştir. Alıntılarının başında katılımcıların yaşı, cinsiyeti ve ilişki durumu hakkında bilgi verilmiştir. Alıntılarda, önemli görülen kısımların altı çizilmiştir.

Gelenek

Katılımcıların bir kısmı, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının ve rollerinin flört ilişkilerinde belirleyici olduğunu; partnerlerin ilişkide nasıl davranacaklarını, isteklerini, beklentilerini bu normların belirlediğini ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre ilişkide bu beklentilerin karşılanmaması, partnerlerin ‘sevgi’yi sorgulamasına ve flört şiddetine zemin hazırlayabilmektedir. Aşağıdaki alıntıda bu tür bir söylemin en tipik örneklerinden biri görülmektedir.

K: şimdi bizim erkeklerimizde ne var, yani sahiplenme denen bir durum var ben sevdiğim kadını sahiplenirim, topuğuna da bakarım, şu da olur bu da olur geçmiş önemli geleceği önemli, her şeyi kontrol altına almak gibi bir hastalığımız var. Türk erkekleri olarak hani bunu aşmıyoruz. Ne kadar aşmaya çalışsak da zor bir şey. Ondan dolayı sahiplenmenin işin ucunu kaçırınız (...)[...]

K: (...) Bir kontrol mekanizması, erkekte durmasını istiyoruz, yani bu ataerkil aile yapısından gelme. Ben kontrol edeyim, evin direği benim, hükmeden kişi benim. Bunu yaptığımızdan dolayı bunun tadı kaçtığı zaman maçoluğu falan da geçiyorsun (...) en son sosyal medya hesaplarını kapatıyorsun, kapattırıyorsun, baskı uyguluyorsun. [...]

K: Flört şiddeti yaşadık, şöyle ben Kahramanmaraş, Elbistanlıyım. Orada bir erkek çocuk aileden gördüğü ile büyür. Babası annesine nasıl davranıyorsa ondan öğrenir der ki, ‘ben böyle bir erkek olacağım’, yani yanındaki kadına da bu şekilde sahip çıkar ya da bu şekilde davranacaktır. Bunlar zaten ilk ailede öğrenilir. Öğreniyorsun, görüyorsun. Elbistanda büyümüşsün bıçkın delikanlının çıkıyorsun üniversiteye. Hayatına bir kadın giriyor (...) Alıntı-1 [K13, erkek, ilişkisi yok, 26 yaşında]

Yukarıdaki alıntıda K13, kendini ‘Türk erkeği’ ve ‘Elbistanlı’ olmak üzerinden konumlandırmaktadır. Katılımcı, Türk erkeği olmanın, sevdiği kadını kıskanmak ve onu kısıtlamak gibi ‘aşılması zor’ birtakım çıktılar olduğunu belirtiyor. Bu geleneksel normlar anne-babadan öğrenilen, sorgulanmadan kabul edilen ve uygulanan; yanlışlığı ya da doğruluğu zamanla anlaşılan bir şey olarak tanımlanmaktadır. Alıntıda da ifade edildiği gibi, geleneksel toplumsal cinsiyet normları, flört şiddetinin nedeni ve sürdüreni olarak görülmektedir. Bu yönüyle katılımcı, geleneksel normların aktarıcısı olarak işaret ettiği ‘aile’, ‘etnik köken’ ve ‘memleket’ unsurlarının flört ilişkisindeki etkilerine vurgu yapmaktadır.

Biyolojik Yapı

Katılımcıların açıklamalarında, şiddet yatkınlığının ve şiddet uygulamanın nedeni olarak insanın biyolojik/doğal yapısına, yaratılışına veya çeşitli biyolojik özelliklerine de vurgu yapılmaktadır. Bu tür açıklamalar, çoğunlukla toplumsal cinsiyet normlarına dair açıklamalarla iç içedir. Bununla birlikte, burada şiddet, insanın doğası, bedensel özellikleri ve/veya içgüdüleri üzerinden açıklanmaya çalışılırken “biyolojik yapıya” vurgu yapıldığını görüyoruz. Bu repertuar kapsamında, erkek “doğası veya yaratılışı itibarıyla” fiziksel olarak güçlü ve “içgüdüsel olarak” kadını koruma eğiliminde olan bir varlık olarak inşa edilmektedir. Buna göre, flört ilişkilerinde erkeğin baskı, kısıtlama ve diğer şiddet biçimlerini uygulama nedeni, böyle bir biyolojik donanımına veya yaratılışa sahip olması ve kadının “korunma ihtiyacına ve zayıflığına” verdiği cevap olarak ifade edilmektedir.

K: erkeklerde şöyle bir şey olduğunu düşünüyorum içgüdüsel olarak zaten eşini, yanındaki kız arkadaşını koruma isteği var, bu zaten içgüdüsel olduğunu düşünüyorum. İstedığımız kadar bilgi edinelim, eğitilelim bu her zaman içgüdüsel olarak var, ama baskılanmayacak bir şey değil. Bu tamamen bizim içimizde olan bir şey. Bu karşıdaki kızın tavırlarına göre açığa çıkar yani sürekli koruma ihtiyacı olduğunu söyleyen ve bunu yansıtan kıza karşı bu erkek korumacı bir tavra girer zaten. Bu erkeğin de suçu değil. [...]

K: Mesela kadınlar duygusal olarak daha hassas daha bilinçli (...) erkekler fiziksel olarak daha güçlü veya dayanıklı kadınlara göre bu yaratılışımızda var zaten öyle düşünüyorum... Alıntı-2 [K12, erkek, ilişkisi var, 19 yaşında]

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi, kadın duygusal ve korunmaya ihtiyacı olan, erkek ise korumaya yatkın ve güçlü olarak ifade edilmektedir. Katılımcıya göre, ilişkide erkeğin koruma amaçlı yaptığı tüm açıklanamayan eylemler ‘kadının korunma ihtiyacından’ dolaydır, çünkü kadın güçsüzdür ve korunmayı talep edendir; erkek ise fiziksel olarak güçlüdür ve ‘içgüdüsel’ olarak kadının bu ‘talebine’ cevap verendir. Bu yönüyle korumacı erkek profili ‘yaratılıştan gelen bir donanım’ olarak ve eğitimle giderilemeyecek ancak baskılanabilecek bir yapı olarak inşa edilmektedir. Bu nedenle katılımcıya göre ilişkide şiddet uygulayan erkek ‘suçlu’ değildir, çünkü bu durum ‘yaratılışından’ gelmektedir. Diğer yandan katılımcı, flört ilişkilerindeki ‘korumacı’ erkek tutumunu, kadının ‘korunma ihtiyacına’ karşılık olarak ortaya çıkan bir durum olarak açıklamaktadır. Böylece erkek ve kadının birbirini tamamlayan iki zıt kutup olarak inşa edildiği “ikili cinsiyet ideolojisini” (Stone, 2015) de yeniden üretmiş olmaktadır.

K: (...) iki veya üç defa tokat atmışlığım var, tam hatırlamıyorum sayıyı. Birincisinde şakalaşıyorsun. Çok şakalaşırdık biz onla hani (...) şakalaşıyorduk böyle o beni itiyordu falan fişman, ne oldu bir şey oldu tam hatırlamıyorum, tükürdü mü ne, iğrenç pislik öyle bir şey yaptı. Ben de böyle çat diye bir tane vurdum, ama öyle şiddet uygulama amacıyla değil, kız 39 kilo olunca şıp diye yere düştü. Şöyle döndüm baktım. Biraz ciddiye çevirdi ya dedim kusura bakma şöyle böyle, biri oydu. Birinde de bir mevzuda gerçekten vurdum elimin tersiyle. Bu gün olsa bu gün yapar mıyım bilmem ama pişman değilim hâlâ içimde bir his var. Yapmam. Ya da yalan söylemeyeyim. O anki durum psikoloji başka bir şey. O an sınırına dayandığın noktayla nerede bulunduğun çok farklı. Alıntı-3 [K13, erkek, ilişkisi yok, 26 yaşında]

K13, yukarıdaki alıntıda, partnerine yönelik fiziksel şiddet eylemlerinden söz ederken, bunlardan ilkinin ‘şakalaşma’ esnasında ortaya çıkan ve ‘şiddet amaçlı’ olmayan bir eylem olarak ifade etmektedir. Katılımcı, partnerinin fiziksel müdahale sonucu ‘şıp’ diye yere düşmesi ile onun fiziksel ‘güçsüzlüğünü’ işaret etmektedir. ‘Şıp’ diye yere düşen ve ‘39 kilo’ olan kadın, erkeğin müdahalesi karşısında ‘doğal olarak’ güçsüz ve incinebilir bir varlık olarak inşa edilmektedir. Böylece katılımcı, partnerine yönelik şiddet davranışını biyolojik yapıya dayandırarak normalleştirmekte ve meşrulaştırmaktadır. Diğer yandan başka bir mevzuda partnerine ‘elinin tersiyle’ ‘gerçekten vurduğunu’ söyleyen katılımcı, bu eylemini ise ‘sınır’ dediği şeyin zorlanmasıyla meşrulaştırmaktadır.

Sevgi

Görüşmelerde sıklıkla kullanılan repertuarlardan bir diğeri de ‘sevgi’dir. Bu repertuarın kaynaklık ettiği açıklamalarda, katılımcılar, ilişkide şiddetin nedeni olarak partnerlerin ‘sevgisini’ göstermektedirler. Bu çerçevede ortaya çıkan şiddet, ‘seven ve kıskanan’ partnerin uyguladığı şiddet olarak görülmekte ve olağanlaştırılmaktadır.

K: (...) diyordu ki en son görüşmemizden sonra kimle konuştun? Bu saati son görülmen falan diye. Çok sıkıcı bir durum. Çünkü sürekli şey hissediyorsun izlenme. Hani tamam her şey sevgiden oluyor bu kadar sıkı takip de. Ama bir yerden sonra artık sıkıyor insanı. Sürekli izlenme durumu yani.

G: Böyle takip edilmek sana ne hissettirdi?

K: Başlarda aslında şeydim hani sevdiğinden yaptığını düşünüyordum. Belki yine öyleydi, yani o zaman. Sonrasında sahiplendiği bir şeyi malıymış gibi. (...) Bana güvense böyle bir şey yapmaz. Hani her şeye de karışmaz. İşte o yüzden bu gittikçe aramızda sorun olmaya başladı. [...]

K: Çoğu şiddet baktığımızda çok saçma ama çoğu da aşırı sevgiden de bazen olabiliyor. Mesela atıyorum bir erkeğin sevdiği kadına o eteği giyme demesi ama kadın inatla kendi özgür iradesiyle giyip sonrasında şiddet uygulanması buna kimse karışmaz ama aslında erkek koruma amaçlı. Ama kadının bir yandan da kendi özgür iradesini kısıtlamış oluyor, sordum, onun kendince şeyi var açıklaması var. Giyme dediğim halde giydi gibisinden.

Saçma da olsa kendince nedeni var öyle. Alıntı-4 [K11, kadın, ilişkisi var, 18 yaşında]

Yukarıdaki alıntıda kadın katılımcı, kendi ilişkisi üzerinden konuşurken, ‘sıkı bir şekilde takip edilmenin’ kendisini partnerinin ‘malıymış’ gibi hissettirdiği ifade etmesine karşın, bir yandan da partnerinin kıskançlığı ve baskısını ‘çok sevmesiyle’ gerekçelendirmektedir. Bu sebeple, ilişkide oluşabilecek pürüzlerin nedeni olarak da kısıtlamalara ‘özgür iradesiyle’ cevap veren kadını görmektedir. ‘Onun kendince açıklaması’ var söylemiyle, kadın katılımcı erkeğin ‘hakklılığını’ sevgisi üzerinden temellendirmektedir. Katılımcının konuşmalarında da görüldüğü gibi erkek ‘koruyan’ ve ‘seven’ olarak haklı bir konuma oturtulsa da bunun yarattığı şiddet ilişkide pürüzlere neden olan bir şey olarak ifade edilmektedir.

K: Çok seven erkek kesinlikle, kadını kesinlikle baskı altına alır ve sikar. Bakkala gidemezsin, oraya gidemezsin, buraya giremezsin hele ki bir kadın güzelse hiçbir yere yollamaz. [...]

K: şimdi kızlarda da şöyle bir şey var: fazla salıyorsun ‘e sen beni fazla salmaya başladın, rahat oldun sen beni kıskanmıyor musun?’ Onun tam

denmesini bulmak lazım. Kızlara baskı uygulamak kısılanılmak değerinin belirtilmesi, geldiğinde bugün çok güzel olmuşsun dersiniz çok mutlu olur. Kadını kadınları mutlu etmek aslında o kadar zor bir şey değil. Alıntı-5 [K10, erkek, ilişkisi var, 18 yaşında]

Yukarıdaki alıntıda erkek katılımcı ise ‘çok seven’ erkeğin partnerini -özellikle de ‘güzel’ bir kadına- ‘kesinlikle’ baskı altına alıp sıkacağını söylemekte, böylece baskının sebebi olarak ‘sevgi’yi işaret etmektedir. Bu yönüyle, kıskançlık, baskı ve kısıtlama erkeğin ‘sevgisini’ gösterme yolu olarak inşa edilmektedir. Dahası, katılımcı, kadınların da bu beklenti içerisinde olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, kadınlar için kısılanılmak ve baskılanmak sevginin, önemsenmenin belirtisi olarak görülmekte ve onları mutlu etmektedir. Ama erkeğin bunu aşırıya kaçırması, ‘tam denmesini bulması’ gerekmektedir.

İlişkinin Doğası

Bu repertuarın kaynaklık ettiği açıklamalarda, katılımcılar, romantik ilişkinin olağan işleyişinden ve/ya mevcut ilişki pratiklerinden kaynaklanan şiddete işaret etmektedirler. Buna göre, romantik ilişki bir nevi ‘doğası gereği’ ve/ya ‘kaçınılmaz olarak’ içinde şiddeti barındıran bir olgu olarak inşa edilmektedir. Bu da ilişkilerde şiddetin normal ve olağan karşılanmasına neden olmaktadır.

K: Çok flört yaşadım. Ama bir ilişki anlamında bakarsan az oldu, ama bir ilişki temelim oturmuş, bir şemam oturmuş, bu da şiddet üzerine olmuş ve ben bunu aslında bu ilişkide daha net görüyorum. Diyorum ki bir ilişki böyle oluyormuş şu an yaşadığım gibi oluyormuş yani insanlar hep böyle ilişkiler yaşaya yaşaya, zaten normalinin bu olduğunu düşünüyorlar, bu yüzden de bunu şiddet olarak görmüyorlar.

A: Bir tür alışkanlık gibi sanki?

K: Evet yani bakıyorsun diyorsun ki ilişki böyle olur kavga edersin. Hatta bazen yani oturmasına rağmen ben hani böyle olmayacağını şiddetli olunca, bazen ‘öf diyorum, hiç kavga etmiyoruz’ diyorum ‘böyle bir şeyden tartışalım sıkıldım’. Hani çünkü herkesin zihnine bu oturtulmuş kavga olur şiddet olur bilmem ne olur sonra barışınız. Alıntı-6 [K8, kadın, ilişkisi var, 23 yaşında]

Yukarıdaki alıntıda K8, kendi ilişkileri hakkında konuşurken, geçmiş ilişki deneyimlerinin kendisinde ‘şiddet üzerine’ kurulu bir ilişki ‘şeması’ oluşturduğunu ifade etmektedir. Yaşadığı ‘şiddetli’ ilişkiler katılımcıda ‘ilişki böyle olur’ genellemesine neden olmuştur. Dahası, katılımcı, ilişkide kavganın/tartışmanın yokluğunu ‘sıkılmak’ ile ilişkilendirmekte ve şiddeti ilişkide neredeyse ‘arzulanan’ bir şey olarak konumlandırmaktadır. Böylece şiddet, kavga ve tartışma ilişkinin ‘doğal’ ve/ya ‘olması gereken’ bir parçası olarak inşa edilmiş olmaktadır.

K: şiddetsiz bir ilişki yok bence. Şiddetsiz bir ilişki var olamaz zaten. İlişkinin doğasına aykırı... Kadına erkeğe aykırı şiddetsiz bir ilişki... Dışını kısıkanan hayvan dahi şiddet uygular (...) bir adam kadınına aşksa onu kısıkanır. Bunun dozajını belirlersek tadından da yenmez kadının da hoşuna gider. Her şey güzel olur. Ama burada şiddet var tabii ki kıskançlık da bir şiddet. Giyimine kuşamına karışmak da bir şiddet (...) Şiddetsiz bir ilişki yok yani. Her şey tadında güzel. Parça parça. Biraz kıskançlık olacak. Fiziksel şiddet kesinlikle olmayacak. Küfür çok minimal düzeyde (...) saygısızlık boyutuna gelmeden ilişkide küfür de yasal sayılıyor bence (...) Alıntı-7 [K13, erkek, ilişkisi yok, 26 yaşında]

Yukarıdaki alıntıda ise K13 doğrudan ‘ilişkinin doğasına aykırın’ diyerek şiddetsiz bir ilişkiden bahsetmenin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Katılımcının bu açıklamasında, ‘gelenek’, ‘biyolojik yapı’ ve ‘sevgi’ repertuarlarının iç içe geçtiği, bununla birlikte alıntının bütününe bakıldığında ilişkideki olağan pratiklerin/davranışlarının ‘doğal olarak’ şiddet içerdiğine dair bir vurgunun öne çıktığı görülmektedir. Katılımcıya göre, ‘kadınına’ aşık olan erkek ‘doğal olarak’ onu kıskanır ve bunu ‘dozajında’ yaparsa kadının da ‘hoşuna gider’ bu kıskanılma durumu. Diğer yandan katılımcıya göre bu da ‘şiddet’tir. Bu durumda, katılımcıya göre, ‘şiddetsiz bir ilişki yok’tur. Böyle bir açıklama ile ilişkinin kendisi doğası gereği şiddet içeren bir olgu olarak inşa edilmekte ve bu da ilişki içindeki şiddet pratiklerini olağan, normal ve hatta ‘hoşa giden’ bir durum meşrulaştırmaktadır.

İdeolojik İkilem: ‘Şiddet Kabul Edilemez/Kabul Edilebilir Şiddet’

Katılımcıların flört şiddetine yönelik konuşmalarında tekrarlayan şekilde karşımıza çıkan tipik bir ideolojik ikilem söz konusudur. Bu ikilemi ‘şiddet kabul edilemez/kabul edilebilir şiddet’ şeklinde adlandırabiliriz. Buna göre, bazı katılımcılar konuşmalarının belirli yerlerinde ‘şiddetin kabul edilemez olduğunu’ belirtmekten ziyade, aynı konuşma içerisinde ‘bazı durumlarda şiddeti sevginin ve ilişkiye verilen önemin/ciddiyetin göstergesi olduğu ölçüde kabul edilebilir bir şey’ olarak da ifade edebilmektedirler. Örneğin, aşağıdaki alıntıda K6, bir yandan şiddetin hiçbir boyutuyla kabul edilemez bir şey olduğunu ifade ederken; diğer yandan kendini ilişki içinde konumlandığında, uzun süreli bir ilişkide sözel şiddetin -belirli bir sınıra kadar- kabul edilebilir olduğunu da dile getirmektedir.

K: Yine büyük konuşmak da istemiyorum ama şiddetin hiçbir türüsünü bence makul değil, kabul edilebilir bir şey de değil ve affetmem herhâlde. [...]

K: Ben görmek istemediklerini düşünüyorum ya şiddet olarak sadece evet vurma değil, sözde şiddette ya bir salak demesi bile bana göre bir şiddet ‘sen kimsin ki bana salak diyorsun?’ derim yani o yüzden onlar böyle hani onun sürekli üstünü kapatıyorlar, ondan kaynaklı görmek istemediklerini düşünüyorum. Yani ben aslında o kadar basit şeyler değil, belki de bir ilişki uzun süren bir ilişki de tamam illa ki bir rahatlama bir birbirinin yanında istediğini söyleme olabilir. Ama onun da belli bir sınırı olmalı. Alıntı-8 [K6, kadın, ilişkisi yok, 19 yaşında]

Aşağıdaki alıntıda da katılımcı konuşmasına fiziksel şiddetten yana olmadığını ifade ederek başlamaktadır. Ancak kendi ilişkisi üzerinden konuştuğu ilerleyen satırlarda, ‘bir yerde bir kırılma noktası var’ diyerek şiddeti ‘kaçınılmaz’ hale getiren durumlar olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte katılımcı, ‘bir tane tokat’ ile ‘tekme tokat’ ifadeleriyle, kabul edilebilir olan ve olmayan şiddet arasında bir ayrımı gitmektedir. Katılımcı ‘bir tane tokat’ söylemiyle fiziksel şiddetin ciddiyetini düşürerek onu ‘kabul edilebilir’ bir müdahaleye indirgemektedir; ‘ilerisine giden hayvanlar var tekme tokat’ söylemiyle ise ‘kabul edilemeyecek’ şiddetin boyutlarını işaret etmektedir.

K: Fiziksel şiddet hiç kimse bana kalkıp da ne ben fiziksel şiddetten hepimiz fiziksel şiddetten yana değiliz hani çünkü herkesin bir sınırı var (...) şimdi başlarsın, ilişki güzeldir, bir sıkıntı yoktur, birbirinizi anlarsınız, yavaş yavaş birbirinizin bam teline dokunmayı öğrenirsiniz, başta şakayla başlar bu işte sen ona şaka yaparsın, o sana şaka yapar, alınmazsın. Alınmazsın, seviyorsun ya. Sonra zaman zaman ciddi yerlerde bu senin karın boşluğunu bildiği için

oradan vurduğu zaman yavaş yavaş akmaya başlar, insanoğlu hiçbir şeyi unutmaz içinde biriktirir, kadın da erkek de. Biriktirir biriktirir biriktirir. Bir yerde zaten kırılma noktası var. En sona geldiği yerde işte orada zaten fiziksel şiddet başlıyor. Kimi zaman bu hani nedir, benim için kırılma noktalarımdan biri aldatmadır (...) çok önemli bir anda çok güzel bir anda aldatıldığınızı ve aldatılmış gibi bir durumda kaldığınızı öğreniyorsunuz. Gözlerinizin içine bakıla bakıla öğrendikten sonra da, yalan o anda işte insan eline hâkim olamıyor, çıkartıyor bir tane tokat. İşte sonra ne oluyor erkek hayvan. Erkek şiddet uyguladı. Erkek şunu yaptı, erkek bunu yaptı, ha daha ilerisine giden hayvanlar var tekme tokat. Bunu kesinlikle onaylamıyorum da hani kendi adıma konuşayım. Alıntı-9 [K13, erkek, ilişkisi yok, 26 yaşında]

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı, heteroseksüel gençlerin flört şiddetine dair açıklamalarına kaynaklık eden açıklayıcı repertuarların ve konuşmalar esnasında ortaya çıkan ideolojik ikilemlerin incelenmesidir. Her şeyden önce bu çalışma, çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcı grubunun (İstanbul ve Elbistan'da yaşayan, 18-29 yaş aralığında olan, heteroseksüel kadın ve erkeklerin) açıklamalarını ve bunlara kaynaklık eden açıklayıcı repertuarları ortaya koymaktadır. Bu açıdan, çalışma sonuçlarının Türkiye'de yaşayan tüm gençlere doğrudan genellenebileceği şeklinde bir iddia söz konusu değildir. Bununla birlikte, belirli bir zaman diliminde ve belirli bir kültürel bağlamda yaşayan insanlar olarak birebir aynı açıklamaları yapmasak bile, bu açıklamalarımızın dayanağını oluşturan söylemsel kaynaklar genellikle aynıdır (Burr, 2003). Bu doğrultuda, bu çalışmadan elde edilen sonuçlara dayanarak, Türkiye bağlamında flört şiddeti ile ilgili ulaşılabilir ve yaygın söylemlere dair çeşitli değerlendirmeler yapmak mümkündür.

Öncelikle, analiz sonuçlarını kısaca özetleyecek olursak, katılımcıların flört şiddeti hakkındaki açıklamalarına kaynaklık eden dört açıklayıcı repertuar söz konusudur; 'gelenek', 'biyolojik yapı', 'sevgi' ve 'ilişkinin doğası'. *Gelenek* repertuarında; katılımcılar, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına dayalı rol ve beklentilerin flört ilişkilerinde belirleyici olduğunu, partnerlerin ilişkide nasıl davranacaklarını, isteklerini, beklentilerini bu normların belirlediğini ifade etmişlerdir. Buna göre, ilişkide bu beklentilerin karşılanmaması flört şiddetine zemin hazırlayabilmektedir. *Biyolojik yapı* repertuarında, şiddet yatkınlığı ve şiddet uygulama nedeni olarak insanın (özellikle de erkeğin) doğasına veya biyolojik niteliklerine vurgu yapılmaktadır. Bu repertuarın kaynaklık ettiği açıklamalar çoğunlukla geleneksel normlara dair açıklamalarla iç içedir. Bununla birlikte, burada şiddet, erkeğin doğası, bedeni ve 'içgüdüleri' üzerinden açıklanmaya çalışılırken vurgunun 'biyolojik/doğal olana' yapıldığını görüyoruz. *Sevgi* repertuarında; katılımcılar ilişkide şiddetin kaynağı olarak partnerlerin 'sevgisini' göstermektedirler. Bu çerçevede ortaya çıkan şiddet, 'seven ve kıskanan' partnerin uyguladığı şiddet olarak görülmekte, olağanlaştırılmakta ve hatta 'arzulanan' bir unsur olarak inşa edilmektedir. *İlişkinin doğası* repertuarında ise katılımcılar, romantik ilişkiyi doğası gereği şiddetle ilişkilendirmektedirler. Buna göre, romantik ilişkilere özgü pratikler ve gereklilikler zaten kendi içinde -neredeyse mecburen- şiddet barındırmaktadır. Bu da ilişkilerde şiddetin normal ve olağan karşılanmasına neden olmaktadır. Genel olarak bakıldığında, bu

repertuarların tümünün iç içe geçtiği ve özellikle de ‘gelenek’ repertuarının diğer üç repertuarla etkileşim halinde kullanıldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak, katılımcıların flört şiddetine yönelik konuşmalarında tekrarlayan şekilde karşımıza çıkan bir ideolojik ikilem de söz konusudur. Buna göre, bazı katılımcılar konuşmalarının belirli yerlerinde ‘şiddetin kabul edilemez olduğunu’ belirtmekteyken, aynı konuşma içerisinde ‘şiddetin belirli durumlarda / düzeylerde kabul edilebilir’ olduğunu da söyleyebilmektedirler.

Analiz bulgularını bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, öncelikli olarak tüm söylemlerde *biyolojik özcülüğe* dayalı ataerkil ve iki-kutuplu cinsiyet ideolojisinin izini görmek mümkündür. Özcü görüş, kadının ‘kadın’ ve erkeğin ‘erkek’ olmasını sağlayan zorunlu özsel nitelikler olduğunu varsayar. Biyolojik özcülük, bu özsel nitelikleri biyolojik yapı (kromozomlar, üreme organları ve hormonlar) üzerinden tanımlar. Böylece ‘kadın’ ve ‘erkek’ birbirinden tümüyle farklı, hatta birbirine zıt olan iki tür olarak inşa edilmiş olur. Bu özsel ayrım ile toplumsal cinsiyet normları da şekillendirilir. Kadın ve erkekten, sahip oldukları varsayılan özsel niteliklere özgü rol ve sorumluluklara ‘uygun’ davranması beklenilir (Clarke & Braun, 2012; Stone, 2015). Bu beklentiler, toplumsal hayatın tüm alanlarında olduğu gibi flört ilişkilerinde de oldukça güçlü bir şekilde mevcuttur ve bunlara uygun davranılmaması flört ilişkilerindeki şiddete zemin oluşturabilmektedir (Dişiz & Şahin, 2008; Dökmen, 2017).

Katılımcılar, toplumsal cinsiyet normlarının ve rollerinin flört ilişkilerinde partnerlerin nasıl davranacaklarını, isteklerini ve beklentilerini belirlediğini ifade etmişlerdir. Buna göre, ilişkilerde erkeğin ‘sahiplenen, koruyup kollayan, kadına hükmeden, güçlü, gerekirse kadının giyimine kuşamına karşabilen ve ilişkide her şeyi belirleyen’; kadının ise ‘sadık, korunmaya muhtaç, narin, zayıf, sevgilisinin yanında ve onun erişebileceği bir yerde olan, hükmedilen, söz dinleyen’ olarak konumlandırıldığı söylenebilir. Bu tür söylemlerin geçtiği konuşmalarda kadının korunması, yüceltilmesi ve sevilmesi bir lütuf ve/ya erkeklik görevi olarak ortaya konmaktadır. Bu tür söylemler, kadına yönelik ‘korumacı’ yaklaşımlar içermesi ve kadını erkeğe tabi kılması nedeniyle *korumacı cinsiyetçilik* ile ilişkilendirilebilir (Dökmen, 2017).

Bazı katılımcılar hâkim cinsiyet ideolojisi içinden konuşmakta ve ilişkide bu normlara aykırı davranılmasını şiddetin *sebebi* olarak görmektedirler. Bu katılımcılar için, mevcut cinsiyet normları ‘doğru, uygun, normal’ olmalıdır ve bu normlara uygun davranmayan partnerin ‘sevgi, bağlılık ve aşk’ duyguları sorgulanabilmektedir. Bazı katılımcılar ise toplumsal cinsiyet normlarını ‘aşılması zor’ olarak inşa etmektedir. ‘Aşılması zor olmak’ toplumsal cinsiyet normlarının flört ilişkisi ve diğer ilişkilerde de varlığını sürdürdüğünü ve adeta bireye ‘giydirilmiş bir şey’ olduğunu işaret etmektedir. Bu tür bir açıklama, ilişkiye zarar verdiğini ve şiddete neden olduğunu bile bile bu normlara uygun davranan bir partner olmayı meşrulaştırmaktadır. Bu doğrultuda, partnerlerden birinin bu normlara uygun bir ilişki ve partner beklentisi içerisinde olması, diğer partnerin ise bu normlara ‘uyan’ bir partner olmayı istememesi ilişkide şiddetin sebebi olarak görülebilmektedir. Partnerler ilişkinin devam edebilmesi için “aşılması zor” olana uymak zorunda kalmakta ya da ancak uzun uğraşlar sonucunda bu normların karşısında durabilmektedirler. Bu da böyle bir ilişki içerisinde partnerler arasında sorunlara ve şiddet içeren eylemlere yol açabilmektedir. Eslek ve arkadaşlarının

(2021) çalışmasında da benzer bir durum karşımıza çıkmaktadır: Katılımcıların ‘Şiddetin gerekçeleri nelerdir?’ sorusuna verdikleri yanıtlar içerisinde öne çıkanlardan biri ‘beklentilerin karşılanmaması’dır.

Finkel ve Eckhardt (2013; akt. Atakay, 2014) flört ilişkilerinde şiddetin oluşumunu üç aşamada ele almaktadırlar: *kışkırtma*, *harekete geçirme* ve *ketleme*. Kışkırtma aşamasında, şiddeti uygulayan bireyin sinirlenmesi, kızması ve şiddet duygularının ortaya çıkması için *tetiklendiği* ifade edilmektedir. Örneğin, ‘ilişkide söz sahibi olma arzusu’, ‘aldatıldığını düşünme’ gibi nedenler bireyi ilişkide şiddet uygulamaya yönelten tetikleyici unsurlar olarak düşünülebilir. Kışkırtıcı durumların etkisiyle bireydeki *tepki yapılanmaları* harekete geçer. Ketleme aşamasında ise bireyin partnerine yönelik şiddet eğilimini kontrol etmesi söz konusudur. Bu kontrol sağlanamadığında ise şiddet ortaya çıkar. Ketleyici unsurlara örnek olarak, ailede saygı ve sevginin var olması gerektiğini vurgulayan bir kültür mirası, kişilerin dürtülerini kontrol edebilme kapasitesine sahip olmaları, empati sahibi olmaları ve şiddeti tetikleyebilecek herhangi bir madde kullanmamaları gösterilmektedir. Bu modeldeki süreçleri katılımcıların açıklamaları bağlamında değerlendirecek olursak; geleneksel toplumsal cinsiyet normlarıyla uyumlu bir partner ve ilişki beklentisi çerçevesinde ortaya çıkan tüm tartışmalar veya anlaşmazlıklar ‘kışkırtıcı’ öğeye; erkeğin ve kadının biyolojik /doğal yapısına (erkeğin şiddete meyilli oluşu, kadının güçsüz oluşu, vs.), kültürel/geleneksel yapıya (Türk olmak, Elbistanlı olmak, aileden böyle görmek, vs.), sevgiye (‘seven erkek kıskanır’, ‘kadın kıskanılmaktan hoşlanır’, vs.) veya ilişkinin doğasına (‘şiddet ilişkinin doğasında vardır’) dayalı açıklamalarda kendini gösteren ataerkil, özcü ve ikili cinsiyet ideolojisi ‘harekete geçirici’ öğeye ve tüm bu süreçte bu normları tartışmasız kabul eden veya aşılmasının zor olduğuna inanan bireyin kendini ‘kontrol edemeyerek’ şiddete başvurması ise ‘ketleyici’ ögenin yokluğuna işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bu modelde öne sürülen süreçlerin flört şiddetine dair kapsamlı bir açıklama sunabilmesi için, hâkim cinsiyet ideolojisi ve onun gerek bireysel gerek toplumsal düzeydeki etkileri dikkate alınarak değerlendirme yapılması elzemdir.

Tam da bu noktada karşımıza ‘biyolojik yapı’ repertuarı çıkmaktadır. Bu repertuarın kaynaklık ettiği açıklamalar çoğunlukla geleneksel beklentilere dair açıklamalarla iç içe olmakla birlikte, burada şiddet, insanın/ erkeğin doğası, bedeni ve içgüdüleri üzerinden açıklanmaya çalışılırken vurgunun ‘biyolojik/ doğal’ olana yapıldığını görüyoruz. Bu repertuar kapsamında, erkek ‘doğası itibarıyla’ fiziksel olarak güçlü ve ‘içgüdüsel’ olarak kadını koruma eğiliminde olan bir varlık olarak inşa edilmektedir. Flört ilişkilerinde erkeğin baskı, kısıtlama ve diğer şiddet biçimlerini uygulama nedeni, böyle bir ‘doğaya’ sahip olması ve kadının ‘korunma ihtiyacına ve zayıflığına’ verdiği cevap olarak ifade edilmektedir. Böyle bir açıklama biçiminin en temelde yine ‘biyolojik özcülük’ (Stone, 2015) ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Bu repertuarda, mevcut kültürel normların dayanağı olarak erkeğin/erkekliğin ‘doğasına’ vurgu yapılmakta; erkek ‘ilkel, fiziksel gücü ve sert yapısıyla’ öne çıkan bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Nitekim, Arslan’ın (2020:39) erkeklerin cinsiyetçi eylemlerini meşrulaştırmaya yönelik söylemlerini incelediği araştırmasında da benzer bir özcü söylem (‘kadının doğasına vurgu’) öne çıkmıştır. Çalışmanın katılımcısı olan

erkekler çeşitli biçimlerdeki cinsiyetçi eylemlerini, kadının ‘doğası gereği’ zayıf, narin, kırılgan, güçsüz, vs. oluşuna vurgu yaparak olağanlaştırmaya veyahut meşrulaştırmaya çalışmışlardır.

Bu noktada, *egemen erkeklik normlarından* da söz etmemiz gerekmektedir. Her toplum kendi hakim cinsiyet ideolojisiyle örtüşen erkeklik biçimleri ve söylemleri üretir. Bu üretimler o toplumda yaşayan erkekler ve kadınlarca sosyalleşme sürecinde içselleştirilir. Egemen erkeklik ideolojisinin çizdiği profilde; ‘erkek heteroseksüeldir, başarılıdır, statü sahibidir, cesurdur, ekonomik açıdan bağımsızdır, ailesine bakar/bakmalıdır, rasyoneldir, duygularına hâkim olabilir, feminen hiçbir tavır ya da düşünceye sahip olamaz, saldırgan ve şiddete meyilli olabilir’ (Selek, 2008:23). Egemen erkeklik normlarını kabul etmeyen veya buna uygun ol(a)mayan erkekler, ataerkil sistem içerisinde ciddi boyutta şiddete, baskılara ve olumsuz yakıştırmalara maruz kalır. Bu normları kabul eden ve buna uygun davranan (davranmaya çalışan) erkekler içinse uyum süreci oldukça sıkıntılı ve zorlu bir süreçtir (Demren, 2003; Selek 2008).

Şiddetin ve saldırganlığın erkeğe özgü biyolojik niteliklerle ilişkilendirilmesi, erkeği şiddet sergileme kapasitesi üzerinden inşa etmekte; böylece erkek şiddetini doğallaştırmakta ve normalleştirmektedir. Bu durum, daha önce de söylendiği gibi, şiddetin büyük ölçüde erkekten kadına (ve diğer başka canlılara) yönelmesini beraberinde getirmektedir. Çeşitli çalışmalar, flört ilişkilerinde erkeklerin kadınlara daha fazla şiddet uyguladıklarını göstermektedir (örn. Bookwala vd., 1992; Spencer vd., 2016; Yaşar, 2017; Yumuşak, 2013; Sünnetçi vd., 2016). Bu bulgularla paralel biçimde, bizim çalışmamızda da katılımcılar fiziksel şiddeti -biyolojik özcülükle tutarlı biçimde- erkeğin uyguladığı şiddet türü olarak; duygusal şiddeti ise hem kadının hem de erkeğin uyguladığı şiddet türü olarak ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların söylemleri ise Yumuşak’ın (2013) araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Bahsi geçen bu çalışmada, erkeklerin flört ilişkilerinde fiziksel şiddete yönelik tutum puanları kadınlarınkinden yüksek; kadınların ise flört ilişkilerinde uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum puanları erkeklerinkinden yüksek çıkmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, ‘sevgi’ repertuarının kaynaklık ettiği açıklamalarda, katılımcılar, ilişkide şiddetin nedeni olarak partnerlerin ‘sevgisini’ göstermektedirler. Buna göre, ‘kıskanma, koruma amaçlı kısıtlama ve yasaklama getirme’ gibi davranışlar, partnerlerce sevginin ifadesi olarak algılanabilmektedir. Nedeni ‘sevmek ve sevilmek’ olarak ifade edilen bu şiddet; failin, şiddetin ‘mağdurunu’ mutlu etme, takdir etme, sevme biçimi olarak görülebilmektedir. Buna ek olarak, ‘güzel kadın’ ve ‘sevilen kadın’ olmanın da ilişkide kadını şiddetin öznesi yapabileceği ifade edilmektedir. Bu tür bir anlamlandırma biçimi, partnerlerin, flört ilişkilerinde yaşadıkları şiddeti fark edememelerine veya normalleştirmelerine yol açabiliyor. Ayrıca ilişkilerde duygusal bağımlılığın artması, ilişki süresinin uzunluğu ve ilişkinin ‘ciddiyet kazanması’ gibi faktörlerin de şiddetin ortaya çıkma ve normalleştirilme olasılığını artırdığını söylemek mümkündür (Halpern vd., 2001). Bir toplumun neye, nelere şiddet yakıştırmaları yaptığı kendi kültürel dinamiklerine göre değişir; aynı toplum içinde de şiddetin nicelik ve niteliğinde değişimler meydana gelebilir (Kocacık, 2001). Bu noktada şiddetle bağlantılı görülen bir ‘sevgi’ anlayışının hakim ataerkil ve iki-kutuplu cinsiyet ideolojisi ile ilişkili olduğu söylenebilir. Nightingale ve Morrissette’in

(1993) lisede öğrenim gören bireylerle yaptıkları çalışmalarında, katılımcıların %30'u flört ilişkilerindeki şiddeti "sevgi göstergesi" olarak gördüklerini; %36'sı da ilişkideki şiddetin ilişkiyi "geliştirdiğini" ifade etmişlerdir. Katılımcıların %70'i ise bazı durumlarda flört ilişkilerinde fiziksel birtakım müdahalelerin kabul edilebilir olduğunu söylemiştir. Benzer sonuçlar, Aslan ve arkadaşlarının (2008) çalışmasında da karşımıza çıkmaktadır; çalışmaya katılan öğrencilerin "alay etme, kıskanma, çimdikleme, ihmal etme, takip etme, önemli fikirlerde ortak karar almama, lakap takma, sesini yükselterek konuşma, aldatma ve küçümseme" gibi davranışları çoğunlukla şiddet olarak görmedikleri, bunları daha çok partnerin sevgisinin ve romantizmin göstergesi olarak kabul ettikleri görülüyor. Yine, Sünetçi ve arkadaşlarının (2016) araştırmasında da kadın katılımcıların %59,6'sının, erkek katılımcıların ise %70,4'ünün kıskançlığı şiddet olarak değerlendirmedikleri ortaya konulmuştur. Bizim çalışmamızda ise katılımcıların büyük çoğunluğu flört ilişkilerinde fiziksel şiddetin, ilişkinin kalitesini ve ciddiyetini olumsuz etkilediğini; bu nedenle flört ilişkilerinde fiziksel şiddetin kabul edilebilir olmadığını belirtmişlerdir. Şiddetin kabul edilemez olduğu yönündeki bu tür açıklamalar, toplumumuzda şiddete yönelik farkındalığın arttığına ve insanların bu konuda daha duyarlı olmaya başladığına işaret ediyor olabilir. Diğer yandan, bazı katılımcıların "şiddetin bazı durumlarda kabul edilebilir" olduğunu söylediğini de dikkate aldığımızda, meseleye dair ikilemlerin ve çelişkilerin ne kadar güçlü olduğu da gözler önüne serilmektedir.

Bu noktada, romantik ilişkinin 'doğası gereği' şiddet içerdiğine dair açıklamaları da tartışmaya dahil etmemiz gerekmektedir. 'İlişkinin doğası' repertuarında sunulan alıntılarda da görülebileceği gibi, bazı katılımcıların açıklamalarında romantik ilişki kendi 'doğal' işleyişi ve/ya gereklilikleri itibarıyla şiddet barındıran bir pratik olarak inşa edilmektedir. Bazı katılımcılar ise şiddet içeren kendi ilişki deneyimlerine dayanarak 'ilişkinin şiddetle içe içe olduğu' genellemesine ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu da ilişkilerde şiddetin normal, olağan ve hatta 'gerekli' olarak görülmesine neden olabilmektedir. Benzer şekilde, Nightingale ve Morrissette'in (1993) çalışmasında da katılımcıların %36'sının ilişkideki şiddeti ilişkiyi "geliştiren" bir şey olarak gördükleri ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, bütün bu bulgular ve değerlendirmeler ışığında, çalışmanın katılımcısı olan heteroseksüel genç kadın ve erkeklerin flört şiddetini -özellikle de fiziksel şiddeti- doğrudan onaylamasalar da çeşitli gerekçelerle görmezden gelebildikleri, önemsizleştirebildikleri, olağanlaştırılabildikleri ve /veya meşrulaştırılabildikleri görülmektedir. Bunu da özellikle mevcut geleneksel normların gücüne, romantik ilişkinin doğasına veya gerekliliklerine, insanın veya erkeğin biyolojik/doğal yapısına ya da partnerlerin -özellikle de erkeğin- 'sevgi'sine dayanarak yapmaktadırlar. Katılımcıların açıklamalarında karşımıza çıkan şiddeti meşrulaştırıcı nitelikteki bu söylemlerin, bir yandan mevcut ataerkil ve iki-kutuplu cinsiyet ideolojisinden beslendiği bir yandan da bu ideolojiyi -ve şiddet pratiklerini- yeniden ürettiği söylenebilir. Bu noktada, söz konusu şiddet döngüsünü kırmak adına, 'cinsiyet', 'romantik ilişki', 'sevgi', vb. olgulara yönelik özcü-olmayan, eleştirel/feminist anlayışların yaygınlaşmasının ne kadar elzem olduğu bir kez daha görülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Bu çalışma, İstanbul ve Elbistan’da yaşayan 18-29 yaş aralığındaki 15 heteroseksüel katılımcıyla yüzyüze bireysel görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunu, bireysel görüşme tekniğinin sınırlılıkları çerçevesinde, bu katılımcı grubunun söylemlerini ve bunlara kaynaklık eden açıklayıcı repertuarları ortaya koymaktadır. Bu sonuçların, Türkiye’de yaşayan tüm erkek ve kadınlar için geçerli olduğu şeklinde bir iddia söz konusu değildir.

Bu çerçevede, gelecekte yapılacak çalışmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Bu araştırmadan elde edilen sonuçları genişletecek biçimde farklı katılımcı gruplarıyla (örneğin heteroseksüel olmayan katılımcılarla, farklı kültürel/etnik bağlamlardan veya farklı yaş dönemlerinden katılımcılarla) benzer çalışmalar yürütülebilir.
2. Her tür veri toplama yönteminin kendine has avantaj ve dezavantajları olduğu göz önüne alınırsa, bu çalışmada kullanılan bireysel görüşme tekniğinden farklı olarak katılımcılar arasındaki etkileşimsel dinamikleri görmeye imkan veren *odak grup görüşmeleri* (Arkonaç, 2014) kullanılarak yapılacak çalışmaların da flört şiddetini anlamak üzere farklı imkanlar sunacağı söylenebilir.
3. Son olarak, katılımcıların flört şiddetine yönelik mevcut söylemlerini anlamayı ve ortaya koymayı amaçlayan bu ve benzeri araştırmaların sonuçlarından faydalanarak flört şiddetini önlemeye yönelik uygulamalar geliştirmeyi amaçlayan çalışmaların yapılması önemli görülmektedir.

Notlar

¹ Bu makale, birinci yazarın, İstanbul Arel Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında ikinci yazar danışmanlığında 2018’de tamamladığı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

² Araştırmanın yapıldığı dönemde, ilgili kurumda, klinik örneklem içermeyen ve niteliksel yöntemle yapılan tez araştırmaları için zorunlu bir etik kurul değerlendirmesi söz konusu olmadığı için bu makaleye temel teşkil eden çalışmanın bir etik kurul kararı bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Arslan, A. (2020). *Erkeklerde Cinsiyetçilik ve Meşrulaştırmaya Dair Söylemsel Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T. & Temel, F. (2008). *Ankara’daki İki Hemşirelik Yüksekokulunun Birinci ve Dördüncü Sınıflarında Okuyan Öğrencilerinin Flört Şiddetine Maruz Kalma, Flört İlişkilerinde Şiddet Uygulama Durumlarının ve Bu Konudaki Görüşlerinin Saptanması Araştırması: Teknik Rapor*. Ankara: Hacettepe Üni. Kadın Sorunları Araştırma Merkezi.
- Arkonaç, S. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Analizi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atakay, C. (2014). Romantik Yakın İlişkilerde Şiddetin Öncülleri. *Nesne Dergisi*, 2(3): 1-9.
- Bianet (2021). <https://bianet.org/kadin/bianet/133354-bianet-siddet-taciz-tecavuz-cetelesi-tutuyor> (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021)
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D. & Radley., A. (1988). *Ideological Dilemmas: A Social Psychology of Everyday Thinking*. London: Sage.

- Bookwala, J., Frieze, I., Ryan, K. & Smith, C. (1992). Predictors of Dating Violence: A Multivariate Analysis. *Violence and Victims*, 7(4): 297-311.
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism*. London: Routledge.
- CEDAW (1981). *Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme*. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/belge/uluslara_rasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (ÇŞMD) (2017). *Gençler Arası İlişkilerde Flört Şiddeti: Eğitimciler İçin Bilgilendirici Broşür*. Erişim: <https://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2017/07/flort-brosur-internet.pdf>
- Clarke, V. & Braun, V. (2012). Toplumsal Cinsiyet. D. Fox, I. Prilleltensky & S. Austin (Ed.), *Eleştirel Psikoloji* içinde. İstanbul: Ayrıntı: 306-327.
- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. A. Akın (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın* içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay.
- Dişsiz, M. & Şahin, N.H. (2008). Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(1): 50-58.
- Dökmen, Z. Y. (2017). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eslek, D., Kızıltepe, R. & Yılmaz Irmak, T. (2021). Flört Şiddetini Anlamak: Nitel Bir Çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları*, 24(48): 53-67.
- Gemici, İ. (2008). *İlk Öğretim Kurumlarında Görülen Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Halpern, C.T., Oslak, S., Young, M., Martin, S. & Kupper, L. (2001). Partner Violence among Adolescents in Opposite-sex Romantic Relationships: Findings from the National Longitudinal Study of Adolescent Health. *American Journal of Public Health*, 91(10): 1679-1685.
- Hatipoğlu, S. (2010). *Başkent Üniversitesi Öğrencilerinde Flört Şiddeti Prevalansı Anketi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara.
- Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1): 1-7.
- Kocadaş, B., Özbulut, M. & Özgür, Ö. (2010). *Gençlik ve Şiddet: Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Mıhçıokur, S. & Akın, A. (2015). Flört Şiddeti - 'Şiddet'li Sevgi. *Sağlık ve Toplum*, 25(2): 9-15.
- Nightingale, H. & Morrisette, P. (1993). Dating Violence: Attitudes, Myths, and Preventive Programs. *Social Work in Education*, 15(4): 225-233.
- Öngün, E. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Romantik İlişkileri Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Polat, O. (2015). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1): 15-34.
- Salman, Y. (2015). *The Role of Childhood Maltreatment and Witnessing Interparental Conflict on Dating Violence Through Psychological Distress*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Graduate School of Social Sciences of Bahçeşehir University, İstanbul.
- Sakarya, A. K. (2013). *Üniversitede Öğrenim Gören Gençlerde Flörtte Şiddet*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Selek, P. (2008). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Spencer, R., Renner, L. & Clark, C.J. (2016). Patterns of Dating Violence Perpetration and Victimization in U.S. Young Adult Males and Females. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(15):2576-97.
- Stone, A. (2015). *Feminist Felsefeye Giriş*. İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Sünetçi, B., Say, A., Gümüştepe, B., Enginkaya, B., Yıldızdoğan, Ç. & Yalçın, M. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 16 (1): 56-83.
- Wetherell, M. & Potter, J. (1988). Discourse Analysis and the Identification of Interpretative Repertoires. In, C. Antaki (Ed.), *Analysing Everyday Explanation: A Casebook of Methods* içinde. London: Sage: 168-183.
- Yaşar, M.R. (2017). İki Şiddet Arası Kadın. *Akademik Matbuat*, 1(1): 1-19.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yumuşak, A. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddetine Yönelik Tutumları, Toplumsal Cinsiyetçilik ve Narsistik Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Ölümcül Babalar: Yalçın Tosun Öykülerinde Babalık Performansları

Deadly Dads: Fatherhood Performances in Yalçın Tosun's Short Stories

Atilla Barutçu*

Öz

Çağdaş yazının önemli öykü yazarlarından Yalçın Tosun, öykülerinde pek çok farklı kimliğe yer vererek toplumda üzerine çok düşünülmeyen veya düşünülmesi istenmeyen durumları, olayları ve ilişkileri doğrudan ya da dolaylı olarak okuyucuya aktarır. Bu makale, Tosun'un yayınlanmış beş öykü kitabında olay örgüsünün merkezinde baba olan veya olay örgüsünün kırılma anlarında babanın etki ettiği öyküleri incelemekte, bu öykülerdeki babalık performanslarını ve bu performansların şekillendirdiği baba-çocuk ilişkilerini analiz etmektedir. Öykülerde babalığa dair öne çıkan temaları şiddet, nesil çatışması, suskunluk/yokluk ve homofobi başlıkları altında sınıflandırarak ele almakta ve babalık performanslarını Türkiye'de yapılmış babalık araştırmalarıyla paralel okuma girişiminde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: babalık, babalık performansı, baba-çocuk ilişkileri, Yalçın Tosun.

Abstract

Yalçın Tosun, one of the important short story writers of contemporary Turkish literature, includes many different identities in his short stories and conveys to the reader some situations, events and relationships that are not thought about or are undesirable to think about in society. This article examines Tosun's five published story books. It focuses on the short stories in which the father is at the center of the plot or in which he influences at the breaking moments, and analyzes the fatherhood performances in these stories and the father-child relationships shaped by these performances. It deals with the prominent themes of fatherhood in these stories by classifying them under the headings of violence, generational conflict, reticence /absence and homophobia, and attempts to read fatherhood performances in parallel with the fatherhood studies conducted in Turkey.

Keywords: fatherhood, fatherhood performances, father-child relationship, Yalçın Tosun.

* Dr.Arş.Gör. Atilla Barutçu. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Zonguldak- Türkiye. E-posta: abarutcu@beun.edu.tr Orcid No: 0000-0001-5966-6438.

Özgün araştırma makalesi

Makale gönderim tarihi: 20 Ocak 2022

Makale kabul tarihi : 13 Haziran 2022

1302-9916©2022 emupress

Original research article

Article submission date : 20 January 2022

Article acceptance date: 13 June 2022

Giriş

Çağdaş yazının önemli öykü yazarlarından biri olan Yalçın Tosun, farklı kimlikleri merkeze alarak üzerine çok düşünülmeyen veya düşünülmesi istenmeyen durumları, olayları ve ilişkileri doğrudan ya da dolaylı olarak ele alır ve okuyucuda çoğunlukla sarsıcı bir etki yaratan öyküler ortaya serer. Tosun'un toplumun pek çok farklı kesimine ve aslında oldukça yaygın olan toplumsal olaylara incelikli yaklaşımı, onun öykülerini sosyolojik bakış açısıyla inceleyebilmenin de önünü açar. Bu çalışmanın amacı, Tosun'un öykülerinde sıklıkla karşımıza çıkan farklı babalık performanslarını Türkiye'de babalık üzerine yapılan araştırmalarla paralel okumak olacak. Türkiye'de babalık çalışmalarının hâlâ yaygın bir çalışma alanı olduğu söylenemez. Bu çalışmada henüz çok gelişmeyen bu alandaki farklı kaynaklara değinilecek olsa da esas olarak babalık üzerine Türkiye çapında yapılmış üç kapsamlı araştırma temel alınacaktır. Bu araştırmalardan ikisi Türkiye'deki erkekliklere odaklanmakta ve babalık üzerine detaylı bir analiz sunmaktadır (Sancar, 2009; Bolak-Boratav vd., 2017). Diğer araştırma ise doğrudan Türkiye'deki babalık icrasına, algısına ve aktarımına odaklanmakta ve bu özelliğiyle alanda kendine önemli bir yer edinmektedir (AÇEV, 2018).

Tosun'un öykülerini bu odakla okuyabilmenin altında öykülerde görülen iki temel olgu etkili olur. Öykülerde hem geleneksel ataerkil erkeklik ve kadınlık özellikleri ele alınır ve yer yer bozuma uğrattılır hem de bu yolla toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşiler ve ayrımlar okuyucuya doğrudan yansıtılır (Abdal, 2018a). Aktaş (2020), Tosun için "kırılma anlarının, incinmelerin, kırgınlıkların, hayal kırıklıklarının, unutulmaya çalışılan derinlerdeki kesiklerin-yaraların, hep başkalarında görmeye tutkun olduğumuz ikiyüzlülüğümüzün etkilerini gözlemleyip deşmeyi, izini sürmeyi, gün yüzüne çıkarmayı seviyor" diye yazar. Tosun'un bu yaklaşımının merkezinde farklı babalık performansları sıklıkla görülür ancak odaklandığı meseleler itibarıyla bu babalıklar iyi bir temsille sunulmaz. Bu yazının başlığına da taşınan "ölümcül" ifadesi, Tosun'un ilk öykü kitabının adı olan "Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler"e (2009, YKY) atıf yapmaktadır ve bu çalışmada da tartışılacağı üzere babalığın çocuklar (ve kadınlar) üzerindeki yıkıcı ve yaralayıcı performanslarına işaret etmektedir.

Tosun, öykülerindeki bu yıkıcı, yaralayıcı, ölümcül etkileri bazen açıkça, bazen üstü kapalı verir. Çiftçi (2020), Tosun'un metinlerinde hem sustuğu hem konuştuğu yerlerin "görünenden" fazlasını ifade ettiğini belirtir. Bu sebeple Tosun'un öyküleri, farklı bakış açılarıyla yorumlanmaya açık metinler olarak görülebilir ve aynı sebeple akademik çalışmalara konu olabilmektedir.¹ Bu çalışma, literatürdeki çalışmalardan farklı olarak, Tosun'un öykülerini temsil edilen babalık performansları üzerinden okuma girişiminde bulunacaktır. Tosun'un günümüze kadar yayınlanmış beş öykü kitabı bulunmaktadır.² Bu çalışma için beş kitap da incelenmiş ve olay örgüsünün merkezinde baba olan veya olay örgüsünün kırılma anlarında babanın etki ettiği öyküler tespit edilmiştir. İçerik analizi ile bu öykülerde temsil edilen babalık performanslarına dair belirli temalar çıkarılmıştır. Yazının bundan sonraki bölümünde öncelikle babalık performanslarına dair bu temaları tartışmaya açmayı sağlayacak literatüre değinilecek ve bu çalışmanın dayanağını oluşturması amaçlanan

Türkiye odaklı üç temel araştırmanın detayları verilecektir. Ardından Tosun'un öykülerinde babalığa dair öne çıkan temalar dört başlık altında sınıflandırılarak analiz edilecektir. Son bölümde ise öykülerdeki babalık performansları, çalışma için temel alınan üç babalık araştırmasıyla ilişkilendirilerek okunacaktır.

Toplumsal Bir İnşa ve Performans Olarak Babalık(lar)

Babalığın toplumsal, kültürel ve tarihsel bir performans olduğunun vurgulanması ve inşa ve icra edilen babalıklar üzerine yürütülen tartışmalar (bkz. Marsiglio vd., 2000), şüphesiz ki toplumsal cinsiyet üzerine yürütülen araştırmalarda erkekliklere odaklanan çalışmaların artmasıyla ve eleştirel erkeklik çalışmalarının ayrı bir alan olarak yükselişe geçmesiyle derinleşmiştir. 1970'lerle birlikte feminizmin sağladığı zengin tartışma ortamı toplumsal bir inşa olarak erkekliği de analizlere dahil etmiş, Connell'in hegemonik erkeklik kuramını geliştirmesiyle birlikte sadece cinsiyetler arası değil cinsiyet içi iktidar ve tahakküm ilişkileri de toplumsal cinsiyet tartışmalarına dahil olmuştur (Connell, 1987; 1995). Bu sayede erkeklik inşasının önemli bir boyutunu temsil eden babalık performansı üzerine yapılan çalışmalar da daha kapsamlı ve çeşitli yaklaşımlarla ele alınmaya başlanmıştır.

Babalık üzerine yapılan öncü çalışmalar, babalığın hem bir kültürü hem de bir icrayı içerdiğini öne sürer (LaRossa, 1988; Daly, 1993). Bu ikili ayrım hem babalığın toplumsal bir inşa olduğu, sabit ilerlemediği ve kültürel etkenlerle şekillendiği argümanını literatüre katmış, hem de tek bir babalık performansı olmadığını vurgulayarak farklı babalıklara dikkat çekmiştir. Babalığın tek bir formda ilerlemediğine ve tarihsel bir olgu olduğuna yönelik vurgular aynı dönemde "yeni babalık" kavramıyla tartışmaya açılmış, kuşaklar arası değişen babalık performansları bu kavram üzerinden olumlu bir dönüşüme işaret ederek ele alınmıştır. Babanın geleneksel aile geçindirme rolüne ek olarak çocuk bakımına katılımının ve çocukla duygusal yakınlığının artmaya başladığına dikkat çeken "yeni babalık" kavramı (Daly, 1993; Rotundo, 1985), Türkiye'deki babalık araştırmalarına da konu olmuş ve kuşaklar arası babalık algı ve icrasında bazı dönüşümler yaşandığı öne sürülmüştür (Beşpınar, 2015; Bolak-Boratav vd., 2017; Sancar, 2011).

Öte yandan Türkiye'de babalık üzerine yapılan araştırmaların sayısı hâlâ sınırlıdır. Bu araştırmalar önceleri daha çok psikolojik yaklaşımlarla ilerlemiş ve babalık deneyimlerinden öte çocuğun değeri üzerinden gitmiş olsa da (Beşpınar, 2015:99-100), son yıllarda doğrudan babalık deneyimlerine, temsillerine ve performanslarına odaklanan veya yer veren çalışmalar da görülmeye başlamıştır. Alandaki üç kapsamlı çalışmanın, bu yazının amacı dahilinde Tosun'un öykülerini Türkiye'deki babalıklarla paralel okumayabilme açısından önem atfettiği söylenebilir. Serpil Sancar'ın Türkiye çapında gerçekleştirdiği niteliksel araştırmaların verileri ışığında 2009 yılında yayınladığı *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* başlıklı kitabı, Türkiye'de eleştirel erkeklik çalışmalarının mihenk taşlarından biri olarak görülebilir. Sancar, "farklı erkeklik kimliklerinin oluşumunu olanaklı kılan farklı erkeklik stratejilerinin neler olduğuna ve nasıl var olduğuna" (2011:12) baktığı bu kapsamlı çalışmasında babalık meselesine de odaklanır ve saha çalışmasının ilgili

sonuçlarını “Babalar ve Oğullar: Kuşaktan Kuşağa Erkeklik” başlığı altında ele alır. Sancar, geleneksel ve modern babalık performanslarını, babalığın ve baba deneyimlerinin kuşaklar arası aktarımını, baba otoritesinin çocuk üzerinde açtığı yaraları, babasızlığı, anne-çocuk ilişkisinin etkilerini ve değişen/değişmeyen babalıkları bu başlık altında kapsamlı bir şekilde tartışmaya açarak Türkiye’de babalık algısına, inşasına ve performansına dair kapsamlı bir çerçeve çizen ilk çalışmalardan birini sunar (2011:120-152).

Türkiye’de babalığa odaklanan bir diğer kapsamlı çalışma, Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya’nın birlikte yürüttükleri “Erkekliğin Toplumsal ve Gelişimsel İnşası” başlıklı projesidir ve 2017 yılında *Erkekliğin Türkiye Halleri* adıyla kitaplaştırılmıştır (Bolak Boratav vd., 2017). Bu araştırma da tıpkı Sancar’ın çalışması gibi erkeklik inşasını ve kültürünü Türkiye özelinde kapsamlı bir saha çalışmasıyla ele alır ve babalık meselesine geniş yer verir. Nitel ve nicel yöntemi birlikte kullanan araştırmanın bulguları kitapta ayrı bölümlerde sunulur ve babalık algısı ve performansına dair bulgular her iki bölümde de paylaşılır. Yazarlar bu bölümlerde özellikle hiyerarşik ilişkilene biçimleri üzerinde dururlar ve bu hiyerarşiyi saygı, korku, kontrol, kısıtlanma, disiplin, ceza ve bakım gibi etkenler üzerinden ele alırlar. Katılımcıların babayla ilişkileri konusunda baba-oğul arasındaki hiyerarşinin yanı sıra bu ilişkilerdeki değişimlere, ilişkilerin olası sonuçlarına ve babanın yakınlığına, beklentilerine, hayal kırıklıklarına yer verirken (Bolak-Boratav vd., 2017:95-128, 303-311), katılımcıların çocuklarıyla ilişkileri konusunda bu tartışmalara bir de kız çocuğu ile oğlan çocuğu karşılaştırması eklerler (Bolak-Boratav vd., 2017:219-251, 335-343). Yazarların araştırma bulgularını bu şekilde vermeleri, katılımcıların babalarından gördükleri babalık ile kendi icra ettikleri babalık arasındaki farklılıkların karşılaştırılabilmesi ve yorumlanabilmesi açısından oldukça yararlıdır.

Son dönemde yapılan ve karma yöntem kullanarak Türkiye çapında gerçekleştirilen önemli babalık araştırmalarında biri de Anne Çocuk Eğitim Vakfı’nın (AÇEV) programlarından biri olan Baba Destek Programı’nın (BADEP) 2016 yılında gerçekleştirdiği “Türkiye’de Babalık Araştırması”dır. Araştırmanın çıktıları “Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi” adı altında üç rapor şeklinde yayınlanmıştır. “Türkiye’de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri” (AÇEV, 2018), “Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık Raporu” (Bozok, 2018) ve “Erkeklik ve Babalık Halleri” (Tol & Taşkan, 2018) başlıklı bu raporlar, Türkiye’de babalığın nasıl performe edildiğini ve aktarıldığını mevcut erkeklik algısından bağımsız olmayan bir şekilde farklı etkenlerin belirleyiciliğini devreye sokarak genel bir profil olarak ortaya serer. Serinin “Erkeklik ve Babalık Halleri” raporunda araştırmanın verileri ışığında beş farklı babalık kategorisi oluşturulur (Tol & Taşkan, 2018:8). Toplumdaki yaygınlık durumları dikkate alınarak piramit şeklinde verilen bu kategoriler, piramidin tabanından başlayarak geleneksel babalık, yeni geleneksel babalık, hevesli babalık, gayretli babalık ve çizgi dışı babalık şeklinde ilerler. Geleneksel babalık otoriterlik, dediğim dediklik, mesafeli olma, son sözün sahibi olma, duygularını göstermeme gibi özellikleriyle açıklanır ve hâkim erkeklikten en fazla beslenen kategoriye oluşturur. Yeni geleneksel babalık, hâlâ girişken ve ilgili bir babalık sergilemiyor olsa da çocuklara karşı mesafeli olunması gerektiği fikrinin zayıflamış olması sebebiyle geleneksel babalıktan ayrılır. Gayretli

babalık, gelenekleşmiş cinsiyet rollerinin tersine hareket eden babalık performansına işaret ederken, hevesli babalık hem geleneksel babalığı hem de gayretli babalığı bir arada barındırabilen bir babalık performansına vurgu yapar. Piramidin en üst basamağını oluşturan çizgi dışı babalık kategorisi ise her konuda açık fikirli olma, çocuk bakım işlerini yerine getirme ve bununla övünme gibi özellikleri üzerinden açıklanır (Tol & Taşkan, 2018:39-49).

Bu temel araştırmalar, Türkiye'deki son dönem babalık performanslarına dair önemli veriler sunmaktadır. Üç araştırmacının da bulgularında dikkat çeken en önemli ortak noktalardan biri, Batı literatüründe de uzun yıllardır tartışıldığı üzere, babalık kültüründeki dönüşümler ve bununla birlikte babalık performanslarında kuşaklar arası farklılıkların yaşandığıdır. Bununla birlikte geleneksel babalık, yeni babalık ve kuşaklar arası çatışma gibi olgular yerli edebiyattaki eserlere de konu olur. Tosun'un öyküleri, olay örgüsünde babalık performanslarına sık sık yer veren öyküler olarak dikkat çeker.

Yalçın Tosun Öykülerinde Babalık Performansları

Tosun'un babalık performanslarını ve baba-çocuk ilişkilerini odak aldığı öykülerinde şiddet, nesil çatışması, iktidar, kriz, taciz, tecavüz, suskunluk, yokluk, eşcinsellik ve homofobi öne çıkan temalar olur. Öykülerde öne çıkan bu temalar, Sennett'in belirttiği gibi iktidarın duygusal bir ifadesi olan (2021:14) ve eşit olmayan insanlar arasındaki bağa işaret eden (2021:21) otoritenin bir sonucu olarak görünür olur. Bu temalar dört başlık altında ele alınabilir: Şiddet yanlısı babalar, nesil çatışması, suskun/yok babalar ve homofobik babalar. Bu başlıkların birbirinden tamamen ayrı, bağımsız ve kesişmeyen başlıklar olmadıklarını vurgulamak önemlidir. Özellikle şiddet performansının pek çok öyküde öne çıkan, dolayısıyla diğer başlıklarla kesişen bir babalık performansı olarak ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Tosun'un kaleminde bir öykü farklı temalar içerebilmekte ve bir tema farklı öykülere konu olabilmektedir. Bu sebeple temalar öykülerin analizi için analitik bir yol sağlaması amacıyla sınıflandırılmış ve başlıklar öykülerde öne çıkan belli temaları birbiriyle ilişkili tartışabilmek için oluşturulmuştur.

Şiddet Yanlısı Babalar

Tosun'un öykülerinde şiddete dayalı babalık performanslarına oldukça sık rastlanır. Bu noktada şiddetin nasıl kavramsallaştırıldığı ve nasıl tanımlandığı önemlidir. Memiş (2015:176), şiddet kavramının literatürdeki tarihsel gelişimini içeriğinin sürekli genişlemesi üzerinden açıklar. Şiddet kavramının önceleri dar kapsamda ele alındığını ve temelde sadece fiziksel şiddetle sınırlandırıldığını belirtir. Kavramın genişlemesi ise öncelikle psikolojik zararları görünür kılmış, bunun da yeterli olmaması sonucu daha kapsayıcı bir şiddet tanımına gidilmiştir. Memiş, bu kapsayıcı tanımı Galtung'un 1969 yılında yazdığı makalede kullandığı tanımla açıklar: "Şiddet insani ihtiyaçların karşılanmasının önüne geçilebilecek şekilde engellenmesi, daha genel bir ifadeyle, insanın ihtiyaçlarını karşılayabilirliğinin aslında olabileceğinden daha düşük bir düzeyde gerçekleştirilmesiyle insanın yaşamının zarar görmesidir" (2015:176-177).

Şiddetin tanımı ile ilgili yürütülen tartışmalarda kavramın iktidar ile ilişkisi oldukça kritiktir. Tosun'un öykülerinde de babalık performanslarının şiddetle bu kadar ilişkili verilmesi, bir iktidar konumu olarak babalığın şiddeti araç olarak kullanmasından kaynaklıdır. Arendt'in (1997) vurguladığı gibi şiddet iktidarın özünü oluşturmaz, iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkar. Yani iktidar, şiddeti bir araç olarak kullanır. Erkeğin (ve dolayısıyla babanın) sözde iktidar konumunu korumak için şiddeti neden bir araç olarak kullandığı ise iktidarın kırılganlığı üzerinden açıklanabilir. Erkeklik sürekli mücadele gerektiren güvencesiz bir konumdur ve bu durum erkeğin şiddetle ilişkisini sağlamlaştırmakta ve şiddetin sonuçlarının yıkıcılığını arttırmaktadır (Hacısoftaoğlu & Bulgu, 2015:118). Tosun'un öykülerinde de şiddetin izleri baba otoritesinin sarsıldığı, iktidarın krize girdiği anlarda görünür olur.

“Sinema” (Tosun, 2009) başlıklı öyküde, yaz tatilinde babalarının birbirine komşu dükkanlarında çalışan sekiz yaşlarındaki iki oğlan çocuğunun otoriter ve baskıcı figürler olarak resmedilen babalarıyla ilişkilerini okuruz. Öyküyü ağzından dinlediğimiz çocuk, arkadaşı Selim'le sinemaya kaçtıkları zamanlar için “hayattan ve babalarımızdan çalınan birkaç saat bizi mutlu ediyor,” der (Tosun, 2009:28). Şiddet ise otorite sarsıldığı anda ortaya çıkar. Baba Orhan Usta'nın oğlu Selim'e yönelik fiziksel şiddet girişiminin sebebi, Selim'in kendinden habersiz tek başına sinemaya gitmesidir. Yaşanan olayı Selim'in arkadaşının anlatımıyla okuruz:

Kapıda Orhan Usta'yı elinde iri bir odun parçasıyla beklerken fark edince, hemen öbür çıkış kapısına yönelmiş. ... Selim önde son hızla koşuyor, Orhan Usta koca göbeği bir sola bir sağa sallanırken, nefes nefese oğluna yetişmeye çalışıyordu (Tosun, 2009:29).

Bu olaydan sonra Orhan Usta oğluyla bir anlaşma yapar ve sinemaya gitmek istediğinde açıkça söylemesini, eğer onay verirse çırağı Necdet'le gidebileceğini belirtir. Böylece Orhan Usta başka bir erkeğin de desteğini devreye sokarak oğlu üzerindeki otoritesini ve kontrolünü yeniden kazanır. Ancak Necdet en başından beri dükkânda Selim'in dibinden ayrılmayan bir karakterdir. İlk sinema günlerinde Selim'i seks filmleri gösteren bir sinemaya götürür. Öyküde Necdet'in kötü bir niyeti olup olmadığı ya da Selim'e bir şey yapıp yapmadığı soru işareti olarak bırakılır. Bu durumu fark eden Orhan Usta'nın ise bu sefer Necdet'in üzerine yürüdüğünü ve bir süre sonra kan ter içinde yere yığıldığını okuruz.

“Çilek Ne ki” (Tosun, 2013) öyküsünde de benzer şekilde fiziksel şiddete meyilli bir babalık performansı örneği okuruz. Yoksulluğun ön plana çıktığı öyküde yaşlı bir doktor ve eşinin misafirlikleri sonrasında babanın çocuklarına uyguladığı fiziksel şiddetin sebebi, bu sefer çocukların babalarını misafirlerin önünde utandırmasıdır. Çocuklar babalarının misafir kadının bacaklarına yönelik tacizkâr bakışının farkındadır. Misafir kadın kafasındaki şapkadan bahsederken üzeri çilekli olan modelin de bulunduğunu söyler. Çocukların çileğin ne olduğunu bildikleri halde babalarına “çilek ne ki?” diye sormaları, babanın misafirler önünde kaşları kalkık ve yumruğu sıkılmış bir şekilde kendini sıkmasına, misafirler gittikten sonra ise belinden çıkardığı “çocukların yakından tanıdığı o emektar kemeriyse” (Tosun, 2013:55) şiddet uygulamasına sebep olur.

Babamsa elinde kemerle. ‘Çilek ne demek, merak ettiniz ha!’ diyor. Artık Allah ne verdiyse, canımız yansın için. Esirgemiyor. ‘Çilek demek, bu demek işte!’ diye diye. (Tosun, 2013:55).

Yoksulluğun yerin iki kat altında nemli ve karanlık bir evde yaşayıp gitme durumu üzerinden vurgulandığı bir başka öykü olan “Bir Berber Hikayesi”nde (Tosun, 2015) ise trafik kazası nedeniyle belini inciten ve aylarca bir tahta zemin üzerinde yatması gereken bir babayla oğlu arasındaki ilişkiye dair bir kesit okuruz. Babanın kaza sebebiyle bir süre de olsa yatalak hale gelmesi ve bazı ihtiyaçları konusunda çocuğuna muhtaç olması iktidar krizine sebep olur ve baba bu krizin üstesinden şiddet aracılığıyla gelmeye çalışır. Hem karısına hem çocuklarına sık sık bağırır, küfürler yağdırır. Pet şişeye yaptığı tuvaletini dökmekle ve şişeyi temizleyip tekrar kullanıma hazır hale getirmekle görevli oğluna her seferinde attığı bakışlar çocuğun ağzından şu şekilde ifade edilir: “Her defasında yanına yaklaştığımda babama özgü, o delici bakışlardan ürkeceğimi bildirdim” (Tosun, 2015:35).

Çocuk, babasının bu delici bakışlarını, görevini yerine getirirken saklayamadığı iğrenme ifadesine ve gönülsüzlüğüne bağlar ve babasının intikamını incelikte aldığı belirtir. Öyküde oldukça soğuk ve uzak bir baba-oğul ilişkisi resmedilir. Çocuğun berbere gitmesi gerekmektedir ama babasından para istemeye bile çekinir. Zar zor istediğinde berbere sürekli para vermek istemeyen babasından saçını üçe vurdurma komutunu alır. Ancak gitmeyi hiç sevmediği berberde hem berberin tacizine uğrar hem de sesini çıkaramadığı ve oradan bir an önce kaçmak istediği için başına buyruk berberin kendi bildiği gibi kestiği saçıyla eve döner. Evde annesine bağırırken bulduğu babasının şiddetine bir kez daha maruz kalır. Babasının bağırışlarına fiziksel şiddetin eşlik edememesini şöyle anlatır:

Bana kocaman elleriyle uzanmaya çalışıyor ama akıllıca ayarladığım mesafe ve ağrıyan beli yüzünden kolları havayı dövmek dışında bir şey yapamıyordu. (Tosun, 2015:40).

Baba, saçları uzun kalmış diye bağırıldığı oğlunun annesi tarafından korunmasına da izin vermez ve şişeyi buna yeltenen karısına fırlatır. Gözleri dolan oğluna ise “kanı gibi ağlama” der ve çocuğu tekrar berbere gönderir. Berberin tacizini babasına anlatamayan, anlatmak istediğinden bile emin olmayan çocuk yol boyu ağlayarak tacizine uğradığı berbere bir kez daha gitmek zorunda kalır. Bu öykülerde babalar, sahip oldukları iktidar alanını Sancar’ın belirttiği gibi bir aile “sahibi” olmaktan ve onu geçindirmekten alırlar (2011:124). Geçindirmeyi başaramamak veya sahibi olunan aile üyeleri üzerinde kurulması gereken otoritenin sarsılması ise bir iktidar krizine sebep olur ve şiddet “erkeğin iktidarını kabul ettirme ve ispat etme aracı” olarak işler (Hacısofuoğlu ve Bulgu, 2015:117). Çocukların otoriter babalardan korkma sebepleri de budur çünkü otorite, “kısmen daha güçlü birinden duyulan korkuya dayalı bir deneyimdir ve acı çektirme, bu gücün somut bir temelidir” (Sennett, 2021:112). Öte yandan yukarıda gördüğümüz taciz (ve tecavüz), Tosun’un öykülerinde sadece babanın iktidarını korumak uğruna sebep olduğu bir olgu olarak değil, babalık performansının bizatihi parçası olarak da karşımıza çıkar. Psikolojik ve fiziksel şiddete dayalı babalık performansları daha çok baba-oğul ilişkilerinde dikkat

çekerken devreye kız çocukları girdiğinde şiddet biçimine tacizin ve tecavüzün aracılık ettiği örnekler görürüz. Örneğin “Altın Gün” (Tosun, 2011) başlıklı öyküde babanın kızına yönelik tacizini, bu tacizi tam olarak anlamlandıramayan kız çocuğunun ağzından öğreniriz. Babasını son gördüğü günü hayal meyal hatırlayan çocuk, annesinin onu evden kovmasına sebep olan son olayı şöyle anlatır:

... en rahat koltuktaydı ve beni de kucığına oturtmuştu. Orada öylece, hiç konuşmadan sokağı seyrediyorduk. Arada kulağımın hemen arkasında duran babamın ağzından mırıltıya benzeyen garip sesler çıktığını hatırlıyorum. Sıcacık nefesini kulağımda hissediyordum. Bir şeyler yanlış gibi geliyordu bana ama neydi hiç anlamıyordum. (Tosun, 2011:21).

“Aterina” (Tosun, 2009) öyküsünde ise babaannesi öldükten sonra onun günlüğünü bulup okuyan bir kadın, babaannesinin baba tecavüzüne uğradığını ve kendi babasının öyle dünyaya geldiğini öğrenir. Babaannesi tecavüz sonucu hamileyken babasının bulup anlaştığı bir erkekle evlendirilmiştir. “Bu Işık Hiç Sönmeyecek” (Tosun, 2020) öyküsünde ise babanın kızına değil karısına yönelik tecavüzlerini ve bu tecavüzlerin kız çocuğu üzerinde yarattığı travmatik etkiler görülür. Karısına karşı aşırı kıskanç bir erkeğin bu kıskançlığı kızına da yansıttığını ve kızın baba korkusundan dolayı erkeklerle kurduğu ilişkilerin dahi tuhaflaştığı belirtilir. Öykü, kız çocuğun pencereden sarkar vaziyette aklından geçenleri okumamızla biter ve intiharın gerçekleşip gerçekleşmediği muğlak kalır.

“Üç Adamlı Zaman” (Tosun, 2011) öyküsü, baba-oğul arasındaki kopuk ve mesafeli ilişkiyi babanın oğluna duyduğu cinsel arzu çevresinde sebeplendiren bir noktada durmasıyla farklı bir temsil sunar. Öyküde babanın geçmişte oğluna taciz veya tecavüz girişiminde bulunup bulunmadığı net değildir ancak büyüüp doktor olan oğulun (erkek arkadaşını da yanında götürerek) babasıyla çıktığı yemekte babasına mesafeli olması ve arkadaşının deyimiyle ara sıra gözlerinden çıkan kıvılcımlar, okuyucuda ilgili biri olarak görünen babaya dair şüphe uyandırır. Yemek sonrası oğulun sessizleşmesi ve gece iç çekerek hıçkırıp titremeye başlaması, babanın ise aynı esnada oğlunun fotoğrafını karşısına alarak elini pantolonuna götürmesi, okuyucuyu enest arzuları olan bir babalık performansının baba-oğul ilişkilerindeki etkisine dair düşünmeye iter.

Tosun’un öykülerinde pek çok babalık performansının şiddetle sarmalandığı ve şiddetin çocuğa cinsiyet kimliği fark etmeksizin farklı şekillerde yansıdığı görülmektedir. Bu öykülerde şiddet, özellikle feminist yaklaşımların hâkim görüşünde olduğu gibi eril iktidarın kurucu bir unsuru (Yarar, 2015:22) olarak karşımıza çıkar. Bu unsur, baba çocuk ilişkisini şekillendiren en temel etkenlerden biridir ve nesil çatışmasının da kaynağını oluşturur.

Nesil Çatışması ve Babanın Katli

Geçim sağlayan, çalışan ve aile reistliğini üstlenen rolleri üzerinden sırasıyla ailenin, piyasanın ve devletin içinde konumlanan toplumsal bir pratiğe işaret eden babalık (Sancar, 2011:121), bu konumu üzerinden edindiği hegemonyayla yeni nesilleri de şekillendirir. Babalık performansı erkeklik inşasıyla iç içe ilerlediği için özellikle egemen erkeklik normlarının yeniden üretiminde ve çocuk tarafından içselleştirilmesinde babaların rolü kritiktir. Oğlan çocukları kendi erkeklik

inşalarını, bu inşa sürecinden geçmiş babalarının etkisi altında kurgularlar (Barutçu, 2013:150). Erkeğin ve babalığın modernleşme ve demokratikleşme süreciyle birlikte değişen tarihsel ve kültürel yapısı, hegemonya kaybına işaret etmez. Devlet politikalarıyla oluşturulmaya çalışılan “makbul aile” yapısını Cumhuriyet dönemi kadın yazarların eserleri üzerinden inceleyen Zambak (2014), aile reisi konumuyla otoriteyi elinde bulunduran babanın demokratikleşme süreciyle birlikte otoritesini tamamen kaybetmediğini ve bu eril anlayışın modern aile içerisinde sürdüğünü vurgular. Zambak’a göre “makbul baba, modern ailenin varsayılan demokratik görünümüne rağmen geleneksel/kültürel hafızanın etkisinden tamamen bağımsız bir yapıda şekillenememiştir” (2014:15). “Mutlak otorite” her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşüyle birlikte kaybedilmiş görünse de Cumhuriyet’le birlikte kendini demokratik söylem içerisinde yeniden yapılandırmaya çalışır ve bu yüzden edebi eserlerde modern ailedeki baba, hâlâ velâyet ve vesayet sahibi, geçim sağlama sorumluluğu olan, aile fertlerine duygusal olarak mesafeli, nüfuz sahibi, otoriter ve yaptırımcı kişiler olarak ortaya çıkar (Zambak, 2014:205-206).

Modernleşme ve demokratikleşme sürecindeki bu yeniden yapılandırma mücadelesinin, mutlak otorite kaybı sonrası babalığın modern toplumda içine düştüğü krize de işaret ettiği söylenebilir. Zambak’ın “ideal ve yeni erkeklik” formu üzerinden vurguladığı erkeklikler, ikilemler ve bocalamalarla ilerler. Bu erkeklikte ideal olmak genel ideolojiye, yani ataerkil anlayışa bağlı kalmaya, yeni olmak ise yüzünü Batıya dönmeye işaret eder (Zambak, 2022: 20). Bu ikiliğin yarattığı karmaşadan dolayı babalık rolleri otorite kurma/kurmama, baba-çocuk ilişkileri ise otorite kurma/yıkma mücadeleleriyle şekillenir. Thoma (2011:19-23) da benzer bir krizi iki yönüyle açıklar. İlki, geleneksel otorite olarak babanın, modern özgürleşmeyi benimseyenlerden gördüğü dirençle ortaya çıkan krizdir. İkinci kriz ise geleneksel otorite olarak babanın kendisinin modern özgürleşme projesi dahilinde otorite konumunu reddetmesiyle belirir. Thoma, bu durumun kuşaklar arasındaki güvensizlik ve kuşaklar akışındaki ayrılıkla sonuçlandığını iddia eder ve modern babalığı bu çerçevede okur. Bu sebeple, Sancar’ın da belirttiği gibi, genç erkekler artık yaşlı erkeklerin otoritelerine tabi oldukları geleneksel pederşahi aile düzenine direnç göstermektedirler (2011:137). Kız çocukları da bu düzene karşı gelerek babayla çatışma yaşayabilmekte veya düzenin altında ezilerek babayla mesafeli, soğuk ve olumsuz duygulara dayalı ilişkiler kurabilmektedirler. Tosun’un öykülerinde hem baba-oğul hem de baba-kız ilişkilerinde çatışma ve farklı duygu durumlarına dair örnekler görmek mümkündür.

Bir önceki başlıkta vurgulandığı gibi baba, iktidarını göstermek, korumak veya yeniden inşa etmek için şiddeti bir araç olarak kullanabilir. Babayı rol model olarak alıp büyüyen çocuk için bu babalık performansı şiddetin nesiller arası aktarımına ve yeniden üretimine sebep olur. Babanın iktidarı, baba yaşlandıkça ya da hastalandığında ve çocuk yetişkinliğe adım attığında sarsılır. Böyle durumlarda baba, şiddeti araç olarak da kullanamadığı için baba-oğul çatışması yeni boyutlar kazanabilir. Örneğin “Kiraz’ın Kokusu” (Tosun, 2015) başlıklı öyküde gördüğümüz baba, keyfi bir şekilde şiddet uygulayan bir otoriteyi simgeler. Evlendiği adamın oğluna annelik yapan ama annelikten öte duygular

besleyen bir kadının ağzından okuduğumuz öykünün olay örgüsünde baba arka planda kalmış gibi görünse de babanın çocuğun aksi bir yetişkine evrilme sürecine nasıl etki ettiğini de görürüz. Babanın gücü yetene kadar oğluna şiddet uygulaması şu satırlarla dile getirilir:

Az mı dayak yedi babasından. Baktı oğlan somurtuyor, ‘ne bu surat’ der yine girişirdi acımadan. Dövmesi için bir sebep de aramazdı ya. Zaten nerden baksan birkaç gün kalırdı evde, onda da morartırdı sabinin her bir yanını (Tosun, 2015:12).

Uzun bir zaman dilimine odaklanan öyküde baba yaşlanıp çocuk yetişkinliğe adım attıkça rollerin değiştiği görülür. Yıllarca direksiyon sallamaktan dolayı belinde oluşan fitik nedeniyle artık babanın çocuk üzerindeki iktidarı zayıflamıştır. Çocuğuna yine sataşır ama artık dövmeye yeltenmez. Buna karşılık çocuk da büyüdükçe babasına diklenmeye başlar. Rollerin değişmeye başlamasıyla birlikte baba-çocuk arasındaki iktidar ilişkisi de farklı boyutlara taşınır. Sennett (2021:191), iki kişi arasındaki iktidar ilişkisinin, bir kişinin iradesinin diğer kişinkine üstün olmasına dayandığını belirtirken bunun bir “emir komuta zinciri” yarattığından bahseder. Bu zinciri kırma yollarından biri olarak ise rol değiş tokuşunu ele alır. Efendi ile uşağın birbirlerinin rollerini üstlenmesi, bir algılama değişikliği fırsatı yaratır ve mevcut iktidar ilişkisini sarsar (Sennett, 2021:205-207). Baba-çocuk ilişkilerinde irade üstünlüğünü kaybetmeye başlayan baba, otoritesini de kaybetmeye başlar ve roller birbirine girer.

İki nesil arasındaki çatışma ve çoğu zaman şiddetle perçinlenen babalık performansları, çocukların babalarına yönelik duygularına farklı yönlerde etki edebilir. Tosun’un öykülerinde çoğunlukla şiddetin farklı türleri aracılığıyla çocuklar üzerinde yıkıcı ve “ölümcül” etkiler yaratan babalık performansları karşısında çocukların babalarına yönelik iki duygu durumu dikkat çeker: Ya babalarını her şeye rağmen severler ve seviyor olmaktan (veya olma ihtimalinden) duydukları rahatsızlığı dile getirirler ya da babalarından nefret ederler ve bu sefer nefret ediyor olma durumunda rahatsız olurlar. Baba-çocuk ilişkisinde otoriteyi temsil eden babaya yönelik bu farklı duygular olağandır, zira hem güven verme, koruma hem de yargılama ve korku uyandırma gibi nitelikler otoritede bir arada bulunan niteliklerdir (Sennett, 2021:30). Ele alınan öykülerin çoğunda iki nesil arasındaki ilişkinin merkezinde otoritenin bu özelliğinin yarattığı duygu karmaşasının izleri görülür. “Makaslar” (Tosun, 2020) başlıklı öyküde babasına kızgın olan, küsen ve ona artık güvenmeyen oğlan çocuğunun yine de onu sevdiğini söylemesi, aslında pek çok baba-oğul ilişkisini temsil eder. “Bu Işık Hiç Sönmeyecek” (Tosun 2020) öyküsü ise babayı seviyor olma ihtimalinden duyulan rahatsızlığın açıkça yazıya döküldüğü bir örnek olarak karşımıza çıkar:

Hatta hâlâ seviyor olabilirdi onu aslında, biraz kazıya yüreğini. Bunu boş koltuğa baktığı o birkaç saniyede fark etti ve ürktü bundan. Babasını hâlâ seviyor olma ihtimali midesinde öyle bir karmaşa yarattı ki başını döndürdü. Onca bağır çağır, onca küçümseyici bakış, onca derin, uzun, acıtırıcı sessizliğe rağmen hem de (Tosun 2020: 48).

Öyküdeki genç kadın, annesinin babasına olan sevgisini de anlamlandıramaz ve bu sevgiyi “celladını sevme meselesi” olarak dile getirir. “Çok Üşüyen Kadınlar”

öyküsünde ise babadan nefret etme ve bu sefer nefret ediyor olmaktan duyulan rahatsızlık doğrudan verilir. Hemen parlayıp sonra sönen patlamalarına maruz kalmak istemediği için babasına pek yanaşmayan oğlan çocuğunun “baba, senden nefret etmekten nefret ediyorum,” dediğini okuruz (Tosun, 2020:112). Babaya yönelik duygu karmaşasının “uç” boyutlara ulaştığı ve çocuk tarafından baba katlinin gerçekleştiği öyküler de Tosun’un kaleminde görünür olur. Özellikle “Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler” kitabında babayı öldürmeyi aklından geçiren veya bu fikri eyleme döken çocuklara sıklıkla rastlanır. Örneğin, “Aterina” öyküsünde baba tecavüzüne uğrayan kadının ağzından dökülen şu sözler olukça sıradan bir söz gibi aktarılır: “Bazen babamı öldürme planları yapıp vakit geçiriyoruz Necla’yla” (Tosun, 2009:11). Annesi çamaşır suyu içerek intihar eden oğlan çocuğunun alkole düşkün, sürekli pis kokan babasıyla olan ilişkisine dair bir kesit sunan “Koku” (Tosun, 2009) başlıklı öyküde de çocuğun annesinin ölmediğini, onun yerine annesiyle birlikte babasının rakısına çamaşır suyu koyup onu öldürmüş olmayı hayal ettiğini görürüz. Annesi ölen, erkek kardeşi ve babasıyla yaşayan bir kadının ağzından okuduğumuz “Pasta” (Tosun, 2009) öyküsünde ise babayı öldürmeye dair istek eyleme dökülür ve öykünün sonunda kadın, eve geldiği bir akşam babasını erkek kardeşi tarafından öldürülmüş halde bulur. Dokunma Dersleri kitabında yer alan “Herkes Kendi Gemisinde” (Tosun, 2013) öyküsü ise babanın sembolik katline örnek olarak verilebilir. Öyküde babanın varlığından dolayı huzursuz olan, onun evde don atlet dolaşmasından sorduğu sorulara kadar hiçbir şeyine tahammülü bulunmayan ve onu yok sayan bir oğul görürüz. Oğlan bu tavrının sebebini “babam olması yeterliydi böyle hissetmem için,” diyerek açıklar (2013:119). Babanın oğul gözündeki bu sembolik katli, babanın gerçek ölümlü gerçekleştiğinde ise bir suçluluk duygusuna dönüşür. Tosun’un öykülerindeki nesil çatışması, bir önceki başlıkta ele alınan şiddet olgusundan bağımsız olmayan bir şekilde çeşitli dinamikler içerir ve farklı sonuçlar doğurur. Baba çocuk ilişkilerinin nasıl kurulduğunu, nasıl şekillendiğini veya kurulup kurulmadığını etkileyen faktörler arasında öne çıkan bir diğer olgu, suskunluk ve babanın yokluğu durumudur.

Suskun ve/veya Yok Babalar

Suskunluk, tıpkı şiddet gibi ya da şiddetin bir türü olarak erkeğin iktidarını ve otoritesini sürdürmeye yarayan bir araç olarak işleyebilir. Sennett (2021:181), suskunluğun mesafe ve denetim yaratma özelliği üzerinden otoriteye hizmet edebileceğinden bahseder. Erkeklerin ev içindeki suskunluğunu bir erkeklik stratejisi olarak okuyan Barutçu (2015) ise erkeklerin bu stratejiyi kadınlara atfedilen özel alan içerisinde kadınsılaştırma “tehlikesi” yaşamadan ve erkekliklerine zarar vermeden iktidarlarını sürdürebilmek için kullanabildiklerini öne sürer. Eril suskunluğun, erkeğin karşısındakine yönelik şiddet içeren bir cezalandırma stratejisi olarak, erkekliğine zarar vereceğini düşündüğü krizleri saklama stratejisi olarak, bu krizlerle baş edemediği durumların üstesinden gelebilme stratejisi olarak ve çocuklara karşı babalık rolleri üzerinden kurduğu hiyerarşiyi destekleyecek bir babalık stratejisi olarak kullanılabilirliğini iddia eder (Barutçu, 2015:136-142).

Tosun'un bazı öykülerinde babalık performansının bir parçası olarak görünür olan suskunluğun Barutçu'nun değindiği stratejiler olarak işlediği söylenebilir. Örneğin "Tuhaf Adam" (Tosun, 2011) öyküsündeki baba suskunluğu, oğula karşı otoriteyi sağlayıp mesafeyi koruyan bir babalık stratejisi olarak okunabilir. Öyküde çok fazla arkadaşı olmayan, çok konuşmayan, suskun bir babanın bir arkadaşını ilk defa eve çağırmasını ve sonrasında yaşananları okuruz. Gramofon tamircisi babanın suskunluğu, oğulun ağzından dinlediğimiz baba-oğul ilişkisinin soğuk ve mesafeli ilerlemesinin en önemli sebeplerinden biridir. Öyle ki oğlan, babanın eve getireceği tanımadığı genç misafiri delice kıskandığını belirtir ve kendisiyle neredeyse hiç konuşmayan babasının onunla neler paylaştığını, beraber gülüp gülmediklerini merak eder. Babanın suskunluğu ve oğluna mesafeli duruşu, oğulun da babanın yanında sessiz kalmasına, babasıyla yakın ilişki kuramamasına ve baba-oğul hiyerarşisinin sürmesine sebep olur:

Hiçbir şey yapmadan uzun uzun susardım o çalışırken. Zaman geçmek bilmezdi o küçücük dükkânda; yoğun sigara dumanı ve gramofondan yayılan titrek kadın sesleri arasında sıkılır dururdum. Babam dükkâmında da evde olduğu gibi pek konuşmazdı. (Tosun, 2011:48)

Babanın eve getirdiği genç adamın, evin kızına talip olması için getirildiği düşünülür ancak ev ahalisi bunu babaya doğrudan sormadığı için net bir bilgiye sahip olamaz. Evin oğlu ise çok konuşan ama kendisiyle ilgili pek bir şey anlatmayan ve sadece doktor olduğunu bildikleri bu misafirde gizli bir tuhafılık olduğunu düşünür. Davet edilen misafiri herkes sevdiği halde adam bir daha görünmez. Bir süre sonra baba, ailesine adamı aradığını, telefona annesinin çıktığı ve adamın aslında doktor falan olmadığını öğrendiğini söyler. Babanın suskunluğu, babanın ailesiyle olduğu gibi okuyucuyla da arasına mesafe koyar ve okuyucuda babaya ve öyküye dair soru işaretleri yaratır. Babanın bu genç adamla nereden tanışıp nasıl arkadaşlık kurduğunun ve adamın kim olduğunun bilinmezliği (ve oğlanın gözündeki tuhafliğı), misafir ile suskun baba arasında arkadaşlıktan öte bir yakınlık olduğuna dair olasılığa açık kapı bırakır. Bu olasılık üzerinden düşünülüğünde öyküdeki baba suskunluğu, babanın otoritesini sarsabilecek bir olguyu veya krizi saklama stratejisi olarak da işler.

Bir diğer suskun baba temsilini "Firari Parmağın Ucu" (Tosun, 2013) öyküsünde görürüz. Bir kez daha intihar girişiminde bulunup bir kez daha başarlı olamayan kızın ağzından okuduğumuz öyküde kızın babasının bu girişime ne diyeceğine dair öngörüsü, baba suskunluğunun bu sefer baba-kız ilişkisinde nasıl mesafe yarattığı örnekler. Öyküdeki babanın suskunluğu hem "acıtıcı" bir uzaklık ve hiyerarşi yaratması açısından babalık stratejisi olarak hem de bir kriz anını önemsizleştirme ve işin içinden sıyrılma rolü üstlenmesi bakımından üstesinden gelebilme stratejisi olarak okunabilir:

Babamsa biraz kem küm edecek ağzının içinde, sonra her zamanki gibi susacak. Annemin yanında durduğu zamanlarda bile aslında biraz arkasındaymış gibi görünen, daima ylgın babam ve o sevgili suskusu. Bakışlarında değişmeyen, o acıtıcı uzaklıkta... (Tosun, 2013:57).

Erkeğin ev içindeki suskunluğunun yanı sıra kadından kocasına karşı, çocuklardan ise yetişkinlere karşı sessiz kalması, "söz dinlemesi" beklenir ve burada dinlenen söz, eril-söz'dür (Öztürk & Tural, 2001:105). Öykülerdeki

babaların çok konuşmama hallerini sessizlik değil suskunluk kavramı üzerinden ele almak bu bakımdan önemlidir. Barutçu (2015), eril suskunluk kavramını dişil sessizlikten farklı olarak erkeğe dayatılan değil erkeğin bilinçli olarak gerçekleştirdiği ve bir tahakküm aracı işlevi gören rolü üzerinden kurgular. Korkmaz ise “erkeğin bilinçli suskunluğunun karşısında doğal olarak kadının zorunlu sessizliği ortaya çıkar” diye yazar (2014:104). Yani erkek, bir otorite sağlamak ve iktidarını korumak için susmayı bir strateji olarak kullanırken bu suskunluğun yarattığı hiyerarşik ilişkiler kadını zorunlu bir sessizliğe iter.

Dişil sessizlik, Tosun’un bazı öykülerinde annelik performansına etki eden bir durum olarak görülür. Anne, baba-çocuk ilişkisinde yaşanan kriz anlarında gerçek anlamda veya sembolik olarak orada yoktur, sessizleştirilmiştir ve dolayısıyla olaya müdahil ol(a)maz. Gerçek anlamda orada olmaması ya ölümü (kimi zaman intiharı) üzerinden verilir ya da ondan hiç bahsedilmeyerek. Sembolik olarak orada olmama hali ise kadının bedenlen varlığının sessizleştirilme üzerinden nasıl etkisiz kılındığını gösterir. “Kıbrıçlı Kız” öyküsünde sessizleştirilen anne, çocuğun dilinden açık bir şekilde temsil edilir:

Babamın tükürükler saçarak bağırp üstüme yürüdüğü o son gece, annem susmuştu yine, halının desenlerinden ayıramamıştı gözlerini. Sanki zihnine kazınması gerekiyordu halının tüm desenlerini; o derece dikkatli, donup kalmıştı. Suskusunu eski bir pazen elbise gibi yıllardır üstünden çıkarmadığından şaşırmamıştım hiç (Tosun, 2013:85).

Suskunluk üzerinden otoritesini sürdüren ve çocukla ilişkisinde soyut mesafeler oluşturan babalık performansının bir diğer versiyonu ise babanın çocukla bu sefer fiziksel olarak kurduğu mesafe üzerinden şekillenir. Bazı öykülerde baba bedenlen de çocuğun yanında yoktur. Bu öykülerde babanın yokluğunun çocuk üzerindeki etkileri dikkat çeker. Zambak’ın (2022:189) belirttiği gibi “babasızlık, yenileşebilecek bir erkeklik deneyimini yaşama imkânını oğula sunarken babadan/otoriteden yoksun olmak çocuğu bir yetersizliği, heves ve tutkuların kucağında kaybolmak tehlikesini barındırır”. Öykülerde olmayan babalar, ölmüş olanlar dışında, sürekli olarak bilinmez bir yerdedirler. Ya çok az dönerler eve ya da bir süre sonra hiç dönmez olurlar. Öykülerdeki bu yok babalar, çocukların sadece kafalarında var olan bir babalık figürüyle yaşamalarına sebep olur ve çocukların ihtiyaç duydukları anda orada bulunmamasıyla onlarda maddi ve manevi bir yokluk hissi yaratır.

Babanın orada olmama durumu “Kiraz’ın Kokusu” öyküsünde “babası uzun yola gider, haftalarca dönmez. Elde yok avuçta yok,” sözleriyle anlatılır. (Tosun, 2015:11). “Bütün Hikayeler Kırk” öyküsünde babası doğum günü partisine gelmeyen çocuk ise babasına dair şu sözleri sarf eder: “Ne parti ama. Herkesi topladı eve babam. Kendisi yine uzaklarda. Artık ne haltlar karıştırıyorsa, bilmiyorum” (Tosun, 2020:75). “Ruhsar Hanım’la Revon Bey’in Beş Çayı” (Tosun, 2013) öyküsünde ise Levon bey’in babasının olmadığı, Amerika’ya gittiği, önceleri ara sıra para yolladığı ama sonra onu da yapmaz olduğu belirtilir. Öykülerdeki yok babalar, kimi durumlarda ise anne tarafından evden gönderildiği için yoklardır. Babanın evden gönderilmesi, ailenin diğer üyelerini korumak için alınabilmiş bir önlemdir. Örneğin “Altın Günü”ndeki (Tosun, 2011) anne, babayı küçük kızına tacizde bulunduğunu fark ettiği an

evden gönderir. Ancak kadınlar için babayı “yok etme” olanağı çoğu zaman mümkün olmadığı için bu öyküdeki annelik nadir temsillerden biri olarak kalır. Görüldüğü üzere suskun ve/veya orada olmayan babalar, Tosun’un öykülerindeki babalık performanslarında otoriteyi güçlendiren, baba-çocuk ilişkisini mesafelendiren, nesil çatışması yaratan ya da çocuk üzerinde yoksunluk hissi oluşturan etkilerle görünür olmaktadır. Öykülerdeki bazı babaların ise bu etkileri homofobik yaklaşımlar üzerinden kurdukları söylenebilir.

Homofobik Babalar

Tosun, öykülerinde “ayrımcılık ve baskı mekanizmalarının ortaya çıkma biçimlerine” de dikkat çeker (Abdal, 2018a:34). Bu mekanizmalardan biri de homofobi olarak karşımıza çıkar. Öykülerdeki homofobi, babalık performansında ilk başlıkta ele alınan şiddetin nedenlerinden biri olarak okunabilir. Hegemonik erkeklik ve şiddet ilişkisine odaklandığı yazısında Türk (2015: 107), şiddetin “toplumsal-kültürel mutabakattan beslenen, merkezinde bizatihi devletin olduğu bir kurumlar ağı içinde varolan ve işleyen, kültürel temsiller düzleminde sürekli yeniden üretilen, hegemonik erkeklik idealine uymayan ‘öteki’ erkeklerden ve kadınlardan duyulan bir dizi korku ve tedirginliğe dayanan araçsal, kurucu, doğası gereği kolektif bir pratik” olduğunu savunur. Bazı öykülerdeki çocukların babalarının gözünde heteronormatif cinsiyet rejimine uymayan giyimleri veya tavırları “öteki” erkekliği temsil eder ve babalar bu tedirginliği homofobik nefret veya şiddet üzerinden performanslarına yansıtır. “Makaslar” (Tosun, 2020) öyküsü, etek giydiği için sadece babası değil, babaannesi, ablası ve amca oğulları tarafından baskıya, tacize ve şiddete maruz kalan bir çocuğun hikâyesidir. Çocuk, sünnet olduktan sonra ablasının eteğini giyer ve o etekle çok mutlu olduğu için eteği ablasına geri vermez. Her giydiğinde mutlu bir şekilde etrafında dönerken ablasından sıkı bir dayak yediğini söyler. Amca oğullarının ise etek giymediğini ama kendisini sıklıkla köşelerde sıkıştırdıklarını belirtir. Sünnet olduğunda eteği ona veren babaannesi ise çocuğun sünnet yaraları iyileştikten sonra eteği giymeye devam etmesini sürekli diline dolar, her seferinde oğluna kızar ve çocuğu annesinin bu hale getirdiğini söyleyip durur. Baba da en sonunda eteği çocuğun ve annesinin önünde makasla paramparça eder. Babanın “erkek” evlat takıntısı çocuğun ağzından şu sözlerle netleşir: “Beni ‘aslan oğlum’ diye seven ama nedense her hareketimi endişeyle süzen babam. Babamın ‘Erkek Fatma’ diyerek gururla sevdiği ablam.” (Tosun, 2020:8).

“Bütün Hikayeler Kırk” (Tosun, 2020) başlıklı öyküde ise “kırk” oğlunun diğer oğlan çocukları gibi olmamasını kabullenemeyen ve onu sözleriyle, sorularıyla ve planlarıyla “doğru yola” sokmaya çalışan bir babalık performansı görürüz. Babanın çocuğu sıkıştıran söylemleri çocuğun ağzından şu şekilde aktarılır:

Yine Ferhan diyor, başka bir şey demiyor. Ferhan konuşurken ellerini o kadar kullanma. Ferhan bu yürüyüş nereden çıktı, düzgün yürüsene. Ferhan kaşlarını mı düzelttin sen? Ferhan o gömleği nereden buldun, yerini yurdunu kaybetmiş papağanlara benzemişsin, hani şu Yıldız Parkı’nda küçük sürüler halinde dolaşanlara. Diyor da diyor. (Tosun, 2020:72).

Bu öyküdeki baba oldukça varlıklı ve bir o kadar da çapkındır. Karısını pek çok kez aldatır. Çapkınlık konusunda oğlunun da kendi gibi olmasını istiyor gibidir. Çocuk, özellikle on altıncı yaş gününden sonra soruların ardı arkasının kesilmediğini belirtir. Sınıftaki kızların güzel olup olmadığı, kız arkadaşı olup olmadığı, neden diğer oğlanlar gibi gezip tozmadığı gibi sorulara maruz kalır. Doğum günü partisine ise kendi istemese de babası tarafından pek çok kız ve ünlü bir şarkıcı kadın davet edilir. Hem zamanında babasının beraber olduğu şarkıcı kadının flörtöz hareketlerine hem de babasının ortağının kızı Filiz'in babasından komut aldığını düşündüğü yakın hareketlerine maruz kalır.

Bu tarz homofobik tutumların oluşmasında çevrenin etkisi büyüktür. “Erkeksi” görülmeyen her şeyin dışarıda tutulması ve aşağılanması üzerinden beslenen egemen erkeklik inşası, eşcinselliği erkeklığe bir tehdit olarak görür. Babanın, oğlunun eşcinselliğini veya eşcinselliği çağrıştıran hareketlerini kabullenememesi, kendi erkeklğine ve babalığına zarar vermemek ve iktidarını sarsmamak için çocuğu “düzeltme” çabasına veya kendinden uzaklaştırmasına sebep olur. Homofobi ve şiddetle sarmalanan bir başka babalık performansı örneği “Kibritçi Kız” (Tosun, 2013) öyküsünde çok daha açık bir şekilde görülür. Babanın, eşcinsel olduğu için oğluna tükürükler saçarak bağırdığını, üzerine yürüdüğünü, oğlunu bir kalemde sildiğini, evden kovduğunu ve bununla da yetinmeyip gitmezse öldürmekle tehdit ederek ülkeden dahi kovduğunu görürüz.

Tosun, sadece olay örgüsünde babanın yer aldığı öykülerinde değil, diğer öykülerinde de LGBTİ'lere yer verir. Tosun'un LGBTİ kimlikler içeren öykülerine odaklandığı yazısında Abdal (2018b), Tosun'un bu kimlikleri etkin bir şekilde yansıttığını, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yapı bozuma uğratarak yeniden inşa ettiğini ve bu kimlikleri ayrımcılık mekanizmalarından uzakta ele aldığını söyler. Tosun'un kaleminde tüm cinsel kimlikler Abdal'ın belirttiği gibi ayrımcılıktan uzak ve etkin bir şekilde ele alınırken, babalık performanslarının bu kimlikler üzerindeki yıkıcılığı da bir o kadar çarpıcı yansıtılır.

Tosun'un Öykülerine Babalık Literatüründen Bakmak

Tosun'un günümüze kadar yayınlanan beş öykü kitabında da babalık performanslarının önemli bir yer tuttuğu görülür. Tosun'un öykülerinde, olay örgüsünün merkezinde baba olmayan veya olayların kırılma anlarında babanın etki etmediği öykülerde dahi satır aralarında çeşitli babalık temsilleri görülebilir. Bu temsiller de bu yazıda ortaya serilen babalık performanslarından ve baba-çocuk ilişkilerinden farklılaşmaz. Örneğin, “Karganın Merhameti”nde (Tosun, 2015) ciddi, mesafeli, çocuğunu ve eşini kucaklamayan, onları öpmeyen, onlara sarılmayan bir baba vardır. “Yakup'un Bulduğu” (Tosun, 2011) öyküsünde kendi anısı üzerinden senaryo yazmaya çalışan adam babasının bıyığı olup olmadığını bile hatırlayamaz ve ilerde onun gibi olma düşüncesi suratını ekşitir. “Kıpırtılı Bir Yorgan”daki (Tosun, 2009) baba, müebbet yediği için ortalıkta yoktur. “O Mahrem Dehliz”deki (Tosun, 2015) baba ise çocuğuna erkeklerin az da olsa kadınların önünden yürümesi gerektiğini söyleyen bir babadır. “Kucak Delisi” (Tosun, 2013) öyküsünde yeni doğmuş çocuğuna tamamen ilgisiz olan, karısına çocuğu kucak delisi yaptığı için söylenen ama kucağına almadığında da ağladığı için karısına kızan baba dikkat çeker. “Dilan'ın

Ormanı”nda (Tosun, 2013) ise yeğenin tecavüzüne uğrayan kızından utanan, polis arabasıyla eve döndüklerinde kızının kolundan tutup onu sürükler gibi hızla apartmana sokan bir baba karşımıza çıkar.

Yazı boyunca ele alınan tüm bu öykülere Türkiye’de yapılan babalık araştırmaları ışığında tekrar baktığımızda, Tosun’un bu araştırmalardaki bulgularla örtüşen pek çok babalık performansına yer verdiği görülür. Öykülerdeki baba-çocuk ilişkileri, büyük oranda çatışma, mesafe ve sevgisizlik üzerinden ilerler ve babalık performansları bu dinamikler çevresinde şekillenir. Sancar, araştırmasının bulguları neticesinde babanın kendi değerlerini oğlunun yaşamına sokmaya çalışması ile oğulun kendi yolunu keşfetmeye çalışması arasındaki gerilimi modern baba-oğul ilişkisinin temeli olarak görür (2011:127). Tosun’un öykülerinde temeli bu gerilime dayanan “modern baba-oğul ilişkisi” sık sık yansıtılır. Ayrıca “babanın egemen erkeklik değerlerini oğluna aktarmasının giderek sorunlu hale geldiği ve egemen erkeklik değerlerinin çoğunlukla ailenin dışındaki mekân ve bağlamlarda üretilip inşa edildiği” bulgusu (Sancar, 2011:149), Tosun’un öykülerindeki baba-oğul çatışmasının önemli sebeplerinden biridir. Bu çatışma daha çok ev mekânında ve/veya aile ortamında görünür olur. Tosun’un öykülerinde baba-kız ilişkileri için de benzer bir gerilimin mevcut olduğundan bahsedilebilir. Baba-çocuk hiyerarşisinin etkilerinin yanı sıra bu sefer bu gerilim erkeklik inşası etkisiyle değil, cinsiyet eşitsizliği algısıyla şekillenir. Yani baba-kız ilişkisi, geleneksel erkeklik-kadınlık rollerinden beslenerek babalık performanslarını şekillendirir.

Tosun’un öykülerinde ele aldığı babalık performansları, Bolak Boratav ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmanın nitel ayağında katılımcıların kendi babalarıyla kurdukları ilişkilere dair anlattıkları üzerinden öne sürülen boyutlarla da örtüşür. Araştırmada özellikle hiyerarşik boyut öne çıkar ve kontrol hiyerarşisi ve bakım hiyerarşisi olarak iki alt boyut üzerinden değerlendirilir. Kontrol hiyerarşisi babanın aile içi hiyerarşik yapıdaki egemen konumuna işaret ederken (Bolak-Boratav vd., 2017:96), bakım hiyerarşisi egemen konumdaki babanın aile bireylerine karşı olan yükümlülüklerini ve çocuğun iyi hissetmesine yardım eden davranışlarını kapsar (Bolak-Boratav vd., 2017:106). Bu boyutlara dair bulgular, tıpkı Tosun’un öykülerinde görüldüğü gibi, kontrol hiyerarşisinin saygı, korku, mesafe, kısıtlama ve izin vermeme gibi dinamiklerle kurulduğunu; bakım hiyerarşisindeki ilginin ve çocuğu iyi hissettiren davranışların ise deneyimlenmemiş olduğunu gösterir. Araştırmada ele alınan bir diğer boyut olan ilişkiyel yakınlık ise ikili ilişkilerin maddi/manevi paylaşımına ne kadar açık olduğuna işaret eder (Bolak-Boratav vd., 2017:109). Bu boyuta dair bulgular da yine pek öyküdeki çocukluk deneyiminde gördüğümüz gibi ilişkiyel yakınlığın olamamasından kaynaklı bir yoksunluk hissine dikkat çeker.

Tosun’un öykülerindeki babalık performanslarını AÇEV’in araştırmasındaki babalık kategorileri üzerinden düşündüğümüzde ise öykülerde “geleneksel babalar”ın ön plana çıktığı görülür. Otoriterliği olumlu görme, çocukları disiplin altına alma, şiddet eğilimine işaret eden cezalandırma yöntemlerini kullanma, ev işlerine ve çocuk bakımına katılmama ve bunu kadının/annenin sorumluluğu olarak görme gibi özellikleriyle açıklanan geleneksel babalık (Tol & Taşkan, 2018:43), Tosun’un öykülerindeki pek çok babalık performansının da özelliğidir. Geleneksel babaların günümüz erkeklerini/babalarını rahat, sorumsuz ve

bozulmuş olmakla eleştirmelerine dair bulgu, Sancar'ın bulgusu üzerinden de ele aldığımız gibi Tosun'un öykülerinde nesil çatışmasının kurucu bir unsuru olarak belirir. Ayrıca geleneksel babaların "iyi baba" algılarının evi çekip çevirmek ve tüm ihtiyaçları karşılamak görevleri çerçevesinde şekillenmesi, Tosun'un öykülerindeki pek çok baba için de geçerlidir. Öykülerde daha çok bu görevleri yerine getirememesi ve bunun yarattığı otorite kriziyle birlikte şiddetin bu babalık performanslarının bir parçası haline gelme durumunu görürüz. Bunun yanı sıra Tosun'un bazı öyküleri, "yeni geleneksel baba" izleri de taşır. Özellikle kız çocuğuna karşı biraz daha hassas olma ve çocuklarla (geleneksel babalara nazaran) daha fazla iletişim çabasında olma durumu (Tol & Taşkan, 2018:45), bazı öykülerdeki babalık performanslarının bir parçasını oluşturur.

Öte yandan Tosun'un öykülerinde iyi ve ilgili babalık performanslarının hiç ele alınmadığını söylemek yanlış olur. Bu performanslara çok az da olsa rastlanır. İyi ve ilgili babalık temsillerinin görüldüğü öykülerin, olay örgüsünün merkezinde baba değil anne-çocuk ilişkisi olan öyküler olması dikkat çekicidir. Örneğin, "Sığınağı" (Tosun, 2015) öyküsünde anne-oğul ilişkisini okurken oğulun kendi çocuğuna ilgili, çocuğuna tek başına bakabilen ve hayatını çocuğu ve kansı etrafında kuran bir babalığı temsil ettiğini görürüz. "Drama Queen" (Tosun, 2013) öyküsünde oğlunun büyümesini kabullenemeyen bir annenin annelik krizine şahit olurken arka planda verilen baba, oğlunu özgür bırakan, oğlula karşılıklı bira içen, anlayışlı ve modern bir baba olarak temsil edilir. Anne-kız ilişkisine odaklanan "Kereviz" (Tosun, 2009) öyküsünde ise öldüğü belirtilen baba, kızı tarafından sevilen ve hatta herkes tarafından sevilmemesi imkânsız bir baba olarak resmedilir. Tosun, bu birkaç iyi örnek dışında hemen hemen tüm öykülerinde (ilk kitabının adında ve bu yazının başlığında vurgulandığı gibi) babaların çocuklar üzerindeki "ölümcül" performanslarını ele almayı tercih eder. Cavdar'ın (2017) kendisiyle yaptığı söyleşide Tosun, öykülerinde hayatın içinden gerçek karakterleri abartıya kaçmadan anlattığını belirtir. Öykülerdeki babalık performanslarına dair bu olumsuz temsiller ve "ölümcül" etkiler, yapılan araştırmalarda da görüldüğü üzere gerçekten de hayatın tam içinden, Türkiye toplumunun önemli bir bölümünü yansıtan bir kesit sunar.

Sonuç

Türkiye'de babalık üzerine yapılan çalışmalar hâlâ sayıca sınırlı olsa da gelişmekte olan bu literatürde şu ana dek yürütülmüş geniş çaplı araştırmalar Türkiye'deki babalık performanslarına dair önemli veriler sunmaktadır. Sancar'ın eleştirel erkeklik çalışmaları alanının Türkiye'deki öncü üretimlerinden biri olarak görülen kitabında babalık üzerine sunduğu veriler, AÇEV'in BADEP dahilinde yürüttüğü babalık projesi sonucunda yayınladığı raporlar ve Bolak Boratav ve arkadaşlarının nitel ve nicel yöntemi bir arada kullanarak yürüttükleri ve kitaplaştırdıkları projede babalığa dair sundukları tartışmalar, Türkiye genelinde farklı babalık algılarını, performanslarını ve baba çocuk ilişkilerini görmemizi sağlamakta ve babalık literatüründe önemli bir yer edinmektedirler. Bu üç temel babalık araştırmasını merkeze alarak Tosun'un öykü kitaplarında ele alınan babalık performanslarını inceleyen bu çalışmada ise

öykülerde öne çıkan temsillerde Türkiye'deki babalıkların ve babalık üzerine yürütülen tartışmaların izlerinin aranması hedeflenmiştir.

Çalışmada öykülerinde farklı toplumsal kimliklere, konumlara ve ilişkilere detaylı bir şekilde yer veren Tosun'un yayınlanmış beş öykü kitabı babalık kimliği ve performansı merkeze alınarak incelenmiştir. Olay örgüsünün merkezinde baba olan veya olay örgüsünün kırılma anlarına babanın etki ettiği öykülerde babalığa dair öne çıkan temalar şiddet, nesil çatışması, iktidar, kriz, taciz, tecavüz, suskunluk, yokluk, eşcinsellik ve homofobi olmuştur. Bu temalar şiddet, nesil çatışması, suskunluk/yokluk ve homofobi başlıkları altında sınıflandırılarak ele alınmış, ardından Tosun'un öykülerinde temsil edilen babalık performansları ve baba çocuk ilişkileri Türkiye'de yapılan babalık araştırmaları ışığında yorumlanmıştır. Sonuç olarak babalığın daha çok yıkıcı etkileri üzerinde durmayı tercih eden Tosun'un bu öykülerinde, Türkiye'de yapılan babalık araştırmalarının ele aldığı performanslara, krizlere, çatışmalara ve bunların doğurduğu toplumsal sorunlara dair önemli kesitler sunulduğu vurgulanmıştır.

Notlar

- ¹ Tosun'un öyküleri üzerine farklı alanlarda yapılan yüksek lisans tez çalışmaları dikkat çeker. Örneğin Abdal (2017), toplumsal cinsiyet kavramına odaklanır ve Tosun'un öykülerinde toplumsal cinsiyetlerin bozuma uğratılarak yeniden inşa edilme olanaklarının ortaya serildiğini iddia eder. Zeybek (2017), daha genel bir inceleme yapar ve Tosun'un öykülerini içerik, olay örgüsü, kişiler, bakış açısı, zaman, mekân ve üslup yönünden inceler. Bölükbaş (2019) ise Tosun'un öykülerindeki erkek eşcinsel arzu temsillerine odaklanır ve Andre Aciman'ın "Call Me by Your Name" romanıyla karşılaştırmalı bir analiz yapar.
- ² Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler (2009, YKY), Peruk Gibi Hüzünlü (2011, YKY), Dokunma Dersleri (2013, YKY), Bir Nedene Sunuldum (2015, YKY) ve Mesafenin Şiddeti (2020, YKY).

Kaynakça

- Abdal, G. (2017). *Yalçın Tosun Öykülerinde Toplumsal Cinsiyetin İnşası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Abdal, G. (2018a). Yalçın Tosun Öykülerinde Geleneksel Ataerkil Erkek ve Kadın Kimliklerinin İnşası. *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(4):14-37.
- Abdal, G. (2018b). Yalçın Tosun Öykülerinde LGBTİ Kimliklerin İnşası. *Kadın/Woman 2000*, 19(2):69-91.
- AÇEV (2018). *Türkiye'de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri*. Türkiye'de Babalığı Anlamak Serisi I. İstanbul: AÇEV.
- Aktaş, Ü.A. (18.09.2020). Bir Türlü Sevemediğim Yalçın Tosun Öyküleri. BirGün Kitap web sitesi. <https://www.birgun.net/haber/bir-turlu-sevemedigim-yalcin-tosun-oyk-ul-eri-316012> Son erişim: 8 Ocak 2022.
- Arendt, H. (1997). *Şiddet Üzerine*. (çev. B. Peker). İstanbul: İletişim.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye'de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Barutçu, A. (2015). Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk. *Fe Dergi*, 7(1):131-145.
- Beşpınar, F.U. (2015). Between Ideals and Enactments: The Experience of 'New Fatherhood' among Middle-Class Men in Turkey. İçinde, Gül Özyeğin (Ed.), *Gender and Sexuality in Muslim Cultures*. Surrey: Ashgate:95-113.
- Bolak-Boratav, H., Okman Fişek, G. & Eslen Ziya, H. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bozok, M. (2018). *Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye'de Babalık Raporu*. Türkiye'de Babalığı Anlamak Serisi II. İstanbul: AÇEV.
- Bölükbaş, S. (2019). *(First Love): Comparative Analysis of Gay Experience during the Coming of Age in Aciman and Tosun*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Connell, R. (1987). *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*. Cambridge, MA: Polity Press.
- Connell, R. (1995). *Masculinities*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Çavdar, A. (2017). *Baştan Ayağa Yarayız Aslında Hepimiz*. <https://t24.com.tr/k24/yazi/bastan-ayagi-yarayiz-aslinda-hepimiz,1075> Son erişim: 8 Ocak 2022.
- Çiftci, H.B. (2020). *Yalçın Tosun: Sustuğu ve Susmadığı*. <https://kayiprih.tim.com/inceleme/yalcin-tosun-sustugu-ve-susmadigi>. Son erişim: 8 Ocak 2022.
- Daly, K. (1993). Reshaping Fatherhood: Finding the Models. *Journal of Family Issues* 14(4):510-530.
- Hacısofıtaoğlu, İ. & Bulgu, N. (2015). Yedi Dağın Ötesindeki Çocuklar: Güreşte Erkeklik ve Şiddet. İçinde, B. Yazar (Der.), *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları:113-140.
- Korkmaz, U.F. (2014). Parisli Bir Kasabın Erkeklik Halleri. *İlef Dergisi*, 1(1):89-114.
- LaRossa, R. (1988). Fatherhood and Social Change. *Family Relations*, 37(4):451-457.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R.D. & Lamb, M.E. (2000). Scholarship on Fatherhood in the 1990s and Beyond. *Journal of Marriage and Family*, 62(4):1173-1191.
- Memiş, E. (2015). Şiddet ve Ekonomi. *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri* içinde, Der. Betül Yazar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 175-192.
- Öztürk, S.R. & Tural, N. (2001). Sinemada Kadın Karakterlerin Sessizliği: Sessizlik Bir Direnme Pratiği Olabilir mi? *İletişim*, 10: 101-126.
- Rotundo, E.A. (1985). American Fatherhood: A Historical Perspective. *American Behavioral Scientist*, 29(1): 7-23.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis, İkinci baskı.

- Sennett, R. (2021). *Otorite*. İstanbul: Ayrıntı.
- Thoma, D. (2011). *Babalar: Modern Bir Kahramanlık Hikayesi*. İstanbul: İletişim.
- Tol, U. U. & Taşkan, D. (2018). *Erkeklik ve Babalık Halleri*. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi III. İstanbul: AÇEV.
- Tosun, Y. (2009). *Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler*. İstanbul: YKY.
- Tosun, Y. (2011). *Peruk Gibi Hüzünlü*. İstanbul: YKY.
- Tosun, Y. (2013). *Dokunma Dersleri*. İstanbul: YKY.
- Tosun, Y. (2015). *Bir Nedene Sunuldum*. İstanbul: YKY.
- Tosun, Y. (2020). *Mesafenin Şiddeti*. İstanbul: YKY.
- Türk, H.B. (2015). ‘Şiddete Meyyalım Vallahi Dertten’: Hegemonik Erkeklik ve Şiddet, *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri* içinde, Der. Betül Yazar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 85-112.
- Yazar, B. (2015). ‘Yakın İlişki İçinde Şiddet’i Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek. *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri* içinde, Der. Betül Yazar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları:13-52.
- Zambak, F. (2014). *Dört Kadın Yazarın Romanlarında “Makbul Aile”*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zambak, F. (2022). *Tanzimat Dönemi Türk Romanında Erkeklikler*. Ankara: Kesit, İkinci baskı.
- Zeybek, B. (2017). *Yalçın Tosun’un Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Siberfeminizm Çerçevesinde Yeni Medyada Kadın Gazeteciler Üzerine Bir Araştırma

A Research on Women Journalists in the New Media within the Framework of Cyberfeminism

Selin Kiraz-Demir*

Öz

Yeni medya mecraları, iletişim süreçlerinin en önemli aşamalarından biri olan geri bildirimleri en gerçek ve en hızlı haliyle kaynağa sunması bakımından son dönemde oldukça tercih edilir hale gelmiştir. Bugün, özellikle YouTube gibi platformların güncel izleme pratiklerini dönüştürdüğü söylenebilir. Fakat bu mecralarda yayınlanan videolar, içeriği ne olursa olsun, izleyicinin kendi kimliğini gizleme imkânı da sunduğundan ve herhangi bir sansür mekanizması bulunmadığından yapılan yorumlarda toplumsal cinsiyete dayalı cinsiyetçi söylemleri daha kolay yayılabilir hale de getirebilmektedir. Çalışmada, yapımcı Armağan Çağlayan'ın YouTube'da yayınlamak üzere hazırlayıp sunduğu *Gör Beni* adlı programında kadın gazeteci Nevşin Mengü'nün konuk olduğu bölüme yapılan yorumlar, toplumsal cinsiyet perspektifinden içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Cinsiyete yönelik söylemlerde erkek ya da kadın kullanıcıların oranları, kullanıcıların kimliklerini açık olarak kullanıp kullanmadıkları, cinsiyetçi söylemin bir hakaret ya da bilinçsiz bir övgü unsuru olarak kullanılması da araştırmaya dahil edilen konular arasındadır. Araştırmada elde edilen bulgular, kadın gazetecilere yönelik cinsiyetçi söylemlerin korumacı ya da düşmanca azalarak da olsa devam ettiğini ortaya koymuştur. Bu araştırmanın, yeni medya mecralarında yayınlanan içerikler aracılığıyla kadın gazetecilerin maruz kaldığı cinsiyetçi söylemlerin kaynakları ve yaklaşımlar konusunda bir perspektif sunabileceği düşünülmektedir.

Keywords: toplumsal cinsiyet, siberfeminizm, kadın gazeteciler, yeni medyada kadın.

Abstract

Recently, new media channels have become highly preferred in terms of presenting feedback, which is one of the most important stages of communication processes, to the source in the most real and fastest way. Today, it can be said that platforms such as YouTube have transformed current viewing practices. However, the videos published in these channels, regardless of the content, and since there is no censorship mechanism, can also make gender-based sexist discourses more easily spread in the comments, since they also offer the viewer the opportunity to hide their own identity. In the study, the comments made on the episode where the female journalist Nevşin Mengü was the guest of the program called *See Me*, prepared and presented by producer Armağan Çağlayan to be broadcast on YouTube, have been analyzed from a gender perspective with content analysis method. The rates of male or female users in gender-oriented discourses, whether the users openly use their identities, and the use of sexist discourse as an insult or an unconscious compliment are among the subjects included in the research. It is thought that this research can provide a perspective on the sources of sexist discourses that women journalists are exposed to through the contents published in new media channels.

Anahtar Kelimeler: gender, cyberfeminizm, women journalists, women in the new media.

*Dr.Öğr.Üyesi Selin Kiraz Demir, İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo- TV ve Sinema Bölümü, İstanbul-Türkiye. E-posta: selinkirazdemir@aydin.edu.tr. ORCID No: 0000-0001-5901-857X.

Özgün araştırma makalesi
Makale gönderim tarihi: 9 Şubat 2022
Makale kabul tarihi : 14 Haziran 2022
1302-9916©2022 emupress

Original research article
Article submission date : 9 February 2022
Article acceptance date: 14 June 2022

Giriş

Yeni medya teknolojilerinin hayatımıza girmesiyle birlikte hem iletişim süreçlerinde, hem de toplumsal yaşamın dinamiklerinde büyük dönüşümler meydana gelmiştir. Özellikle medya ürünlerinin hedef kitlesi olan izleyicilerin daha aktif bir konuma yerleşmesinin, medya içeriklerinin de bu doğrultuda şekillenmesini sağladığı söylenebilir. Yeni medya aracılığıyla izleyiciler ve onların içerikler hakkındaki fikirleri daha “görünür” olmaya başlamış, böylelikle belli konu ya da olayların toplum içinde nasıl yankı bulduğu, hangi yönlerine odaklanıldığı, söylemlerdeki şiddet unsurları, kimliklerin açık ya da gizli bir biçimde kullanımı gibi konular, yeni medya araçlarının toplumsal yaşamdaki yeri konusunda da önemli ipuçları sağlamaya başlamıştır.

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliği tartışmalarının son dönemde hız kazanmasıyla birlikte, bu söylemlerin yeni medya aracılığıyla yaygınlık kazanıp kazanmadıkları ya da cinsiyetçi söylemlere karşı duruş için alternatif bir araç olup olamayacağı merak konusudur. Bugünün popüler yeni medya araçlarından biri olan YouTube’un oldukça geniş kitlelerin kolaylıkla ulaşabildiği bir mecra haline gelmesi de, bireylerin toplumsal cinsiyet konusundaki düşünce ve görüşlerini ifade edebilecekleri bir alan açmıştır. İfade alanının genişlemesi, toplumsal cinsiyet politikalarının daha görünür olmasını sağlayabileceği gibi, cinsiyetçi söylemlerin rahatça yayılabilmesine de sebep olabilmektedir.

Teknolojik gelişim ve bunun toplumsal yaşayış biçimlerine yansımaları kaçınılmazdır. Burada üzerinde durulması gereken nokta, küreselleşme ve toplumsal hareketler arasında yeni bir ilişki sürecinin kurulmasının gerekliliğidir. Bu durumun, birbirini karşılıklı yadsımayla değil, alternatif iletişim yollarının bulunmasıyla çözülebileceği söylenebilir. Bugün, cinsel kimlikler ve toplumsal cinsiyet temelli kimliklerin tanımlanmasında geleneksel anlayışta değişimler meydana gelmiş, özellikle kadın ve erkeklerin toplumsal alandaki cinsiyet temelli “kabullenilmiş” iş bölümü yerini eşitlik mücadelelerine bırakmıştır. Toplumsal cinsiyetin kadınların hayatını nasıl ve neden şekillendirdiği konusuna odaklanan ve sorunsalları gündeme taşıyan kadın çalışmaları çatısı altında yapılan pek çok araştırmada bu konular gündeme taşınmıştır. Örneğin, *Geçmişten Günümüze Kadın Çalışmalarında Yansımalar* adlı çalışma, özel ve kamusal alanda kadınların geleneksel normlar dolayısıyla karşılaştıkları güçlüklerle odaklanmış, dijital çağın dijital yerlilerinin, kadını hangi bakış açısıyla algıladığı ve günümüze dek gelen geleneksel ve ideolojik söylemlerle nasıl anlamlandırdığı konusunu irdedelemiştir (Sarı & Tombul, 2020). Bunun yanı sıra, “*çeşitli cinselliklerin giderek artan görünürlüğü, çekirdek ailenin parçalanması, feminizmin etkisi ve iş piyasasında giderek artan kadın sayısı gibi etmenler modern toplumda kadınların rolünün dönüşmesine de katkıda bulunmaktadır*” (Stevenson, 2015:340). Böylece, toplumsal cinsiyete dayalı cinsiyet eşitsizliğinin yeni medya araçları aracılığıyla daha görünür olması, bu konunun tartışılabilmesinin de önünü açmıştır. Bu durum aslında bir kayıp ya da çöküş değil, çözüm için bir olanak haline dönüşebilir.

Türkiye’de, dünyadaki birçok ülkede de olduğu gibi, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan cinsiyet eşitsizliği sorunu ve bu sorunun farklı meslek gruplarına yansımaları gözlemlenebilmektedir. Medya özelinde ise benzer

şekilde çok büyük bir değişimden söz edilemez. Kadınların, medyanın farklı alanlarında kendilerine erkeklere göre daha zor yer buldukları ve yaşadıkları baskılar bugün daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Sosyal medya aracılığıyla özel hayata dair bilgilere daha kolay ulaşılabilmesi, kişilerle birebir iletişim kurulabilmesi, ideolojik kutuplaşmanın artması, doğruluğu teyit edilemeyen bilgilerin daha hızlı bir şekilde yayılabilmesi gibi unsurlar yeni medya araçlarının pek çok olumlu niteliğinin dışında medya ve gazetecilik alanında hedef olmayı da kolaylaştırabilmektedir.

Yeni medyanın medya içeriklerine alternatifler sunması ve bunu yaparken izleyiciyi de aktif bir konuma taşıması daha önce de bahsedilen bazı sorunları beraberinde getirebileceği gibi, toplumsal yaşamdaki birtakım tabu ya da önyargılar konusunda farkındalık yaratmak açısından da faydalı olabilmektedir. Bireylerin kendilerini daha rahat ifade edebilmelerine olanak tanıyan kimi yeni medya içerikleri, insanların daha önce farkına varmadıkları birtakım gerçeklerle yüzleşmelerini sağlayabilir. Herhangi bir sansür mekanizmasının olmaması da bu durumu tetikleyebilir. Dolayısıyla bugün özellikle YouTube'un geleneksel medyanın en güçlü alternatiflerinden biri olması, farklı meslek gruplarındaki kadınların yaşadıkları sorunları daha kolay ifade edebilmelerini sağlarken, mesleki kimliklerinden sıyrılıp kendilerini anlatma fırsatını da yaratabilmektedir.

Çalışmada örneklem olarak alınan Armağan Çağlayan'ın *Gör Beni* adlı programı, Türkiye'de söyleşi türünde yapılan ve ilgi çeken programlar arasında gösterilebilir. Konuklarıyla sohbet havasında gerçekleştirdiği söyleşilerde yalnızca merak ettiklerini sorduğunu ifade ederek başlayan Çağlayan, bir nevi bilinmeyen, duyulmayan ya da açıklanmaya ihtiyaç duyulan bilginin peşindedir. Farklı hikâyeleriyle öne çıkan konuklar aracılığıyla *Gör Beni*, izlenme oranları ve izleyici geri dönüşleri ile yeni medyanın gücünü somut olarak görebilmemizi sağlar.

Gazeteci kimliğiyle olduğu kadar siyasi söylemleri ile de öne çıkan ve yeni medya mecralarında mesleğini sürdüren gazeteci Nevşin Mengü, *Gör Beni* programındaki ifadeleriyle de dikkat çekmiş, izleyicinin onu daha yakından tanıması sağlanmıştır. YouTube platformunda yayınlanan programın altına binlerce yorum yapılmış, bu yorumların kimi Mengü'nün program içerisindeki söylemlerine yönelik genel eleştiriler içerirken bir kısmı da toplumsal cinsiyete dayalı söylemleri barındırmıştır.

Çalışmada, YouTube'da yayınlanan ve yaklaşık iki milyona yakın bir izlenmeye sahip olan programın altına yapılan 2998 yorum cinsiyetçi söylemler bağlamında kategorize edilerek içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu bağlamda, spesifik bir şekilde cinsiyeti işaret edilerek yapılan, içerisinde "kadın" "bayan" "hatun" "kız" "hanım" gibi tanımlamaları barındıran yorumlar örnekleme dahil edilmiş, Siyasal Görüş, Fiziksel ve Karakteristik Özellikleri ve Gazetecilik Kimliği başlıkları altında yorumlanmıştır. Çalışmanın, Nevşin Mengü'nün kadın kimliğinin gazeteci ve insani yönü de düşünüldüğünde ne kadar ön planda olduğu konusunda bir fikir sunacağı düşünülmektedir. Bu araştırmadan yola çıkarak, kadın gazetecilerin maruz kaldığı cinsiyetçi söylemlerin yeni medya aracılığıyla yeniden üretimi ya da farkındalık yaratma

konusundaki gücü gündeme taşınarak karşılaştırılmış, cinsiyet eşitsizliğinin belirlenen meslek grubundaki baskınlığı irdelenmiştir.

Siberfeminizm ve Dijital Kültür

Cinsiyetler arasında sosyal, ekonomik ve politik yönlerden eşitlik ilkesini savunan feminizm, batı kaynaklı olarak görülmesine rağmen tüm dünyada özellikle kadın hakları ve çıkarları adına faaliyet gösteren bir oluşumdur (Britannica, 2021). Ayrıca feminizm özellikle günümüzde, her türlü cinsiyetçiliğe, cinsiyete dayalı baskılara karşı bir mücadele alanı olarak da açıklanabilir (Hooks, 2000:1). Fakat feminizm ile ilgili yapılan araştırmalar, tek bir feminist ideoloji olmadığını, feministlerin farklı yaklaşım ve düşünce tarzları, felsefi ve politik duruşları olması sebebiyle feminizmlerden bahsedildiğini göstermektedir (Pilcher & Whelehan, 2004:49). Feministler arasındaki bu farklı bakış açıları, farklı dönemlerde, dönemin koşulları doğrultusunda ortaya çıkmış, böylece bugün literatürde sıkça karşımıza çıkan Birinci, İkinci ve Üçüncü Dalga feminizm gibi gruplanmalara gidilmiştir.

Her ne kadar farklılıklar ortaya çıksa da temelde feminizm ya da feminist kuram, kadınlarla ilgili çalışmaların yapıldığı bir tarihsel analiz kategorisidir. Aynı zamanda, cinsiyete yönelik her türlü ayrımcılığı da ortadan kaldırmayı amaçlar. Feministler, toplumdaki erkek egemenliği ve onları ayrıcalıklı bir konuma yerleştiren düzene karşı çıkmaktadırlar (Çak & Ersoy, 2010: 102). Toplumsal statüler bağlamında kadın ve erkek arasındaki çatışmalara yoğunlaşan feminizm, aynı zamanda iktidar eleştirileri de içermektedir. 19. Yüzyılın ortalarında başladığı düşünülen feminist hareketler 1970'li yıllarda yükselişe geçmiş, özellikle Simone de Beauvoir'ın çalışmaları toplumsal cinsiyet tartışmalarını gündeme taşımıştır (Çakır, 2011:505).

Beauvoir, kadının erkeğin ötekisi olarak kurulduğundan bahseder ve temelde kadınların onları eşliğe ve anneliğe yazgılı kılan bir doğası olmadığını altını çizer. Ona göre toplumsal cinsiyetin siyasal ve sınıfsal bir işleyişi vardır. Beauvoir'e göre insan her şeyden önce vardır, şu ya da bu olması sonradan gelir. *İkinci Cins* adlı çalışmasında kadınların biyolojik cinsiyetinden doğan ve benimsemiş olduğu *çoğaltıcılık* işlevinin, onu toplumsal açıdan erkeğe oranla özerkliğini sarsan bir konuma taşıdığından bahseder (Beauvoir, 2010:12). Biyolojik belirlenimciliği reddeden Beauvoir çocuk doğurduğu ve doğurduklarına baktığı için kadının dünyada erkek gibi çalışmadığına işaret eder. Ona göre erkeklerin biyolojik avantajları, kadınların görece fiziksel zayıflığı ya da iki cinsin üreme kapasitelerindeki farklılıklar bir cinsiyetin ezilen konumunda bulunmasına sebep olmamalıdır. Dolayısıyla iki cins arasındaki bu eşitsizlik kadın ve erkeğin biyolojik kapasite veya potansiyellerinden kaynaklanmaktan öte, çoğunlukla toplumsal emeğin cinsiyete dayanan biçimde bölünmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Direk, 2018:65).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumda cinsiyetçi söylemlerin oluşmasına yol açmaktadır. Feminist hareket, özellikle cinsiyetçilik karşısındaki mücadeleci tutumuyla dikkat çekmektedir. Sistemik bir ayrımcı yaklaşımı ifade eden cinsiyetçilik, bir eylem ve düşünme biçimidir ve büyük ölçüde stereotiplerle ilişkilidir. Kadın ve erkeğin "doğası" ve toplum içinde

benimsemeleri beklenen rollerle ilgili inançları kapsamaktadır (EIGE, 2020). Hatta, “en belirgin özellik olmadığına bile birisinin cinsiyeti ön plana çıkarılır” (Vetterling-Braggin, 1981). Mesela, kadın kimliğinin ön planda olmadığı bir durumda dahi bireyin kadın olduğunun vurgusu yapılabilmektedir. Bu, sosyal yaşamda sık karşılaşılan bir durum olduğu gibi, çalışmanın araştırma aşamasında da gözlemlenen, dikkat çekici bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla cinsiyeti ve toplumsal cinsiyet normları ile ön plana çıkarılan birey, diğer sosyal ya da mesleki kimliklerine yabancılaştırılabilmektedir.

Cinsiyetçilik, ataerki toplum düzeni ekseninde şekillenmiş olan ve erkekleri yüceltirken kadınları ikinci planda tutan bir ideoloji, algı, bakış açısı ve söylem biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayış, kitle iletişim araçları ve ideolojik söylem araçları aracılığıyla topluma yayılabilmektedir. Cinsiyetçi söylemler, düşmanca cinsiyet şeklinde, yani kadınların bilinçli bir şekilde aşağılandığı, kendilerinin yetersiz hissettirildiği, kendini gerçekleştirmesinin engellendiği, özgürlüklerinin kısıtlandığı durumlar olarak ortaya çıktığı gibi, korumacı cinsiyetçilik şeklinde, bilinçsizce işleyen düşünce, yargı, norm, ideoloji ve kültürler şeklinde de var olabilir. Dolayısıyla cinsiyetçilik, cinsiyetler üzerinden işleyen bilinçli/bilinçsiz tutumlar ya da ideolojiler bütünü olarak açıklanabilir (Napikoski, 2019).

Cinsiyetçi dil ve söylem, cinsiyetçi pratiği tetikleyen ve onu aynı zamanda kullanan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil aracılığıyla kadınlara yönelik ayrımcı bir tutumun benimsenmesi ve kadınlarla ilişkili faaliyetlerin küçümsenmesi bilinçli ve düşmanca cinsiyetçiliğin bir göstergesi olduğu kadar, önyargıları da bilinçsizce pekiştirmekte ve cinsiyetçiliği körükleyebilmektedir (Mills, 2008). Böylelikle, sürekli tekrar eden ve yeniden üretilen bir sürecin tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Özellikle korumacı cinsiyetçilik ile bu işleyiş daha da pekiştirilebilmektedir. Çünkü olumsuz olmadığı varsayılan, “kadınlar naiftir”, “kadınların korunması, kolanması gerekir”, “kadınlar hassastır” gibi bakış açıları da cinsiyetçiliği ifade etmektedir. Bu yaklaşımda belirleyici olan tutum kadınlara yönelik “ön yargılardır”. Korumacı cinsiyetçi olan bu bakış açısı ve söylemler, kadınların erkeklerden daha naif, kırılgan ve saf, bunun yanı sıra zihinsel olarak daha zayıf ve daha az beceriye sahip olduğunu varsaymakta ve kimi zaman düşmanca cinsiyetten daha tehlikeli hale gelebilmektedir. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğe kadınlara karşı davranışlara göre değerlendirildiklerinde farklı anlamlar yüklenebilse de ortak argümanları bulunmaktadır. Bunlar, geleneksel cinsiyet rollerini kabul etmeleri ve ataerki toplumsal yapıyı haklılaştırmaya ve sürdürmeye çalışmaları olarak özetlenebilir. Cinsiyetçiliğin bu iki formu, her biri düşmanca ve korumacı açılara sahip güç, cinsiyetler arası farklılaştırma ve cinsellik olarak üç kategori ile bağlantılıdır. Güç, ataerkilliğin neticesinde cinsiyetler arası güç farklılıklarının ataerki ideolojiler yoluyla rasyonelleştirilmesi, cinsiyetler arası farklılaştırma yani ayırım, erkekler ve kadınların özellikleri hakkında paylaşılan kalıp yargıları, cinsellik ise kadınların cinsel objeler olarak romantize edilmesi konularını ele almaktadır (Ayan, 2014:150).

Teknolojik gelişmelerin hayatımızda yavaş yavaş etkisini hissettirmeye başladığı 1990’lı yıllarda şimdiki dek ortaya konulan feminist düşüncelere karşı

eleştirel bir tavır alınarak, kimliğin cinsiyet, ırk, etnik köken, cinsellik ve toplumsal sınıflar gibi birbiriyle ilişki içinde baskı ve ayrımcılık kategorileri olarak işlediği iddia edilmiştir (Iannello ve College, 2010: 71). Bu dönemde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve internete erişim gücünün yaygınlaşması, bu teknolojilerin cinsiyetçi söylemleri nasıl konumlandığı, teknolojilerin kadınların yaşamındaki yerini ve onların yaşamlarını nasıl etkilediği gibi konuları da gündeme taşımıştır.

Siberfeminizm ya da siberetik feminizm, internet veya çeşitli elektronik ortamlardaki feminist aktiviteleri ifade etmek için kullanılır. Bu, siber uzamdaki feminizm olarak da yorumlanabilir. Susanna Paasonen, yeni medya alanındaki toplumsal cinsiyet ve teknoloji bağlantılarını inceleyen feminizm araştırmalarının siberfeminizm çatısı altında birleştiğini ileri sürmektedir (2005: 336). Siberfeminizmin kurucu metinlerinden biri olarak kabul edilen Donna Haraway'ın 1985 yılında hazırladığı *A Cyborg Manifesto* isimli çalışma ise, cinsiyet ve teknoloji arasındaki ilişkiyi anlamlandırmamıza imkân tanır. Daha doğrusu bu metin, teknolojinin hayatımıza girmesiyle birlikte cinsiyetin konumunu sorgulamaktadır. Çalışmasında insanlar ve makineler arasındaki ilişkinin tarihini araştıran Haraway, teknolojinin giderek kadın ve erkek kategorilerini devre dışı bırakacağını ileri sürmekte, cinsel farklılıkları aşan bir dünya vizyonunu sunmak için siborgu bir model olarak kullanmaktadır. Bir siborg, makine ve organizmanın bir melezi olduğu için, doğayı ve kültürü tek bir bedende birleştirir ve insan doğasına ilişkin özcü anlayışların geçerliliğini ortadan kaldırır. Bu, yaş veya ırk gibi diğer farklılıklara ek olarak, aralarındaki biyolojik farklılıklara dayanan cinsiyetlerin her biri için ayrılmış belirli sosyal roller olduğu iddialarını içerir. Buna göre, doğru araçlar verildiğinde herkes [yeniden] inşa edilebilir. Kısacası siberetik, insanlara her düzeyde kendilerini inşa etme özgürlüğü ve failliği sağladığı için, ne cinsiyete ne de ırka dayalı yeni bir rol ayrımına izin vermemektedir (Haraway, 1991). Haraway'ın bu çalışmasının, siberfeminizm, siberfeminist düşünce, siberfeminist politika ve sanat konularına zemin oluşturduğu söylenebilir.

Haraway'ın tanımladığı model "toplumsal cinsiyet sonrası" bir kavramı işaret eder. Fakat Haraway, kadınların fiili olarak hala sömürüldüğünü de iddia eder ve bu sömürüye "enformatik tahakküm" adını verir. Ona göre tüm bu gelişmeler gözetim ve kontrolün gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmesine, kültürel gelişme ve toplumsal ilişkilerin de bu çerçevede şekillenmeye devam etmesine sebep olmuştur (2006:34). İngiliz kültürel kuramcısı Sadie Plant, siberfeminizmin bir diğer önemli temsilcisidir. Plant'e göre makineler akıllandıkça kadınlar özgürleşmekte, dolayısıyla kadınlar için varlık gösterebilecekleri alternatif bir alan açmaktadır. *Zeros and Ones: Digital Women and the New Technoculture* adlı çalışmasında Plant, internet teknolojileriyle birlikte kadınların yaşamlarındaki değişimleri merkezine alır. Plant, siber uzamı kadınlar için özgürleştirici bir yer olarak kavramsallaştırır çünkü ona göre internetin metinsel doğası kendisini kadına da borçludur. Bilgisayarların hücreleri olarak adlandırılan sıfır ve birlerden sembolik olarak sıfırları "dişi" ve birleri fallik ve "erkek" olarak işler (1997:23).

Siberfeminizm konusundaki çalışmalarını incelediğimizde dört Avustralya'lı kadın feminist sanatçı tarafından 1991 yılında kurulduğu bilinen *VNS Matrix* adlı kolektif

yapı dikkat çeker. Grup, teknoloji ve kadın üzerinden oluşturduğu aktivist temsiller aracılığıyla kadınların dijital teknolojilerin üretici ve kullanıcıları olmaları bakımından hatalı temsil edildiklerini savunmaktadır. Bunun yanı sıra, kadınların dijital ortamda daha çok kalıp yargılar üzerinden, nesneleştirilerek gösterildiği konusunda birleşirler. *VNS Matrix*, bugün toplumsal yaşamda gelinen noktadaki disiplin ve yasakçı ahlak gibi tüm değer ve fikirleri reddederek, 21. yüzyıl siberfeminist manifestosunu yayımlamıştır. Manifesto, siberfeminizm düşüncesinin tüm Avrupa’da yaygınlaşmasını sağlamış, ne olduğu konusunda uzlaşa sağlanamasa bile, en azından ne olmadığına ilişkin ortak bir kaniya varılmıştır. Burada en dikkat çeken ise, belki de feminizmin eleştirilere neden olan bir eksikliği olarak öne çıkmış “erkek karşıtı değildir” antitezidir (Varol, 2014:226).

Bugün, kültürel ve toplumsal etkileri çok büyük olan enformasyonel ve teknolojik bir çağın kaçınılmaz bir parçası haline geldiğimiz rahatlıkla söylenebilir. Yaşamın giderek ağlar üzerinden akmaya başlamasıyla gelişen dijital bir topluluk ve yükselen dijital bir kültür oluşmaktadır. Gönüllü veya gönülsüz bir biçimde herkesin zamanla bu topluluğun bir parçası olma durumu zaman, mekân, kültür ve kimliğe dair yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bozkurt, 2022, s. 718). Bu durum, bilim ve teknolojinin bireylerin ortak dünyalarını dönüşü olmayan bir şekilde değiştirdiği anlamına da gelmektedir. Bu yeni toplumsal ilişkiler hızla normalleşmekte, dünya çapında anında iletişimin gelişmesi “gerçek dünya” olarak bildiğimiz dünyayı kökünden değiştirmektedir. Bu noktada siberfeminizm, teknoloji hakkında kültürel anlatıların erkek ve kadınların maddi pratikleri ile kültürel imgelemlerini nasıl sınırlamış olduğuna dikkatimizi çekme çabasıdır. Yeni medyanın gelişimiyle birlikte siberfeministler, erilliği teknoloji, kadınsılığı ise doğa ile yan yana koyan kültürel anlayışları yapı bozuma uğratma fırsatı bulmuşlardır (Stevenson, 2015: 337). Bu bağlamda siberfeminizm, kadınların dışlanması ve baskı görmesini eleştirmek için fırsatlar arayarak yeni medyayı yeniden tanımlama ve teknolojiyi daha iyi tanımamıza fırsat sağlayan kültürel çerçeveleri keşfetme çabasıdır.

Alternatif Bir Söylem Alanı Olarak Yeni Medya ve Kadın Gazeteciler

Medya ve kadınların medyadaki konumu ele alındığında üç farklı perspektiften konuyu incelemek gerekir. Bunlardan biri, kadının medya içeriklerinde nasıl temsil edildiğine dair sorunlu yaklaşımların tespit edilmesi ve açıklanması, ikincisi medyanın üreticisi olarak kadınların ne kadar varlık gösterebildikleri ve son olarak yeni medyanın, geleneksele bir alternatif olarak gelişimiyle birlikte ilk iki sürecin geçirdiği dönüşümlerdir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerinin üretimi ve yayılmasının hegemonik ilişkilere bağlı olarak kaçınılmaz hale gelmesi, medyada kadınların bir var olma sorunuyla karşı karşıya kaldığını da göstermektedir.

Geleneksel medyada, dizilerden televizyon programlarına, haber bültenlerinden yarışma içeriklerine kadar her türde toplumsal cinsiyetin geleneksel rollerinden izler bulabilmek mümkündür. Bu durum akademik çalışmalarda da çokça ele alınmış, iletişim alanının önemli konularından biri haline gelmiştir. Araştırmalar, Türkiye’de medyanın yaygın olarak yaptığı ayrımcılık türlerinin başında cinsiyetçi söylemlerin geldiğini göstermektedir. Buna göre,

erkek egemen dil haberlerin diline öylesine işlemiştir ki, değiştirilmesi mümkün olmadığı düşünülen bir kalıp şeklinde sürekli tekrarlanmaktadır. Cinsiyetçi söylemler, çalışmanın analizinde de detaylandırılacağı üzere, kimi zaman bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kullanılabilenken, cinsiyetçi dilin sorunlu yanlarına odaklanmanın ve çözüm sunabilmenin çok önemli olduğu söylenmelidir. Dolayısıyla, “güzel”, “kurban”, “iyi aile kızı” vb. kalıpların kullanılmaya devam etmesinin, geleneksel medyada kadının konumlanmasını ciddi çıkmazlara sebep olduğunu ifade etmek gerekir (Soydan vd., 2016:15). Hatta bu tür dil sorunlarının kimi zaman yalnızca hatadan ibaret olmadığını, bilinçli bir sermaye politikasının ürünü olarak sunulduğu da görülebilir.

Medyada kadının toplumsal cinsiyet ve dil sorunlarıyla birlikte süregelen hatalı temsili, işin sektörel boyutunda da benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en baskın olduğu sektörlerden biri olan medya sektöründe kadın bir gazeteci olarak varlık göstermek ise, farklı bir mücadele alanı ortaya koymaktadır. Öyle ki, 2020’de *Uluslararası Gazeteciler Merkezi (ICFJ)* ve *UNESCO* tarafından yapılan ankete katılan 1210 kadın gazeteci ve medya çalışanın yüzde 73’ü, çevrimiçi şiddet, taciz, tehdit ve saldırıya maruz kaldıklarını ifade etmişler, aynı zamanda sektörde kadın olmanın zorluklarını şu cümle ile özetlemişlerdir “Bu sektörde kadın çalışan olarak kendini kanıtlamak zordurasın.” (Ülkar, 2021).

New York merkezli ve küresel çapta faaliyet gösteren bir kurum olan *CFWIJ (The Coalition For Women In Journalism)* bir medya çalışanı olarak kadınların sorunlarını gündeme taşımaktadır. Sosyal medyada *Woman In Journalism* adıyla faaliyetlerine devam eden oluşumun kurucu direktörü Kiran Nazish’in özellikle Türkiye’deki kadın gazetecilerin güncel durumunu özetlediği şu sözleri oldukça dikkat çekicidir:

Geçtiğimiz yıl Türkiye’de toplamda 59 vaka kaydettik. Bugün baktığımızda hâlâ 7 kadın gazeteci cezaevinde. Türkiye, İran’dan sonra en çok kadın gazeteciye hapseden ikinci ülke konumunda. 2020’de, 12 kadın gazeteci alanda haber takibi yaparken polis tarafından fiziksel şiddete maruz kaldı. 2021’e geldiğimizde, yılın ilk iki ayında 52 kadın gazeteci tehdide ve şiddete maruz kaldı. Karşılaştıkları tüm bu zorluklara rağmen kamu görevlileri olduklarını ve halkı bilgilendirme görevlerini unutmuyorlar. (Ülkar, 2021).

Tüm bunların yanı sıra, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin *Kadın Gazeteciler Komisyonu* 2021 yılında yapmış oldukları anket ile birlikte kadın gazetecilerin kariyer hedeflerine daha geç ulaştıklarının altını çizmişlerdir. Komisyon, 100 kadın gazetecinin katıldığı bu çalışmada, cinsiyetçi yaklaşım, ücret, mobing, aile ve toplumsal kimlik gibi sorunlar ön plana çıkmıştır (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2021). Yeni medya araçlarının gelişimi ve yaygınlaşmasının ardından, ana akım medyada karşılaşılan güçlüklerin yerini başka dinamiklere bıraktığı söylenebilir. Medyanın alternatif bir alana ulaşması, merkezileştirilmiş ve hegemonik yapıdan çıkarak alternatif medya teorisinin oluşturulmasını beraberinde getirmiştir. Bu teori, katılımcı ve etkileşimli medyayı açıklamakta, bağımsız haberciliğin de önünü açmaktadır (McQuail, 2000:160). Pierre Bourdieu alternatif medyayı ana akım medyanın kural ve temsillerine karşı bir duruş olarak açıklar. Ona göre, geleneksel medyada üretilen düşünsel süreç ve imajlar tek tipleşmekte, belirli sembolik mesajlar ve güç ilişkileri inşa edilmektedir (Bourdieu, 1991:21). Yeni

medyada var olabilen gazeteciler ise genellikle tek tip yapının dışında kalanlardır. Buradan yola çıkarak, söylem ve ifade alanı bulabilen kadınların, cinsiyet temelli kalıp yargıların kırılabilmesi açısından alternatif bir alana sahip oldukları söylenebilir.

Fuchs, *Alternative Media as Critical Media* adlı çalışmasında alternatif medyayı günlük kullanımımız sırasında genellikle karşılaştığımız ticari veya kamusal kurumların dışında, farklı normlar, hedefler ve hırslar tarafından motive olmuş, medyayı mevcut sistemin dışında organize etme, üretme ve kullanma yolları olarak açıklamıştır. Başka bir deyişle bu alan, kapitalist medya endüstrisine meydan okuyan bir alandır. Geleneksel medyanın alternatifi olarak yeni medya araçları tahakküme meydan okuyabilecek eleştirel içeriği üretmeyi amaçlayan bir medyayı organize etme ve üretme yolu olarak görülebilir (Fuchs, 2010:174).

Günümüzde YouTube, habercilik alanında özellikle ulusal medyadan bir şekilde ayrı kalmış gazetecilerin mesleklerine devam edebilmelerini sağlayan küresel bir platformdur. Dolayısıyla kadın gazetecilerin özellikle cinsiyetçi yaklaşımlar, mobing ve toplumsal kimlik sorunları yüzünden ana akım medyada yeterince görünür olamamaları ya da hak ettikleri yeri bulamamaları gibi durumların önüne geçilebilmektedir. Bugün birçok gazeteci, kendi YouTube kanalları üzerinden gündeme dair yorumlar yapabilmekte ve haberleri değerlendirebilmektedirler. Aynı zamanda canlı yayınlar yapabilmekte ve izleyici yorumlarını ekrana da taşıyarak interaktif bir gazetecilik deneyimini gerçekleştirebilmektedirler.

Yeni medya platformları tüm bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda dijital demokrasi kavramının sorgulanmasını ve yapılandırılmasını da beraberinde getirmiştir. Dahlberg, *Re-constructing Digital Democracy* adlı çalışmasında dijital medya teknolojisinin demokratik iletişimi iyileştirdiği ve ilerlettiği konusundaki tartışmaları liberal-bireyci, müzakereci, karşıt-kamusal ve özerk Marksist olarak dörde ayırmıştır. Özellikle karşıt-kamusal olarak tanımladığı pozisyon dijital iletişim teknolojilerini hem hegemonik hem de karşıt-kamusalı destekleyen bir unsur olarak öne çıkarır. Alternatif çevrimiçi medya siteleri aracılığıyla marjinal ya da baskı altındaki grupların güçlendiği gözlenmektedir. Buna göre “dijital iletişim ağları, kendilerini bizzat söylemsel savaşların gerçekleştiği mücadele alanları ve aktivizmin odağı olarak görmektedir.” (Dahlberg, 2017:139-142)

Kadın gazetecilerin yeni medya araçları aracılığıyla seslerini bağımsız platformlardan duyurabilmeleri, elbette kimi zaman olumsuz sonuçları da doğurabilmektedir. Ana akım medyada arka planda maruz kalabildikleri cinsiyetçi yaklaşımlar da bu kez *izleyiciler* tarafından çok daha rahat bir şekilde yapılabilmekte, her ne kadar ekranda var olabilecekleri bir alan yaratsalar da, bu yorumlar kimi zaman mesleki kimliklerinin önüne geçerek onları gölgeleyebilmektedir. Gerek sosyal ağlar, gerekse YouTube bir “ifşalama” mekanizması olarak toplumsal cinsiyet ideolojisini yeniden üretebilmekte ve kişileri gündeme taşıyabilmektedir. Bu nedenle her ne kadar geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümü için önemli bir etken olsa da, yeni medyanın kadın gazetecilere tam anlamıyla bir özgürlük alanı sunduğu düşüncesi geçerliliği olmayan bir argüman olacaktır. Dolayısıyla, yeni medyada

kadın gazetecilerin toplumsal cinsiyete dayalı söylemlere maruz kalıp kalmadıkları ve tüm bunların etkilerinin doğru analiz edilebilmesi açısından onların bulunduğu yayınların detaylı olarak incelenmesi gerekir.

Araştırmanın Amaç, Yöntem ve Sınırlılıkları

Araştırmanın amacı, kadın gazetecilerin söylem alanı bulabilmesi ve cinsiyetçi söylemlere maruz kalabilmelerinin önüne geçme bağlamında yeni medyanın bir alternatif olma potansiyelini sorgulamak ve yeni sorunsalları gündeme getirmektir. Yanı sıra araştırma, yeni medya araçlarına ve politikalarına çoğulcu bir perspektiften bakarak, bunların cinsiyet temelli toplumsal sorunların gündeme gelmesi konusundaki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada incelenecek olan program ana akım medyanın önemli temsilcilerinden biri olduğu düşünülen ve bugün dijital platformlarda yaptığı programlar ile önemli sayıda izleyiciye ulaşmayı başaran Armağan Çağlayan'ın *Gör Beni* adlı programıdır. Programda özellikle gazeteci kimliğiyle ön planda olan Nevşin Mengü'nün katıldığı bölüm incelenmiştir. Mengü, henüz CNN Türk'te ana haber sunucusu olarak görev yaptığı dönemde dahi bülten öncesinde kısa bir yorum ve tanıtım yaptığı videoları Periscope'tan canlı yayınlamıştır. Kendisinin, ana akım medyada yaptığı görev süresince bu videoları YouTube platformuna da yükleyerek yeni medya ile ilişkisini en erken kuran gazetecilerden biri olduğu söylenebilir (Yüncüler, 2018).

Nevşin Mengü, bir röportajında geleneksel bir medya kurumunda çalışan gazeteci ile YouTube'de aktif olan gazeteci arasındaki farkı şu şekilde açıklamıştır: "Burası uçsuz bucaksız bir mecrâ. Ancak ciddiye almak lazım. TV yayıncılığı gibi. Kaynak ve emek lazım." (Yüncüler, 2018). Bir gazeteci olarak Mengü'nün dijital ortamda yapılan yayıncılığı dikkate alışı ve mesleğini burada da sürdürmeye devam etme yönündeki gayreti, onun zaman zaman hedef olmasına da neden olmuştur. Bu nedenle çalışmada yeni medyada aktif bir görünürlüğe sahip olmanın avantaj ve dezavantajlarını görmek açısından Mengü'nün katıldığı program seçilmiştir.

Mengü'nün kendi kanalı ve yayınları üzerinden bu araştırmanın yapılmamasının, bunun yerine *Gör Beni* programının seçilmesi ise sebepleri şu şekilde açıklanabilir: Armağan Çağlayan'ın *Gör Beni* programının ulaştığı kişi sayısı ve bu kişilerin demografik özellikleri daha çeşitlidir. Bu nedenle farklı bakış açılarına ve yorumlara ulaşabilme olasılığı artmaktadır. Aynı zamanda bu programda kişiler kendilerini her açıdan ifade edebilme, karakteristik özelliklerini ortaya koyabilme ve meslekleri dolayısıyla karşılaştıkları zorlukları daha rahat aktarabilme olanağına sahip olmaktadır. Buna karşılık Nevşin Mengü'nün YouTube kanalı güncel haberlerin yorumlanması üzerinedir ve burada kişinin kendisini bireysel olarak ifade şansı bulması, birey olarak görünür olması zorlaşmaktadır. Bu nedenle çalışma *Gör Beni* programına yapılan yorumların analizi, cinsiyetçi söylemlerin kaynağını, sebeplerini ve kalıp yargıların tespiti için daha doğru bir kanaldır.

Programın altına yapılan yorumlara yönelik araştırma, nicel bir araştırma tekniği olan içerik analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Özellikle sosyal bilimler ve medya araştırmaları alanında kullanılan yöntem, iletişimin açık içeriğinden nesnel,

sistematiik ve nicel tanımlamaların yapılmasına imkân sağlayan bir araştırma tekniği olarak tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra, araştırma evreni, örneklem, çözümleme ölçeği ve ölçme biriminin belirlenmesi, sınıflama sisteminin oluşturulması, araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliğinin ölçülebilmesi gibi özellikler içerik analizinin sistematiik olduğunu göstermektedir (Çavuşoğlu, 2019:85).

İçerik analizinde, araştırmacının incelediği içerikleri okuması, titiz ve detaylı bir şekilde ele alıp değerlendirmesi oldukça önemlidir. Nicel sonuçlar elde etmeyi amaçlasa dahi, araştırmacının nicel yöntemler beraberinde nitel yöntemleri de kullanması, ele alınan içeriklerin açık kısımları üzerinden açık olamayan (gizli) özelliklerini ortaya çıkarmada, bu özellikler üzerinden çıkarım yapmada ve sonuç olarak toplumsal eğilimlere/reaksiyonlara ilişkin zengin ve detaylı bilgiler üretilmede yarar sağlayabilmektedir.

İçerik Analizinde, sınıflandırma aşamasının güvenilirlik üzerindeki etkisi büyüktür (Franzosi, 2008:26). Bu nedenle, söz konusu çalışmanın sınıflandırma aşamasında, belirli ve detaylı kuralların izlenmesine önem verilmiştir. Ayrıca Krippendorf (2004:211-212), İçerik analizinin güvenilirliğini sağlayabilmek adına analize konu olan içeriklerin hemen herkes tarafından aynı anlamlara geldiğinden emin olmak gerektiğini iddia etmektedir. Bu çalışmada da, içeriklerin gizli veya örtük öğelerinden ziyade hemen herkes tarafından aynı anlama geldiği varsayılan açık öğelerinden yararlanılmıştır. Analiz edilen içeriğin açık (manifest) kısmının ele alınması ve sınıflandırma aşamasında belirli kuralların takip edilmesi, kategorilerin açık bir biçimde belirlenmesi, çalışmada nitel yaklaşımlar benimsenmekle birlikte nicel bulgulara da yer verilmesi ilgili çalışmayı objektif ve güvenilir kılmaktadır.

Bir araştırmanın geçerliliği, araştırmada kullanılan örneklemle ve araştırmanın güvenilirliğiyle ilişkilidir. Araştırmanın güvenilirliği, araştırmanın geçerli olduğunu anlamına gelmemekle birlikte, geçerlilik için güvenilirliğin şart olduğu bilinmektedir (Öğülmüş, 1991:228). Bu araştırmanın İçerik analizi aşamasında; örneklem girecek içerikler özenle ve objektif şekilde seçilmiş, kategoriler açık ve net bir biçimde belirlenip tanımlanmış, kodlamalar ise nesnel şekilde gerçekleştirilmiştir. Bunlar da araştırmanın geçerliliğini kuvvetlendiren unsurlar olarak bilinmektedir.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmada içerik analizi yöntemi dahilinde örneklem olarak seçilen *Gör Beni* programının Youtube'da 16 Nisan 2020 tarihinde Nevşin Mengü'nün katıldığı bölümü seçilmiş, örneklem dökümanı olarak bu bölüme yapılan yorumlar belirlenmiştir. Programa yapılan tüm izleyici/kullanıcı yorumları araştırmaya dahil edilmiştir. Yaklaşık 1.7 milyon izlenme oranına sahip olan videoya yapılan 2998 yorum bulunmaktadır. Bu sayı, çalışmanın yapıldığı 6 Ekim 2021 tarihine ait olup, değişiklik gösterebilir. Araştırmanın örneklem hacminin konuyla ilgili genelleme yapmaya yeterli olduğu düşünöldüğünden, araştırma süresince objektif bir bakış açısıyla kategoriler ve kodlama cetveli oluşturulmuştur. Araştırma kategorileri oluşturulurken yapılan tüm yorumlar tek tek incelenmiş ve yorumların eğilimine göre sınıflandırma gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örneklem yönteminde örneklem birimleri, belirli kriterleri karşılamak amacıyla

araştırmacının kendisi tarafından seçilmektedir. Bu örneklem birimleri, araştırmacının araştırma konusu hakkındaki deneyimleri veya bilgileri doğrultusunda belirlenmektedir (Elo vd, 2014:2). Dolayısıyla çalışmada, tüm yorumlar arasından programa katılan konuşun cinsiyetine ve toplumsal cinsiyet rolleriyle bağlantısı olan yorumlar, önceden belirlenen anahtar kelimeler yardımıyla seçilmiştir. Ana kütle hacminin bilinmediği veya çok geniş olduğu durumlarda zaman, işgücü ve ulaşılabilirlik gibi kısıtlayıcılar altında içerikler sınırlandırılmaktadır. Böyle durumlarda aşağıdaki dört soruya yanıt aramak suretiyle içerik sayısını sınırlandırmak mümkündür (Koçak & Arun, 2006:24).

Tablo 1. İçerik Sınırlandırma Metodu

Nerede?
Ne zaman?
Hangi aracıyla?
Hangi konuda?

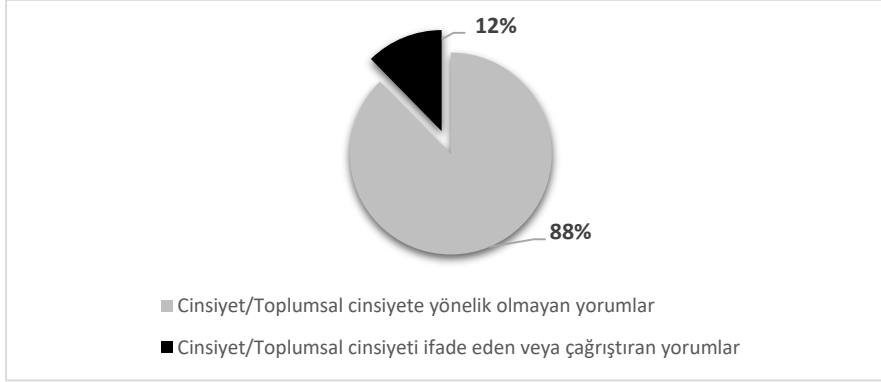
Siberfeminizm çerçevesinde yeni medyada kadın gazetecilerin maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet rollerini işaret eden söylemlerin ele alındığı bu çalışmada içerik sayısı; nerede, ne zaman, hangi aracıyla ve hangi konuda sorularının yanıtlanması yoluyla sınırlandırılmaktadır. Buna göre; Türkiye’de YouTube kanalıyla paylaşılan *Gör Beni* programının Nevşin Mengü ile olan bölümüne 16 Nisan 2020 ile 6 Ekim 2021 tarihleri arasında gelen cinsiyete yönelik yorumlar ele alınarak içerik sayısı sınırlandırılmıştır (Nevşin-Mengü, 2020). Araştırmada öncelikli olarak, cinsiyet/toplumsal cinsiyeti belirten ya da çağrıştıran 370 yorum, büyük oranda aşağıdaki anahtar kelimeler aracılığıyla belirlenmiştir. Bu kelimeler taratılarak örnekleme girecek yorumlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Zira, bu anahtar kelimelerin Nevşin Mengü’nün cinsiyetine/toplumsal cinsiyet rollerine göndermenin yapıldığı yorumlarda yer alacağı varsayılmıştır. Buna göre 370 yorumdan 353’ü anahtar kelimeleri direkt içermesi, 17’si ise toplumsal cinsiyeti çağrıştıran yorumlar olması dolayısıyla örnekleme dahil edilmiştir.

2998 yorumun örnekleme dahil edilen 370 yorum (%12) dışında kalan yorumlar (%88), çoğunlukla bölümün ya da programın geneline yapılan yorumlardan oluşmaktadır. Örneğin; “İnsanları yüz yüze dinlemenin önemini anlattı bu seri. Muhteşem.”, “Sizleri dinlerken zamanın nasıl geçtiğini anlayamadım. Harika bir söyleşiydi, çok teşekkürler...”, “Bu serinin hayranıyım, çok doğru ve etkili isimlerle yapılan röportajlarınız için teşekkürler Armağan Bey”. Yanı sıra, farklı konuk önerileri de sık yapılan yorumlar arasındadır: “Gülse Birselle gelse mükemmel olur. Enerjisiyle, sevecenliğiyle, açık fikirliliğiyle çok yakışacağını düşünüyorum buraya.”

Örneklemin dışında tutulan yorumlarda ayrıca Nevşin Mengü’nün programdaki söylemlerine verilen olumlu/olumsuz tepkiler de bulunmaktadır. Bu yorumlar, cinsiyet/toplumsal cinsiyete yönelik olmadığından örnekleme dahil edilmemiştir: “Böyle her şeye hisleri duyarsızlaşmış gibi olmak istemem doğrusu. Örneğin; “Ben yaşayamazdım, umarım insanlar beni bu duruma getirmez.”, “Yemek konusundaki yorumunda gerçekten çok haklı, özellikle İstanbul’da her yerde aynı menü, aynı konsept, sıfır özgünlük, tatsız tuzsuz, ruhsuz yemekler. Üstelik de çok pahalı.” gibi yorumlar, araştırmaya dahil edilmemiştir. Son olarak, doğrudan

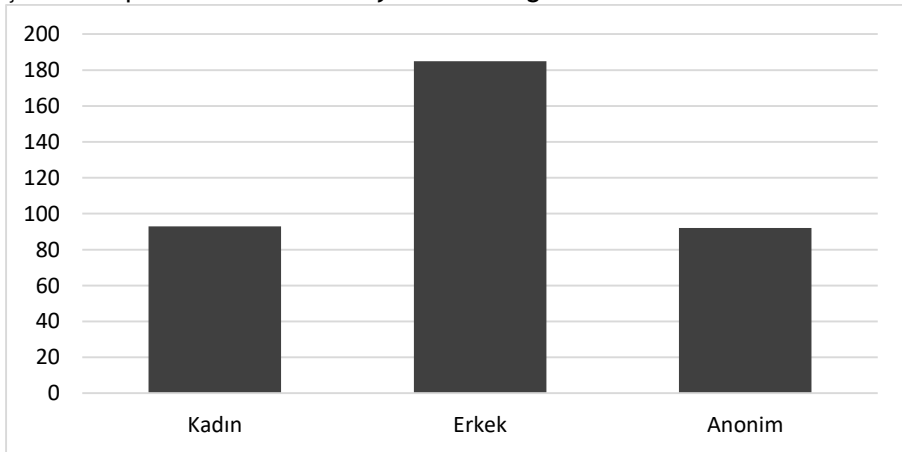
Nevşin Mengü'nün şahsına olmayan yorumlar da örneklemin dışında bırakılmıştır: "Artık şu ülkeyi muhafazakâr ve seküler olarak ayırmayın lütfen. İnsanlarımızın görüşü bu kadar kısıtlı değil."

Şekil 1. Araştırmada Kullanılan Yorumların Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Söylemleri İçerme Oranları (%)

Bölüme 2998 yorum arasından amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak bilinçli olarak seçilen 370 YouTube yorumundan 93'ü kadınlara 185'i erkeklere aitken 92 yorumcunun cinsiyeti bilinmemektedir. Buna göre, cinsiyet/toplumsal cinsiyeti ifade eden yorumları kullanıcı bilgileri açık bir şekilde yapan erkeklerin sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, kullanıcı bilgilerini doğrudan açıklamadan yorum yazanların sayısı da hemen hemen kadın kullanıcılarla aynı sayıdadır. Bu yorumlar, aşağıdaki tabloda belirlenen cinsiyet/toplumsal cinsiyeti ifade eden anahtar kelimeler aracılığıyla seçilmiştir.

Şekil 2. Yapılan Yorumların Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 2. Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Belirten Kelimeler

Anahtar kelime	Yorum Sayısı	Anahtar Kelimenin Toplam Frekansı
Kadın	252	349
Hanım	28	29
Kız	26	26
Erkek	11	11
Baba	10	10
Bayan	6	6
Hatun	5	5
Adam	3	3
Anne	3	3
Delikanlı	2	2
Kral	2	2

Anahtar kelimelerin toplam frekansı, toplam yorumlar içerisinde o kelimenin kaç defa kullanıldığını göstermektedir. Örneğin, “kadın” anahtar kelimesi 370 yorumun 252’sinde tam 349 defa kullanılmıştır. Anahtar kelimelerin örnekleme dahil edilen yorumlardaki kullanılma sıklığını gösteren tabloya göre, “Kadın”, “Hanım” ve “Kız” kelimeleri yorumlarda en sık kullanılan kelimelerdir. Ayrıca, “Erkek” ya da “Adam” gibi cinsiyet/toplumsal cinsiyet ifade eden anahtar kelimelerin de kullanıldığı birtakım yorumlar bulunmaktadır: “Nevşin Mengü, kendine has adam gibi adamdır/kadındır.”, “Bu kadın adam adam.”, “Çok erkeksi bir yüzü var.”, “Erkek olsa pehlivan olurdu maşallah.” gibi. Bunların yanında, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin başında gelen anneliğe yönelik yorumlar da saptanmıştır: “Nevşin hanıma annelik ne çok yakışır ve güzel de bir anne olur” yorumunun bir erkek tarafından yapıldığı görülmüştür. Araştırmada anahtar kelimeler aracılığıyla cinsiyet/toplumsal cinsiyeti belirten ve çağrıştıran bu yorumlar, üç farklı kategori altında incelenmiştir.

Tablo 3. Kategoriler

1	Siyasal görüşü
2	Fiziksel ve karakteristik özelliği
3	Gazeteci kimliği

Söz konusu kategorilerin altında sınıflandırılan anahtar kelimeler, programda konuşulan konular çerçevesinde ve konuşun kamusal alandaki algısı göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Bu anahtar kelimelerin örnekleme seçilen yorumlardan kaçında görüldüğü aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Mengü’nün, kamuoyunda siyasal görüşü ile ön planda olan bir gazeteci olduğu düşünülmektedir. Kendisinin Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde lisans eğitimini, ardından Galatasaray Üniversitesi’nde “Türkiye üzerine toplumsal incelemeler” başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladığı bilinmektedir (“Nevşin Mengü Biyografisi”, 2021). Dolayısıyla belirlenen ilk kategori Siyasal Görüş kategorisidir. Bu kategoride seçilen anahtar kelimelere göre, yorumlarda en sık kullanılan “Taraf” anahtar kelimesinin 6 yorumda 7 kez kullanıldığı görülmektedir: “Bu Nevşin taraf tutmasa harbi kadın.” ya da “Bu kadın gazeteci değil! Fanatik taraftar bir muhalif.” şeklinde olumsuz yorumlarla karşılaşmıştır.

Bunun yanı sıra “Gazeteci taraflı olmalı; Halkın tarafı, insan haklarından yana, adaletsizliğe karşı, haksızlığa karşı.” gibi olumlu söylemler de mevcuttur. “Tarafl” kelimesini, 5 yorumda 5 defa kullanılan “Siyaset” kelimesi takip etmekte, ardından aynı şekilde “Aydın” kelimesi gelmektedir.

Tablo 4. Kategori 1: Siyasal Görüşü

Anahtar kelime	Yorum Sayısı	Anahtar Kelimenin Toplam Frekansı
Tarafl	6	7
Siyaset	5	5
Aydın	5	5
Siyasi	3	3
Tesettür	3	3
Liberal	2	2
Muhalif	2	2

Araştırmada en fazla anahtar kelime bulunan kategori, “Fiziksel ve Karakteristik Özellikleri” kategorisidir. Bunun sebebi, tüm yorumlar incelendiğinde fazlasıyla bu kategoriye girebilecek anahtar kelimelerin tespit edilmesi ve iki farklı niteliğin, “fiziksel” ile “karakter” özelliklerinin aynı kategori altında toplanmasıdır. Belirlenen anahtar kelimeler arasından “Güzel” anahtar kelimesinin 370 yorumun 64’ünde geçtiği, toplamda ise 65 kez kullanıldığı görülmektedir. “Güzel” anahtar kelimesi örnekleme seçilen yorumlar arasında bu kategoride ve tüm kategorilerde en sık kullanılanıdır. Söz konusu kelimeyi, 30 yorumda toplam 30 kez kullanılan “Tatlı” kelimesi takip etmektedir. Bu kategoride en sık kullanılan kelimeler “Doğal”, “Muhteşem”, “İtici”, “Rahat” vd. şeklinde sıralanmaktadır. Bu yorumlar olumlu/olumsuz özelliklerine göre değil, fiziksel ve karakteristik özelliklerine atıfta bulunmasına göre sıralanmıştır.

Tablo 5. Kategori 2: Fiziksel ve Karakteristik Özellikleri

Anahtar kelime	Yorum Sayısı	Anahtar Kelimenin Toplam Frekansı
Güzel	64	65
Tatlı	30	30
Doğal	8	8
Muhteşem	6	6
İtici	5	5
Rahat	4	4
Sert	3	3
Manken	2	2
Süper	2	2
Çekici	2	2
Feminist	2	2

Bu kategoride belirlenen anahtar kelimelerden doğrudan mesleğini ifade eden “Gazeteci” kelimesi 20 yorumda toplam 21 defa kullanılmıştır. Benzer şekilde gazeteci kimliğini betimleyen “Haber” anahtar kelimesinin ise 16 yorumda 17 kez

kullanıldığı görülmektedir. Hayran” anahtar kelimesi 15 yorumda bulunurken onu 10 kez kullanımıyla “Kaliteli” anahtar kelimesi takip etmektedir.

Tablo 6. Kategori 3: Gazeteci Kimliği

Anahtar kelime	Yorum Sayısı	Anahtar Kelimenin Toplam Frekansı
Gazeteci	20	21
Haber	16	17
Hayran	15	15
Kaliteli	10	10
Başarı	9	9
Harbi	8	8
Donanım	6	6
İdol	6	6
Diksiyon	3	3

“Bu kategorinin “Başarı”, “Harbi”, “Donanım”, “İdol” ve “Diksiyon” anahtar kelimeleri de tabloda gösterildiği gibi yorumlarda rastlanılan kelimelerdendir. Çalışma kapsamında, toplumsal cinsiyet/cinsiyeti çağrıştıran ya da ifade eden anahtar kelimelerin kategoriler kapsamında belirlenen anahtar kelimelerle olan ilişkisi de araştırılmıştır:

Kategorilerdeki anahtar kelimeler ile cinsiyeti ifade eden anahtar kelimelerin aynı yorumda birlikte görülme sıklıklarını gösteren bu tabloya göre en çok Siyasi Görüş kategorisindeki “Taraftar” anahtar kelimesi ile cinsiyet/toplumsal cinsiyet kategorisindeki “Kadın” kelimesinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bu yorumlar: “*Bu kadın gazeteci değil! Fanatik taraftar bir muhalif.*” veya “*Neşin taraftar tutmasa harbi kadın*” gibi olumlu ve olumsuz farklı bakış açılarına sahip olabilmektedir. Belirlenen kategoriler arasından cinsiyet/toplumsal cinsiyet ifadeleri ile birlikte kullanımla sıklığı en yüksek kategori, yukarıda görüldüğü gibi Fiziksel ve Karakteristik Özellikleri kategorisidir.

Tablo 7. Siyasi Görüş- Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Belirten Kelimelerin Birlikte Görülme Sıklığı

Anahtar kelime	Birlikte Görülme Sıklığı
Taraftar-Kadın	6
Siyasi- Baba	3
Siyaset- Hanım	2
Aydın-Hanım	2
Liberal-Kız	2
Tesettür- Cinsiyet	2
Siyaset-Kadın	2
Siyasi-Kadın	2
Aydın-Kadın	2
Liberal-Kadın	2
Tesettür-Kadın	2
Muhalif-Kadın	2

Tablo 8. Fiziksel ve Karakteristik Özellikleri-Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Belirten Kelimelerin Birlikte

Anahtar kelime	Birlikte Görülme Sıklığı
Güzel-Kadın	48
Tatlı-Kadın	20
Güzel-Hanım	8
Güzel-Kız	7
Tatlı-Kız	6
Doğal-Kadın	6
Muhteşem-Kadın	6
İtici-Kadın	3
Tatlı-Hanım	2
Güzel-Erkek	2
Güzel-Baba	2
Rahat-Kadın	2
Sert-Kadın	2
Süper-Kadın	2
Çekici-Kadın	2

Bu kategorinin en sık kullanılan anahtar kelimesi “Güzel” ile “Kadın” bir arada 48 defa kullanılırken, “Tatlı” ile “Kadın anahtar kelimeleri 20 defa aynı yorumda yer almıştır. Benzer şekilde “Güzel” ile “Kız” ve “Tatlı” ile “Kız” anahtar kelimelerinin de tabloda bir arada kullanılma sıklığının yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, bir erkek kullanıcı tarafından “Çok güzel tatlı kadın be”, bir kadın kullanıcı tarafından “Ne kadar güzel kadınsın, ne güzel konuşuyorsunNevşin Mengü... Tebrik ediyorum.” ya da anonim bir kullanıcı tarafından “Bu kadınıntek sevdiğim yanı güzelliği.” şeklindeki yorumlar tabloya dahil edilenlerdir.

Tablo 9. Gazeteci Kimliği-Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Belirten Kelimeler Birlikte

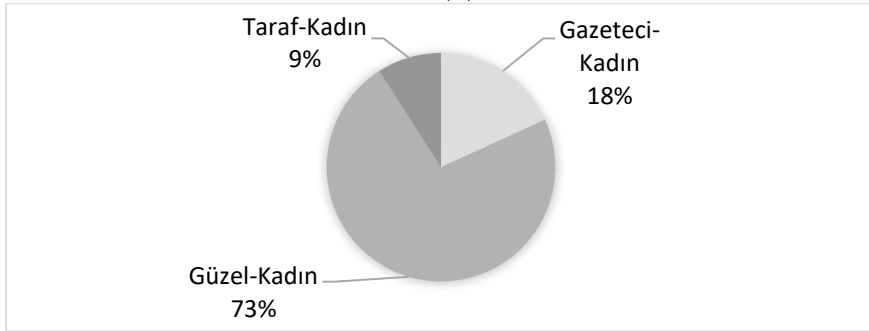
Anahtar kelime	Birlikte Görülme Sıklığı
Gazeteci-Kadın	12
Hayran-Kadın	12
Haber-Kadın	11
Kaliteli-Kadın	8
Başarı-Kadın	6
Donanım-Kadın	6
Harbi-Kadın	4
Gazeteci-Hanım	4
İdol-Kadın	3
Diksiyon-Kadın	3
Hayran-Hanım	3
Başarı-Hanım	3
Haber-Hanım	2
İdol-Hanım	2
Diksiyon-Hanım	2
Gazeteci-Kız	2
Harbi-Kız	2

Gazeteci Kimliği ile cinsiyet/toplumsal cinsiyeti ifade eden anahtar kelimelerin birlikte kullanıma sıklığının bulunduğu son tabloya göre “Gazeteci” ile “Kadın” ve “Hayran” ile “Kadın” kelimeleri 12 kez birlikte kullanılmıştır. Bu yorumları, “Haber” ile “Kadın”, “Kaliteli” ile “Kadın”, “Başarı” ile “Kadın” ve “Donanım” ile “Kadın” anahtar kelimelerinin birlikte görüldüğü yorumlar takip etmektedir. Örneğin; “Çok net her şeyi olduğu gibi anlatıyor güçlü ve cesur bir kadın, haberine inandığım bir gazeteci aslında bu anlamda örnek bir duruşu var.” ve “Nevşin Mengü kendini o kadar güzel anlatıyor ki, bu ülkenin ihtiyacı olan kadın ve gazeteci profili tam da bu işte. Ayakları yere basan, aydın, kültürlü, donanımlı, estetik zevk sahibi.” gibi yorumlar bu kategori altında değerlendirilmiştir.

Tüm bu veriler bir arada incelendiğinde elde edilen bulgular göstermektedir ki, Nevşin Mengü katıldığı programda “tam bir kadın” “adam gibi kadın” “kadın gibi kadın” “bu kadın” “kaliteli kadın” “itici kadın” şeklinde cinsiyet üzerinden birçok sınıflandırmaya tabii tutulmuştur. Her ne kadar cinsiyet/toplumsal cinsiyet üzerine yapılan yorumlar toplam yorumların yanında %12’lik bir kısmı ifade etse de, bu yorumların doğrudan programın öznesi ve konuğu olan kişiye yönelik yapılmış olması, nitelik ve içerik olarak da incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Analize göre, toplumsal alanda ve konuşma dilinde cinsiyeti belirten hanım, kız, bayan ve hatun gibi kelimeler de betimleyici bir kalıp olarak kullanılmıştır. Adam ve erkek kelimelerinin çoğunlukla Nevşin Mengü’nün üslubuna yönelik yapılan yorumlarda ve kullanıcının (yorum yapan kişinin) kendi cinsiyetini ön plana çıkardığı yorumlarda kullanıldığı görülmüştür.

Kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları içinde yer alan güzel, tatlı, doğal gibi kelimeler incelenen tüm yorumların içerisinde en sık kullanılanlardır. Bu durum göstermektedir ki, ister gazeteci olsun, ister siyasi görüşüyle ön plana çıkan bir birey olarak izleyici karşısında bulunsun, kadın bir gazetecinin fiziksel ve karakteristik özelliklerine yönelik ilgi daha baskın gelmekte ve yorumlanmaktadır. Her üç kategoride kullanılan anahtar kelimelerin dağılımına bakıldığında özellikle 2. kategorideki yoğunluk kolaylıkla fark edilebilmektedir. Öyle ki, seçilen yorumlarda en yoğun kullanılan “kadın” kelimesinin her üç kategorideki anahtar kelimelerle birlikte kullanıma sıklığını karşılaştıracak olursak aşağıdaki sonuç aynı durumu özetlemektedir:

Şekil 3. Kadın Anahtar Kelimesinin Tüm Kategorilerde En Sık Görülen Anahtar Kelimelerle Birlikte Görülme Oranları (%)

Her üç kategoride de benzer şekilde, kullanılan anahtar kelimeler olumlu veya olumsuz anlamlar yüklenerek kullanılabilmiştir. Örneğin; “Çok delikanlı ve çok hoş bir kadın, baylıyorum kendisine.” ve “Hanım hanımcık dünya tatlısı Nevşin” cümleleri her ne kadar olumlama anlamında kullanılsa da cinsiyetçi söylemi barındırmaktadır. Bu noktada, “niyet” olarak olumlu fakat anlam olarak olumsuz olan pek çok yorum, korumacı cinsiyetçilik bağlamında değerlendirilebilir. Özellikle yorumların pek çoğunda, düşmanca cinsiyetçilikten ziyade, korumacı cinsiyetçilik öğeleri daha yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Düşmanca cinsiyetçilik içeren söylemler ise genellikle anonim kullanıcılar tarafından ifade edilmiştir: “İyi ki de kovuldun hakim sendin, avukat sendin ukala. Hayatımda bir kaş yukarda bir kaş aşağıda kadın görmedim.” bu tür yorumlara örnek verilebilir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, kadın ve hanım gibi kelimelerin yalnızca betimleyici bir unsur olarak kullanıldığı, herhangi bir cinsiyetçi söylemi içermeyen yorumlar da mevcuttur. Buradan çıkarabileceğimiz net sonuç ise, cinsiyetçi söylemi içersin ya da içermesin, doğrudan kişiye yönelik olan yorumlarda “kadın” kimliğinin ön planda olması, bireyin cinsiyetiyle tanımlanmasına oldukça sık rastlanmasındır.

Sonuç

Bu çalışmada, siberfeminizm perspektifinden yeni medya araçlarıyla kadın gazetecilerin görünürlüğü ve toplumdaki algısı sorgulanmıştır. Kadınların dijital teknolojilerle olan ilişkisi ve ataerkil anlatıya karşı bir söylem alanı inşa etmeye olanak tanıyan bu sürecin kadın gazeteciler üzerindeki yansımaları incelenmiştir. Literatürde detaylıca bahsedilen yeni platformların cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda olumlu etkiler sağlayabileceği düşünülmektedir. Çalışma kapsamında *Gör Beni* programına katılan bir kadın gazeteci Nevşin Mengü'nün bölümüne yönelik gerçekleştirilen içerik analizinde elde edilen bulgular, kadın gazetecilerin yeni medya aracılığıyla kendilerine daha geniş alanlar yaratabildiği ve ifade alanı bulduklarını ortaya koymuş olsa da, toplumdaki cinsiyet/toplumsal cinsiyet algılarının bu kişilere bakış açılarında hala belirleyici bir unsur olduğunu görmektedir. Gazeteci kadınlar, “cinsiyet temelli yorumlarda” çoğunlukla mesleki kimliklerinin dışında nitelendirilmeye devam etmektedirler. Ancak yine de, geleneksel medyada kadın gazetecilere yönelik belli kalıp yargıların geliştirildiği görüşünden yola çıkarak yeni medyanın onları “gerçek anlamda” tanınmasına olanak sağladığı söylenebilir.

Gör Beni programı, Türkiye’de izlenme sayıları milyonları bulan pek çok bölümüyle en ilgi çeken programlar arasındadır. Bireylerin yalnızca belirli kimlikleri üzerinden değil, daha geniş bir perspektiften izleyici ile buluşmasına olanak veren program, hedef kitlesine konuklarını farklı yönleriyle değerlendirme imkânı sunmaktadır. Burada seçim şansı olan izleyici, o kişinin toplumdaki genel algısına ve programı izlemeden önce kişiye yönelik öznel bakış açısına programda dinlediklerini de katarak reaksiyon göstermektedir. Bu reaksiyon, teknolojinin ve interaktif medya araçlarının izleyicinin algısını nasıl şekillendirdiğine yönelik varsayımların güçlenmesini sağlamaktadır.

Yapılan bu araştırma göstermiştir ki, kadın gazetecilere yönelik cinsiyetçi korumacı ya da düşmanca söylemler devam etmekte ve tıpkı konuk bireyin

görünürlüğünün arttığı gibi onların da görünürlüğü artmaktadır. Fakat bu durum, aynı zamanda bir tartışma ortamının doğmasına ve fikirlerin tartışılmasına da alan açmaktadır. Örneğin cinsiyetçi bir söylemin görünür olduğu bir yorum farklı kullanıcılar tarafından eleştirilebilmekte ve yanlışlığının altı çizilebilmektedir. Yalnızca yapılan yorumlar değil, bu yorumları beğenen kullanıcıların sayıları ve o yorumlara yazılan cevaplar da göstermektedir ki, özellikle düşmanca cinsiyetçi söylemler toplumda çok fazla olumlu karşılık bulamamaktadır. Bunun yanı sıra korumacı cinsiyetçiliğin toplumumuzda oldukça benimsendiği söylenebilir. Örneğin; “Bu kadın gerçekten tam bir kadın. Konuşması, tavırları, mimikleri...” yorumu tam 728 kişi tarafından, “Nevşin Mengü, kendine has adam gibi adamdır/kadındır.” yorumu 452 kişi tarafından beğenilmiştir. Bu sayılar, programa yapılan tüm yorumlar arasından en çok beğeni alan yorumlardır ve cinsiyetçilik içermektedir. Bu durumun, genelde cinsiyet eşitliğine, özelde ise kadın gazetecilerin kamusal alandaki sorunlu algılarını düzeltmeye engel teşkil ettiği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında seçilen program, bireylere konuşma ve kendilerini ifade şansı vermesi dolayısıyla toplumsal alandaki önyargıların da azalmasına katkı sağlamaktadır. İzleyici olarak neyi sevip sevmeyeceğimize bizim karar verdiğimiz bir mekanizma, kişiler ve onların sosyal kimlikleri ile ilgili daha doğru tespitler yapmamıza olanak tanımaktadır. Araştırmanın örnekleme dahil edilmese de birçok yorumda “Nevşin Mengü’ye ilişkin tüm ön yargılarım gitti diyebilirim. Çok sakin ve akli başında bir insan. Umarım bir gün tekrardan televizyonlarda görebiliriz.” gibi ifadeler yeni medya araçlarının gazeteci kadınların kimliklerine yönelik olumlu yansımalarını ortaya koymaktadır.

Son olarak, araştırmanın bulgularında ve ortaya çıkan sonuçlarda hem konuşan muhalif duruşunun hem de programın hedef kitlesinin etkisi olduğunun altı çizilmelidir. Yeni medya aracılığıyla izleyiciye ulaşan bu içeriklerin geleneksel medyaya göre daha “seçilen” içerikler olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu çalışmanın farklı hedef kitlelere sahip içeriklere yönelik yapılacak olan daha kapsamlı araştırmalara da yöntemsel bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ayan, S. (2014). Cinsiyetçilik: Çelişik duygulu cinsiyetçilik. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 36: 147-156.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Britannica. (2021).
- Bozkurt, G. (2022). Dijital Dünyanın Soylulaştırılması Üzerine Metaforik Bir İnceleme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(2): 714-727.
- DeBeauvoir, S. (2010). *İkinci Cins Evlilik Çağı*, (Çev.B. Onaran). İstanbul: Payel Yay.
- Çak, E.Ş. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye’deki Reklam Filmleri ve Popüler Müzik Videoları. *DEÜ GSF Dergisi*, 4: 101-110.
- Çakır, S. (2011). Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası. İçinde, S. Sancar (Yay. haz.)*Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla*

- Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar (cilt 1)*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yay:505-533.
- Çavuşoğlu, İ. (2019). *Davranışsal Ekonomi Alanında Yayınlanan Uluslararası Makalelerin İçerik Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dahlberg, L. (2017). Dijital Demokrasiyi Yeniden Yapılandırmak: Dört Pozisyona Dair Bir Taslak (Çev: M. A. Minarlı). İçinde, F. Aydoğan (Ed.), *Yeni Medya Kuramları*. İstanbul: Der:131-156.
- Direk, Z. (2018). *Cinsel Farkın İnşası Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*. İstanbul: Metis Yay.
- ELGE (European Institute for Gender Equality). (2020). What is Sexism. Sexism at Work Handbook. Erişim Adresi: https://eige.europa.eu/publications/sexism-at-work-handbook/part-1-understand/what-sexism_
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. & Kyngäs, H. (2014). Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness. *Sage Open*, 4(1): 1-10. doi: 10.1177/2158244014522633_
- Franzosi, R. (2008). *Content Analysis*. London: Sage.
- Fuchs, C. (2010). Alternative Media as Critical Media. *European Journal of Social Theory*. 13(2): 173-192.
- Haraway, D. (1991). A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century, *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature* içinde. Erişim adresi: <https://www.sfu.ca/~decaste/OISE/page2/files/HarawayCyborg.pdf>
- Haraway, D. (2006). *Siborg Manifestosu: Geç Yirminci Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist Feminizm*. (Çev. O Akınhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- hooks, b. (2000). *Feminism is for Everybody: Passionate Politics*. Londra: Pluto Press. Erişim adresi: http://books.google.com.tr/books?id=0au7QbAJH0gC&dq=%22feminism+is+a%22&hl=tr&source=gbs_navlinks_s
- lanello, K. ve College, G. (2010). Women’s Leadership and Third-Wave Feminism. İçinde, K. O’Connor (Yay. haz.). *Gender and Women’s Leadership: A Reference Handbook: Volume One*. Kaliforniya: Sage. Erişim adresi: http://books.google.com.tr/books?id=zkuocXgg5jgC&dq=%22second+wave+feminism%22+%22third+wave+feminism%22&hl=tr&source=gbs_navlinks_s.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. London: Sage.
- Koçak, A. ve Arun, Ö. (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. *Selçuk İletişim*. 4(3);21-28.
- McQuail, D. (2000). *McQuail’s Mass Communication Theory*. London: Sage.
- Mills, S. (2008). *Language and Sexism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Napikoski, L. (2019). What is Sexism? Defining a Key Feminist Term. *ThoughtCo*. Erişim adresi: <https://www.thoughtco.com/what-is-sexism-3529186>

- Nevşin Mengü Biyografisi. (2021). Erişim adresi: <https://www.haberler.com/nevsin-mengu/biyografisi/>
- Öğülmüş, S. (1991). İçerik Çözümlemesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 24, 213-228.
- Paasonen, S. (2005). Surfing The Waves of Feminism: Cyberfeminism and Its Others. Erişim adresi: <http://www.tanianavarrosvain.com.br/labrys/labrys7/cyber/susanna.htm>.
- Pilcher, J. & Whelehan, I. (2004). *50 Key Concepts in Gender Studies*. Londra: Sage.
- Plant, S. (1997). *Zeros and Ones: Digital Women and the New Technoculture*. Londra: Fourth Estate. Erişim adresi: https://monoskop.org/File:Plant_Sadie_Zeros_and_Ones_Digital_Women_and_the_New_Technoculture_1997.pdf
- Sarı, G. ve Tombul, I. (2020). Geçmişten Günümüze Kadın Çalışmalarında Yansımalar (1. Baskı). İstanbul: Hiperayayın.
- Soydan, B. Çınar, M. Şenol, R. Ertan, T. ve Doğan Y. (2016). *Ayrımcı Dile Karşı Habercilik Kılavuzu*, İstanbul: P24 Medya Kitaplığı.
- Stevenson, Nick (2002). *Understanding Media Cultures: Social Theory and Mass Communication* (2. Baskı). Londra: Sage.
- Ülkar, D. (2021). Kadın gazetecilerin medyada var olma mücadelesi. Erişim adresi: <http://media4democracy.org/news/kadin-gazetecilerin-medyada-var-olma-mcadelesi>
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2021). Erişim adresi: <http://www.tgc.org.tr/aciklamalar/2837-tgc-kad%C4%B1n-gazeteciler-komisyonu-anketinin-sonucu-kad%C4%B1n-gazeteciler-kariyer-hedefine-ge%C3%A7-ula%C5%9F%C4%B1yor.html>
- Varol, S. (2014). Kadınların Dijital Teknolojiyle İlişisine Ütopik Bir Yaklaşım: Siberfeminizm. *International Journal of Social Science*, 27:219-234.
- Vetterling-Braggin, M. (1981). *Sexist Language: A Modern Philosophical Analysis*. Littlefield Adams: Totowa.
- Yüncüler, Z. (2018). YouTube'da gazetecilik: Abone, reklam, sponsor ekseninde özgürlük, Erişim adresi: <https://journo.com.tr/youtube-gazetecilik-abone-reklam-sponsor-ozgurluk>
- YouTube. (2020). Nevşin Mengü "Hiçbir Zaman Siyasetçi Olmak İstemem!". Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=xHuZdUGGQHg>

Conservative Women's Organizations and their Approaches to the Women's Rights from the Third Wave Feminist Perspective ¹

İncilay Cangöz*
Temmuz Gönç Şavran**

Abstract

This study focuses on Islamist women's organizations as civil society actors. Although this research is based on a comprehensive field study covering all women's organizations and activists in Eskişehir, only the data gathered from interviews at Islamist women's organizations were analyzed for this study. The study investigates the position of Islamic women's organizations in women's movements in terms of their advocacy of women's rights and their stance against patriarchal domination in line with their understanding of the female body. The discourse of women's rights advocated in Islamist women's organizations is established concerning Islam. The discourse criticizes gender equality as a universal value and replaces it with gender justice because Islamist women believe that Western Feminism does not cover the reality of Muslim women. In line with the Islamic narration of creation, Islamist women advocate the distribution of justice according to the vital religious notion of created/given natural characteristics (fiṭra) of the sexes. In addition, they do not see their bodies as their own but as God's trust and are thus against abortion. Therefore, within the women's movement in Turkey, tension is growing between secular women and Islamist women, between gender equality and gender justice, causing division rather than solidarity among women.

Keywords: Women's movement, third-wave feminism, Islamist women's organizations

Kadın/Woman 2000, June 2022; 23 (1): 155-180
Üçüncü Dalga Feminizm Çerçevesinde İslâmcı Kadın Örgütlenmesi ve Kadın Haklarına Yaklaşımları

Serap Suğur***
Hatice Yeşildal****

Öz

Bu çalışmada bir sivil toplum aktörü olarak İslâmcı kadın örgütlerini irdelemektedir. Araştırma, Eskişehir'deki tüm kadın örgütlerini kapsayan geniş kapsamlı bir saha çalışmasına yaslanmaktadır ancak bu makalede sadece İslâmcı kadın örgütlerindeki görüşmelerin verileri analiz edilmiştir. Çalışmada İslâmcı kadın örgütlerinin kadın hakları savunusu ve beden kavrayışları dolayısıyla kadın bedeni üzerindeki patriarkal tahakküme yönelik duruşlarıyla kadın hareketi içerisindeki konumları irdelemiştir. İslâmcı kadın örgütlerinde savunulan kadın hakları söylemi, İslâm dini referansıyla kurulmakta ve evrensel değer olarak toplumsal cinsiyet eşitliği eleştirilerek yerine toplumsal cinsiyet adaleti yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Batı Feminizminin Müslüman kadın gerçekliğini kapsamadığı ve İslâm'ın yaradılış öğretisi gereği, cinslerin fiṭrî özelliklerine göre adalet dağıtımını savunulmaktadır. İlaveten, kadınlar bedenlerine kendilerine ait olarak görmemekte ve İslâmî bakışla 'emanet' beden algısı nedeniyle kürtaj karşıtı oldukları görülmektedir. Böylelikle, Türkiye'deki kadın hareketi içerisinde seküler kadınlar ile İslâmcı kadınlar arasında toplumsal cinsiyet eşitliği ile toplumsal cinsiyet adaleti arasında önemli bir gerilim üretilmekte; kadınlar arasında dayanışmadan ziyade bölünmelere ve ayrışmalara yol açtığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kadın hareketi, üçüncü dalga feminizm, İslâmcı kadın örgütleri.

*Prof. Dr. İncilay Cangöz, Anadolu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü. Eskişehir-Türkiye. E-posta: icangoz@anadolu.edu.tr. ORCID No: 0000-0002-2670-444X.

**Doç. Dr. Temmuz Gönç Şavran, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Eskişehir-Türkiye. E-posta: tgonc@anadolu.edu.tr. ORCID No: 0000-0003-0561-466.

***Prof. Dr. Serap Suğur, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Eskişehir-Türkiye. E-posta: ssugur@anadolu.edu.tr. ORCID No: 0000-0002-8959-0339.

****Dr. Öğrt. Üye. Hatice Yeşildal, Bağımsız Araştırmacı, Eskişehir-Türkiye. E-posta: hyesilyurt@gmail.com ORCID No: 0000-0002-0946-2231.

Introduction

During the 1980s in Turkey, while the Islamist political movements were on the rise, Islamist women became active within the movement, coming under the spotlight of the media, especially with their involvement in the “headscarf” protests at the universities. From the 1970s, the so-called salvation novels (“*hidayet romanları*”) of the Islamist movement called women to Islamic awakening, and such political Islamic propaganda found an audience among the young female college students in the late 1980s. Although the novels of this period recommended women to cover their hair and withdraw to the private sphere, the young college women did not withdraw from the social life and began their struggle for existence in the public sphere with their Islamic identity through their headscarf protests. In the 1990s, the electoral victories of the *Welfare Party (Refah Partisi)* in the local elections of the big cities like Istanbul and Ankara, as well as the growth of the Islamist business owners with their increasing capital and conservative-oriented hotels, the fashion industry, and media, allowed political Islam and Islamic lifestyle to become visible for the public. By the 1990s, there was a proliferation of the number of Islamist women and, with also the help of the success of political Islam, they began to organize around the headscarf - rights activism and came to be known as women’s movements.

“Woman” is an essential subject for the political struggle of Turkish political Islam for a couple of reasons. Islam regulates women’s place, rights, and functions within a society because gender relations and the institution of family are important for raising the youth by the Islamic principles, a role that is central in the foundation and sustaining of Islamic society. Furthermore, within Turkey’s specific historical context, the secularist principles of the modern Republican era, which aimed to establish a new ethos for the public sphere and the women’s identity, have conflicted with Islamic values. In this context, the women who adopt the values of the modern Republic are considered modern and secular, while those who oppose the official ideology of the Republic are defined as anti-secular and reactionary. Thus the identity adopted by (or imposed on) women automatically makes them part of Turkey’s ideological divide between Kemalist or Islamist camps, thus determining their level of access or restriction to the public sphere.

Similar to the modernist project of the Republican era, which regarded the women as the carriers of the contemporary Western values and defined for them the ideal type of clothing, set of behaviors and attitudes, the Islamic² movements gave women an ideological mission for creating an alternative Islamic order to the Kemalist and Western perspectives of modernity. Thus women have left their mark on the rise and publicization of political Islam in Turkey. While the Third Wave feminist movement criticized traditional feminism’s white, middle-class, and Western composition, inspired by the post-modern and post-colonial theories, the various women’s identities politicized the discrimination they faced in the social sphere. Such a trend is reflected in the Turkish women’s movement in the form of divisions based on beliefs and ethnic belongings. As the Islamist women approached the women’s rights issues with Islamic reference points, their conservative discourse aimed at promoting

traditional gender roles and their clear rejection of gender equality led to tensions and conflicts in their relationship with the secular and modern women. This study examines the civic engagement of the Islamist women in Eskişehir within the above-described political context. We aim to understand the position of Islamist women's organizations within the broader women's movement in Turkey. In this research, we aim to seek answers to the following questions:

- What motivates Muslim women to engage in civic engagement?
- What kind of activities are carried out to empower women and the development of women's rights in society?
- What do the concepts of gender equality and justice mean to them?
- Regarding their understanding of the body, how do they approach the issue of abortion?

The article first discusses the main premises of the Western Third Wave and Islamic feminist movements. Then, it examines the rise of political activism among Islamist women in the 1980s. Afterwards, we analyze the civic engagement of Islamist women and how their activism was regarded in society. In the last section, we present our research findings and provide commentary on them.

Third Wave Feminist Movement

In parallel to the criticism of modernism in the Western world, using the methods of post-structuralism and post-colonialism, the third-wave feminism deconstructed the essentialist notion that regarded womanhood as a homogenous experience of the excluded and oppressed. Thanks to the impact of the post-modern and multiculturalist approaches with their emphasis on the politics of difference, the feminist theory became more specific about differing women's experiences, and the variations between women based on their race, class, ethnicity, and sexual orientation became critical (Donovan, 2019:349). The movement emphasizes the arbitrariness of the categories of modernity such as inclusion, justice and universality, arguing that these categories function similar way to the imagined natures of the men and women, masking the power relationships and exclusion zones in the society. It questions the validity of the social organization based on the patriarchal gender differences, which are naturalized as the "order of things" and concealed with the illusion of universality. The movement also criticizes what it regards as the strategies of oppression and exclusion within the social organization, serving in the interests of the ruling classes (Ebert, 1991:888).

One of the pioneers of the third-wave feminist movement, black feminism, maintains how black women experience oppression, violence, and discrimination in different forms and intensities than the other groups (Collins, 2000; Analdia, 2002). The theory of intersectionality states that although all women experience oppression mainly due to their gender, every structural inequality resulting from other aspects of the social life exerts additional pressure on women (Ritzer, 2001:481). It emphasizes that the oppression mechanisms, which Collins (2000:228) describes as a "matrix of domination," manifest themselves in the spheres of race, class, gender and sexuality, the very spheres of oppression upon which the modern American nation is built upon.

The feminist studies, which use post-colonial theory as a framework, stress how colonialism affects gender relations and the functional role of the discourse of "white men protecting the brown women from the brown men" for the imperialists to achieve their goals in the colonial settings (Spivak, 1994). These studies criticize the representation and representation politics of gender relations in Western cultural products such as media, cinema, and literature. For them, the roles of indigenous women and female sexuality are fields of conflict between the Western imperialists and exploited indigenous cultures. Hence the traditions of veiling, polygamy, child marriage and *sati* are points of conflict between the colonizing "Western culture," and different colonized third world cultures. In these cultural conflicts, the cultural and religious rituals and other life practices of the natives are portrayed by the Western colonial powers as the proofs of the "reactionary and barbaric" nature of the third world cultures, as opposed to the progressive culture of the West. Because of this understanding, "the figure of colonized woman became a representation of the oppressiveness of the entire 'cultural tradition' of the colony. (Narayan, 1997:17).

The queer theory, which originated from the third-wave feminist movement, criticizes the use of gender as an analytical category. It argues that the concept of gender produces binary oppositions between the categories of men and women, assuming that these identities are final and homogenous. According to Butler, the main problem with traditional feminism is that while escaping from biological determinism, it falls into the trap of cultural essentialism. The studies that focus on "women" as the main subject produces new exclusion zones, paradoxically hindering the original goal of expanding the scope of feminism's claims of broader representation. Emphasizing the need to rethink the ontological construction of the gender identities radically, Butler questions what we call the internal traits in ourselves, namely gender, and argues that the concepts of gender, sexuality, desire, and genders are discursively (2004:30) constructed.

Islamist Feminism

Islamic feminism represents one of the types of the feminist movement that emerged in connection with postcolonialist feminism within the broader third-wave framework. Especially in the late 1980s, Islamic feminism started to develop in the Muslim-dominated areas, adopting Western feminism's discourse on women's issues while distinguishing itself from the rest of the movement by taking Islamic values as reference points. These women's movements, which came into existence in connection with the modernization processes in the Muslim majority countries (and the third world in general), have often interacted and articulated with the anti-colonial/anti-imperialist and nationalist ideologies in their specific countries. Therefore as Mir-Hosseini (2006:639) states, because feminism is regarded as a colonial project, which needed to be resisted according to the anti-colonialist and nationalist discourses in most of the third-world countries, Muslim women often had to choose between their beliefs and gender consciousness. Consequently, they could not benefit from the democratic and liberal ideologies' criticism of the patriarchy within their cultures and religion. Such a situation limited the development of

women's movements in the Islamic lands; the Muslim women, who were stuck between different ideologies and/or modernity and tradition, had difficulty developing an independent and autonomous discourse on women's rights.

Although the term Islamic feminism is widely used in the international literature and by Muslim women intellectuals, researchers, and activities, the usage of the term often leads to controversy and criticism, as many criticize the term because it has West-centric or orientalist discourse and it does not reflect the locality and diversity of the discourses about the women's rights issues in the Muslim lands. The interest in the gender and women's rights discourse of feminism increased among the conservative women's rights advocates and the Islamic feminists mostly educated upper-class Muslim women in the countries governed by Islamic law. Political Islam, which started to rise significantly in the Middle East in the second half of the 20th century and was supported by state policies, was one of the most critical factors for such an increase in interest. However, as Mir-Hosseini (2010) states, it was not the egalitarian gender discourse of political Islam that led to this interest, but instead its 'return to sharia' discourse, which emphasized the pre-modern patriarchal gender concepts of the traditional Islam. A return to pre-modern interpretations of sharia meant the elimination of various laws that gave women an advantage but were not enforceable in Islam. This led to a backlash, criticism, and growing activism among Muslim women, eventually developing what is now defined as Islamic feminism. Therefore, Mir-Hosseini (2010) underlines that Islamic feminism, which emerged as a paradoxical consequence of the rise of political Islam, developed, in a sense, as the 'unwanted child of political Islam.' Questioning the relations between Islamic belief, patriarchy and feminism and tracing gender prejudices in traditional Islamic law, Islamic feminism, at this point, directs its criticisms to Islamic discourse, which combines Islam and Sharia with patriarchy and claims that patriarchy is divinely necessary (Mir-Hosseini, 2006). Islamic Feminism, does not see the sexist-male-dominated interpretations of traditional Islam and the Qur'anic verses on which it is based, as legitimate. Advocating for reading the Qur'an from a woman's perspective, Islamic feminism argues that Allah is just and does not create men and women superior to each other. It is based on a fundamental view that the Qur'an conveys essentially egalitarian messages. In other words, according to Islamic feminism, the inequality between men and women arising from gender hierarchy does not originate from the real Islamic belief but is based on the male-dominated Islamic understandings and social organizations. As Zahra Ali (2014, 16) puts it, Islamic feminism is built on the thesis that equality is at the heart of the religion of Islam and that the revelation of the Qur'an is the guarantee of women's rights works.

Despite such basic common beliefs, the manifestations of Islamic feminism in Muslim-majority lands have followed different courses in different countries, depending on the historical background and trajectories, especially the specific conditions and experiences related to their modernization history. As will be discussed in the next section, Islamic women's organization in Turkey has followed a unique course with the social and political history of modernization in Turkey. And

such trajectory has been shaped by the country's tense relationship with the Islamic identity, which the modern Turkish state tried to keep out of the public sphere.

Headscarf Protests in Turkey in the 1980s

During the 1980s, the global scale developments and the crisis of modernism in Turkey led to legitimacy problems for the nation-state policies in the country. Until this period, the religious and ethnic identities, which the modern state tried to keep within the confines of the private sphere for their assumed potential for hindering national identity, began to demand a political inclusion by gaining publicity and representation in the public sphere (Alankuş Kural, 1997: 5). After the September 12 military coup (1980), with the implementation of the neoliberal policies, the country's integration into global capitalism accelerated, and while the leftist groups were suppressed, political Islam started to rise by adopting identity politics and becoming the platform for the demands for status and political participation for the individuals and groups, which had remained in the economic-cultural periphery (Göle, 2008; İlyasoğlu, 1994; Saktanber, 2020a). Although with the start of the multi-party election system, there had been attempts by Islamic groups to form a political party by extending their religious sects and other community organizations into the political Party, the first Islamic Party came into reality with the establishment of the *National Order Party (Milli Nizam Partisi, MNP)* under the leadership of Necmettin Erbakan in 1970. The Party based its political propaganda on the anti-Western, conservative-nationalist discourse and, during the late 1980s, under the new name of *Welfare Party (RP, Refah Partisi)*, it became an important actor in the Turkish political life (Bora, 2017: 468).

The Islamist political orientation that developed within the conservative political movement in the 1950s in Turkey expressed its political vision mostly through its criticism of the Westernization and degeneration in the name of protection of women and family. During the 1950s and 1960s, through their press and media organs, the conservative movement clarified the "Islamic" criteria for the desirable lifestyle and disseminated them by publicizing the Islamic female identity (Topçu, 2009:21; Çayır, 2008). The male activists, who regarded themselves as the defenders of political Islam, supported the protests of the headscarved women, as they regarded the struggle for "freedom of wearing a headscarf" at the universities itself as a concrete demonstration of the exclusion of Islamic identity from the political arena (Çakır, 2000a). While the headscarf was not a prominent theme in Islamic publications in the 1970s, in the next decade, Islamist women's magazines started to create the veiled woman as an alternative "image," especially against a western-secular lifestyle (Köse, 2011: 802). The headscarf entered the mainstream political imagination in the late 1970s and became an essential part of the political agenda of the Islamist movement in Turkey (Aktaş, 2006).

During the 1980s, protest activities such as marches, silent protests and hunger strikers for the legalization of wearing headscarves at the universities, in conjunction with the rise of political Islam in the country, not only made the conflict between secular and Islamist viewpoints more visible in the public

sphere but also increased its intensity. The headscarf protests of the late 1980s left their mark on the period; Islamist women have assumed the role of both the symbol and carrier of resistance against the policies, which they regarded as contrary to religion. The Islamist movement has also succeeded in bringing religion into the public sphere. In his study of salvation novels in the context of Islamism and Islamic movements, Çayır shows how Islamist politics constructed the female body by metaphorically comparing the woman to the motherland and the headscarf to the flag (2008:76).

The headscarf, or more politically "veil" issue, has become one of debated subjects in Turkish politics. A debate has ensued on whether it is a manifestation of religious freedom linked to individual rights or it is the symbol of the political agenda of the Islamic circles to violate the public impartiality (Ayata and Tütüncü, 2008). Conservative women in protests neither used the rebellious language of feminism's "body politics" concept nor did they use the liberal motto "my individual decision is nobody's business." They defend their struggle for rights and freedoms in the context of freedom of religion and conscience by saying, naturally, "I cover myself," which is a command of the religion of Islam (Şefkatli Tuksal, 2007: 64). However, with the military intervention on February 28, 1997, as a result of the public authority's perception of rebellion against the secular state, the coalition government, of which the Islamist RP was a part, was dissolved, and wearing headscarf was banned in the public and higher education institutions.

The pioneering studies on the headscarf protests demonstrated that the participants in the protests were mostly university students or educated women from the middle or lower-middle class, who lived in the big cities and wanted to benefit from the opportunities of modernity (Göle, 1994; İlyasoğlu, 1994; Yılmaz, 2015). These studies also pointed out that, in parallel with the development of political Islam not only in Turkey but also in the Middle East, women's access to the public space with their religious identities is a matter of power struggle, distribution of public resources, and vertical mobility aspirations of the Islamic segment of the society.

Organization and Subjectification of Islamist Women

As the public visibility of the Islamist women increased with their heavily publicized protests for the right to wear a headscarf at the universities in the late 1980s, the Islamist women became a subject of interest for the social scientists by the early 1990s (Saktanber, 2004). During the same period, different women groups such as feminists, secularists, conservatives, Muslims, Kurds, socialists, lesbians, and queers organized around multiple identities with growing political activism. In the liberal environment of the 1990s, the concepts like women's rights, civil rights, democracy, citizenship, inclusion, representation, justice, freedom, and equality were openly discussed in the public sphere, and the dominant religion, race, and gender of the nation-state were questioned (Alkan & Çakır, 2009: 252). Relatively liberal environment of the country and the weakening of the hegemony of nation-state politics in its specific sociology and with the effect of the opening up dynamics to global markets, the differences started to become clear; Kurdish movement and

political Islam, coded as "separatist" and "reactionaryist". It also led to fierce arguments and ruptures within the women's movement. Within the context of the weakening of the hegemony of the nation-state, the country's relatively liberal environment, the country's unique social structure, and the dynamics of its opening to global economic markets, the differences between the women's rights movements became clear: the Kurdish movement and political Islam were blamed for "separatism" and "reactionism", leading to fierce debates and divisions between the movements (Bora and Günal, 2014: 8; Sancar, 2014: 303). The Kurdish and Islamist women's emphasis on identity politics in their comprehensive criticism of the understanding of "modernizing tutelage" led to tensions among different women's movements (Sancar 2014: 303). Thus, multiple women's identities have made their differences open to the public by causing significant divisions within the women's movement in Turkey.

The Islamist women, who had a partially "militant" discourse in the 1980s, began to form social spaces to express themselves in the 1990s. Their discourse began to prioritize what they regarded as innate and natural (*fitrî*) women's sensibilities and aimed to protect the heritage of the traditional knowledge of the women (Aktaş, 2004: 835). The civic activism of the Islamist movement skyrocketed after 1994; they established new solidarity networks through various organizations like foundations, associations, clubs or platforms. *Gökkuşuğu Women's Platform* in Istanbul, *Çınar Women's Platform* in Bursa and *Başkent Women's Platform* had many sub-components with their own structure. While these Islamist organizations are largely based on women's initiatives and motivated by the sense of victimhood over the headscarf issue, as we have observed in our fieldwork, there is no autonomous Islamist women's non-governmental organization operating in the small and medium-sized cities.

In addition to civic activism, the 1990s also witnessed Islamist women's subjectification through self-reflexivity. Through their novels, magazines, research, and columns, Islamist women intellectuals, especially those from the literary circles, criticized the insensitivity of Islamist men towards the headscarf discrimination and their ease with modern life and global capitalism without considering the faith-related symbols. The urban, educated, professional and middle-class Islamist women opened up a discussion about the positions of women in Islam, modernism, feminism, marriage, and the Islamic lifestyle. Among themselves, they also questioned whether women could participate in the collective worship with men, or shall women work as religious leaders or become prime ministers in the context of Islamic traditions (Diner and Toktaş, 2010: 51-52). Instead of "headscarf" protests at the front gate of the university campuses, the Islamic women actors aimed to make their voices heard through new non-governmental organizations and platforms. While in the 1980s, whether the voice of women itself was haram or not was discussed among the Islamist circles, in the next decade, Muslim women began to express their problems with their own voices and words (Çayır, 2008:126).

The young, female headscarf activists, who could not attend higher education institutions due to the prohibition, took part in the establishment of the "Women's Commissions" of the Welfare Party, reaching the households in the peripheries of

the big cities, making them politically active as members of the Party. Through their political activism, they played an important role in the Party's great electoral victory in the 1994 local elections (Arat, 2005). In the words of Eraslan (2004:824), "in 1995, 18.000 women organizers worked as a giant dynamo [for the Welfare Party] in Istanbul." Although the Welfare Party proved to be an important school for conservative women, not a single woman was nominated by the Party as a candidate for the parliamentary elections; none became a municipality leader or a member of the municipal councils until the Party was abolished (Çakır, 2000b). The Islamist women hit a blind wall within the Party.

Existing with Differences in the Public Space

Religious/conservative women had already been active in the foundations and associations in the period before the 1990s, but their activities were limited to small circles and did not have much impact. They became aware of the power of having a platform in the public sphere during the liberal environment of the 1990s (Şişman, 2000:118). However, at this point, we should also stress that the recognition of the power of the women's movement was largely thanks to public campaigns of the women's movements similar to the Second Wave feminists, who were mostly from the leftist movements under authoritarian conditions after the military coup, on September 12, 1980 (Kardam and Ecevit, 2014: 89; Tekeli, 1993:33). By the 1990s, the popularity of women as a subject matter in the print media paved the way for Islamist women organizations (Çaha, 2013; Çaha, 1996).

Although Islamist women used feminism as an intellectual source, Islam was the main source behind the construction of Muslim women's identity and its difference from other identities. They argued, ontologically and epistemologically, that Islam does not propose a social hierarchy that puts women into secondary status. According to a concept of *Tawhid*, that is, the unity of the universe, men and women are created by Allah from the same essence, different but equal. They are siblings from the same ancestry, from the same parents. This position of equality does not mean that there were no differences between genders (Aktaş, 1991a; Şişman, 2016). The reason for the existing sexism in the Islamic states, which oppresses, excludes and exploits women, is not because of the religion of Islam, but due to the male-dominated theological interpretation (*tafsir*) and dominant patriarchal social practices, which moved away from the essence of Islam over the course of centuries (Aktaş, 1991b; Şişman, 2016). Thus, while the headscarf was a symbol and cultural expression of an ideological conflict in the 1980s, a new identity debate took place in the 1990s. The politicization of Islam now enabled the imagination of new Muslim morality, aesthetics, and actors in the new era (Göle, 2013:29). As opposed to the experiences of the religious women before the 1970s, there is now a new generation of women, who have left their parents behind in terms of space and consciousness, in their search for a unique Islamic identity without relying on symbolic "family" or "home" (Köse, 2014:220). As identity politics took effect, anti-egalitarian "difference" occupied an important place in the political/philosophical thought of Islamist women. Analyzing the women's condition from the context of modern/traditional dilemma, Aktaş (1992) argues

that the "homelessness of modernity" cripples women and that tradition offers women a living space within which they can experience and develop their own differences. To fix the gender roles in the rapidly changing world, traditional Islam used the concept of *fitrat* or created/natural characteristics and dispositions. The *fitrat* is conceptualized in the sense of specially created biology; it regulates the relationship between ideology and gender roles, which are based on binary oppositions and accepted as self-evident (Edis et.al. Bix, 2005:140). Against the concept of gender, which breaks the relationship between biology and social relationships, the Islamists used the notion of religious *fitrat*. *Tawhid* that is, the understanding of divine unity, imposes the role of complementarity between men and women and ascribes fixed gender roles and responsibilities due to inherent characteristics.

This understanding formed the basis of differentiation between secular feminists and Islamist women. The questions with regard the equality and differentiation, or when to prioritize between these two values, created tensions between two groups in their discussions about women's rights issues (Yılmaz, 2003:12). While Islamist women expressed their desire for equality through their right demands for accessing positions in the public space while wearing their headscarves in the 1980s and 1990s, they emphasized the natural characteristics of *fitrat* such as motherhood and the position of women in the traditional family. The struggle of Islamist women for having access to the public sphere with a certain status complicates their understanding of the women's role in the private sphere, especially with their emphasis on the sacredness of motherhood. At this point, Yılmaz (2013:12) states that Islamist women's emphasis on their difference in the public sphere re-establishes the sexist norms by creating separate public spaces for women and men. Gülnur Acar Savran also claims that transferring women's roles from the private sphere to the public sphere cannot transform the public sphere alone. Accordingly, with the new conservative policies, when we take the concepts such as "compassion, care, solidarity, responsibility, and relationality from the closed door of the private sphere, which is considered the part of women's world and includes them in the noisy world of the public sphere, there will surely be a crack within the walls of 'gender contract' between the private and public sphere. However, for her, it is doubtful that a new definition of the public sphere, which does not include the perspective of the concrete transformation of the family, parenthood, and domestic labor, would practically change women's lives (2001:36). In other words, Acar Savran argues that women's experiences in the public sphere can be "empowering" and "liberating" for women only if they can transform the private sphere as well.

The problems of Islamist women became so obvious over time that the production of a new discourse was deemed necessary (Çakıl Dincer, 2021). Since 2010, as a result of the widespread debates that present the headscarf as a part of the gender issue, the discourse of gender justice has become a part of the political agenda to defend women's rights. As a result of the nearly twenty-year rule of the Islamic movement in the country, the hybridity policies, accompanied by populist policies, are replaced by the discourse of authentic/native and Islamic

culture, art, science, and technology production. In such a political environment, Islamist women criticize both modernism's "standardization" ethos and feminism's "Western" undertones, producing authentic/local women's rights perspectives from the post-modernist and post-colonial theories that are based on the criticism of modernism and the West (Albayrak, 2008).

A New Anti-Equality Discourse: Gender Justice

Portraying feminism roughly as a struggle of women to be equal with men, to be like men, the women who advocated instead for social gender justice criticize the feminists for trying to achieve equality in legal and social terms even though such equality would lead to masculinization of women and distorting their female identity (Aydın-Yılmaz, 2015: 109). Demircan-Çakar (2015) discusses the necessity of gender justice on the following arguments:

- i) Because the habitus of men and women are completely different, their perceptions and conceptions and justice are also different,
- ii) Although the theory of equality was first based on the concept of justice, today, the term justice denotes a concept far beyond the theory of equality. Fair distribution based on absolute equality may not be fair and just enough for the disadvantaged groups,
- iii) Since gender cannot be considered independently of social life and religion, an approach to justice based on *fitrat* is necessary.³

The proponents of the concepts such as "justice over equality" or "equivalence" which are put forward under the concept of "*fitrat*", claim that their conceptualization, based on biological determinism, would not create a hierarchy in the social division of labor. They argue that the expectations for women and men in business life differ, and to take a more active and effective role in business life, necessary legal arrangements, such as flexible working hours and training programs, are necessary for women to meet the expectations. In this regard, their concrete policy suggestions in the name of the concept of justice for women are similar to feminism's call for positive discrimination. Çakıl-Dinçer (2017: 106) states that the main difference between the equality of feminism and the justice discourses of Islamist women is in their aims. Accordingly, the egalitarian understanding of feminism supports taking positive discriminatory measures to eliminate inequalities arising from gender differences and ensure equality in the whole social, economic and cultural structure. However, crucially, Çakıl-Dinçer argues, regarding these policies as main aims may lead to gender discrimination and risk its perpetuation. The recent calls for women to work part-time, the rewarding of childbearing and legal regulations for child-care fees are carried out with the discourse of establishing a more fair life for women.

Gender equality indicators in Turkey show that there are significant inequalities in all areas of social life. However, Islamist women portray feminism's defence of equality as if "sameness" is actually meant and argue instead for the concept of justice, which is used to reject equality. However, contemporary feminism's defence of equality is not based on the argument of "sameness"; it criticizes the liberal democratic theory's abstract (uniforming) concept of

citizenship for centering on the experiences and sensibilities of men and constructing "rational" male subject as the universal norm (Berkday, 2017:15). The Third Wave feminist movement convincingly argued that there is no homogenous group of women by drawing attention not only to the differences between women and men but also to multiple female identities. Rather than idealistic and abstract "identical" individuals, the third-wave feminists emphasize the existence of different groups and individuals, and such emphasis is noteworthy, not only because it corrects the traditional liberal approach but also for its political call for pluralist democracy, which would take individual and group differences and ensure their representation in the political system (Berkday, 2017:15). Although Islamist women emphasize the differences in their identities based on faith and follow post-colonial theory in their visibility in the public sphere, they display an essentialist approach by seeking the solution to all kinds of women's problems in religion. Instead of demanding equal citizenship rights, and criticizing feminists, they find solutions in absolute and uniform religious discourses.

Methodology

In this article, we define the concept of women's organization in its broadest sense and aim to reach all organizations, women actors, and women's branches of the organizations, which define themselves as part of the women's movement and/or deal with women's issues, as well as senior business executives, public officials and freelancers dealing with women's issues, regardless of their political stance, organizational structure and number of members. We used the qualitative method in our research and interviewed 48 women from 42 organizations that meet the above-mentioned criteria. We conducted the field research between September 2015 and September 2017. The interview places and frequency are determined by the participants. We often used the areas where the participant's organization operates and recorded the audio tapes of the interviews with consent. Afterwards, we descriptively and systematically deciphered, analyzed, and interpreted the interviews. While conducting the interviews, we ensured that the process between the researchers and the participants was sharing and dynamic and used feminist methodology to sustain mutual interaction and experience sharing during the process. Although we interviewed 48 women in the study, only interviews with representatives/members of the women's branches of mixed Islamist organizations (9) were considered for this article's purposes. Since there was no independent association, foundation, union or platform established by religious-conservative women in Eskişehir at the time of the research, we interviewed the women in mixed organizations.

One of the nine women we interviewed works in a professional organization in the religious/conservative environment, three in Eskişehir branches of charity/solidarity foundations emphasizing religious values operating throughout Turkey, two in associations established for purposes such as mutual aid and solidarity in Eskişehir, and two are in senior management positions in the business environment. To preserve the anonymity of the respondents, we renamed them when using excerpts from the interviews.

Findings and Interpretation: Objectives and the Fields of Activity

In the late 1980s, Islamist women did not establish independent women's associations in cities outside the metropolitan areas but tended to organize women's branches within umbrella organizations such as Islamic associations and foundations. The working women, who had experienced discrimination due to their headscarves in their university years or during their career, established their own alternative public spaces and sought social support by joining these organizations. In our fieldwork, we observed that there are also organizations that operate under the names such as women's associations and foundations without judicial personality (not legally recognized by the state as a foundation or association) but function like women-only branches of the various organizations. In this way, even though women appear in the public sphere, the tradition of Islamic culture, which separates men and women, continues; the religious identities of men and women are preserved and reinforced by clearly separating them in their activities.

In the interviews, the women themselves expressed the primary goal of the organizations as "*working for the sake of Allah.*" While the *diversity and identity politics* of the third-wave feminist movement became widespread as a unifying factor in women's organization, the second-wave feminist movement's organization style around a general female identity is observed through the slogan of "sisterhood strengthens," which emphasizes the commonalities in the women's experiences. As Walby (2011) argued, the third-wave feminist movements regard the particular belief identity as the unifying factor rather than the universal female identity. Within the peculiar historical context of Turkey, the concept of sisterhood has either been on a very fragile ground or has never been established due to the hegemonic power of the Westernized and modern female identity of the modern Republic. In Islamic women's organizations, the discourses such as "working for the sake of Allah" or "religious fraternity" function as an essential ideological mortar and enables the solidarity of women with different characteristics such as education, class, age, and occupation. In this regard, "working for the sake of Allah" enables the construction of "passive networks" among Islamic women, making it possible to build a collective identity (Bayat, 2007:81).

The participant women are active in Islamic organizations, between 40 and 50 years old. The average age is 48. Except for one woman, they are all university graduates; one has two university degrees. Their occupational profile is as the following: a pharmacist (1), an executive secretary (1), a manager in a public institution (2), a housewife (1), and teachers (4). All participants are married and have children; two women have three children, six women with two children, and one woman with one child. The participants' parents are mostly primary school and secondary school graduates, except one whose father is a university graduate. Their parents are predominantly of rural origin; only one of the participants has parents who were born in the city. Except for one participant, who is a housewife, they all now live in the cities. While women with higher incomes get help with household chores, those with lower incomes do the housework themselves. All the participants, except the one who is a housewife (1), stated that their choice

of spouse was their own decision and their spouses' education was equivalent to their own. Women working in Islamic organizations are mostly urban and middle-class women who have a profession, have higher education and have their own income.

The Islamist women's organizations included in this face an important, two-dimensional dependency problem: First, they are administratively dependent on the mixed umbrella organization since they do not establish their own organizations, and second, they are dependent on the umbrella organization's management in operating because they do not have their own income and budget. As the women's organizations do not have their own income or special budgets, they ask for the support of the "benevolent brother" from the management of the umbrella organization or local businessmen. Because the Islamic women's organizations we studied view the cooperation, charitable works, and contribution to the "*education, socialization or scientific development*" of women as their primary objectives, their activities are limited to those related to the domestic role of women or aim to improve their knowledge about the religion. The activities they carry out include Arabic and Qur'an courses, communication with children and adolescents, and courses on elegance and etiquette, sewing, and reading-writing. Although the participants express the goal of raising and strengthening the status of women both in the family and in the society, their activities are designed to improve the image of religious women as good mothers and wives and thus seemingly strengthen and reproduce the traditional gender roles in the society.

The Cause of the Women's Problem

For the Islamist women's organizations, the cause of women's problems is rooted in women's lack of education. They define education as a wide range of activities and skill sets acquired from family to higher education institutions, including socialization and formal education processes. They state that the education system as a whole oppresses the girls, women's identity is not liberated, and therefore women's problems arise. They also state that these problems are intensified two-fold when it comes to the headscarf. They claim that women are not happy because they do not receive an adequate education, they remain in secondary status, and they have an identity problems. However, as can be seen from the excerpts below, some of the participants also emphasized that the women are oppressed outside of the sphere of education, they face hardships because of a lack of liberation, problems in the traditions, and the justice system:

I think [the root cause of women's problems] is not being able to express their own personality. I mean, I don't think women are happy. It may sound like a very radical idea, but I can't imagine that ninety per cent of women are happy. Maybe ten per cent is happy. (Busra)

...women should be given more say. This is our structure, this traditional structure if we think about Turkey. Our traditional structure does not allow this. (Kübra)

There is an identity problem. I mean, seeing women as a sexual commodity. That's the biggest problem, it applies to all [all women]." (Ummugulsum)

What can you do with the law? There is a great problem with the justice system. A person can rape a girl, then kill her, then wear a tie, and gets a reduction in the sentence for good behavior... (Kevser)

The solution to women's problems is seen in the expansion of women's educational opportunities.

The Understanding of Feminism

Although the fact that the feminist movement became visible to the public in the second half of the 1980s influenced all segments of the women's rights movement in Turkey, feminism is still not a readily embraced identity for many segments with the fear of appearing marginal and radical. Participants describe their subjective identity as *Muslim, religious or conservative*. Although Islamist women implement a quasi-feminist analysis in their questioning of women's identity and patriarchy in Islam, they regard feminism as a movement produced for the problems of Western women and therefore reject it (Ramazanoğlu, 2004; Aktaş, 2004). Indeed, in our fieldwork, although some of the participants read about feminism, we often encounter frequent criticisms of the movement. The argument, which constitutes the basis of Islamist feminism, is expressed by the participants without an actual reference to Islamist feminism: "*The religion of Islam is essentially egalitarian but the women have secondary status in the Muslim countries because of the patriarchal characteristics of the dominant culture and its male interpretation of Islam.*" The participants question and criticize men's interpretation (*tafsir*) and comment about women's place in Islam. There is a prevailing opinion that *tafsir* written from a woman's point of view would improve women's place in social life. They see changing the patriarchal interpretations and practices of Islam as a solution, in a very similar way to the writings of Islamic intellectual women. Some of the participants express this thought as the following:

I do not think that the religion practised is the true religion dictated in the Qur'an. The religion we live in is not different from other religions in terms of women's perceptions. Religion is dominated by men, and men prevent women from reading the Qur'an. They found a hadith saying, 'Do not teach a woman to read and write'. But there is also the hadith of our Prophet that 'learning is a must for both men and women.' Men seized the religion in a similar way that they seized power. For example, they prevented women from entering mosques for centuries. You cannot come across a woman who specializes in *fiqh* and *tafsir*. Men decide for me. For example, when I'm on my period, they tell me what to do and what not to do. We shouldn't believe everything we hear about religion. There are different interpretations. We have to make our interpretations of the issues. Women should see their place in the Qur'an with their own eyes (Büşra)

We have some comments about the problems when it comes to women's rights. Like you, I started researching because I felt uncomfortable about the subject. I have looked at the most recent *ilmihal* (Islamic form of the catechism). The *ilmihal* was rearranged in consultation with a woman who was an expert in *tafsir*, to look at religious issues, especially about women, from the point of view of women. This is a significant development. (Medina)

Look at Islam, why is it giving the image that it puts women into secondary status? Several men took over Islam and forced the ulama to issue *fatwas* accordingly. While having fun with female concubines, they did not educate the woman. So they exploited them. It's that simple. Europe has done this too. Unfortunately, women could not protect their own values and knowledge. (Kevser)

The reason for women's distant stance toward feminism is their belief-based political identity. Just as in the headscarf protests, the Islamist women often state the dictum 'I cover myself according to my faith' and emphasize the worship of Allah as the criteria of being a Muslim woman. They criticize feminism because they perceive it as a revolt against the worship of Allah. After all, it questions the traditional roles and responsibilities in the private sphere.

I do not consider myself a feminist. But I agree with many of the ideas of feminists. But feminists have specific ideas about women's rights. I regard this as a human right, as a right of Allah's servants (*kul*). Therefore, I am not saying we are superior to men like feminists. I say I am the same as men, I say I am equal. I say I am human. You are human, I am human too. Allah made you (men) wear men's clothes, made me wear women's clothes. I did not choose it, and you did not choose it either. Therefore, neither of us are superiors or inferiors. Allah saw fit for me to play such a role. (Büşra)

We view [feminism] negatively. [Why?] As we have said, the voices of men and women should come to the fore in certain places and situations. But these feminists do not know the boundaries. They jump on everything; they say they are everywhere. I think you should sometimes take a step back, do not be everywhere... So when you say we are equals, when you try to have a say where we have weaknesses, you are on the path to making wrong decisions... So I am not saying it because I claim to know feminism in full detail. Feminism creates a perception that I have the right to have a say about everything, whether I know the matter or not. This is feminism, which is told to us. I take it negatively. Men and women should have a say only when it is necessary. (Kübra)

I was very curious about feminism through a friend of mine; I was curious [about the movement] because of her views. And I read a little bit. They define the problems very nicely... They are very brave too... admirable. I think we have differences in the part of the solution. For example, what that friend of mine said was: 'I am giving birth to a child biologically, but why does it only concern me what happens afterwards? Why do I always have to take care of the baby... Why do I have to do everything to raise the baby.' This is where we grow apart. Because, in my opinion, based on our beliefs, according to the environment I believe in, we think it is a gift to raise a child, to take part in his/her growing up, and achieve beauty in his/her spiritual word. We believe. We believe that this is what is commanded to do." (Medina)

As stated by the participants, the ascribed wisdom of motherhood and the abstract reward it brings to women from an essentialist perspective reinforces the Muslim woman identity and provides them with spiritual satisfaction. To use the conceptualization provided by Yılmaz (2015), based on the requirements of the publicized feminine religiosity, motherhood becomes highly functional for

Muslim women to reach their existential goals; they get satisfaction from fulfilling the duties and responsibilities in worshipping Allah.

Gender Justice Discourse

Women who defend the gender justice discourse try to portray feminism roughly as a struggle to be equal with men, to be like men (Çakıl-Dinçer, 2017:103). They claim that the policies to ensure equality between men and women in terms of legal and social rights or to provide equal opportunities for women masculinize them, leading to certain positions and fractures in the female identity (Sare Aydın, 2015:109). For this reason, they demand regulations to protect the women's identity or fix gender roles based on socio-biology (Edis & Bix, 2005). As Savran (2001) points out, the increased visibility of women in the public sphere, which came as a result (or reward) of their important contribution to the political success of the Islamist movement, does not lead them to question their roles and responsibilities at home or the issues related to women's labor. On the contrary, using an essentialist line of thinking, they support fixed gender roles as they regard them as the outcome of women's natural disposition (*fitrat*).

Although Islamic intellectual women criticized the modernization project of the Republican period for breaking it from tradition, they described the Civil Code (1926), and the right to political participation (1934) as "great gains" (Ramazanoğlu, 2004: 804). None of the women interviewed within the scope of the research complain about the reflections on the civil rights and the right of political participation granted by the Turkish Civil Code in their personal lives. They defend monogamy, women's right to divorce and their free will to choose their spouse, and women's right to political participation. As Demircan-Çakar (2015) argues, men and women would grasp the social reality around them and the concept of justice differently due to their different habitus; as a result of the female habitus established during the modern Republican period, the civic equality between spouses in the family, which has been guaranteed by law since 1926, is not criticized as a practice contrary to women's *fitrat*, or Islamic view on women's status. Islamist women from the habitus provided by the Republican era, who had a mixed secular education, had a profession and the rights provided by the Civil Code for three generations, do not criticize their equal legal status in the family or the right to political participation. Although they argue that Islam as essentially egalitarian, considering the position of women in the Islamic world, it is obvious that the social reality of macro politics and that men and women can change their habitus based on the rights favoring the women. It is also possible to read the same thing in reverse: The equality and freedom comprehensions of men and women may narrow down if they are not provided with legal rights, equality and freedom in social life.

Parallel to the Islamic literature, the participants understand gender as a non-egalitarian concept, within which the roles and responsibilities of men and women are understood as essentially different due to their *fitrat*.

No, [men and women] are not equal. Not so much... The Creator created their bodies differently. A woman should not be a construction worker or

carry a stone on her back. That is what I'm talking about. In terms of domestic work, the field of housework, by help you mean equality, right? Can he do it? Yes, he can. The best cooks are men ... I never want to go to the market. Before I got married, I told my husband, I said that I would never go to the market. do not want to do such hassle things, or other things, like repairing car. If he does these types of things, I would like to cook and clean my house. Life can be shared following your talent. (Hanife)

As it is emphasized in the quote above, the respondents justify the traditional gender roles by stating that men are rational due to their natural dispositions and should therefore handle technical tasks in the public sphere such as car repair, and women are emotional, and thus should be responsible for domestic tasks such as cooking and cleaning in their private sphere. While the participants regard the differences between men and women to be complementing each other, they defend the hierarchical structure of the division of labor as it is thought to be structured by *fitrat*. Islamist intellectuals defend such hierarchy through an essentialist approach, stating that Islamic justice by definition would not create inequalities. Yet, as in the saying "women cannot fight, war is men's work," which we will see in the following quote, the binary opposition between men and women is reproduced to distance women from state-related activities, leaving the public sphere to men, and directing women to their private sphere by identifying them with their supposed natural characteristics (*fitrat*):

Women and men are not equal ... it is important from which dimension you look at the issue. I seek equality, recognition of being different, of being equal, all within justice. So, to me, justice covers all. But equality does not include justice. So there is a need to be just. A woman working in a construction business has nothing to do with equality. A woman cannot be as efficient as a man in the construction business. It is not correct to seek equality here. Justice must be sought here. If a woman is good at cleaning a house, a man may be good too. He might have the skillset. If a woman is better, she should still be treated equally. Men and women should have what they deserve... It is important from where you see the equality. The fact that a woman was created physically weak does not mean that she cannot read, receive an education, or have a good job. If there is war, women can't fight. War is man's work." (Kevser)

One participant summarized what she regards as gender justice with the following words: "You cannot put the same number of meatballs on your child's and husband's plate at dinner. Do a 6-year-old, and a grown man have the same needs as your husband? Does he have the same body? If I put three meatballs on the child, I put seven meatballs on my husband. The man works outside all day and comes home; the larger his body, the more tired he is. He needs more calories." The distribution of justice is explained on the basis that it should be given in certain portions based on the natural dispositions of *fitrat*. The traditional Islamic texts follow the ancient Greek philosophy in the understanding of gender (Edis and Bix, 2005), and we observed in our fieldwork that the Platonic understanding of "to give as much as they deserve" is still valid. While they defend the distribution of justice with an essentialist perspective, based on the needs of women and men, instead of the guarantees of laws and regulations, --except for

their criticism of modernism for excluding Islamist women-- they do not question the structural inequalities, which is vital for women's rights. Neither do they ever ask perhaps the most important question of the third-wave feminist movement: "Who does not deserve what and why?" Instead of questioning their disadvantageous position and barriers in accessing the resources, Islamist women advocate a sort of essentialist absolutism based on the natural dispositions as the Islamic doctrine imagines them. In other words, by suggesting justice instead of equality, they remain loyal to the religious essentialism that regards the biological differences between men and women as fundamental.

The gender justice discourse is also criticized for its cultural analysis, which is becoming popular across the world, for legitimizing the withdrawal of women's rights. As the woman's body was the image of the cultural project of modern Turkey, it became an important part of the political conflict. Thus, the gender discourses have always been politicized due to their connections to the modern state and its ideology (Berktaç, 2017:13). The discourse of "I cover myself because of my faith" symbolizes the transition from a collective identity to an individual and political stance. While political Islam gave the women the mission of being a signifier of increasing visibility of political Islam and Islamization of the state, it did not fully include Islamist women in the political arena. While women in the Welfare Party, foundations, and associations played an important role in attracting votes by reaching the disadvantaged groups in the cities, they could not take part in the decision-making mechanisms. As Kandiyoti (1988) observed, gender justice discourse provides a patriarchal bargaining ground for Islamic women to find a space for themselves, to revitalize their cultural identity. "While as a political project, Islamism becomes a 'cultural' tool that connects and integrates the power and society and maintains this through women, a significant majority of women internalize this cultural role attributed to them" (Yılmaz, 2013:19). Demanding access to the public sphere and the right to political representation, Islamist women reiterate that justice, not equality and that their professional career does not mean a break from their traditional roles in the private sphere. By emphasizing the sanctity of the family and motherhood, they close themselves to the confines of the Islamist community, weakening the possible interaction and solidarity with other women's identities.

The Concept of Body in Islamist Women's Organizations

The biopolitical understanding of the female body and fertility is where the political and ideological separation is the most intense between women's organizations. The relationship of Islamist women with their bodies is established through religion, and since the worldly dimension of gender relations is based on the supposed natural dispositions (*fitrat*), the religious women do not question the issues such as pregnancy, motherhood, abortion, and birth control.

Millett (2000) sees the patriarchal authority as the control mechanism for women's sexuality and fertility by men. Similar to Foucault's understanding of biopower, she argues that the control is political because the relationship between the sexes is based on power. Firestone (1993), on the other hand, finds the class analysis of classical Marxist theory inadequate and argues that the

material basis of women's oppression is not economic but biological. According to her, the reproductive function of women is the cause of the gender-based division of labor on which patriarchy, its governing ideology and gender discrimination are built. Natural reproductive differences between the sexes lead directly to the division of labor in the context of class, as well as to the women's forming a caste. In this claim, Firestone tries to draw attention to the causal link between the material biological basis and the ideology of male domination against women and argues that women should not only take back their own body control but should also take over all social institutions related to childbirth and upbringing (1993:22).

The Islamic feminist Mernissi (2015a) analyzes female sexuality in Islam through traditional texts and historical interpretations of Islam: in Freud, women are passive and therefore defined as masochistic; in Ghazali, on the other hand, the woman is active and the man and woman are two people working to give pleasure to each other. For the followers of Ghazali, because women are regarded as an active force, "woman's aggression is extroverted." Ghazali sees "civilization as a struggle to control the destructive, all-dominating power of women. Women should be controlled so that they do not hinder men from fulfilling their social and religious duties." Because, according to Ghazali, "society can only survive with institutions, which ensure the male dominance such as gender discrimination and polygamy" (Mernissi, 2015a:38). In both Western and Eastern cultures, where women's sexuality is understood as passive and active respectively, the women are described as the potential destroyer of the civilization and need to be controlled. Islam has accepted that both women and men have sexual motives and the right to sexual satisfaction. Eroticism is presented as both a taste from heaven and a divinely ordained necessity for procreation in earthly life. In Islam, orgasm is a pleasure peculiar to both men and women; it does not impose any guilt on either man or woman for having sexual pleasure, but for satisfaction and pleasure to be "legitimate," it must only take place within the framework of Islamic marriage. (İlkaracan, 2015:17). In her work on the issue of artificial virginity in Morocco, Mernissi (2015b) emphasizes the gender inequality in sexuality and points to patriarchal control over the female body. Various ways of prohibiting premarital sexual intercourse and pleasure for women, such as artificial chastity and female genital mutilation, are the control mechanisms that biopower exerts on the female body. Mechanisms aimed at the control of female sexuality and fertility are still the most potent means of maintaining the male-dominated system in most societies.

The fact that women's organizations are not independent of the political power and that they adopt the macro-political discourse of the authority results in their support of the political decisions and discourses of the power-holders towards women. While participants expressed flexible and more acceptable views on contraception, there was clear and obvious opposition to abortion. Except for the one woman who defines herself as a feminist, all participants support the anti-abortion statements that have come to the fore in the public discourse in recent years. These participants do not accept abortion as a woman's right "*even if the woman has been raped*" and defend the prohibition policy of the political

power. They adopt the view summarized in the statement of one participant: "Except for the health-related reasons, arbitrary abortion should be banned". Here, the anti-abortion language is the language of the traditional male-dominated Islamic collective identities of religious/conservative women. Unlike the secular defenders of women's rights, participants comprehend issues such as motherhood and abortion as an inviolable and indisputable part of their faith-based identities. And as opposed to the feminist discourse in the West, because the religious women see pregnancy as "a trust from Allah (*emanet*)" (Şişman, 2016), they do not regard it as a control mechanism over their body.

Abortion is a very different matter. There is a human soul here. I am against the notion of saying that this body is mine, this child is mine, and the logic of whether I will abort or give birth is against me. Because when a child is 40 days old, she/he is 1 cm, but her/his arm and leg are all formed. This is killing a living being. It is forbidden to kill a living being in Islam. But of course, if there is a health problem, it is possible to have an abortion. Just like everyone goes out on the street protesting when an animal is killed, he is a living creature, it is against human rights. (Ummugulsum)

Foucault (2007) criticizes the studies, which regard sexuality as an impulse, and emphasizes the socially constructed nature of sexuality; through the concept of discourse, he highlights the link between societal macro-conceptualizations and social transformations. He views sexuality as a discourse, institutionally rooted social practices that are constructed to other discourses. Şişman (2016:104), while looking at population planning in modern societies from a Foucaultian perspective, argues that the criticisms developed by the feminist movement for the governance and control mechanisms of the female body raise existential problems due to the understanding of *Tawhid* in Islam. Accordingly, the feminist movement, with its aim of transforming the concept of social role, would bring consequences for the spiritual life of women; defending women's right to abortion would negatively affect their spiritual life and hinder their religious identities.

Millett (2000:43) states that masculine domination over women's lives, their sexuality, and fertility is a universal characteristic, and socialization processes such as education, literature, and religion are effective in reinforcing and internalising the patriarchal authority. Thus, the women's own "body image" cannot become independent of patriarchy; it is integrated into the discourse of the political authority, which criminalizes the opposition to abortion and does not give women the right to choose, and accepts the imagination of the political power regarding the female body.

Conclusion

The dressing codes of women in Turkey have been an important signifier for progressive or conservative projects. The political projects have long desired to regulate women's clothing, attitudes, behaviors, roles, and responsibilities in the public sphere. For this reason, women's dressing codes in the public sphere have become the symbol of the power struggle between secular and Islamic political discourses, and the issue of women has always been at the center of political discussions about secularism, Westernization, and tradition.

Within the women's movement in Turkey, significant differences emerged in the 1990s. As it is often argued in the literature, the conflicts did not allow the emergence of colorful harmony and richness within the movement; instead, mutual suspicions and conflicts became a more dominant pattern. In other words, during this period, the women's organizations had to struggle not only with the problems arising from the system but also with the problems, divisions, and limitations caused by the old issues such as Turkey's modernization history and the age-old traditional versus modern-progressive conflict. Moreover, the ongoing tensions between secular and religious identities, which found their political expression often through women's lifestyles and dress codes, further increased the divisions among women's organizations. In this context, we examined the civic motivations of the Islamist women's organizations and observed that their degree of commitment to embracing diversity and establishing solidarity among women is rather weak. Identity politics based on ethnic origins, religious orientations, or sexual preferences cannot establish a ground for unity and solidarity based on the experiences of "oppression, exclusion, and marginalization" underlined by post-colonial discourse. On the contrary, it seems to trigger re-separation, division, and conflict.

Islamist women's organizations have sought solidarity against the unjust treatment by the state that did not grant them rights and freedom in the public sphere. Their solidarity network included women with similar identities in political parties and/or mixed charity organizations with high religious orientations. The electoral success of political Islam contributed to the strengthening of religious/conservative women's organizations in the public sphere, especially by solving their problems such as project financing and accommodation. Distancing themselves from the Western modernization project and its secular understanding, they tried to popularize the women's rights discourse through the quasi-third-wave feminist slogan of gender justice. Arguing that the religion of Islam is ontologically egalitarian in its essence, but the existing social organizations are based on male interpretations, they emphasized the concept of justice instead of equality and *fitrat* instead of gender. Consequently, they created tension between equality and justice in the women's organizations' struggle for women's rights and aimed to demand social rights and justice while advocating for fixed gender roles. In addition, when it comes to body politics, understanding the body as "a trust of Allah" is decisive for Muslim women and is an integral part of the conservative macro-political discourse. While Islamist actors criticize feminism for being universalist and absolute, an understanding that centers around the natural dispositions (*fitrat*) and embodies values and roles to the biology of men and women through sacred norms leads to another form of reductionism.

As seen in the example of the feminist movement in Turkey, in many Third-World countries, the women's mobilization for and becoming a signifier of polarization within the national independence and other movements limited the autonomous development of women's movements outside of male control. The different ideological allegiances of women's organizations are an obstacle to the formation of a different and independent women's identity from other political

organizations and the construction of independent women's politics. With third-wave feminism, the uniform, homogenous understanding of women is evolved into an understanding that emphasizes the differences, and such evolution has made the feminist movement more inclusive. Yet inclusiveness alone is not enough. To be also liberating, it is important and necessary to establish and build gender politics, and for this, there is a need to bring women with different ideological orientations together on common ground. Just as intersectionality theory points out, instead of seeking binary oppositions between the macro-political engagements of the different women's organizations, one shall seek intersections among the women from all social positions and pursue feminist or otherwise women-centered policies aiming to promote equality and justice for all women's identities.

Notes

¹This paper was granted by Project Office of Anadolu University (Project Number: 1502E082). The Turkish version of this article was published in the previous issue of this journal. For referencing: Cangöz, I. T. Göncü-Şavran, S. Suğur & H. Yeşildal (2021) Üçüncü Dalga Feminizm Çerçevesinde İslâmcı Kadın Örgütlenmesi ve Kadın Haklarına Yaklaşımları, *Kadın/Woman2000*. 22(2): 47-71.

² In this study, we call the organizations and actors that adopt the Islamist rhetoric and follow the common political agenda of the political Islam "Islamist." Because, in our fieldwork, the interviewed women from the Islamic organizations sometimes defined themselves as "Muslim", "religious" or "conservative", we occasionally used these terms as well.

³ Demircan-Çakar, "Neden Toplumsal Cinsiyet Adaleti?" <https://kadem.org.tr/neden-toplumsal-cinsiyet-adaleti/>

References

- Abou-Bakr, O. (2001). Islamic Feminism? What's in a name? Preliminary Reflections. *Middle East Women's Studies Review*, 15(16):1-2.
- Acar-Savran, G. (2001). Feminizm İkilimleri (Teoride Aşılabilir mi?). *Defter*, 14(44):33-69.
- Aktaş, C. & Ramazanoğlu, Y. (2009). Kadın Üzerine Soruşturma. *EskiYeni*, 12:77-86.
- Aktaş, C. (2004). Cemaatten Kamusal Alana İslâmcı Kadınlar. In, Bora, T & Gültekingil, M. (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslâmcılık* (Cilt 6). İstanbul: İletişim:826-836.
- Aktaş, C (2000). Kamusal Alanda İslâmcı Kadın ve Erkeklerin İlişkilerinde Değişim Üzerine: Bacıdan Bayana. *Birikim*, 137:36-47.
- Aktaş, C. (1992). *Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği*. İstanbul: Beyan.
- Aktaş, C. (1991a). *Sistem İçinde Kadın*. İstanbul: Beyan .
- Aktaş, C. (1991b). *Tesettür ve Toplum Başörtülü Öğrencilerin Toplumsal Kökeni Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Atlas & Nehir İletişim.
- Alankuş-Kural, S. (1997). Alternatif Kamular ve İslâmcı Kadınlar. *Toplum ve Bilim*, 72:5-44.
- Alkan, A. & Çakar, S. (2019). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Modern Türkiye'ye Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kınımlar. In Alpkaya F. & Duru B. (Eds.), *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*. Ankara: Phoenix 197-240.

- Ali, Z. (2014). *İslâmi Feminizmler* (Çev. Öykü Elitez). İstanbul: İletişim.
- Andalzûa, G.E. (2002). (Un)natural Bridges, (Un)safe Spaces. In, Andalzûa, G. & Keating, A. (Eds.), *This Bridge We Call Home*. New York: Routledge: 1-5.
- Arat, Y. (2005). *Rethinking Islam and Liberal Democracy: Islamist Women in Turkish Politics*. New York: State University of New York.
- Aslan Akman, C. (2008). Sivil Toplumun Yeni Aktörleri Olarak İslâmi Eğilimli Kadın Dernekleri. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4):71-90.
- Ayata, G. & Tütüncü F. (2008). Party Politics of the AKP (2002-2007) and the Predicaments of Women at the Intersection of the Westernist, Islamist and Feminist Discourses in Turkey. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 35(3): 363-384.
- Aydın-Yılmaz, S. (2015). Kadın Hareketinde Yeni Bir İvme: Toplumsal Cinsiyet Adaleti. *Turkish Policy Quarterly*, 13(4): 107-115.
- Badran, M. (2002). Islamic Feminism: What Is in a Name? *Al-Ahram*, 17(23): 569:1-8.
- Barbarosoğlu, F. (2019). *Şov ve Mahrem* (6. Baskı). İstanbul: Profil.
- Bartlas, A. (2019). Müslüman Kadınlar ve Baskı: Kuran'dan Yola Çıkan Özgürlük. In Ali, Z. (Ed.), *İslâmi Feminizmler* (Çev. Elitez, Ö.) (3. B). İstanbul: İletişim: 65-90.
- Berktaş, F. (2017). Dinsel İdeoloji, Toplumsal Cinsiyet ve İslâm Motifli Muhafazakarlaşma. *FelsefeLogos*, 67: 7-16.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeoloji*. İstanbul: İletişim.
- Bora, A. & Asena Günel (2014). Önsöz. In Bora, A. & Günel, A. (Ed.), *90'larda Türkiye'de Feminizm* (5. Baskı). İstanbul: İletişim:.
- Bora, A. (2004). Feminizm: Sınırlar ve İhlal İmkânı. *Birikim*, 184-185: 106-112.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (7. Baskı). İstanbul: Metis.
- Butler, J. (2004). *Undoing Gender*. New York: Routledge.
- Collins, P.H. (Ed.) (2000a). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment* (2. Baskı) New York: Routledge.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*. (Trans.Özensel, E.) Ankara: Vadi.
- Çakıl-Dinçer, G. (2021). Feminizmle İlişkisi Bağlamında Türkiye'de İslâmcı Kadın Hareketi. In Saygılıgil, F. & Berber N. (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Feminizm* (Cilt 10). İstanbul: İletişim:239-250.
- Çakıl-Dinçer, G. (2017). Kadının İnsan Hakları Bağlamında Adalet Tartışması. *FelsefeLogos*, 67:95-107.
- Çakır, R. (2000a). Direniş ve İtaat: İki İktidar Arasında İslâmcı Kadın, İstanbul: Metis.
- Çakır, R. (2000b). Dindar Kadının Serüveni. *Birikim*, 137:27-35.
- Çayır, K. (2008). *Türkiye'de İslâmcılık ve İslâmi Edebiyat*. İstanbul: Bilgi Üni.
- Diner, Ç. & Toktaş, Ş. (2010). Waves of Feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish Women's Movement in an Era of Globalization. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12:(1): 41-57.

- Donovan, J. (2019). *Feminist Teori* (Trans. Bora, A.; Ağduk-Gevrek, M. & Sayılan, F.). İstanbul: İletişim.
- Ebert, T. L. (1991). The 'Difference' of Postmodern Feminism. *College English*, 53(8):886-904.
- Edis, T. & Bix, A.S. (2005). Biology and 'Created Nature': Gender and the Body in Popular Islamic Literature from Modern Turkey and the West. *Arap Studies Journal*, 12(139):140-158.
- Eraslan, S. (2004). İslâmcı Kadının Siyasette Zaman Algısı Üzerine. In Gültekingil, M. & Bora, T. (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslâmcılık* (Cilt 6). İstanbul: İletişim:818-825.
- Erkmen, S. (2020). *Türkiye'de Kürtaj AKP İktidarı ve Biyopolitika*. İstanbul: İletişim.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği* (Trans. Salman, Y.). İstanbul: Payel.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi* (Trans. Tannöver, H). İstanbul: İletişim.
- Göle, N. (2013). Modernist Kamusal Alan ve İslâmi Ahlak. In Göle, N. (Ed.), *İslâm'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul: Metis:19-35.
- Göle, N. (1994). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis.
- Tuksal, H.Ş. (2000). *Başörtüsü Hikayeleri. İslâmiyat*, 3(2):131-145.
- İlkkaracan, İ. (2015). Giriş: Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik", In İlkkaracan, İ. (Ed.) *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, İstanbul: İletişim.
- İlyasoğlu, A. (1994). *Örtülü Kimlik* (2. Basım). İstanbul: Metis.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society*, 2(3):274-290.
- Kardam, F & Ecevit, Y. (2014). 1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge. In Bora A. & Günel A. (Eds.), *90'larda Türkiye'de Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları: 87-109.
- Köse, E. (2014). *Sessizliği Söylemek Dindar Kadın Edebiyatı, Cinsiyet ve Beden*. İstanbul: İletişim.
- Köse, E. (2011). Dindar Kadınlığın Kurulumunda Tesettür: Beden, Yazın ve Özneleşme. In Sancar S. (Ed.), *21. Yüzyıla Girerken Birkaç Arpa Boyu*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Mernissi, F. (2015a). İslâm'da Aktif Kadın Cinselliği. In İlkkaracan, İ. (Ed.), *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*. İstanbul: İletişim: 33-54.
- Mernissi, F. (2015b). Bekaret ve Ataerki. In İlkkaracan, İ. (Eds.), *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*. İstanbul: İletişim: 99-114.
- Millet, K. (2000). *Sexual Politics*. Chicago: University of Illinois Press.
- Mir-Hosseini, Z. (2006). Muslim Women's Quest for Equality: Between Islamic Law and Feminism. *Critical Inquiry*, 32(4): 629-645.
- Narayan, U. (1997). *Dislocating Cultures: Identities, Cultures and Third World Feminism*. New York: Routledge.
- Ramazanoğlu, Y. (2004). *Cumhuriyet'in Dindar Kadınları. In Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslâmcılık 6*, İstanbul: İletişim:
- Ritzer, G. (2011). *Sociological Theory*. Boston: McGraw-Hill.

- Saktanber, A. (2002). Whose Virtue is This? The Virtue Party and Women in Islamist Politics in Turkey. In Bacchetta, P. & Power, M. (Ed.), *Wright Wing Women: From Conservatives to Extremists Around the World*. New York: Routledge:71-84.
- Saktanber, A. (2004). Gündelik Yaşamda Dinin Yeniden Keşfinin Bir 'Aracı' Olarak Kadınlar. In Gültekinil, M. & Bora, T. (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslâmcılık (Cilt 6)*. İstanbul: İletişim:813-817.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar* (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Sargöl, P. (2013). Kesişimsellik Teorisi Bağlamında Kadın Deneyimleri: Almanya'daki Türkiyeli Göçmen Kadınlar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.
- Spivak, G.C. (1994). Can Subaltern Speak? In Williams, P. & Chrisman, L. (Eds.), *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader*. New York: Columbia University Press:66-111.
- Suğur, S. Cangöz, İ., Gönç-Şavran, T. & Yeşildal, H. (2015). Blurring the Boundaries between the State and Autonomy: The Case of Women's Organisations in Eskisehir. International Conference on Knowledge and Politics in Gender and Women's Studies, Middle East Technical University (09-11.10.2015), Ankara.
- Şefkatli-Tuksal, H. (2007). The Unethical Disqualification of Women Wearing the Headscarf in Turkey, *Turkish Policy Quarterly*, 6(5):61-65.
- Şişman, N. (2016). *Emanetten Mülke Kadın Beden Siyaset* (4. Bas). İstanbul: İz Yay.
- Şişman, N. (2000). *Kamusal Alanda Başörtülüler Fatma Karabıyık Barbarasoğlu ile Söyleşi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tekeli, Ş. (1993). 1980'ler Türkiyesinde Kadınlar. In Tekeli Ş. (Ed.) *1980'ler Türkiyesinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim, 15-46.
- Topçu, F. (2009). Din ve Toplum Ekseninde 2000'li Yıllarda Yeni Dindar Kadın Söylemi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Walby, S. (2011). *Future of Feminism*. Cambridge: Polity.
- Yılmaz, Z. (2015). *Dişil Dindarlık: İslâmcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*. İstanbul: İletişim.
- Yılmaz, Z. (2013). Dindarlığın Yeniden İnşasında İslâmcı Kadınlar. *Mülkiye Dergisi*, 37(4):n9-32.
- Internet References**
- Çaha, Ö. (31 August, 2013). Feminizm Nedir? KADEM <https://kadem.org.tr/feminizm-nedir>. Retrieved: 05.07.2020.
- Demircan-Çakar, N. (2015). Neden Toplumsal Cinsiyet Adaleti? KADEM Köşe Yazıları, <https://kadem.org.tr/neden-toplumsal-cinsiyet-adaleti>. Retrieved: 05.07.2020.
- Mir-Hosseini, Z. (2010). Understanding Islamic Feminism. Monthly Review Online (Mronline). <https://mronline.org/2010/02/09/understanding-islamic-feminis-m-interview-with-ziba-mir-hosseini/>) Retrieved: 05.07.2020.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında “Period. End of Sentence” Belgeseli

Giriş

Bir eşitsizlik göstergesi olan yoksulluk gıda, eğitim, barınma eksikliği gibi farklı açılardan incelenegelmiştir. Ancak aynı zamanda regl ve kadın yoksulluğunun da toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamında incelemek gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin sonucu olarak kadınların bakım emeğinden ve ev işlerinden sorumlu tutulmaları, kadınların eğitim ve iş yaşamında eşitsizliklerle karşılaşmalarına neden olduğu için aynı zamanda yoksullaşmalarına da yol açmaktadır. Batılı ve geleneksel birçok toplumda menstrüel döngü, kadınlar ve kız çocukları için doğal bir deneyim olmasına rağmen sosyal bir tabu ve utanç ile ilişkilendirilmektedir. Regl olan kadınların ihtiyacı duydukları hijyenik ürünlere ulaşamamaları regl yoksulluğudur. Menstrüasyon ürünlerinin %18 KDV ile lüks tüketim ürünleri ile aynı oranda vergilendirilmesi kadınları alternatif olarak kumaş parçaları ve gazete gibi hijyenik olmayan ürünlerin kullanımına mecbur bıraktığı için kadın sağlığını tehdit etmektedir.

Regl tabusu ve yoksulluğunun gerçek hayattan kesitler sunan ve farklı yaşam biçimlerinin varlığı gösteren belgesel sinemaya yansması bir insan hakkı olarak regl ve kadın yoksulluğu mücadelesini görünür kılmaktadır. Bu yazıda, Hindistan’ın kırsal bir bölgesi olan Harpur’da kadınların tabular, ülkedeki regl ve kadın yoksulluğu ile mücadele etmek için giriştikleri *Ped Projesi (The Pad Project)* sürecini anlatan *The Period. End of Sentence* belgeseli incelenecek, belgesel bağlamında regl ve kadın yoksulluğunu toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinden değerlendirecektir. Belgeselde regl tabusu ve yoksullukla mücadele eden kadınların temsili göstergebilimsel analiz yöntemi ile irdelenmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk kavramı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine çözüm bulunmadığı müddetçe yoksullukla etkili şekilde mücadele etmek mümkün değildir (Lister, 2004:53). Kadın yoksulluğu, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ataerkil sistemin neden olduğu eşitsizliklerin sonucu olarak oluşmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin bir gereği olarak kadınların yaptıkları ev ve bakım işleri, günlük yaşamda büyük bir zaman almakta, kadınların bireysel yetilerini geliştirmelerine ve ücretli bir iş edinip sosyal güvenlik sisteminden yararlanmalarına engel olmaktadır (Yaman-Öztürk, 2010:58-63).

Toplumsal cinsiyet rolleri, aynı zamanda kadınların eğitime katılım ve devamında önemli bir engel oluşturmaktadır. Ataerkil sistemin kadınlara dayattığı bir rol olarak kız çocukları okula gönderilmemekte, eğitimleri yarıda kesilmekte kadının görevi evin ve aile üyelerinin bakımını üstlenmek olarak sınırlandırılmaktadır. Buna karşılık erkeğin görevi ise para kazanıp evin ve aile üyelerinin geçimini sağlamaktır (Tire, 2017:106). Goldberg ve Kremen’e göre yoksulluğun kadınlaşmasına etki eden dört temel faktör bulunmaktadır. İlki

özellikle de beyaz olmayan ve alt sınıf kadınların ayrımcılığa maruz kaldığı iş gücü, ikincisi yarı-zamanlı istihdam ve çalışan kadın ücretlerinin erkek çalışanlara göre oranı, üçüncüsü kadınlara yasal yolla eşit ödeme hakkı getiren, kadınların ekonomik eşitsizliklerini geliştirmeye yönelik politikalar ve kadınlara yönelik sosyal refah yardımları, dördüncüsü ise boşanma, evlenme ve bekâr annelik ile ilgili demografik faktörlerdir (1990:6-7). Sanayileşmenin ve erkeklerin çalıştığı resmi sektör işlerinin yok oluşu, erkek göçü gibi nedenler kadınları içki satıcılığı, işportacılık, piyango bileti satıcılığı, kuaförlük, terzilik, temizlikçilik, bulaşıkçılık, çobanlık, bebek bakıcılığı, fahişelik gibi daha düşük ücretli, sağlıksız ve güvencesiz işlere yönlentmektedir (Açıkgöz, 2010: 55). Örneğin Hindistan yoksul kadınlar için adeta işsizlik, ruhsal bunalım ve şiddet ve suç ülkesi hâline gelmiş durumdadır. Bunun temel nedeni küresel sermayenin etkisiyle yerli tarım ve ziraat alanlarının azalması ve istihdamın giderek düşmesidir (Shiva, 2004:155).

Regl Tabusu ve Regl Yoksulluğu

Kadınların hayatlarının dörtte birini kaplayan regl kanamaları, kadınların yoksulundan zenginine ve cahilinden bilgesine kadar bir tabu olarak kalmaya devam etmektedir. Tarihte de regl kanı bir tabu olduğu için kadınların denize girmeleri, avlanmaları, seçmeleri veya seçilmeleri, topluluk önünde konuşmaları, politik ya da dini sorumluluklar yüklenmeleri uzun süre yasaklanmıştır. Bugün kadınlar zehirli parfüm ve diyoksin maddesi içeren tampon ve pedler kullanmaya devam etmektedir (Thiébaud, 2018:15-16). Modern öncesi ve modern dönemde kadın bedeni kendi sınırlarını belirleyemeyen, kabına sığmayan, yumuşak, geçirgen, sızıntı ve akıntı yapan ve dış dünya ile arasına sınırlar çizemeyen bir beden olarak tanımlanmış, kadın bedeni pis, kirlili ve bulaşıcı bulunmuştur (Çabuklu, 2004:154-155). Hem Batı toplumlarında hem de geleneksel toplumlarda kadınlar regl olduklarında kokunun, lekenin ya da sızıntının fark edilmesinden duydukları utançla bu durumu gizlemektedirler. Regl tabusu, kadınların sosyal ve cinsel aktivitelerinin yanı sıra eğitim ve iş faaliyetlerine katılım göstermelerini de etkilemektedir (Hall, 2021:1-2). Regl yoksulluğu, kadınların regl olduklarında ihtiyaç duydukları hijyenik ürünlere ulaşamamaları anlamına gelmektedir. Türkiye’de menstrüasyon ürünlerinin %18 KDV ile satılması bu ürünlere ulaşmanın zorluğunu gözler önüne sermektedir (İleri, 2021:2-3).

Elise Thiébaud *Bu Benim Kanım* isimli kitabında Afrika’nın bazı ülkelerinde milyonlarca kız çocuğunun ped ya da tampona erişemedikleri için regl olduklarında okula gidemediklerinden bahsetmektedir. Bu kadınların regl kanını emmesi için kuru yaprak, kuru atık, tezek, hayvan derisi, çaput veya tuvalet kâğıdı kullandıkları için enfeksiyona maruz kaldıkları bilinmektedir. Aynı kitapta yer alan ve 2016 yılında Libération gazetesinde yayımlanan bir makalede Suriye’de ateş altındaki kadınların mantar, karın ağrısı, vajinal ve üriner enfeksiyonlara sebep olabilecek eski kıyafetleri ped olarak kullanmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir.

Nepal’in bazı bölgelerinde de kadınlar, 2005 yılına kadar Chaupadi geleneğinden kaynaklı olarak menstrüel döngüleri boyunca küçük bir kulübe

içinde kapalı kalmak zorunda kalmışlardır. Thiébaud *aynı zamanda Fransa'da* eczanelerin hemen yanında bulunan otomatlardan prezervatif temin edebilmenin mümkün olduğunu fakat umumi tuvaletler, tren veya havaalanlarında hijyenik ped veya tamponların temin edilemediğini vurgulamaktadır (2018:110-113).

Hindistan dahil gelişmekte olan ülkelerin çoğunda menstrüel döngü ve üreme sağlığı ile ilgili doğru bilgi ve eğitim imkânları çok kısıtlıdır. Birçok genç kadın regl fizyolojisi hakkında bilgisiz olduğundan bu döngünün ilk deneyimi korku ve utanç ile yaşamaktadır. Ergenliğe girmiş kız çocuklarında regl tabusunu yıkmamanın günah işleme ile ilgili olduğuna dair bir korku bulunmaktadır. Bunun sonucunda da genç kadınlar daha çok kendi akranlarına ya da kitle iletişim araçlarına güven duymaktadırlar (Garg vd., 2012:768). Ulusal Aile Sağlığı Araştırması'nın (NFHS) 2015-2016 yıllarındaki verilerine göre, Hindistan'da regl döneminde hijyenik ürünler kullanan kadınların sayısı kentsel yerlerde %78, kırsal alanlarda %48 ve ülke genelindeyse %58 oranındadır. Regl dönemlerinde bazı kadınların ped ürünlerine erişimleri varken, bazı kadınlar da aşırı derecede pahalı olan fiyatlar, regl tabusu ve hijyen bilgisi eksikliği nedeniyle bu dönemde kirli paçavra kullanmak zorunda kalmaktadır. Hindistan'da menstrüel döngü için gerekli olan hijyenik ürünler hükümet tarafından 'lüks' kategorisinde yer aldığı için birçok ülkedeki gibi vergiye tabii tutulmaktadır (Belek, 2017).

Belgesel Analizi ve Yorumlar

Analizi yapılan belgeselin künyesi, olay örgüsü ile konusunu içeren düz anlam katı ve gösterge, gösteren ve gösterilenden oluşan yan anlam katı tablolar hâlinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Düz Anlam

Tablo 1. Period. End of Sentence İsimli Belgeselin Künyesi

Belgeselin Adı	Period. End of Sentence
Yayımlandığı Platform	Youtube Netflix hesabı
Açıklama/Tanım	Menstrüasyon damgasının devam ettiği kırsal Hindistan'da, kadınlar yeni bir makinede düşük maliyetli hijyenik pedler üretiliyor ve finansal bağımsızlığa doğru ilerliyor. Yönetmen Rayka Zehtabchi ve yapımcı Melissa Berton'un bu filmi En İyi Kısa Belgesel dalında Oscar kazandı.
URL	https://www.youtube.com/watch?v=Lrm2pD0qofM
Süre	25 dakika 30 saniye
Yüklenme Tarihi	17 Nisan 2020
Görüntülenme Sayısı	918.904 (20.06.2021 tarihi itibarıyla)
Beğeni Sayısı	35 Bin(20.06.2021 tarihi itibarıyla)
Beğenilmeme Sayısı	318 (20.06.2021 tarihi itibarıyla)
Yorum Sayısı	1.762 (20.06.2021 tarihi itibarıyla)

Belgesel film, Hindistan'ın kırsal bir kesiminde bulunan Harpur'da kadınların hayatlarını kuşatan geleneklerle, stigmalarla ve regl tabusuyla mücadele etmek için *Ped Projesi* kapsamında kendi hijyenik pedlerini yapmasını ve kazanç elde

edip tabularla mücadele etmelerini konu edinmektedir. İlk sahne, kız çocuklarının adetle ilgili sorulan bir soru karşısında gülüşmeleriyle başlamaktadır. Ardından röportaj yapılan Hintli kadınların regl sürecini konuşmaktan utandıklarını, adetın vücuttan atılan kirli kan olduğunu belirtmektedirler. Sonraki sahnede “adetın ne olduğunu kimler biliyor?” soruna dört genç erkeğin “gelenek, nesilden nesle geçen şey, bir hastalık” şeklinde cevaplar verdikleri ve regl süreciyle ilgili hiç bilgileri olmadığını görülmektedir. İlerleyen sahnelerde adet olmaya başladıktan sonra çamaşır değiştirmesi gerektiği için ve bunu erkeklerin içerisinde yapmanın yarattığı sorun nedeniyle okula gitmesi zorlaşan ve daha sonra da okulu bırakmak zorunda kalan genç bir kadın gösterilmektedir. Benzer şekilde gösterilen diğer genç kadınlar da adet dönemlerinde hiçbir tapınağa gitmediklerini ve bu dönemde kabul olmayacağı için dua etmediklerini belirtmektedirler. Başka bir sahnede kadınların özellikle de evlendikten sonra özgür olmadıkları, çalışmaya ve kendi ayakları üzerinde durmaya teşvik edilmedikleri belirtilmektedir. Röportaj yapılan başka kadınlar da adet döneminde kadınların ne çamaşır bulursa giydiklerini, bu durumun sağlık açısından zararlı ve tehlikeli olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca bir erkek üretici regl konusunu aileyle ve arkadaşlarla konuşmanın çok mümkün olmadığını ve Hindistan’da reglin tabu olduğunu dile getirmektedir. Bu üretici ilerleyen sahnelerde ülkede ilk kez düşük maliyetli kadın pedi makinasını icat ettiğini ve misyonlarının Hindistan’da %10’dan az olan ped kullanımını %100’e çıkarmak olduklarını belirtmektedir. Devam eden sahnede genç kızların pedin ne olduğunu bilmedikleri, televizyon ve marketlerde görseller de almaya güçlerinin yetmedikleri gösterilmektedir. Belgeselin sonuna doğru kadınlar, “Ped Projesi” kapsamında hijyenik ped makinasıyla üretim yapmayı öğrenmektedirler. Bu sahnelerde kadınların bu ürettikleri pedlere marka adı olarak “fly (uçmak)” adını verdikleri ve pedleri ambalajlayarak satışa sunulmaya hazır bir hâle getirdikleri görülmektedir. Aynı zamanda röportaj yapılan kadınlar markanın Hindistan’ın kadınlarına kanatlarını açıp uçmalarını simgelediğini söylemektedirler. Ürettikleri pedlerin marketlere ve eczanelere tanıtımını ve satışını yapmak için yola koyulan ve Hindistan halkına bu pedlerin özellikleriyle birlikte kullanımını da anlatan kadınlar, yaptıkları satışlardan kazanç elde etmektedirler. Bu sahnelerde turuncu bir şalla başını ve vücudunu kapatmış bir kadın, para kazanmaya başladığından beri kocasının gözünde saygınlık kazandığını ve kendisini iyi hissettiğini söylemektedir. Benzer şekilde başka bir kadın da çalışıp para kazandığı için erkek kardeşine hediye olarak kıyafet alabildiğini belirtmektedir. Bir diğer kadın ise kadınların her toplumun temeli olduğunu, kadınların aslında çok güçlü olduklarını fakat ne kadar güçlü olduklarını ve neler yapabileceklerini bilmediklerini söylemektedir. Belgesel film, siyah bir arka fonda Sneha isimli polis teşkilatında çalışmak isteyen bir genç kadın işe başladıktan sonra kazanacağı parayla ailesinin ve kendisinin hayallerini gerçekleştirmek istediği söylemektedir. Shena’nın ped makinasından kazandığı parayı Delhi Polis Teşkilatı eğitimine harcadığı da belirtilmektedir. Belgesel, bu sahneden sonra ped projesinin ayrıntılı bilgisinin bulunabileceği web sitesi adresinin yer aldığı bilgilendirme yazıları ile sona ermektedir.

Tablo 2’deki analiz göre, belgeselde röportaj yapılan kız çocukları, kadınların ve erkeklerin söylemlerinden yola çıkarak Hindistan toplumunun bugün hâlâ geleneklerin, stigma ve tabuların etkisi altında olduğunu göstermektedir. Bu tabu nedeniyle fizyolojik bir durum olmasına rağmen toplumda kadınlar ve erkekler arasında regl olma kavramı yüzyıllarca gizlenmiş, utanılacak bir durum olduğu düşünülmüş ve aile ya da arkadaşlarla konuşulması engellenmiştir. Regl olunan dönemde bireyler pis ve kirliliği olarak nitelendirildiği için ibadet yerlerine gidememekte ve dua edememektedir. Toplumda birçok birey menstrüel döngünün varlığından ve ne anlama geldiğinden habersiz bir şekilde yaşamaktadır. Bununla birlikte toplumda yoksulluk, hayat pahalılığı ve tabulardan dolayı hijyenik pedler çoğu kadın için ulaşılamazdır. Regl yoksulluğu nedeniyle hijyenik ped almaya imkânı olmayan bireyler, çeşitli paçavralar veya bez parçaları kullanmaktadır.

Yan Anlam

Tablo 2. Regl Tabusu ve Yoksulluğunun Varlığına Dair Göstergelimsel Analiz

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kız çocukları ve kadınlar	Birbirlerine bakıp gülüşen, utanan ve bilgisiz	Reglin vücuttan atılan kirliliği olduğunu düşünen, bu konuyu konuşmaya utanan ve tabu olarak gören bir toplumda yaşayan kız çocukları ve kadınların varlığı
Genç erkekler	Regl ile ilgili sorulara cevap veren dört kişilik bir grup	Regl döngüsünün bir çeşit hastalık olduğunu düşünen, menstrüel döngü hakkında bilgisi olmayan, bunu nesilden nesle geçen bir gelenek olarak tanımlayan bilgisiz erkeklerin varlığı
Hintli genç bir kadın	Üzerinde pembe turuncu renkli kıyafetleri olan ve regl yoksulluğu ve tabular nedeniyle yaşadığı zorlukları anlatan	Regl olduğunda erkeklerin içerisinde çamaşır değiştirmekten çekindiği için okula gitmesi zorlaşan ve daha sonra da okulu bırakmak zorunda kalan genç kadınların varlığı
Farklı sahnelerde ki genç kadınlar	Regl dönemlerinde tapınağa gitmediklerini ve dua edemediklerini belirten, regl yoksulluğu nedeniyle mağdur olan	Regl dönemlerinde kendilerini kirliliği (cenabet) olarak değerlendiren, bu nedenle tapınaklara girip dua etmesini engellenen, stigma ve tabuların mağduru, bu dönemde ped almaya güçleri yetmediği için ne çamaşır bulursa giyen ve sağlıkları tehlikede olan kadınların varlığı

Tablo 3’teki analize göre, röportaj yapılan kadınlar, bugüne kadar hiç çalışma imkânları olmadığını, çalıştıklarında ise özellikle kocaları tarafından yargılamalara maruz kalabileceklerini belirtmektedirler. Bir sahnede gösterilen sınıfta ise 3-4 kız öğrenci varken, sınıfın neredeyse tamamının erkek öğrencilerle dolu olduğu görülmektedir. Bu da Hindistan’da eğitim imkânının kadınlara sunulmadığını, kadınların ev hayatına ve görücü usulü ile evliliklere mahkûm edildiğini göstermektedir. Bu kadınlar okula gidip eğitim alamadıklarında ise çalışma fırsatı yakalayamamakta ve kendilerine ait kazançları olmadığı için zamanla yoksullaşmaktadır. Son sahnede Siena isimli genç kadının Delhi Polis

Teşkilatı eğitimini tamamladıktan sonra çalışmaya başladığında çok paralar kazanmak ve hayallerini gerçekleştirmek istediği yansıtılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere kadınlar yoksullukla mücadele etmek, kendi kazançlarını elde edip ekonomik olarak özgürlüklerini ellerine almak için çalışmak istemektedirler.

Tablo 3. Kadın Yoksulluğunun Varlığına Dair Göstergebilimsel Analiz

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kadın karakterler	Hiç çalışma imkânı bulamayan ve ataerkil sistemden kaynaklanan zorlukları anlatan	Yoksulluk nedeniyle daha önce hiç çalışmamış, çalıştığında da kocasının ve ailesinin kendisini yargılayacağından endişe eden kadınların varlığı
Mekân	Kız öğrencilerin azınlıkta olduğu bir sınıf ortamı	Çalışabilmek için gerekli olan eğitim imkânına kız çocuklarının daha az ulaşabilmesinin, genelde erkek çocukların okullara gönderilmesinin temsili
Yerde hamur açan beş kişilik kadın grubu	Ped makinası projesinde çalışmak istediğini belirten kadınlar	Toplumdaki kadın yoksulluğuna karşı çalışmak isteyen ve kendi kazançlarını elde etmek isteyen kadınların varlığı
Sneha isimli kadın	Delhi Polis Teşkilatı'nda çalışmak isteyen ve hayalleri için çabalayan	Ekonomik özgürlüğünü eline almak isteyen, hayalleri için çabalayan kadınların varlığı
Gözlüklü ve beyaz gömleklilik erkek	Kadınlara ped makinasında üretim yapmayı öğreten, yol gösterici erkek temsili	Gözlük ve beyaz gömlek imgesiyle erkeğin bilimi temsil etmesi, kadın alanına ait konularda bile yol gösterici ve öğreticilerin erkek olması

Tablo 4. Regl Tabusu ve Yoksulluğa Karşı Mücadelelerin Göstergebilimsel Analizi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kadın karakterler	Fabrikada ped üretimi sürecine dahil olan ve çalışan kadınlar	Üretmeye ve çalışmaya başlayan mücadeleciler kadınların sayısının artması
Üretici ve satıcı kadın grubu	Kadınlar için kurdukları makinelerle ped üreten ve kazanç elde eden kadınlar	İmkân sunulduğunda kadınların da istihdama dahil olabileceğinin, kendi kazançlarını elde edebileceklerinin gösterilmesi
Nesne	"Fly" isimli hijyenik ped ambalajları	Uçmak, havalanmak anlamına gelen ve kadınların daha özgür hareket edebilmesi için üretilen hijyenik pedlerin çoğalması
Çalışan ve para kazanan kadın karakterler	Gelir elde etmeye başladığında yaşanan değişim	İstihdama dahil olduktan sonra gelir elde etmeye başlayan özgüvenli kadın sayısında artış yaşanması
Siyahi kadın karakter	Feminist olduğunu belirten ve motivasyon veren açıklamalarda bulunma	Kadınların güçlü olduklarının ve istediklerinde her şeyi başarabileceklerinin vurgulanması

Ancak Hindistan'daki bu kadınlar yoksullukla mücadele etmek, kendi kazançlarını elde edip ekonomik olarak özgürlüklerini ellerine almak ve tabularla mücadele etmek amacıyla "Ped Projesi (The Pad Project)"

kapsamında Fly (uçmak) isimli ped üreterek istihdama dahil olmuşlar, ürettikleri pedleri tanıtmak ve anlatmak için çabalamışlar ve böylece ekonomik güç ve özgürlüklerini elde etmiş, kendileri ve aileleri için bir kazanç kapısı yaratmışlardır. Bunun sonucunda da kadınlar, toplumlarındaki erkeklerin saygısını kazanmış, eğitimlerini finanse etmeye başlamış ve ailelerinin ihtiyaçlarını kendileri karşılayabilmişlerdir. Kadınların ürettikleri pedlere verdikleri isim ve tüm çabaları ülkede menstrüasyon döngüsüyle ilgili olan stigmaları tamamen ortadan kaldırmak için bir umut olmuştur.

Günümüzde, regl yoksulluğu ile mücadele etmek için birçok ülke somut adımlar atsa da menstrüel döngü için gereken hijyenik ürünlere yoksulluk ve vergilerin yüksekliği nedeniyle erişemeyen birçok kadın bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ataerkil sistemin temelini oluşturduğunu, yoksulluğun toplum tarafından kadınlara yüklenen nitelik ve sorumlulukların varlığını sürdürmesiyle katlanarak büyüdüğünü söylemek mümkündür. Bu konunun sinemaya, belgesel filmlere, reklamlara taşınması ve kısaca medya sayesinde toplumların bilgilendirilmesi, mücadelelerin ve farkındalık yaratmanın önünü açmaktadır. Gerçek hayattan kesitler sunan belgesellerin varlığı, kitle iletişim araçlarının herhangi bir bilgiyi kitlelere benimsetme ve yayma gücü konusunda etkisini göstermektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, R. (2010). Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2):45-60.
- Belek, E.Ö. (03.08.2017). Hindistanlı Kadınların 'Lüks' Sorunu: Ped, Ekmek ve Gül. Erişim adresi: <https://ekmekvegul.net/sinirlarin-otesi/hindistanli-kadinlar-inluks-sorunu-ped>. Erişim tarihi:1.07.2022.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınıırında Beden*. İstanbul: Kanat Kitap-Pusula Yay.
- Garg, R., Goyal, S., & Gupta, S. (2012). India Moves Towards Menstrual Hygiene: Subsidized Sanitary Napkins for Rural Adolescent Girls-Issues and Challenges. *Maternal and Child Health Journal*, 16(4):767-774.
- Goldberg, G.S. & Kremen, E. (1990). The Feminization of Poverty: Discovered in America. İçinde, G.S. Golberg & E. Kremen (Eds.), *The Feminization of Poverty: Only in America?* New York: Greenwood Press:6-7.
- Hall, N.L. (2021). From "Period Poverty" To "Period Parity" To Meet Menstrual Health Needs. *Med*, 2:456-504.
- İleri, G. (2021). Regl Yoksulluğu. *Delta Noktası*, Erişim adresi: <https://deltanoktası.org/2021/01/15/regl-yoksullugu>. Erişim tarihi: 1.07.2021.
- Lister, R. (2004). *Poverty*, Cambridge: Polity Press.
- Yeğinsu, C. (23.09.2018). Menstrüel Yoksulluk: İskoçya'dan Ücretsiz Menstrüel Ürün Politikası (Çev: B. Koç). SES, Eşitlik Adalet Kadın Platformu. Erişim adresi: <http://esitlikadaletkadin.org/menstruel-yoksulluk-iskocyadan-ucretsiz-menstruel-urun-politikasi/>. Erişim tarihi: 1.07.2022.

- Shiva, V. (2004). Küreselleşmenin Şiddeti: Hindistan Direniyor. İçinde, *Küresel Başkaldırı*. (Çev. A. Ekim-Savran). İstanbul: Aykırı Yayıncılık:153-156.
- Thiébaud É. (2018). *Bu Benim Kanım* (çev. S. Aykuş). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Tire, O. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. *Mavi Atlas*, 5(1):97-112.
- Yaman-Öztürk, M. (2010). Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emegi: 1980’lerden 2000’lere. İçinde, Dedeoğlu S. & Yaman-Öztürk M. (Der.), *Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emegi, Türkiye Örneği*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları:58-63.

Arş.Gör. Elzem Seren Dinç-Kırlı
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Spor Bilimleri Teknolojisi ve Yüksekokulu
İstanbul-Türkiye,
E-posta: dincelzem@gmail.com
ORCID No : 0000-0003-3448-7710

**Helen Jarvis, Paula Kantor&Jonathan Cloke (der.) (2015)
Kent ve Toplumsal Cinsiyet (Cities and Gender). (2015).
(çev. Yıldız Temürtürkan) Dipnot Yay. 368 sayfa. ISBN: 978-
605-487-835-2**

Endüstrileşmeyle beraber önemi de gittikçe artan kentler tarihsel olarak kültürün, ticaretin, mimarinin merkezi oldu; aynı zamanda gücün ve kimliklerin bir göstergesi haline geldi. Kentler, çok katmanlı yapılarıyla içinde bulundurduğu gruplar için farklı bir deneyim alanı sunuyor. Sınıfsal ya da etnik kökene dayalı farklılıkların yanı sıra kentlere toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yaklaşmak kent deneyimlerini anlamak için son derece önemli ve gerekli. Kentler gittikçe artan eşitsizliklerin, küreselleşmenin, toplumsal hareketlerin bir sahnesi olmanın yanı sıra toplumsal cinsiyetin diğer kimliklerle kesişimselliği içinde incelediğinde tam olarak anlaşılabilir.

Helen Jarvis, Paula Kantor ve Jonathon Cloke tarafından yazılan ve ilk basımı 2009 yılında yapılan *Cities and Gender* başlıklı kitap, 2015 yılında Yıldız Temürtürkan tarafından Türkçeye çevrilerek, *Kent ve Toplumsal Cinsiyet* ismiyle yayımlandı. Bu inceleme Temürtürkan'ın çevirisinin bir değerlendirmesidir. Üç kısım ve toplamda 10 bölümden oluşan kitap, kent çalışmalarının tarihsel yönelimlerinden, planlama ve toplumsal refaha; iktidar ve karşılıklı bağımlıklardan, göç ve mobilite pratiklerine kadar toplumsal cinsiyetin farklı politika alanlarında ve farklı ilişki ağları içinde nasıl deneyimlendiğini hem teorik yaklaşımlarla hem de farklı kentlerden örnekler vererek açıklıyor. Kitap, günlük yaşam pratiklerimizin, kent içindeki tercihlerimizin ya da kentin bize sunduklarının nasıl sınıfsallaştırılmış ve cinsiyetselleştirilmiş olduğunu göstermeyi amaçlıyor. Bunu yaparken, kenti bir yaşam ve politika alanı olarak sunmanın ötesinde onu kendi içinde değişen dinamikleri olan bir organizma olarak da ele alıyor.

Kent ve Toplumsal Cinsiyet kitabının “Kentlerde ve Kent Çalışmalarında Tarihsel Yönelimler” başlıklı ikinci bölümünde Jarvis, Kantor ve Cloke kent çalışmalarının tarihini tartışır. Bu tarihin ve üretilen kavramların ırk temeline dayanan ve erkek egemen bir söylem etrafında şekillendiğinin altını çizer. Bu yüzden de kent çalışmalarının tarihini ele alırken amaçlarının kentlerin kuruluşunda toplumsal cinsiyetin önemini farkına varmak olduğunu dile getirir. Ayrıca kent çalışmalarında ortaya çıkan teoriler ve açıklamalar içerisinden ataerki bir zihniyetin uzantısı olan ve etno-merkezci paradigmaları ve dönemleri belirlemenin kentlerin kuruluşunda ortaya çıkan yapısal eşitsizlikleri görmek açısından elzem olduğunu ifade eder.

Bölüm boyunca kentleşme, banliyöleşme, soylulaştırma (gentrification) gibi temel kavramlar dışında kentsel yayılma, kentsel sınırlama ve etnik banliyöleşme gibi kent çalışmalarında daha az duyduğumuz kavramlar da yeniden ele alınır. Yazarlar kentleşme, banliyöleşme, soylulaştırma gibi daha sık tartışılan kavramların “yoğunluk, büyüklük ve ölçek ekonomileri” gibi kıstaslar üzerinden açıklandığını, bu yüzden bu açıklamaların yetersiz ve yüzeysel olduğunu vurgular. Bu kıstaslar yerine “toplumsal cinsiyet, ırk,

sınıf, etnik çatışmalar” gibi yapıların ve bu yapıların birbirine eklenmesi sonucu oluşan koşulların dikkate alınması gerektiğini belirtirler. Daha az duyduğumuz etnik banliyöleşme, kentsel yayılma ve kentsel sınırlama kavramlarına açıklamalar getiren yazarlar, özellikle bu kavramların günümüz kentlerinin anlaşılması açısından gerekli olduğu çıkarımına varır.

Özellikle günümüz kentlerini tartışırken ele alınan sorunsallardan biri yaşadığımız kent ve mahallelerin ne kadar yaşanabilir olduğudur. Jarvis, Kantor ve Cloke, Vukan Vuchic’in yaşanabilir kentler/mahalleler için belirlediği üç kriteri yeterli bulur. Bu kriterler: insan odaklı ve çevre dostu olma, ekonomik olarak uygulanabilir ve verimli olma ve imkânların ırk, gelir grubu, sınıf vs. fark etmeksizin her birey için geçerli olmasıdır. Ancak belirtmek gerekir ki bu bölümün başında amaçlarının kent çalışmalarının tarihini ve kavramları toplumsal cinsiyet temelli bir yaklaşımla yorumlamak ve ataerkil tahakkümün inşa ettiği normları açığa çıkarmak olduğunu ifade eden yazarlar, yaşanabilir kentler ve mahalleler sorununu ele alırken kemikleşmiş yapının dışına çıkamaz. Özellikle toplumsal cinsiyet kodlarının sebep olduğu eşitsizlikler bu kriterlerin belirlenmesinde göz ardı edilir.

Sosyal bilimlerin hemen hemen bütün dallarında tartışılan modernizm, yapısalcılık, post yapısalcılık gibi kavramlara da yeniden dikkat çeken yazarlar, özellikle kent çalışmalarına Marksist ve yapısalcı bir perspektiften bakan David Harvey gibi kent alanında çalışan ünlü akademisyenlerin, kentlerin sistematik olarak eril bir düzlemde yapıldığını görmediğini, dolayısıyla toplumsal cinsiyet bağlamında oluşan yapısal eşitsizliklerin de farkına varamadıklarını ifade ediyor.

Kitabın üçüncü bölümünde kent çalışmaları ve ve toplumsal cinsiyet çalışmaları bir araya getirilip küresel güney ve kuzeye odaklanan çalışmalardan söz ediliyor. Kent sosyolojisi literatüründeki ve toplumsal cinsiyet teorisindeki bazı ana kavramlara vurgu yapılarak iç içe olan iki alan hakkında genel bilgiler veriliyor. “Kentsel yeniden yapılandırma, toplumsal cinsiyet ve feminist teoride yönelimler” başlığı altında üç ana temaya değiniliyor. Kentleşmeyle başlayan yeni bir çağda kentsel alan içinde toplumsal cinsiyete dayalı yaşanan değişimlere değinen yazarlar, daha sonrasında toplumsal cinsiyet alanındaki ve feminist teorideki bazı önemli tarihsel gelişmelere yer veriyorlar. Kitabı okurken kentlere ve kentle ilgili olana toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmayı öğreniyor, bu farkındalığı ilerleyen birçok bölümde defalarca pekiştiriyoruz ve bu bölümde bu ilişki daha da belirginleşiyor. Ekonomik yeniden yapılandırmayla başlayan bölüm bu konuda meydana gelen yaptırımların tek taraflı olmasını eleştiriyor. Bölüm bu yeniden yapılandırmanın beraberinde hane içi ve iş alanında yaşanan değişimler ve işgücünün kadınlaşması ile başlıyor. Kitabın yapısının bir parçası olan örnek olaylar ise söz edilen yüzeysel teorik bilgiyi pratikle birleştiriyor. Eş zamanlı veya zincirleme olaylar örgüsü olarak ilerleyen birbirinin içine geçmiş küreselleşme, teknolojik yenilikler ve ekonomi alanında yaşanan değişimlerin hane halkına olan etkisi ücretler, anne-babalık veya partnerlik ve kolektif taleplerin değişmesi üzerinden ele alınıyor. Çağın getirisi teknolojik buluşlar ve kadının istihdama girmesiyle

değişimi ile hane halkının küçülmesi, bu bölümün ana temalarından birini oluşturuyor. “Cam tavan” gibi kadınların günlük kentsel hayatta karşılaştığı toplumsal cinsiyet ayrımına yol açan terimler örneklerle açıklanırken aynı zamanda “toplumsal cinsiyet” ve “cinsiyet” farkına da değiniliyor.

Bu bölümde yazarların aktardığı ikinci ana konu ise feminist teorinin güncel tarihi. Feminizmin başlangıcına giderek dalgalarıyla beraber temsil ettiği hareketin de nasıl genişlediği vurgulanıyor. Yazarlar feminizm kökenlerine indikten sonra toplumsal cinsiyet çalışmalarının nasıl başladığı hakkında okuru bilgilendiriyor. Feminist hareketle beraber hedeflenenin ilk başta kadın sorunları olduğunu söyleyen yazarlar, 1960 yılından itibaren toplumsal cinsiyetin bir çalışma alanı olduğunu belirtiyor. Marksizm, patriarka ve ikili sistemler teorisinin de değinildiği bir alt bölümde ise feminist teori içindeki bölünme ve tartışmalardan bahsediliyor. Bu kısımda ayrıca toplumsal cinsiyet çalışmalarında kadının kalkınmadaki rolünün hem söylemsel hem de fiziksel olarak nasıl geliştiği işleniyor. “Kalkınmada kadınlar”dan, “kadınlar ve kalkınma”ya ve en sonunda “toplumsal cinsiyet ve kalkınma”ya uzanan bu süreçte her bir yaklaşımın neden başarılı veya başarısız olduğunu altı çizilirken feminizmin nasıl bir rol oynadığı gözler önüne seriliyor. Kitabın bu bölümü, geri kalan bölümleri için bir kronolojik bilgi niteliğinde.

Birinci kısım küreselleşme, iktidar ve güçlenme kavramlarıyla bir yer olarak kentlerde toplumsal cinsiyetli eğilimleri ve küresel tektipleştirmeyi, günlük yaşam deneyimleri ve kent etnoğrafyası bakımından irdeliyor. Coğrafyacı Doren Massey’in sermaye ekonomisine bağlı olarak oluşan, yerel, bölgesel, ulusal, ulusötesi ve çok uluslu ağlara atfen “iktidar geometrileri” olarak tanımladığı kavramı ele alıyor. Böylece farklı kentler farklı biçimlerde bu ağlara ev sahipliği yapıyor. Dünyanın yarısı kentlerde yaşıyorken çok azı gerçekten kent diyebileceğimiz yerler. Held ve McGrew (2007) tarafından tanımlanan beş ölçüt, bilgi teknolojileri, göçler, neoliberalizm, küresel mal ve hizmet pazarı ve küresel işbölümüdür. Bunlara bağlı olarak birçok kentte merkezi alanlar, alışveriş merkezleri aynı markaların sıralandığı birbirine benzer yerler olmaya başladı. Yazarlar Hell ve McGrew’in tanımladığı bu beş ölçüte ek olarak toplumsal cinsiyet boyutunu ekliyor. Dünyayı tektipleştiren küreselleşme iddiasına karşın McDowell ve Castells gibi düşünürler yerel olan kimlik ve pratiklerin de canlandığı söylüyor. Küresel ölçeğe alternatif olarak hanehalkı ölçeğini öneren yazarlar, Filipinler’de ve Nikaragua’da ailelerin kadın üyelerinin ev hizmetlerinde çalışmak üzere başka ülkelere göç etmiş olduğunu aktarıyor. Ataerkilliğin kadınları her durum ve koşulda ezdiğini değil kadınların ve erkeklerin iktidarı farklı biçimlerde deneyimlediklerinden hareket ettiğini belirten yazarlar, kadınlık ve erkekliğin çoğul ve akışkan yapısına dikkat çekiyor. Varlıklı hanelerin eviçi emeği ve bakım yüklerini ücretli veya ücretsiz karşılayan küresel dolaşımda olan bir kadın emeği zinciri oluştuğuna işaret ederken iktidar ve güçlenmenin kadınlara verilmediğini mücadele ile kazanıldığını belirtiyorlar.

Kitabın dördüncü bölümü küresel kentlere toplumsal cinsiyet ve feminist perspektiften bakıldığında ölçeğin hanehalkı gibi bir düzeye inmesi ve

gündelik yaşamın mikro pratiklerinin hesaba katılmasını öneriyor. Özellikle küresel güneyde kentlerde hane halkının konforu, temizliği, içilecek su bulunması, gıdaya erişim gibi birçok bir çok konu kadınların omuzunda. Kentsel altyapıyı yazarlar fiziksel olanaklar kadar birey ve hanehalkının günlük yaşamını sürdürmesinde yardımcı veya engel olan tüm düzenlemeler (toplu taşıma, aydınlatma, gündüz çocuk bakım hizmetleri...) için kullanıyor. Olumlu örnekler olarak Urban Ecology Australia ve onun çocuk dostu kent projeleri, New Daily Life Project (Norveç) son olarak da EuroFem veriliyor.

Beşinci bölüm, kentlerde gündelik yaşama bakıyor ve ürünlerin olduğu gibi kentlerin ve kentsel mekânların erkekler tarafından tasarlandığı düşünüldüğünde kadınları hedeflese bile kentsel tasarımlar karar almaya katılmadığı için kadınların ihtiyaçlarına cevap vermediğini belirtiyor. Tasarımdaki erkek merkezilik kadınları onlara ayrılmış yerlerde veya dışarda tutmayı önceliyor. Carlotta Gillman Perkin'in katılımcı kent fikrinden esinle Ebenezer Howard tarafından 1910'lu yıllarda İngiltere'de tasarlanan ortak bahçeli ve mutfaklı bahçe-kentler planlamayı eril mimarlık ve planlamanın tekelinden kurtarmak için bir örnek. Jarvis, Kantor ve Cloke, Annemarie Addams'ın Viktorya dönemi evlerinde kadınların dışlanmasından, kent içinde zaman ve mekânın kullanımında toplumsal cinsiyete dayalı farklılaşmalara, günlük yaşamın alt yapısından duygusal emeğe kadar toplumsal cinsiyetli kent deneyimlerini aktarıyor. Şikago'nun güneyinde Afrika kökenli Amerikalı bekar babaların çocukları ve kendileri için nasıl güvenli alanlar oluşturduklarının anlatan zihinsel haritalama biçimleri örnek olarak veriliyor. Genellikle neo-liberal Anglo-Amerikan kentlerde bir seçenek olarak sunulan taşımacılık ve eğitim gibi olanaklar bu olanaklara erişim bakımından varolan farklılıkları derinleştiren bir yoksunluk yaratıyor. Bakım etiği ve duygusal emek, bunu en çok veren kadınlar için kentlerin gündelik altyapılarına erişimi engelliyor.

Kitabın ikinci kısmında "Göç, Hareket ve Mobilite" başlıklı altıncı bölümünde kentlerin macera, fırsat, eşitsizlik, tehlike ve kimlik bunalımlarıyla dolu dev organizmalar haline geldiği belirtiliyor. İlk bölüm hareketlilik ve cinsiyet, ırk ve yaşın kesişimselliği ile ilgili ana temaları kapsıyor. Hızlı sanayileşme ve tahmini nüfusa bağlı olarak kentler finans ve emeğin merkezi haline gelir ve sonunda bir yaşam kaynağına dönüşür. Kentlerdeki karmaşık dinamikleri anlamak için içlerindeki hareketlilik ağını belirlemek önemlidir. Mobilite hem özel hem de kamusal bir kavramdır ve şehirde hayatta kalmaya çalışan insanlar için kesintisiz bir yolculuktur. Aynı zamanda hem kapsayıcı hem de dışlayıcıdır. Herkesi kapsayıcı kılan bu hareketliliğin bir parçası olabileceği için diğer yandan şehirde mobil olmak istiyorsanız oyunun kurallarını, şehrin belirlediği kuralları bilmelisiniz. Bu da mobilitiyi ayrıcalıklı hatta dışlayıcı kılar. Bölüm, çeşitli nüfus hareketlerini toplumsal cinsiyet merceği aracılığıyla açıklamayı amaçlıyor ve göçün cinsiyete dayalı itici ve çekici faktörlerini anlamaya çalışıyor. Hareketlilik (mobilite) kavramını göç kavramından ayırıyor, her iki kavramı da vaka çalışmaları ve çeşitli alt konular aracılığıyla araştırıyor. Hareketlilik kavramını tanımlarken bir yere gitmeye karar vermenin her zaman kolay

veya gönüllü bir faaliyet olmayabileceğinin altını çiziyor. Bölümde özellikle kadınların otomobil aracılığıyla hareketliliğine ve bu hareketin kapsamına geniş bir şekilde yer veriliyor. Bir kadının otomobilitesinin bir erkeğinden farklı gerçekleştiğini savunan bölüm, aynı zamanda kadınların mobilite sebeplerinin kişisel ihtiyaçlardan çok hane halkının ihtiyaçlarını karşılamak olduğunu söylüyor. Bölümde otomobil tuzağı (automobility trap) kavramından bahsediliyor; bu iki uçlu bir kavram olmanın ötesinde aynı zamanda hareketin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilişkisini de açıkça ortaya koyuyor. Otomobil tuzağı kadınların hareketliliğini etkiliyor, çünkü bir yandan otomobil sahibi olmak zaman yönetimi, eğitim ve istihdam açısından fırsatlar sunarken, öte yandan, hane içindeki eşit olmayan işbölümü nedeniyle kadınların hareketliliği başkaları tarafından önceden belirleniyor. Hareketliliği erişimdeki bu eşitsizlik kadınların hibermobil (aşırı hareketli) bir dünyada “kaybeden” erkeklerince “kazanan” olduğunu anlatırken, bu hipermobilite (aşırı hareketlilik) sayesinde erkeklerin özellikle uluslararası işlerde daha çok yer aldığını, seyahat gerektiren görevlerde yükseldiğini ve hipermobil kozmokratlar olduklarını açıklıyor. Cinsiyet, ırk, etnik köken ve yaşın kesişimselliğini vurgulasa da her senaryoda cinsiyet yelpazesindeki belirli bir grup eşitsizliklerden daha çok etkileniyor ve bu eşitsizliklerin yeniden üretimi yüzünden sorun yaşıyor.

Kişisel hareketlilik dışında kalan yani hane halkının bütününe ilgilendiren hareketliliğe de değinen bölümde, konut hareketliliğindeki toplumsal cinsiyet rolleri de açıklanıyor. Konut hareketliliği, hane halkı kararlarının daha fazla işgücü piyasası katılımına göre verildiği biçiminde açıklanıyor. Böylece ev içi sorumlulukları yüklenen eş, nerdeyse tamamen kadınlar, ailenin nerede yaşayacağı konusunda fedakârlık yapar. Ancak bölüm bu noktada cinsiyetçi bir ayrım olduğunu öne sürüyor. Erkek eş tam istihdamda olduğu için aile onun iş tercihlerine göre hareket edebilir. Ancak kadının işi dolayısıyla bir taşınma durumunda erkeklerin bu konuda fedakârlık yapmadıkları ve yaşanacak yer hakkında direkttiklerini açıklıyor. Bölüm, alternatif aile düzenlerinin çeşitliliğe önem veren Birleşik Krallık'taki Brighton ve ABD'deki San Francisco gibi şehirleri tercih ettiğini açıklıyor ve ardından konvansiyonel aile düzenleri ve banliyöler arasındaki ilişkiye değiniyor. Devlet-toplum ilişkilerini, cinsiyeti, teknolojinin dinamiklerini ve iş bölümünü içerir. Hepsi birbiriyle bağlantılıdır ve günlük yaşamlarımızı ve alışkanlıklarımızı etkiler.

Kitabın üçüncü kısmı kentsel temsil ve düzenlemelere ilişkin konuları ele alıyor. Yedinci bölümde kamusal ve özel mekân ayrımını konu alan toplumsal cinsiyet perspektifinden evlere, işlere, topluluklara ve ağlara göz atıyoruz. Her bölümde olduğu gibi okuru toplumsal cinsiyet ve kent çalışmalarının kesiştiği noktalarda genel bir bilgi seviyesine ulaştırmayı amaçlayan yazarlar, bu bölümde de bazı tanımlara başvuruyor: Yazarlar, “kimlik” kavramını anlamadan eviçinde her gün yeniden üretilen kalıp-yargıları veya toplumsal cinsiyet rollerini anlayamacağımızı dile getiriyor. Tek bir ev olmadığı evin çoklu tezahürlerinin farklı toplumlarda inşa edildiği söylenen bölümün başında, evde ve kamusal alanda eril ve dişil ayrımı vurgulanıyor.

Yazarlar bu bölümde eril bir kent merkezini ve iş alanından fiziksel olarak ayrılan konut bölgesinin kadınlaşmasını eleştiriyorlar. Küresel Kuzey'den örneklemlerle anlatılan içeri/dışarı, toplumsal cinsiyet ayrışmasının gündelik kent hayatında tekrar tekrar üretildiği defalarca yazıldı. Kitabın önceki bölümlerinde işlenen modernite temasından sonra evin evrimini daha iyi kavramak için post-modern ev başlığı altında kadınısı tatlara geri dönüş olarak belirtilen yeni bir tarza tanık oluyoruz. Burada doğrudan konutun toplumsal cinsiyete dayalı olduğu kadar politik bir anlam kazandığı bir döneme vurgu yapılıyor. Neo-liberal ekonomide siyasi güçlerin söylemler ve yaptırımlarıyla konutu bir refah tanımlama aracına dönüştürmesi ele alınıyor. Britanya, Amerika ve bazı güney yarım küre ülkelerinden örneklerle hem konutun bir barınma kavramından çok daha fazlasını taşıdığı, hem de kadın ve erkek için aynı nitelikte olmadığı gözler önüne seriliyor. Evin zahmetsizlik, evcimenlik ve “cennet” olarak idealleştirmesine karşın hane halkına bakmak zorunda bırakılan cinsiyetin evden ötürü yaşadığı depresyon, şiddet vb. sorunlarına yapılan vurgu bölümün çarpıcı yerlerinden biri. Bu bölümde konular arası geçiş biraz kopuk olsa da ana temanın okura çok rahat aktarıldığını görüyoruz.

Yazarlar basıldığı dönemin güncel verileriyle pekiştirdiği eviçindeki bu toplumsal cinsiyet ayrımı anlatısını çoğunlukla kadına biçilen “ikinci vardiya” olarak adlandırıyorlar. Buna bağlı olarak eviçinde, kamusal alanda, iş yerinde ve daha birçok alanda ücretsiz iş tanımı altında verilen duygusal emek de toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında okura sunulan tanımlardan biri. Hem teorik bilgi hem de güncel medyadan, dizi ve film gibi örnekler veren yazarlar, okuru bir sohbet havasında aydınlatırken toplumsal cinsiyet çalışmaları ve kent çalışmaları literatürüne de sadık kalıyorlar.

Neo-liberalizmin sınıf ayrımını keskinleştirmesinden sonra varlıklı haneler hizmet de farklılaşan bir alan haline geliyor ve bu sırada da medyaya referanslarla hanenin taşeronlaşması konusu vurgulanıyor. Yazarlar, toplumsal cinsiyet basmakalıp yargılarından uzaklaşmayan haneçi ve hanedışı işlerin ücretli istihdam olarak sayıldığı bu yeni alanı da yoksulluk, kırılabilirlik ve bedenselleştirilmişlik olarak eleştirerek göçmen (kadın) emeğinin sömürüsüne vurgu yapıyorlar. Bölümün son olarak ele aldığı konu ise “bölünmüş topluluk” ya da “çoklu topluluk” kavramları. Bu kavramları toplu konut yaşam alanları örnekleriyle açıklarken bir yandan da tekrardan hane halkına atıfta yapılarak hanenin izole olmadığı ve diğer topluluklarla beraber çalıştığı vurgulanıyor.

Kentler hem fırsatlar hem de tehditler sunar. Bu ikilik, kentin özünden, kentin “planı”ndan kaynaklanır. Kentsel planlama, hizmetleri, tesisleri ve altyapıyı tasarlamaktan çok daha fazlasıdır. Şehir planlaması çocukların oyun alanına erişimlerini, kadınların ulaşım erişimlerini ve yerleşim alanları ile sanayi bölgeleri arasındaki farkı belirler. Ayrıca, tüm politika alanları gibi, kentsel planlama da cinsiyete dayalıdır. Toplumsal cinsiyet ve kentsel planlama arasındaki ilişki ekonomik dinamikleri, sosyal faktörleri ve tabii ki devleti içerir. Devletlerin toplumsal cinsiyet algısı kentsel ortamları etkiler.

Kitabın sekizinci bölümü olan Planlama ve Sosyal Refah bölümü iki alt başlık içeriyor. Bölümün ilk kısmı yönetim ve yönetim arasındaki farkları, refah devletinin toplumsal cinsiyet dinamikleri ile etkileşimini ele alıyor. Bölümün ikinci kısmı, mevcut sistemlere karşı direniş hareketlerinin ve kolektif eylemlerin rolü hakkında. Bölüm öncelikle tarihsel olarak kentin sahibinin erkek olduğunu, erkek egemenliğinin yukarıdan aşağıya yaklaşımının bugün hala kullanılan “master plan”, “master bedroom” ve “masterpiece” gibi kelimelerle dildeki farklılığını sürdürdüğünü ortaya koyuyor. 1

Bölümde, iki önemli kavramdan bahsediliyor. İlk olarak, 1985 yılında Nairobi’de düzenlenen Birleşmiş Milletler Üçüncü Dünya Kadın Konferansı’nda ortaya çıkan “toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması” (gender mainstreaming), yani toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin tüm politika alanlarında uygulanması olarak tanımlanabilecek olan kavram. Bölüm, iyi bir yönetim örneği olarak İsveç’in çift kariyerli bir cinsiyet sistemini kabul eden ve “annelik izni” yerine “ebeveyn izinleri” açısından eşit fırsatlar sağlayan toplumsal cinsiyet eşitliği sistemini açıklıyor. İsveç örneğinde görüldüğü gibi, yazarlara göre toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması bir bütün olarak kente ve hayatın her alanına yansıyan bir uygulama ve dönüşüm süreci olmalıdır. Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, iş hukukundan ev içi emeğin dağıtımına ve çocuk bakımı yardımlarına kadar bir bütün olarak düşünüldüğünde iyi bir uygulama olabilir.

Bölümde tartışılan diğer önemli kavram ise devleti, piyasayı, bireyi ve aileyi kapsayan refah rejimi kavramıdır. Refah devletleri sağlık, emeklilik, çocuk bakımı gibi hizmetlerde vatandaşa kolaylıklar sağlar. Ancak sosyal yardımların azalmasıyla artan “bürokratik gözetim” ve büyüme odaklı piyasa ile kadınlaştırılmış, bakım yükü taşıyan ev içi alan arasındaki ayırım toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmiştir. Büyüme ve kâr odaklı olan piyasa, insan kaynakları yönetimleri, işe alımlarda olan uygulanan kişilik testleri ile aslında risk içermeyen işçi alımları yaparak toplumun sosyal değer ve kabul gören özelliklerini de yeniden üretir. Bunun yanı sıra sadece işe alımlarda değil aynı zamanda kentlerde de sokakların iyileştirilmesi, marjinal grupların ortadan kaldırılması için belediyeler tarafından kentler yatırımcılar için daha çekici hale getirilmeye çalışılıyor.

Bölümün ikinci kısmında direniş hareketlerinin ve kolektif eylemlerin rolü anlatılmaktadır. Özellikle hazır giyim sektörü gibi kadın emeğinin yoğun olduğu ve sömürüye açık sektörlerde çalışanların toplu eylemleri karar alma süreçlerine dahil olmaları ve görünür hale gelmeleri için önemli bir adım olarak tanımlanıyor. Kolektif eylemlerin ve aşağıdan yukarıya hareketlerin alışagelmış toplumsal cinsiyet pratiklerini değiştirmedeki etkisini vurgulayan bölüm, özellikle son kısımda yerel yönetimlerde ve kent planlamalarında uygulanabilecek örnekler yer veriliyor. Alternatif ve kapsayıcı planlama konusunda Toronto’nun ırkçılık karşıtı “Alternative Planning Group (Alternatif Planlama Grubu)” örneği verilirken yerel mağazaları korumak amacıyla başlatılmış “Spraw Busters” hareketi anlatılmıştır. Son olarak, bölümde kadınların sosyal adalet ve duyarlı bir ekonomi için başlattıkları Global Women’s Strike (Küresel Kadın Grevi) hareketinden bahsediliyor. Bu

bölüm, vaka çalışmaları yoluyla toplumsal cinsiyet, refah devleti ve kentsel planlamanın kesişimselliğini değerlendiriliyor ve şehirlerin kentsel planlar veya refah rejimi tarafından değil, toplumsal cinsiyet sözleşmeleri ve toplumsal cinsiyet rolleri tarafından planlandığını ve yönetildiğini açıklıyor. Bu nedenle, kentsel planlamanın özellikle dezavantajlı gruplar için toplumsal cinsiyet sözleşmelerine nasıl sınırlar koyduğunu tanımlamak önemli. Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması gibi temel kavramlar, eşitsizliklerin üstesinden gelmek için bütüncül bir yaklaşım sunuyor. Ayrıca, bölüm, pazarın sürekli büyüme ihtiyacı nedeniyle tekstil ve hazır giyim sektörlerinde kadın emeğinin zarar gördüğünü gösteriyor. Bu nedenle kadın emek-yoğun sektörler sömürüye ve işçi hakları ihlallerine daha açık. Bölüm, bu sektörlerin yerel yönetimler ve devlet kurumlarının gözünde görünür olması için taban hareketlerinin önemli olduğunu savunuyor. Son olarak, planlama alternatiflerinin önemini vurgulayarak kapsayıcı planlama sistemi ve aşağıdan yukarıya yaklaşımın değişim için önemli bir bileşen olduğunu açıklıyor. Kent ve Toplumsal Cinsiyet kitabının “Kentsel Yoksulluk, Geçim ve Kırılganlık” başlıklı dokuzuncu bölümünde yazarlar yoksulluğu sadece gelir ve tüketim gibi niceliksel ölçümler ya da maddi olarak bir şeylerden mahrum kalma olarak ele almaz. Yazarlar, yoksulluğu tartışırken sosyal dışlanma, toplumsal cinsiyet temelli yoksulluk gibi yoksulluk çalışmaları içinde nispeten daha yeni sayılabilecek kavramları da tartışmalarına dahil ederler.

Kadın yoksulluğunu ayrıca tartışan Jarvis, Kantor ve Cloke yoksulluğun cinsiyetlendirilmiş olduğunu vurgular. Yazarlar yoksulluğun toplumsal cinsiyet temelli yanını göstermek için Kabeer’in belirlediği üç kriterden bahseder: cinsiyete dayalı iş bölümü, piyasalarla daha kârlı ilişkiler kurmayı mümkün kılacak toprak ve diğer üretken kaynaklar üzerinde eşit olmayan haklar, yeteneğin ve emeğin değerlendirilmesinde cinsiyet temelli farklılıklara yol açan erkeklik ve kadınlık hakkındaki fikirlerdir. Cinsiyet temelli yoksulluğu açıklamak için Afganistan’dan bir örnek verilir. Ahmed Kabil’de kunduracı olarak çalışırken, eşi Nasreen ise evde badem kabuklarını soyma işi yapmaktadır. Ancak Nasreen emeğinin karşılığını ücret olarak almaz, bunun yerine badem kabukları kendisine kışın yakıt olarak kullanması için verilir. Sonuç olarak, Nasreen sınırlı koşullar altında istihdama katılabilse de emek gücü ona maddi kazanç sağlamaz. Nasreen’in yoksulluk deneyiminde hem toplumsal cinsiyet kodları hem de onun haklarını yasal olarak korumayan devlet sorumludur. Öte yandan Ahmed sürekli polis zorbalığı ile uğraşmak zorunda kalmasına ve yoksulluk girdabından çıkamamasına rağmen emeğinin karşılığını yetersiz de olsa ücret olarak alabilir. Bu duruma bakarak hem Nasreen’in hem de Ahmed’in Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların kriterlerine göre yoksul olduğu söyleyenebilir. Ancak Nasreen’in durumu eşi Ahmed’den farklıdır. Nasreen, eşi Ahmed gibi ev dışında çalışma özgürlüğüne sahip değildir ve evde yaptığı iş de maddi kazanç getirmez. Dolayısıyla Afgan hükümeti tarafından yürütülen ve kadını ikincil pozisyona koyan politikalar nedeniyle yoksulluk karşısında eşinden daha savunmasızdır.

Diğer taraftan yoksulluk karşısında geliştirilen stratejiler ve taktikler de bu bölümde önemli bir yere sahiptir. Jarvis, Kantor ve Cloke “geçim stratejileri” kavramsallaştırmasıyla yoksulların, yoksulluk karşısında geliştirdikleri taktik ve becerilere gönderme yapar. Elbette tahmin edilebileceği gibi bu taktik ve stratejiler her toplum için aynı değildir. Aynı hane içindeki bireyler için bile farklılık gösterir. Çünkü burada yine toplumsal cinsiyet, sosyal ilişkiler ve toplumun aile yapısındaki farklılıkları devreye girer. Bu nedenle yazarlar kadınların ve kız çocuklarının plansız değişime, riske ve şoka karşı daha savunmasız olduklarının altını çizer.

Sonuç olarak, kadın yoksulluğu çalışmaları söz konusu olduğunda yoksulluğa sebep olan yapıları bakmadan kadınları iş hayatına entegre etmeyi amaçlayan çözümler merkezi çözümlerdir. Ancak bu bölümde kadınların istihdama katılmaları için çözüm üretmenin veya pozitif ayrımcılık sağlamanın yeterli olmadığını anlaşılır. Çünkü evdeki iş bölümü nasıl toplumsal cinsiyet temelliyse, iş hayatında da kadın bu toplumsal cinsiyet kodlarına dayalı iş bölümünden ve emeğinin sömürülmesinden kolaylıkla kurtulamaz. Jarvis, Kantor ve Cloke’a göre işgücünün yapısını veya işgücüne katılımı belirleyen şey, sadece o ülkede uygulanan ekonomi politikaları değil; toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş normlar, aile yapısı, kadınlara biçilen roller, o toplumun ataerkil yapılanmasından ne ölçüde sıyrılabildiği, toplumdaki kurumların nasıl işlediği ve tüm bunların kesişimi gibi çok boyutlu etkenlerdir. Bu nedenle, kadın yoksulluğu ele alınırken, sorun kadınların istihdama katılamamaları veya çoğu kadının üretken olmayan iş alanlarında yer alması değil, aynı zamanda istihdama nasıl ve hangi koşullarda katıldıklarıdır.

Kitap kalkınma çalışmalarını da içerecek şekilde kent planlaması, kent çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanlarını birbirine bağlayan “bakış açısı”, “gündelik hayat” ve “çoklu ekonomiler” gibi üç temel kavram ve yaklaşımı kullanıyor. Kolektif eylemin gücü ve toplumsal cinsiyetin anaakıllaştırması yaklaşımı kentleri daha yaşanabilir bir yer yapma vaadi taşıyor. Ekonomik büyümenin toplumsal cinsiyet eşitliği ve insani kalkınma bakımından her zaman ilerleme ile eşanlamlı olmadığını belirten yazarlar, çok katmanlı, çok ölçekli, toplumsal cinsiyetli bir planlama, sosyal politika ve yönetişimin gerekliliğine işaret ediyor. 200 yıllık feminist mücadele, dünya kentlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği kadar kontrolsüz büyümeyi dönüştürecek bir ses oluyor. Kentler çok uzun bir süre daha toplumsal cinsiyetin tüm yönleriyle vücut bulduğu, mücadele ettiği, dönüştüğü, yaşayan mecralar olarak kalacak.

Ayşe Deniz Öztürk

Yüksek Lisans Öğrencisi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Avrupa Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

Ankara-Türkiye

E-posta: ozturkaysedeniz@gmail.com

ORCID No: 0000-0002-0705-5130

Aslı Seray Uysal

Yüksek Lisans Öğrencisi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,

Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

Ankara-Türkiye

E-posta: serayuysal8@gmail.com

ORCID No: 0000-0003-2633-241X

Gökçe Yıldız

Yüksek Lisans Öğrencisi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Medya ve Kültürel Çalışmalar Yüksek Lisans Programı

Ankara-Türkiye

E-posta: gokce.yaldiz@metu.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-6839-1348

Notlar

¹ Burada kullanılan “master bedroom” ve “masterpiece” kavramları özellikle İngilizcedeki master (usta, efendi) kelimesini içerdiği ve erkek egemen dili daha net ortaya koyduğu için orijinal halleriyle yazılmıştır.

Authors in This Issue/Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar
In alphabetical order/Alfabetik sırayla

Articles/Makaleler

Aras Türkeli (PhD. Student)

Mersin University
Mersin-Turkey

Asst. Prof. Atilla Barutçu

Zonguldak Bülent Ecevit University
Zonguldak-Turkey

Aysun Yerlikaya

Independent Researcher
Kars-Turkey

Cemre Gül Mutlu (MA Student)

Kocaeli University
Kocaeli-Turkey

Assoc. Prof. Deniz Özyakışır

Kafkas University
Kars-Turkey

Assoc. Prof. Firdevz Canbaz

Yumuşak
Independent scholar
Austin-Texas- USA

Assoc. Prof. Funda Dağ

Kocaeli University
Kocaeli-Turkey

Dr. Hatice Yeşildal

Independent Researcher
Eskişehir-Turkey

İlknur Tayınmak (PhD. Student)

Mersin University
Mersin-Turkey

Prof. İncilay Cangöz

Anadolu University
Eskişehir-Turkey

Dr. Selin Kiraz Demir

İstanbul Aydın University
İstanbul-Turkey

Prof. Serap Suğur

Anadolu University
Eskişehir-Turkey

Assoc. Prof. Temmuz Gönç Şavran

Anadolu University
Eskişehir-Turkey

Film Review/ Film Tanıtımı

Res. Asst. Elzem Seren Dinç-Kırlı

İstanbul Bilgi University
İstanbul-Turkey

Book Review/Eser Tanıtımı

Aslı Seray Uysal (MS Student)

Middle East Technical University
Ankara-Turkey

Ayşe Deniz Öztürk (MS Student)

Middle East Technical University
Ankara-Turkey

Gökçe Yıldız (MS Student)

Middle East Technical University
Ankara-Turkey

General Principles

Please read the Publication Policy before sending a letter to JWS.

- Make sure that you satisfy the following conditions:
- The manuscript has not been published before,
- The composition of the manuscript complies with the journal's publication principles
- There are no direct - or indirect - references to the author(s) in the body of the text.

When submitting the manuscript, also include: a letter of application; a title page (including title, subtitle (if any), name(s) and surnames, institution(s), ORCID iD, contact information and e-mail addresses) of the authors; and an abstract in Turkish and English including keywords. Submit your article to: <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>.

Publication policy

Published biannually (June and December) since 2000, Kadın/Woman2000, JWS welcomes articles and discussion papers with a primary focus on gender at the inter-sections of race, sexuality, culture, class, nationality. Articles from interdisciplinary perspectives are encouraged. We welcome the work of academics, independent researchers, artists and for/non-profit organizations. The journal also publishes notes, conference announcements, reports and reviews, and book reviews.

1. Publication Language

JWS is published manuscripts both in English and Turkish

2. Copyright

JWS only considers previously unpublished work. The Publisher maintains all the rights of publication for manuscripts accepted for publication by JWS Editorial Board, EMU. While the Publisher holds the copyright, authors may use the published work in other publications as long as they cite JWS as the original publication. The ideas, opinions, assumptions, theses or arguments in the articles belong to their authors. The views expressed in published work should not be understood to represent the views of Eastern Mediterranean University or the Center for Women's Studies.

3. Reviewing Process

- All manuscripts are blind-peer-reviewed by at least two referees.
- The evaluations are confidential and remain with the editorial.
- When submitting revised manuscripts (following peer reviews), authors should include clear and concise reports indicating the changes made and link those changes directly to the referee proposals.
- The Editorial Board may request corrections and suggestions on the manuscript before it is sent for publication. These suggestions will be shared with the author(s) before publication.
- Referees are expected to submit their evaluations within 6-8 weeks.

4. Length

The length of the manuscripts should not exceed 7000 words including footnotes and bibliography.

5. Plagiarism

As an ethical principle, the manuscripts submitted for evaluation are screened for plagiarism. All the manuscripts sent to JWS are scrupulously investigated against any allegations of plagiarism or abuse either published or in evaluation process. Investigations are conducted on the published articles and, when necessary, the institutions of the authors are informed.

6. Ethical Consent

For the manuscripts dealt with human subject consent form and participant information sheet approved by related ethical committees are necessary.

Writing Rules

- a. Manuscripts should be sent electronically in Times News Roman 12 font with two line spacing throughout - including figures and tables prepared in accordance with the publication guidelines.
- b. Turkish articles should be based on the Spelling Guide of the Turkish Language Association and Turkish words should be used as much as possible instead of foreign words. When new and unfamiliar words in Turkish are used, they should be placed in parenthesis in Turkish and English in their first use. English articles should consult the Oxford English Dictionary and annexes as a reference.
- c. Manuscripts should be submitted with title page, main text, references, annexes, tables, figure titles, figures, author notes and correspondence address.
- d. The title page should contain the title of the article, which consists of a maximum of 10-12 words (maximum 50 characters with spaces between words), the authors' name and surname, title, institution and ORCID ID number.
- e. The main text should start on a new page.
- f. References and authors referred to should be referenced as follows: (Author's surname, publication year, and referenced page number, (Brown, 2003: 23).
- g. Additional information about the text should be given as endnotes at the bottom of the page.
- h. Tables and figures should include numbers, headings, and the source (references). Headings should be placed above tables and figures, and references should be written below.
- i. Authors are requested to submit the text, tables, and artwork with the manuscripts. If there are pictures or drawings to be included in the manuscript they should be sent with the manuscript. The pictures should be numbered according to their order in the article and should include subtitles. They should be shown as Figure 1 and Figure 2 in brackets.
- j. The manuscript should be divided into un-numbered subsections written in small letters and bold. The secondary subtitles should be written in bold and italic.
- k. Equations should be given sequence numbers. The sequence number should be in parentheses and on the right side of the page. If the derivation of the equations is shown briefly, the derivation process should be shown on a separate page with all steps to be given to the referees.

About Funding

Any sources of funding or financial support by any institution should be identified in the manuscript before publication and with the date and amount of support. Authors are expected to supply all details regarding funding.

References and Bibliography

All references used in the text should be given in alphabetical order starting on a separate page under the heading "References". Each reference should include: Author Surname, Name (Year of publication). Book name (in italic letters) or article name, Journal name (in italic letters). Book names should be written in italic, article names should be written in normal letters and journal names should be written in italics. In addition, citations from unpublished sources should also be cited in a way that is clear and unambiguous.

Examples: Oakley, A. (1972). *Sex, Gender & Society*. New York: Harper Colophon Books.

Millet, K. (1973). *Cinsel Politika*. (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel.

Kandiyoti, D. A. (1987). Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case. *Feminist Studies*, 13(2): 317-338.

For referencing and citation issues not mentioned above, please consult the APA 6 guide. Manuscripts that do not comply with these guidelines are returned to authors for corrections. Manuscripts that are not approved by the Editorial Board are returned to the author with their original tables and figures, if any.

Publication Charges

There are no submission fees, publication fees or page charges for Kadın/Woman 2000, JWS.

Open Access

It provides open access to all issues of JWS excluding the last three years. Every year in January, a new issue will be made available through open Access.

Postal Address:

Center for Women's Studies

Kadın / Woman 2000, Journal for Women's Studies (JWS)

Socrates Street

Faculty of Education Sciences

EF 110

99628

Famagusta, North Cyprus via

Mersin 10-Turkey

Tel: (392) 630 2269 Fax: (392) 392 365 1017

e-mail: jws.cws@emu.edu.tr

Web address: <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies (JWS) Yayın İlkeleri

Genel İlkeler

JWS'ye yazı göndermeden Yayın İlkeleri'ni mutlaka okuyunuz.

- Aşağıdaki koşulların sağlanmış olduğundan emin olunuz.
- Yazının daha önce yayınlanmamış olması,
- Yazının Yayın ilkeleri'ne uygun olarak hazırlanmış olması
- Ana metinde yazar(lar) hakkında bilginin olmaması,

Yazınızı teslim etmeden önce

- bir başvuru mektubu
- bir başlık sayfası (içinde başlık, (varsa) kısa başlık, yaza(lar)ın isimleri, kurumları, iletişim bilgileri ve e-posta adreslerinin yer aldığı) hazırlanmış olduğundan
- Yazının özünü hazırlayınız.
- Yazınızı <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000> adresine çevrimiçi olarak teslim edebilirsiniz.

Yayın politikası Yayın İlkeleri

2000 yılından bu yana yayında olan, yılda iki sayı yayınlanan JWS disiplinlerarası bir perspektifle toplumsal cinsiyet ve onun çapraz kestiği sorun alanları olan ırk, cinsellik, kültür, sınıf, milliyet konularına ilişkin akademik, bağımsız araştırmacı, sanatçı kişi ve kuruluşlardan araştırma, tartışma ve yazılara yer vermektedir. Bunların yanı sıra notlar, konferans duyuru, rapor ve değerlendirmeleri ve kitap tanıtım ve eleştirileri de yayınlamaktadır.

1. Yayın Dili

Kadın/Woman 2000, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayınlanır.

2. Telif Hakkı

Kadın/Woman 2000'e gönderilen yazılar, başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. *Kadın/Woman 2000* Yayın Kurulu tarafından yayımlanmak üzere kabul edilen yazılarda, DAÜ - Yayınevi bütün yayın haklarına sahiptir. Ancak yazarlar yayınlanan bilgileri kısmen *Kadın/Woman 2000*'ne atıfta bulunmak üzere başka yayınlarında kullanabilirler. Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesi'ni veya Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'ni bağlamaz.

3. Hakemlik

- a. Tüm yazılar, yazar(lar)ın kimliği saklı tutularak konu ile ilgili en az iki hakem tarafından incelenir. Hakem değerlendirme formu için linki tıklayınız. Buraya değerlendirme formunu ekleyelim mi?
- b. Yapılan değerlendirme(ler), hakem isimleri gizli tutularak yayın kurulu başkanı tarafından yazarların bilgisine sunulur.
- c. Yazarlardan hakem değerlendirmeleri sonrasında gözden geçirilmiş bir yazıyı yeniden teslim etmeleri durumunda, hakem önerilerine ilişkin yapılan değişiklik ve eklemeleri belirten açık bir rapor eklemeyi unutmayınız.
- d. Yayın Kurulu, yayıma gönderilen yazılarda düzeltme yapabilir. Bunlar yayımdan önce yazarın bilgisine sunulur.
- e. Hakemlerden 6-8 hafta içinde değerlendirmelerini göndermeleri beklenir.

4. Uzunluk

Yazıların uzunluğu dipnotlar ve kaynakça da dâhil olmak üzere 7000 sözcüğü geçmemelidir.

5. Etik Onam

Saha çalışmayı ve görüşme ye dayalı makalelerde ilgili etik komite tarafından onaylanmış, onam formu ve katılımcı bilgilendirme formu gereklidir.

6. Aşırımcılık ve İntihal

Değerlendirilmek üzere gönderilen yazılar aşırımcılık ve intihale karşı taranmaktadır. Kadın/Woman2000'e gelen yayınlanmış veya değerlendirme aşamasındaki yazılarla ilgili intihal ve kötüye kullanım iddiaları titizlikle araştırılır. **Yayınlanmış olanlar hakkında işlem yapılır ve yazarların varsa bağlı olduğu kurumlar bilgilendirilir.**

Yazım Kuralları

- Yazılar yayına uygun olarak hazırlanmış figür ve tablolar ile birlikte Times News Roman 12 fontunda iki satır aralığıyla yazılmış olarak, elektronik olarak gönderilmektedir.
- Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçede pek alışılmamış sözcükler yazıda kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde Türkçe ve İngilizce olarak verilmelidir. İngilizce yazılarda yazım kuralları için ise *Oxford English Dictionary* veya ekleri örnek alınmalıdır.
- Yazılar başlık sayfası, ana metin, kaynaklar, ekler, tablolar, şekil başlıkları, şekiller, yazar notları ve yazışma adresi ile teslim edilmelidir.
- Başlık sayfası en fazla 10-12 kelimeden oluşan makale başlığını, (kelimeler arasındaki boşluklar ile beraber en fazla 50 karakter), yazarların adı ve soyadı, ünvanı, çalıştığı kurumu ve **ORCID numarasını** içermelidir.
- Ana metin yeni bir sayfadan başlamalıdır.
- Metin içinde atıfta bulunulan kaynak ve şahıslar (Yazar soyadı, yayın yılı, ve atıfta bulunulan sayfa numarası, (Brown, 2003: 23) şeklinde verilmelidir.
- Metinle ilgili ek bilgiler dipnot olarak sayfa sonunda verilmelidir.
- Şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo ve figürlerin üzerinde yer almalı, kaynaklar ve figürlerle ilgili notlar ise alta yazılmalıdır.
- Makalede yer alması istenen resimler veya çizimler yayıma hazır şekilde gönderilmelidir. Resimler makalede yer alış sıralarına göre numaralandırılmalı ve alt yazı ile verilmelidir. Resim 1, Resim 2 şeklinde parantez içinde gösterilmelidir.
- Yazıyı numaralandırılmamış alt bölümlere ayırınız. Küçük harflerle ve koyu ile yazınız. İkincil alt başlıkları ise koyu ve italik olarak yazınız.
- Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.

Fon Desteği Hakkında

Yayınlanmak üzere gönderilen yazılarla ilgili olarak herhangi bir fon ve maddi destek veren kurum veya kurumlar destek verdikleri tarih ve sayı belirtilmek kaydıyla bildirilmelidir.

Kaynak Gösterme ve Kaynakça

Metinde yararlanılan tüm kaynaklar ayrı bir sayfadan başlayarak alfabetik sırada Kaynaklar başlığı altında şu sıraya göre verilmelidir: Yazar Soyadı Adı (Yayın yılı). *Kitap ismi* (italik harflerle) veya makale ismi, *Dergi adı* (italik harflerle) Basım yeri: Basımevi, dergide yer aldığı sayfa numaraları. Kitap isimleri *italik* harflerle, makale isimleri normal harflerle, dergi adı *italik* olarak yazılmalıdır. Ayrıca yayımlanmamış kaynaklardan yapılan alıntılar da tam olarak anlaşılacak şekilde kullanılmalıdır.

Örnekler:

Oakley, A. (1972). *Sex, Gender & Society*. New York: Harper Colophon Books.

Millet, K. (1973). *Cinsel Politika*. (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel.

Kandiyoti, D. A. (1987). Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case. *Feminist Studies*, 13(2): 317-338.

Burada değinilmeyen konular için APA yazım şartlarına başvurulabilir.

Bu ilkelere uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarlarına geri gönderilir. Yayın Kurulu tarafından yayımı uygun bulunmayan yazılar bir nüsha olarak varsa orijinal tablo ve figürleriyle birlikte yazara iade edilir.

Basım ücreti

Kadın/Woman 2000 teslim, basım aşamasında ve veya sayfa sayısı bazında herhangi bir ücret almamaktadır.

Açık Erişim

Kadın/Woman2000'in son üç yıl dışındaki tüm sayılarına açık erişim olanağı vermektedir. Her yıl Ocak ayında bir yeni sayı daha açık erişime açılmaktadır.

İletişim Adresi

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kadın / Woman 2000, Kadın Çalışmaları Dergisi
Sokrates Caddesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
EF 110
99628
Gazimağusa - KKTC
Tel: (392) 630 2269 Fax: (392) 392 365 1017
e-mail: jws.cws@emu.edu.tr

İnternet adresi: <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>